

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړن چوپړي (ریس — رچ پانې)

لومړی ټوک

ماسټر، انجینیر

صفي الله فردوس

Ketabton.com

کورس: اتنموي یو لړۍ
څېړونکی: د کوشنیوالي احساس
پېڅلیک: د وړي ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدي

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

بسم الله الرحمن الرحيم

د الله په نوم پيل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لرونکی دی؛ مهرباني
د پينۍ پنځونکي څښتن بر لورینه ده.

۲. ليکي پوهه

سرليک: د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر

څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

لومړی ټوک له څلورو

ماسټر اېنجنېر صفي الله فردوس

ټوک:

ليکوال:

د محصول اوږدوالی،

سوروالی او پېړوالی:.

۲۹۰ * ۲۱۵ * ۱۸.۳۲ ميلي مېټر.

۱۹ څپرکي

د کښلي غټ ټکي:.

۲۹۶ چوپړي (مخه)

کښلي د چوپړو گڼه:.

۷۴۰ گرام

وړلو وزن:.

وت نه يا پرته له وته د ابېڅو

ځای نيونه لري

،، منشور: د رسمي سند ور

کونه مستعمراتو ته د حقوقو

ور کونه: درېست نيونه

(د ابېڅو او نورو) پرانټ.،،

۲۷۵،۶۰۵.۰۰ دانې

:.

۳۶۰،۲۳۴.۰۰ دانې

منشوره يې له وت سره:.

۳،۷۶۸.۰۰

سرليکه:.

لټونه (خطه، کرښي له

ليکي هر پي، لاندنی يادونې

او پاينی يادونې سره، سره)

۱۱،۱۶۶.۰۰

گڼه:.

وييزېرمه (پښتو په پښتو وی

يا ويويکي يا لغاتونه، ويکي)

۷۸،۴۲۳.۰۰

گڼه:.

د کښلي د ابڅي پيل او پای: د دې کښلي پيل په دې و، د، سره شوی او پای يې په يې و، ي، اوږدې يې سره شوی دی.

گڼه: پېنځم کتاب
ليکوال استوگنځای: بغل، تره خيل، کچور شمټی، مهترلام، لغمان، افغانستان

خپرنډوی: مومند خپرنډويه ټولنه
اېډېټور: ماسټر اېنجينېر صفي الله فردوس
طراح او ډيزان: ماسټر اېنجينېر صفي الله فردوس
کښلي د پيل پېر: پېلنی وار: د رييس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنگ، ختيځ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛
تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی

(زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)،
دوېم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي
ترڅنگ، ختيځ نوی ښار، مهترلام، لغمان،
افغانستان؛

غبرگولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی
(زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)،
دريېم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي
ترڅنگ، ختيځ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛
کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی

(زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)،
څلورم وار: ۷ کور، درېم پور، ۵۳ بلاک،
اماراتو ښارگوټی، کسبه، ۱۵ سيمه، کابل،
افغانستان؛

کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،
جوهریزاده سرک، میدگار دوک، دوشنبې ښار،
دوشنبې، تاجیکېستان؛

کښلي د پای پېر: دوشنبې، تاجیکېستان؛

د لنډۍ یو، ټیو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

(زېږدی ۲۰۲۴ April ۲)

وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

(زېږدی ۲۰۲۴ April ۲)

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

۱۰۰۰ ټوکه

لومړی

ادبیات او هنر (لیکنی اړت، ادبیات او فن،

ادبیات او عملي مهارت، ادبیات او صنعت،

لیکنی او صناعي قدرت ضد، ادبیات او د ښکلا د

تخلیق فن، د تخلیقي تخیل اثر، ادبیات او د پوهې

یوه څانګه په تېره د اجتماعي علومو د موسیقي

یا ټکنګتکور برخه؛ لیکنی او مهارت یا تخصص؛

لیکنی او استعداد؛ ادبیات او ځیرکي؛ ګرني

پېېلي) ټولګه

خپرېدو نېټه:.

چاپ نېټه:.

چاپشمېر:.

چاپ وار:.

ډول:.

ژبه:.

ژباړونکی:.

پوخ بڼه:.

تړ:.

رپ ځای:.

یادونه:.

بیه:.

د لیکوال ګرځنده اړیکه:.

برېښنالیک:.

له پاره:.

د ګډون کولو بېلګه

۵۰۰ افغانی

+۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹

Safiullah_firdows@yahoo.com

د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لږ او

بر ټول پښتنو له پاره کښل شوی، یانې د

۷۰۰۰۰۰۰۰ اويا میلیونو وګړو له پاره.

زر ټولګي دی، ټول پښتون پښت به ترې ګټه

پورته کړي چې د یوه تود بخري (پرتون) په

اندازه هم د یوه پښتون د پرمختګ سبب شي؛ نو

کښلي د ګټني ګور:.

اویا مېلېونه تنه پښتون پښت ته یې گټه ور
رسیږي.

یادونه:

د پښتون پښته! زما گټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰
افغانۍ یې له مالۍ سره راوباسم، ۵۰۰ دانۍ یې
وریا وېشم او پاتې نور پلورم.

په ۵۰۰ افغانۍ چې له یوه کرډیټ کارټ سره
برابرېږي بیه یې ده.

گټه خو یې نه شته که دا لږ پیسې په لاس راغلي
نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.

د پښتو ورم دی چې د لیکوال گټه د شپانه گټه ده.
که مو ډډه ورته روغه وه د خپرولو له پاره یې
و درېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالډ په بڼه د اخځوک یا
ریفریس له پاره ترې گټې اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په څېړنه کې څلور
سنتي شاملې دي: خلاص ډیټا، خلاص کوډ،
کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه)
بیاکتنه. د خلاص پښتو گړنې ادب د ودې له پاره
د ټاټوبي ټولو پوگړو وگړو، د معلوماتو
ټیوټوریلونه کوربه کړئ، په اوبیانو کې خپور
کړئ، ترڅو وگړو سره مرسته وکړي، ټولو
وگړو ته د خپل پښتون پښت دودې دود لیکدود
کارولو او پوهیدو کې د مرستې له پاره وسیلې
رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ رښت له لیکوال او خپرنډۍ سره خوندي
دي، بې اخځ ښوونې ترې د گټې اخیستنې اجازه
نه شته!.

٣. تیسس څرگندونه

تر روانېره (اوسمهاله) پورې، د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر لا پښتون پښت (نسل) ته څرگند نه دی. د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو ترمنځ بېلوالی؛ ځانگړي ځانگېرنې؛ انځورونه؛ تعریفونه (څرگندونې، ښکارونې، د یوه توري یا سکالو تشریح کول یې)؛ څپیزې او زورنې؛ ځمکچپوهنې (هندسې) رغښت؛ سپرنې؛ زما څرگندول چې روڼوي کتنه داسې؛ څه بڼه لوری سپیني ته را وباسم؛ د رنگونو ښکاروندې (د رنگونو کوډونه)؛ د پښتو پېیلو د رنگونو څېرې، د رنگونو بورولو کرنلارې او لښتیلیکي یې؛ د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي کې اورمنگې شننه؛ دقتگونه؛ د کچې اندازې یې چې ما خپله ربېڅ کړي (جاروبکړي) او ربڅ کړي (برسکړي)؛ سیمه ییزې پایلې؛ اړوتی (شرط)، آر (اصل)، پیخلیک (تاریخ)، پېر (وخت) او بیبره (حاصل یا ثمره) یې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر یوه څېړلو ته زما اوږدپېړۍ (اوږد پړاوی) او اوږدمنګی (اوږد عمری) لید لوری.

٤. غټ ټکي

١. پڅښتنی..... ١
٢. لیکي پوهه..... ٢
٣. تیسس څرگندونه..... ٦
٤. غټ ټکي..... ٦
٥. د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو بېلوالی..... ١١
٦. اي (١، الف): لنډۍ..... ١٥
٦. ١ د لنډۍ ځانگړې ځانگېرنې..... ١٦
٦. ٢ د لنډۍ انځورونه:..... ١٨
٦. ٣ د لنډۍ تعریف (څرگندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول)..... ٢٢
٦. ٤ د لنډۍ څپیزې او زورنې..... ٢٣
٦. ٥ د لنډۍ ځمکچپوهنې (هندسې) رغښت..... ٢٣
٦. ٦ د لنډۍ سپرنه..... ٢٤
٦. ٧ د لنډۍ بېلوونکي نڅښې..... ٢٥

۷. بي (ب): ټپه ۲۶
۱. ۷. د ټپي ځانگړي ځانگېرني ۲۹
۲. ۷. د ټپي انځورونه: ۳۰
۳. ۷. د ټپي تعريف (څرگندونه، بنکارونه، ټپي د يوه توري يا سکالو تشرېح کول). ۳۱
۴. ۷. د ټپي څپيزي او زورني ۳۲
۵. ۷. د ټپي ځمکچپوهني (هندسي) رغښت ۳۲
۶. ۷. د ټپي سپړنه ۳۳
۷. ۷. د ټپي بېلوونکي نخښي ۳۴
۸. پي (پ): ټيکۍ ۳۵
۱. ۸. د ټيکۍ ځانگړي ځانگېرني ۳۶
۲. ۸. د ټيکۍ د چارپېريال انځورونه: ۳۷
۳. ۸. د ټيکۍ تعريف (څرگندونه، بنکارونه، ټيکۍ د يوه توري يا سکالو تشرېح کول). ۳۸
۴. ۸. د ټيکۍ څپيزي او زورني ۳۹
۵. ۸. د ټيکۍ ځمکچپوهني (هندسي) رغښت ۳۹
۶. ۸. د ټيکۍ سپړنه ۴۰
۷. ۸. د ټيکۍ بېلوونکي نخښي ۴۱
۹. تي (ت): مصری ۴۲
۱. ۹. د مصری ځانگړي ځانگېرني ۴۵
۲. ۹. د مصری انځورونه: ۴۶
۳. ۹. د مصری تعريف (څرگندونه، بنکارونه، مصری د يوه توري يا سکالو تشرېح کول). ۴۹
۴. ۹. د مصری څپيزي او زورني ۵۰
۵. ۹. د مصری ځمکچپوهني (هندسي) رغښت ۵۰
۶. ۹. د مصری سپړنه ۵۱
۷. ۹. د مصری بېلوونکي نخښي ۵۲

د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۱۰. د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ) ۵۴
۱۰. ۱ پښتو پېپلو د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ) ۶۴
۱۰. ۲ د پښتو پېپلو د رنگونو څېره ۶۵
۱۰. ۳ لنډی د رنگ ښکاروندی ۶۶
۱۰. ۴ ټپي د رنگ ښکاروندی ۶۶
۱۰. ۵ ټیکۍ د رنگ ښکاروندی ۶۶
۱۰. ۶ مصری د رنگ ښکاروندی ۶۶
۱۰. ۷ د پښتو پېپلو د رنگونو بورولو کرنلاري ۶۷
۱۰. ۸ د پښتو پېپلو د رنگونو لښتیلیک ۶۸
۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي ۷۰
۱۱. ۱ اي (ا، الف). وازه څپه: ۷۲
۱۱. ۲ بي (ب). ترلی څپه: ۷۲
۱۱. ۳ د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي کې اورمنگي شننه ۷۳
۱۱. ۴ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
۱۱. ۵ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شويو غونډلو کې: ۸۰
۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورسټاري پوښتنو کې: ۸۱
۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښوني پوښتنو کې: ۸۱
۱۲. دفتنگونه ۸۵
۱۳. لور د پلورلو وړ ۹۰
۱۴. د کچي اندازي ۹۳
۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځاني پانگه، خپلي پلټنې په خپلو پانگو چي زما دي، کښلي مي دي، څرک يي داسي دی او داسي په ډاگه کيږي. ۹۳
۱۴. ۲ د کچي اندازي يي چي ما خپله رېښخ کړي (جاروبکړي)، رېښخ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، ليدلي او ليکلي په لاندي بڼه دي: ۹۶

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍ یو، تپو، ټیکو او مصری یو ټول ټال ټولې سره گډې، د کچې گڼه یې ۵۶۴، ۲۱۹ دوی سوه او نولس زره او پېنځه سوه او څلور شپېته دانې دي. ۱۰۲.....
۱۵. ۱. د لنډۍ یو، تپو، ټیکو او مصری یو سیمه ییزې پایلې..... ۱۰۵
۱۵. ۱ ای (الف). گل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه:..... ۱۰۴
۱۵. ۲ بی (ب). صدیق الله رښتین د پښتو ټولنې مشر داسې لیکلي دي لکه:..... ۱۲۱
۱۵. ۳ بی - ۱. پښتو څېړنو د نروال مرکز، نروال سیمینار د مقالو مجموع، ۱۳۵۴ لېږدي کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:..... ۱۲۴
۱۵. ۴ پی (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپینې ته راباسي..... ۱۲۵
۱۵. ۵ تی (ت). سلیمان لایق د لنډۍ یو په اړوند چې څه سپینې ته راباستلي. مور ته یې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوروي. ۱۲۹
۱۵. ۶ تی - ۱. سلیمان لایق کښلي او ويلي په قلم ټولنه کې چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهیر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د باز محمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لېږدي. ۱۴۶
۱۵. ۷ تی (ت). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې. ۱۵۹
۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری روڼوي داسې. ۱۶۲
۱۵. ۹ چې (چ). جانان د پښتو لنډۍ یو کې د محرومیت پر موضوع کښلي دي. ۱۶۶
۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه گډوم. ۱۴۱
۱۵. ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د گلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستي دي. ۱۴۶
۱۵. ۱۲ ځې (ځ). ولایت خان خدران د پښتو لنډۍ یو په اړه یوه څو خبرې. ۱۸۵
۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان یرغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و. ۱۹۱
۱۵. ۱۴ د - ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍ یو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه یې کښلي و. ۱۹۵
۱۵. ۱۵ دې (د). محمود نظري په لنډۍ یو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاگه کړي. ۲۰۵

۱۵. ۱۶ ري (ر). سرباز خان وو پښتو ادب کې د تپي يا لنډۍ مقام ،، په دې
ليکنه کې داسې کښلي دي. ۲۱۱
۱۵. ۱۷ ري (ر). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډيپلوم اېنچينېر عبدالکادر
مسعود غوښتنه. ۲۲۳
۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا از مون د لنډۍ او دوبيتي پر تله! کړې، ما ځنې
لنډۍ او د پر ترېښتۍ راڅېستې، دوبيتي او تله يې پاتې. ۲۲۶
۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډۍ يو په باره کې تر
سرليک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي. ۲۳۶
۱۶. د انځورونو، څېرو او لښتيلیکو لړليک: ۲۵۳
۱۷. د کره ليکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وييکو چوپړي، د پښتو ابېڅي
په سټه په لاندې لښتيلیک کې کښل شوي: ۲۵۹
۱۸. بيبلو گراپي Bibliography د هغو ليکونو لېست چې په يوه سکالو
يا پوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري. ۲۸۸
۱۹. د پڅښتنۍ سټ ۲۹۶

۵. د لنډۍ یو، ټپو، ټیکي یو او مصري یو بېلوالی

د دې څېړنې د چوپړو بڼه یا د دې ریسرچ پانې د کالاب بڼه د اي في اي (APA) په کالاب کې شوی دی. او د نوموړي لارښود څخه گټه اخېستل شوې.

و، خپور شوی لارښود د امریکا اروا پوهنې ملگرتیا، پېنځمه گڼه. ۲۰۰۱،
(لیونل، ۲۰۰۱م کال، ۱۰۱ چوپړی). چې امریکا د ماچيگن مطبوعاتو له پوهنتون
څخه خپرېږي. کټ مټ کړی دی. زه باید هڅه و کړم چې دا لاندې شيان د خپلې
ليکنې له پاره و وینم او وي منم. له خپل ځان نه داسې پوښتنې و کړم چې ایا زه د
لنډۍ یو، ټپو، ټیکي یو او مصري یو بېلوالی کوی شم:

- ایا ما دې خپلو سوالونو ته ځوابونه برابر موندلي دي؟
- ایا دا ټول شيان چې لیکل شوي وړ دي؟
- ایا دا اسانه ده چې دا لیکنه دې درکړل، څارل یا تعقیبکړل شي؟
- ایا ما په ډېره بڼه کچې د پښوې، پېښې او د وییو کيو څخه گټه اخېستې؟

په دې پوهېدل چې څه شي ته اړتیا چې وي ليکي، هغه شي ته چې زه اړتیا
لرم چې وي ليکم پرې پوهېږم. دا تر ټولو غوره وړم دی د علمي ليکنې له پاره،
ځان ډاډه کړه چې ته پوهېږي په ډاډمنه بڼه کله چې ته یې اړتیا لري چې وېکړي،
هر کله چې ته په رښتني نړۍ کې یوه څه کارې په ازموینه کې نه، په دې ځان پوی
کړه چې ته پوهېږي چې ته یې په کومه بڼه کارې او موخه د لیکلو مو څه ده.

او همدارنگه تاسو اړتیا لرئ چې د خپلو لیکولو ډول ته مو ځواب ورکړئ. د
لیکو ډول مې داسې نه دی لکه یوه خپل ملگري ته چې په برېښنالیک کې څه لیکم.
دا علمي زیارایستل له هغو څخه ډېر توپیر لري. تاسو به و مومئ د علمي پښتو ژبه
کې او همدا رنگه چې خلک په کومه بڼه د ریسرچ پانې په پوهنتونو کې ليکي.
د لیکلو فکر مو په دې بڼه کړئ، کله چې څه لیکم، زه اړتیا لرم چې څو جلا شيان
د لاندېنو سربرېره پام کې نیسم:

- په اندونو فکر او پر دې پرېکړه کوم، د کوم شي زه تکل لرم د لیکلو
- پلان او برابرېد خپلې لیکنې
- لیکمه یې
- کنټرول، نیونه، تمبونه یا د سمولو له پاره یې پلټنه کوم د خپلو لیکلو، بنایي داسې
شونې وي چې بدلون او یا و منم همغه.

ما به پر دې ځان ډاډه کړه چې له لیکلو نه وړاندې به مې پلان ونیوه، پر دې به
مې پام کوه چې کوم شيان په کومو لرونو یا څپرکو کې وي. وخت به مې پرېښوده

چي په پای کي زه خپلي کښلي و منم. جغات مي کاره چي کښلي مي په زړه پوري او ښي شي.

د خپلو کښلو د منلو له پاره مي گرنديتوب او بیره اسانه نه وه، گواکي داسي پام مي کوه چي زه به نور هم بريالی وم، کله چي وار په وار مي پورتنی شيان د پرمختلو له پاره چارچول او د خپلي زده کړي له پوهي مي کښل.

گواکي دا ده چي کنه نو هر هغه څه چي مي ليکل لومړی مي هغي ته ښه فکر کو، بيا مي پلان جوړه و ورته، بيا مي ليکل پيلول، بيا مي کتل چي څه مي زړه و هغه مي لږېکول او يا پر ځای پريښودل. د ليکلو پام مي په دې ښه د بريا له پاره چارچولو. سربېره پر هغو د پښتو داسي غونډلي د ريسرچ پانې (د څېړنې چوپړي) کي راسره لا ملا تينگوله. ترې گټه مي اخيستي.

لکه:

۱. له هغه سره سم
۲. د هغه په اند کي
۳. د هغه څرگندول چي روڼوي کتنه داسي
۴. هغه نظريه داسي کوي
۵. لکه څنگه چي دا وايي
۶. لکه څنگه چي راپور شوی د هغه په واسطه
۷. زده کړه داسي ښايي
۸. د هغي پلټنه داسي په ډاگه شوې، يا د هغي څېړنه داسي ښودل شوې.
۹. دا څېړنه داسي سپيني ته باسي
۱۰. د دې پيله ساده برابر وي دا
۱۱. له ټولو نه وړاندي
۱۲. بل لوري ته
۱۳. زما په نظريي
۱۴. په ټولو کي همداسي
۱۵. په دې پوښ (قضيه) کي
۱۶. دا به داسي ښکار پوري
۱۷. د دې بېلگه داسي ده
۱۸. دا نو داسي نه ورته نه شو ويلی.

دې ته به زه نغوته و کړم چې ځيني پښتو شعرونه د لوستلو، ليکلو په دوران کې ما څېړلي او سپرلي دي. ښه بېلگه يې دا ده چې په ټوله پندوسکه کې د ټول پښتون پښت ۷۰ ميلونه و گړي دي.

د دوی ۴۰٪ له سلو څلوېښت وگړي يې زده کړي لري، ښه مثال يې هم دا دی چې د شعرونو لوستلو او ويلو ترمنځ نظريې يې په ډاگه کړم. لاندې هغه څه دي چې په وار، وار په مکرر ډول د لنډۍ يو، ټپو، ټيکي او مصري يو په علمي بڼه لوستلو او ليکلو توپير څرگندوي. دا به زما يا په راتلونکي کې د پيپلوم اېنجينېر صفي الله فردوس خان د څېړنې (ريسرچ) بېلگه وي.

که چېرې لومړۍ څېړنې ۱. الف ته زېر شو په وار، وار د ۱۰,۰۰۰ ليکل شويو شعرونو کې د گراپ لوړوالی لږ دی؛ نظر دويمې څېړنې ۱. ب ته. په دويمه څېړنې ۱. ب کې بيا د همدغو شعرونو چې لوستل کېږي گراپ لوړوالی لوړ دی؛ دلته دا موندل کېږي چې د دغو پېنځه څلوېښت بڼه شعرونو او ۱۶۰ نورو بېلا بېلو شعرونو کې چې ټول وار په وار لوستل کېږي ډېر لږ يې ليکل کېږي.

له دې خبرو څخه را څرگندېږي چې د پيپلو (شعرونو) د ليکلو او لوستلو ترمنځ ډېر توپير شتون لري. دلته غزل ډېر مشهور دی، خو دومره نه ليکل کېږي، لکه چاربيته، ايزي، د بنادۍ نارې، کاکړۍ، د اتن نارې، لنډۍ، ټپي، ټيکي او مصري.

په څېړنه کې داسې ده چې که ۳۰ زره دانې غزل په ټول پښت کې ليکل شوي وي، نو ۱۵ زره يې ويل شوي دي چې د لوستلو کچې يې هم کمه ده. ترې سروکي، کاکړۍ، د اتن نارې، لنډۍ، ټپي، ټيکي او مصري ډېرې هم دي. د گراپ له نيمه ملا څخه او لوستلو کې د گراپ سر پورې تر ۹۵,۸۰۰ پورې لوستل شوي دي. عادي ليک چې په ليست او بازار کې د چاته ادرس ورکولو له پاره ور کول کېږي. له هغو د ازموينو پارچو، عريضې او شکايتونو څخه مې موخه نه ده.

که چېرې تاسو داسې پام کوئ نو بيا د ځان له پاره مو يوه سکالو (مضمون) ورکړئ، چې کوم شعرونه ستاسو ډېر خوښ دي.

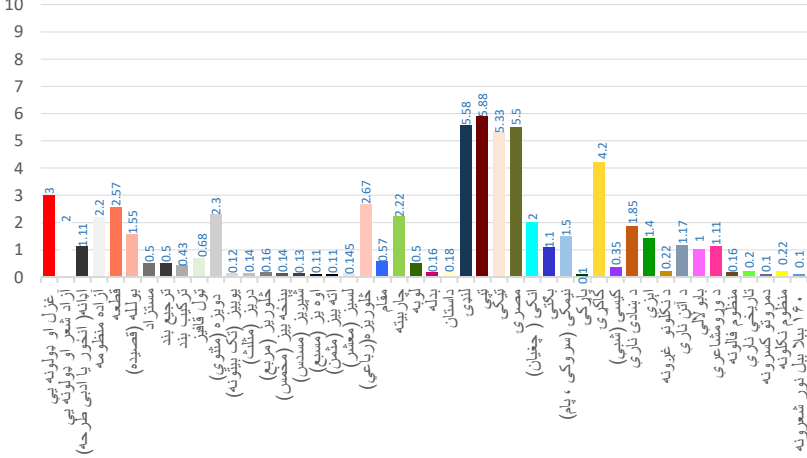
په ليکلو او لوستلو يې د يوې اونۍ شپه او ورځ له پاره پيل کړئ، او له ۱۰۰,۰۰۰ ډېر چوږي له پامه تېر کړئ.

بيا يې پر تله کړئ سره چې تاسو څومره شعرونه ليکلي او څومره مو لوستلي. د همدې له پاره پام و کوئ چې دا بڼه د هر يوه له پاره څنگه ده؛ منۍ يې.

١٤ چوپړی

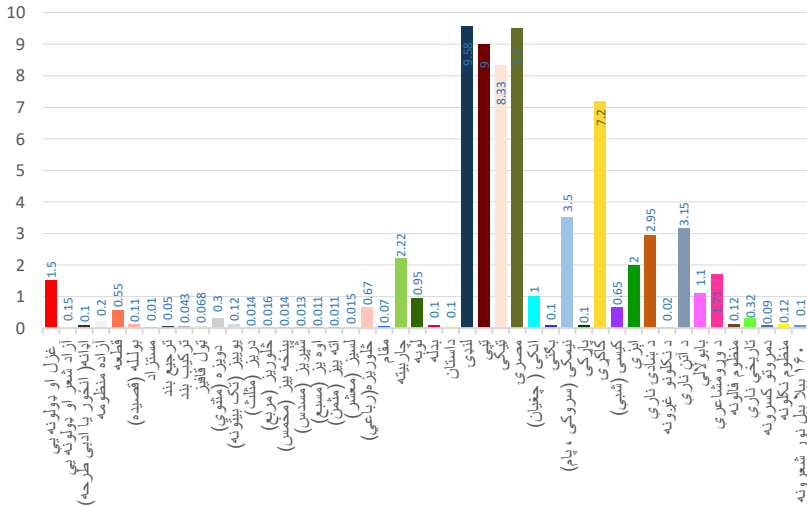
د لنډۍ یو، تپو، تیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

څېره ١. الف په وار، وار (د هرو ٠٠٠٠٠ الیکل شوي شعرونو)،
١٣٩٥ الېږدیز لمريز کال



١. ٥ څېره ١. الف په وار، وار (د هرو ٠٠٠٠٠ الیکل شوي شعرونو)، ١٣٩٥ الېږدیز لمريز کال

څېره ١. ب په وار، وار (د هرو ٠٠٠٠٠ الیکل شوي شعرونو)،
١٣٩٥ الېږدیز لمريز کال



٢. ٥ څېره ١. ب په وار، وار (د هرو ٠٠٠٠٠ الیکل شوي شعرونو)، ١٣٩٥ الېږدیز لمريز کال

شعرونو د رنگونو ښکاروندي (شفرونه یا کوډونه) په څېره ١. ٢. ١ کې وگورئ.

۶. اي (ا، الف): لنډۍ

د دې له پاره چې ماران ښه و پېژنو، الله عظيم په ډېر ښه بڼه د ټولو مخلوقاتو غوندې، دوی يې هم جوړه، غبرگونې سرونه پيدا کړي دي، لکه ځينې ژوي، (انسان، حيوانات، دوی سره غبرگونې ماشومان، انجونې يا الکان، ژوي، لکه پسونه او خوسيان...).

د مارانو د لا سپرلو له پاره ما خپل اصلي د پښتو متل چې وايي ،، گوسنه له گوسنې څخه زېږېږي او لټکه له لټکې څخه، دا متل يا مثال چې په عربي ژبه کې متل ته مثال وايي. موږ يې هم د مثال په بڼه يادوو، زموږ سيمه مهترلام کې، دغه متل زموږ د ترېورانو يوه پښتون قوم و تخيل (هودخيل) يې ډېر کار وي، خپلو بچيانو د روزنې او هڅونې د غښتلتيا له پاره خپل زوزات ته وايي. چې تاسو ځانونه، بيدار، گړندي، تېز، چټک، کړئ!!؟ لکه د لټکې مار په شان، خپل د پلارو په پل ځی، خپل اصليت مو له لاسه مه ورکوی، د ژوند په هرو څارو کې...، ورته وايي د گوسنې نه مه کېږئ، لټ، سست، بې غوره، بې گرميا (مسولته)، چې په هېڅ څه نه وېره غورځوي او نه هم ترې وېره کوم ژوی کوي.

ما د مارانو ځانگېرنو د څېړنو له پاره چې زموږ نيکونو په لرغونې زمانه کې لکه څنگه چې د لټکو ځانگېرنې وي، هغه ماران يې هم له ځانگېرنو سره پېژندل، د پښتو هغه پېيله (اشلوک، پېران، شېر يا شعر) چې ډېر ورته د لټکې غوندې و، په لټکې و نومه وو، چې هغه لټکه يا لنډۍ هم همغه څې د ځانگېرنې درلودونکې ده.

ما د نړۍ غوره د ژويو پېژندونکو پوهانو خبرې چې د دوی په اړه يې کړي کټ مټ راخستې او بيا مي ژباړلي دي خپلې ژبې ته: ،، دوی د لېندۍ ژبې او د تنې څلور سترگې، چالباږ وېشتونکي د زهرو سر يې پيل کېږي او د دې چې سيالي کوي د هر ډول جگړې له پاره چې پاېښت (ژوندي پاتې شي، بقا) و کړي. عجېبه احساساتي ده دوی سرو لرونکي مار يا لټکه. تېره ورځ ونيول شوه د هوټل په بڼ په پالما، ماجورکا کې. ساينس پوهان نه پوهېدل چې دوی ته د حشر و لنډپېړي (موقتي) خواړه چې په خويه يې و خوري تيار کړي.

د رومي نوم مکروپروټوډن د حساب کې ناڅاپي بدلون و کړه. خو تجربه لرونکي پروفيسور گارډن برغارډټ، ټينسي، و ويل چې دوی سره هېڅ له يوه سره غوره نه وي. هغه داسې ورځيا ته کړه: ،، دوی سري ماران يا لټکې ډېرې اومچکې وي، خو نه اوريدلو ځواک يې غلی نه وي. خنډ يې پر دې کې وي چې دواړه ډېر ښه مشکل لري. په پرېکړه کولو کې چې په کومه لاره تله و کړي، نو گړندۍ ځواب نه شي ورکولی.

جاپانیان وایي چې دوی سری مار دوی برابره وېروونکی وي. ۲۷ سانتي مېټره اوږد، هر سر يې ۲ سانتي اوږوالی لري، دوی سری مار دوی نیولی دی او د تیګاشیما ښاروالۍ کې يې په حکمتي حال کې د نندارې له پاره وړاندې کړی. په وینا يې ډېری وګړي په حیرانونکي بڼه نندارې ته راځي. ،، (اېمین، ۲۰۱۰م کال).

و، ژوند د دوی سرو مارانو له پاره وارخطا وي. لټکه پورته شوله کوچنۍ هټۍ ته او هغې ډېر ښه فکر کوه. برغاریټ درلوده دوی سره لرونکی تور مېرک خوړونکی مار چې هغه لا پوره شل ۲۰ کلن وو. د اړېزونا حکومتې پوهنتون د دوی سری سلطان مار کور و، دا يې په دښته کې د یوه ماشوم په اندازه موندلی و، دې مار نږدې ۱۷ کاله په پوهنتون کې تېر کړه. سلما او لوویسو د غلې دوی سری مار د سانډیګو په ژوبن کې تر مرګه پورې ژوند کوه، او ۱۵ داني يې سالم نارمل بچیان درلودل،، (هېلاري، ۲۰۰۲ م کال، ۱ سرلیک).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سری پېپله (شېر یا شعر) يې د لنډۍ نوم باندې نومولی وه، چې دې پښتو دوی سری پېپلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۱.۶ د لنډۍ ځانګړې ځانګېرنې

۱ :- ښه ډول لري، ۲ :- بند، بند دي ۳ :- ګړندی حمله کوي ۴ :- تېز زهر لري
۵ :- تېز زورور زهر شیندي ۶ :- اوږد عمر لري. ۷ :- ښه غږ یا پشھاری کوي
۸ :- په حیرانونکي بڼه دي خوښ راځي چې وې ویني. ۹ :- د لیدلو تلوسه پیدا کوي
۱۰ :- سالم بچیان راوړي، ګڼه يې ډېر پېري. ۱۱ :- هر سر يې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري. ۱۲ :- دوی د لېندۍ ژبې يې پر دوښمن وېره اچوي. ۱۳ :- د تنې څلور سترګې وي (هر څه رانه ویني) ۱۴ :- چالباز وېشتونکي د زهرو سر يې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پابښت و کړي. ۱۵ :- عجیبه احساساتي.

موږ ته يې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي. هرې ټپې، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وایي. تاسو لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ او مصرۍ یو ته ښه غږ و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نو بیا يې پېژنۍ چې دا لنډۍ دي چې د لټکې ځانګېرنې لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګېرنې نه لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلولۍ يې پر همدې کې دی.

د دې د بېلولو له پاره زه یوه بېلگه تاسو ته له خپل شعري لیکي څخه را اخلم چې د سر مؤلف مرستیال محمد عزیز تحریک صیب د ۷ اووه مې پوښتنې ځواب کې مې ورته کښلې و.

،، ۷. د تا په نظر د: مصری، لنډی، تپي او تیکی تر منځ توپیر څه دی؟
[[۷:- هو هر نوم یې ځانته دی. لکه لنډی، تپي، تیکی او مصری او هره یوه یې ځانته ځانگړې فلسفه لري.

(ځکه دا به ته هېڅ و نه مني، د دې له پاره یوه مثال درته وایم: یوه کس په امریکا کې پولیسو ونیوه او سیده یې ستا کور ته بوتلو نوم یې عزیز وو، تخلص یې تحریک وو، ستا د پلار هم نامی هم وو، خو هغه د فاریاب ولایت وو او د نیکه نوم یې خان باقر وو، ستا د کور دروازه یې وټکوله، له کوره ورته وریندار وویل چې څوک یې؟ هغه ورته و ویل زه عزیز یم، تخلص مې تحریک دی. خو وریندار له اواز نه وپېژنده چې دا بل څوک دی او دواړو ته یې و ویل تاسو ځای غلط کړي دی.

د دې تن ډېري ځانگړنې به له تا سره برابرې وي خو هغه خو ته نه شي کېدلی. که دننه ورشي خداپرو چې سر خو ورته مات کړي.

هم داسې ځانگړي فلسفه چې مصری، لنډی، تپي او تیکی له خپل نوم سره یې لري. ترې معلومېږي او پېژندل کېږي. لکه: لنډی له لټکې څخه اخیستل شوي چې لټکه هغه دوه سره مار ته وایي چې ډېر کړندی او چټک وي. په چټکۍ سره خوله لږوي، دوی سره لري، په کال کې یوه واري پوستکي اچوي، لټکي ته ځکه لنډی وایي چې د سیلا بونو له مخې لنډه او د مانا له پلوه ډېره اوږده او غښتلې وي. یا دا چې لومړۍ نیم بیتۍ یې د دویم نیم بیتۍ نه لنډ وي، لکه دا زما لاندې لنډی چې د پوست د فکیرانو کلی، لښکرگاه، هېلمند، ۰۳۰ Roshan BTS site HLM ۲۰۰۷ ۱۲/۲۹ کښلې وه ..:

وطن تم ټول کافران راغله

ژر را پاڅېږه چې جوړه جهاد له ځونه ...،،

(صفي الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۴ او ۲۲۶ چوپړی).

۲.۶ د لنډی انځورونه:

دا لاندې د لنډیو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زیږدي کال کښته کړي وو.



۲:- دوي سره مار (# ۲ انځور)



۱:- د لټکي يا دوي سره مار (# ۱ انځور)



۳:- د لټکي يا دوي سره مار (# ۳ انځور)



۴:- د لټکي يا لنډی (# ۴ انځور)

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصريو انگر
خېرنـچوپړي (ریسـرچ پانې)



۵:- د تور دوی سره مار یا چورنیا د
نړیوالې گڼه ۶۱۰۷۶ یا توره
لټکه، یا توره لنډی (# ۵ انځور)



۶:- لنډی (# ۶ انځور)



۷:- د لنډی (# ۷ انځور)



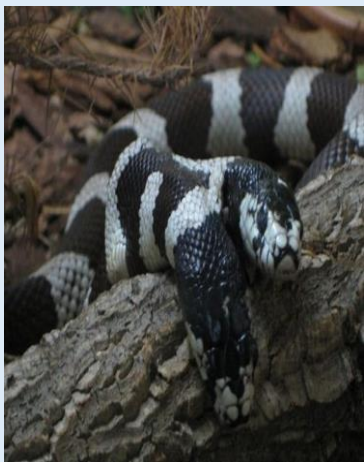
۸:- د دوی سره مار، لټکه یا لنډی
(# ۸ انځور)



۱۰ :- لنډی خپل خواړه خوري
(۱۰ # انخوړ)



۹ :- لنډی (۹ # انخوړ)



۱۲ :- لنډی په ډډ دمه ده او خوب
کوي (۱۲ # انخوړ)



۱۱ :- د لنډی اېکسري
(۱۱ # انخوړ)



۱۳:- لنډی خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېځه شي، زموږ
لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلی یا شعر سره تشبېح کړی دی.
(# ۱۳ انځور)



۱۴:- ښکلي او خوږه لټکه، لنډی یا دوي سره مار، لنډی چمتو ده، څارنې کوي. روڼ
بورم چې داسې می و کښل د لنډیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی،
زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبېح کړی دی. چې ورته لنډی
وايي او ټولي ځنګېرنې یې سره ورته دي.
(# ۱۴ انځور)

۳.۶ د لنډۍ تعریف (څرگندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلو الو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابروي داسې:

لنډۍ

په لغات کې لنډۍ هغه دوی سرې شعر ته وايي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندرېز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس (ولوله) او واند یا تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، ښ، ډ، ر، ن، ی او ... څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له ادبي بیرغې کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنگونو او پارنویکيو پرته. دفتنگونه د لنډۍ توکي دي لکه: وې، او، نو وې!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وای!!، وې، وه، الله، وې!!، ای!!، وه الله وې!!، وای، وای وای، ګرانه، وروړه، یه ګرانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید ده (زموږ خپله و، هیا هی، چې ورته وړه ده، روغه ده، کوشنۍ ده، لنډه ده، دوی سترګې ه، وه، دوی سترګې والا، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غرن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ یو، باندې یوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته او دویمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته. د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خڼه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له

سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ ای! گڼو ژنو میرڅمنو

څنې له څنډو سازوۍ خندا راینه

د پورتنۍ لنډۍ څپیز (څپه، سېلاب، هجا، و، سیلیبل Syllable، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنت، و، لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سر نښه، چې د تلفظ د جگوالې او ټېټوالې زور، اوږدوالی، څه رنگوالی یا کیفیت ښه یي، ټینګه، لهجه، تاکید: بېلوونکي نښه: د وینا، ځانګړی، خاص او بېل، ډول: Accent, Morphemel،) جوړښت په دې ډول دی:

۴.۶ د لنډۍ څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU

U-UUUU-UUUU-UUUU

ای! - ګه - نو - ژه - نو - میر - څه - مه + نو

څه - نې - له - ځن + ډو - سا - زه - وې + خن - دا - را - ځي + نه

۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹

۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲

۵.۶ د لنډۍ ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت

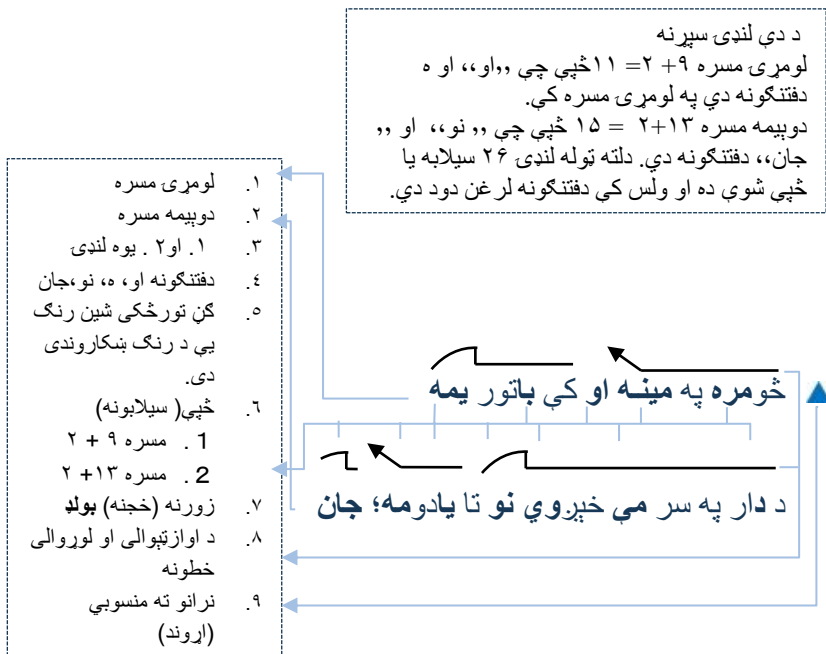
ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت یې داسې دی:

الف. _____

ب. _____

۶.۶ د لنډۍ سپړنه

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری وايي:



۶. ۷ د لنډۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنۍ یو بېلو الو څخه لکه څنگه چې ۶ سرلیک وايي او پيله يې ساده برابر وي داسې:

اي (۱). لنډۍ

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سرې پېيله (پېیرن، شېر، شعر یا اشلوک) یې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوی سرې شېر یا پېيلي له لټکې سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې لرلې. لکه:

۱. بڼه ډول لري
۲. بند، بند دي
۳. گړندۍ حمله کوي
۴. تېز زهر لري
۵. تېز زورور زهر شیندي
۶. اوږد عمر لري
۷. بڼه غږ یا پشهاری کوي
۸. په حیراونکې بڼه دې خوښ راځي چې وي ویني
۹. د لیدلو تلوسه پیدا کوي
۱۰. سالم بچیان راوړي، کنه یې ډېرېږي
۱۱. هر سر یې بڼه فکر کوي او د بل اوز اوري
۱۲. دوی د لېندۍ ژبې پر دوښمن وېره اچوي
۱۳. د تنې څلور سترگې وي (هر څه رانه ویني)
۱۴. چالباز وېشتونکې د زهر و سر یې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي
- د هر ډول جگړې له پاره چې پایښت و کړي
۱۵. عجیبه احساساتي (ولولیز)

موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کي کړي. هرې تپې، ټيکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانگېرنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ او مصرۍ یو ته بڼه غور ورته و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نوبیا یې پېژنئ چې دا لنډۍ دي چې د لټکې خصوصیات لري. تپې، ټيکۍ او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانگېرنې نه لري او تپې، ټيکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې کي دی.

۷. بي (ب): تپه

تپه له تپ څخه اخېستل شوي، او تپ دی چې درد پيدا کوي. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي، خوښي يې ځي، خفگان يې ډېرېږي. په هېڅ څه پام نه راوړي، چې درد په کې پيدا شي بيا ورته رنځور وايي، رنځور تن ته الله ج خپل ځان په ياد راولي، ولس يې پوښتنې ته راځي، له درده د لرې کېدو دعا ورته کوي. تپه له تپ يا زخم څخه اخېستل شوي ده. چې سري ته تپ ورکوي، په دردونو يې اړوي دا هم يوه د تسميې وجهه لري.

هغه دا چې د تپي تاثير د سري په زړه تپ جوړه وي .
يانې که تورې او توپکي ښکاره تپونه جوړه وي، نو تپه بيا پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړولی شي، چې يوازې احساس يې کېږي، خو ليدل کېږي نه.

د رسول الله ص څرگندول چې رونوي، د درد کتنه داسې. و، جندب رض وايي چې رسول الله ص گوته په يوه جنگ کې ويني شوي وه، وي ويل : ته يوه گوته يې چې ويني شوي يې – تاته دا درد ، تکليف، د الله په لار کې رسېدلی دی.،،
(فرهاد، ۲۰۰۳ زېږدي، ۱۴ چورۍ).

د دې زده کړه داسې ښه يې چې دردونه وځمې، د الله عظيم په حق لار کې تاسو ته رسېدلي دردونه وزغمې، بدله او ثواب يې هغه لوی، قوي حکمت لرونکي، الله ج درکوي.

که په ژويو کې الله ج درد نه وی پيدا کړی نو بل ژوی به يې ځنگه پيدا کوه؛ همدا درد دی چې انسان له انسانه څخه زوکره کېږي، که پام مو کړی وي چې يوه مېرمن اميدواره وي، د درد ضد درمل ورته رنځور پوهان نه ورکوي، ترې لرې يې ساتي، داسې هم شوني ده چې که داسې ونه کړئ، نو نس به مو په چاره غوڅ شي او ټول عمر به عيبي گرځئ (داسې هم شوني ده چې ډېری روغتونونه د پېسو منډلو په خاطر پرې کوني کوي چې د پرې کونې ډېرې پېسې واخلي، د طبعي يا پنځي زېږون په خلاف)، له دردونو سره يې اموخته کوي،

او د ۲۴ نۍ يا شپږمياشتنۍ اميدواری څخه پرې دردونه د الله په حکمت پيل کوي، چې څومره نهومياشتو ته نږدې کېږي چې زېږون پای وي. په همغه کچې دردونه هم درانه کېږي. مېرمنې يې د مرگ په سرحدونو سره غاړه په غاړه کړې وي، ښه مېرمن همغه وي چې دا سخت دردونه چپه او پټه خوله و زغمي؛ په زړه کې الحمد الله وايي او له يو الله ج څخه د اسانۍ مرسته وار په وار و غواړي؛ په همدغو دردمندو شېبو کې مېرمنو تپي ويلې وي.

دا پلټنه داسې په ډاګه کوی شي یا دا څېړنه داسې بنودل شوې.
،، د ستاسو ویجینا (د خاوند زردکي پوښ) چې خلاص کرل شي یا کله چې ډېر
خلاصېږي بېخي ډېره ورته بڼه لري، لکه د شونډو ګونځې چې پوښلي وي. سره
اپلیزیت ناثالي،، (ماک فادن چې خپله څېړنه یې د ویجینا د اندازو له پاره کړې وه
په سانتي باندې)

،، چې د لیفت لایبا لږ تر لږه منځنۍ حد یې داسې وو، له دې اندازې سره ۲.۱
سانتي اور، له ۰.۴ – ۶.۴ پورې ټوټوونې (قطر) اندازې، سمه اندازه یې بیا له دې
اندازې سره ۱.۹ سانتي اور، له ۰.۳ – ۷.۰ پورې رینج، اندازې دي. او د هغې
اوردوالی څومره وو؟ چې د لیفت لایبا لږ تر لږه منځنۍ حد اوږدوالی یې ۲.۱
سانتي (د ماشوم د زردکي په اندازه)، له ۱.۲ – ۷.۵ پورې اندازې کچې وه، سمه
اندازه یې ۳.۵ سانتي اوږده او رنګ یې له ۰.۸ – ۸.۰ سانتي پورې دی.

بروک ماک فادن، ایم. ډي، د پروفیسور مرستیال، د مېرمنو د جراحۍ او کون
غپ د رملو (پیلویک درملو) په برخه کې، د دوباره عملیاتونو ماهر یا جراح د
اوهایو سټیټ پوهنتون کې وه.

په ۲۰۰۵ کال کې د اېنگلېستان ژورنال د قابله ګۍ یوه زېږنتون کې یې د ۵۰
مېرمنو شخصي غړو کې کړې وه؛ خو بروک ماک فادن ۱۶۸ مېرمنو چې عمر
کچې یې ۵۷ کاله وه کړې ده. ۹.۶ نارمال رنګ ۶.۵ – ۱۲.۵ د ټوټوونې (قطر)
اندازه د ویجینا له پاره : ۲.۱ – ۳.۵ سانتي پورې.

څېړونکو دا تر څونه ده موندلې چې له ځاني اخېستل شویو انځورو نو دې ګټه پورته
کرل شوي وي.

،، داسې کومه لاسته راغلې ډاټا په لاس نه ده راغلې، نو ځکه دا یوه ډېر ټېټ او
بې بنسټه سرلیک دی،، مک فادن ویلي دي. (زهرا بارنيس، ۲۰۱۴) د یوې مېرمنې
د ځانګړې برخې نارمال کچې بروک ماک فادن په وینا تر ۵۰ – تر ۵۳ اوږد ماشوم
چې له ۲.۷ څخه تر ۴.۱ کبلو ګرامه په ټول ماشوم چې د سر اندازه یې ۳۳ څخه تر
۳۵ سانتي مېټرو پورې وي راوځي، دا ټول د درد زور دی چې الله یې نوی ماشوم
پنځوي. (اصریف، غوره اندازه ګېږي د نوي زوکړه شویو، څخه زما ژباړه. ۲۰۱۴
م کال، ۲ چوپړی).

د نر لمن ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې، ۱۴.۲ نارمال ختل، دوباره ګرځیدنې یې ۱۲.۱۹،
د ۱۵٪ له سلو یې ۱۷.۷۸ او د ۳ سلو یې ۲۰.۳۲ سانتي کبلی دی. (لېزېټي،
سلامتی ژوند، له طبي ورځ پانې زما ژباړه. ۲۰۱۴، ۲ سرلیک).

په ټوله کې به دا ټوله کړم چې، د خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې له ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې زردکې سره په درد کې وي، نو چې ۳۵ سانتي ټوټوونې د نوي ماشوم سر خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې څخه راوځي نو دا اسانه خبره نه ده، همدا درد دی چې دا راوباسي.

و، که چېرې تاسو ته الله ج له لوري څه درد يا تکليف يا غم وي، يا د کوم، د ادم ع د ازامنو څخه درته درد يا تکليف يا غم رسېدلی وي، هغه دې دا ايت لولي و، سلم عليكم بما صبرتم فنعم عقبی الدار،، (رښتيا ويلي الله عظيم) انشا الله چې د هغه له پاره به په دين او په دنيا کې د برياوو وروڼه خلاص وي.
(قاري فصل، ۳۱ چوپړی).

د دې ژباړه بيا سيد عبدالسلام داسې کړي ده،
و، (وايي به) سلام دې وي په تاسو باندې په سبب د صبر کولو ستاسو نوښه انجام د کور د اخيرت دی،، (سيد عبدالسلام، ۱۳۹۲ لمريز لېږدي، ۵ ټوک، ۲۸۲ چوپړی).

او سلطان عزيز بيا داسې ژباړه کړي ده، و، (او ورته به وايي چې) په تاسو باندې د دې کبله سلام (سلامتيا) وي چې تاسو (په دنيا کې) صبر کړی وو، نو په (دې اخروي) کور کې ډېره ښه نتيجه ده (چې تاسو ته جنتونه درکړی شوي)،، (سلطان عزيز. ۱۳۹۱ لېږدي، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۴۱۲ چوپړي).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سری شعر یې د تپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر له تپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لرلې. لکه:

۱.۷ د تپې ځانګړې ځانګړنې

۱:- درد پیدا کوي، ۲:- د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، ۳:- خوښې له منځه وړي، ۴:- خفګان ډېره وي، ۵:- په هېڅ څه پام نه راوړي، ۶:- انسان په دردونو اړوي، ۷:- تاثیر یې د انسان په زړه تپ جوړه وي، ۸:- پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړ وي چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه، ۹:- بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک چک کوي، ۱۰:- تاثیر یې د انسان رنگ پرک زېر اړوي، ۱۱:- غم ډېر وي، ۱۲:- د انسان سپینې تختوي، ۱۳:- ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي، ۱۵:- کرو زیاتوي، ۱۶:- د تپ باندنۍ برخه کوچنۍ وي او د تپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي، ۱۷:- انسان رنځور وي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، ټيکۍ او مصری چې دغه پورته ځانګړنې و درلودلې؛ ښه غور ورته و نیسې؛ پام ورته و کړی؛ نو بیا یې پېژنی.

دا تپې دې چې د تپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټيکۍ او مصری نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګړنو کې دی.

لکه دا لا ندي زما تپه چې د ملا باکي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هېلمند ۲۰۰۷ / ۰۱ / ۱۶، ۰۱۲ Roshan BTS site HLM د روشن ۰۱۲ نمبر ښادې ساحه کې کښلې وه.

،، دا سترګې ما وژني جانانه

چې ترمې اوښکې یې سهار کې و وینمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

۲.۷ د تپي انځورونه:

دا لاندې د تپو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.



۱۶:- ۶۸۸۲۹ وونډس، تپ،
(۶۸۸۲۹ wounds).
(# ۱۶ انځور)



۱۵:- وران تپ ۱۴۷۱-
۱۴-۱۰۰-۸-۲۴۷۴
(# ۱۵ انځور)



Day 1
۱ ورځ



Day 52
۵۲ ورځ

۱۷:- د رنځور یار تپ
(# ۱۷ انځور)

تپ. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د تپو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی،
زموږ لرغونو پښتنو نیکونو تپ له یوه ښه شعر سره تشبېح کړی دی. چې ورته تپه وايي، او
ټولې ځنګېرني یې سره ورته دي. (# ۱۷ انځور)

۳.۷ د ټپي تعريف (څرگندونه، ښکارونه، ټپي د يوه توري يا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلو الو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وايي او پيله يې ساده برابروي داسي:

بي (ب). ټپه

د وۍ يا ويکي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوي سرې پېيلې (پېېرن، اشلوک، شېر يا شعر) ته وايي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندرېز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، ښ، ډ، ږ، ن، ی او ... ، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوبښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي ښي) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپي د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنگونو او پارنوبيکيو پرته. (دفتنگونه د ټپي توکي دي لکه: وۍ، نو وۍ!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، واۍ، وای!!، وه، وه الله، الله وۍ!!، ای!!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، وروره، يه الکه، يه پښتونه، يه کرېانه، کنه او داسي نور ...)، د پښلې يا قافيې کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېمي مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه بايد د ه (زموږ خپله و، ه، ه يا هي، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنې ه، لنډه ه، دوي سترګې ه، ه، دوي سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهويشتم، ګڼه ابېڅې ده. په اول او غزن او از پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپي په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو ټپو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د تطبیق وړ دی، يانې داچې د هرې ټپي لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنگونو پرته، او دوېمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې ټپي، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېمي مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه

بیزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري.
لکه:

▲ یار په ولاړه کړیکه وکړه

تېر شوی عمر په ډالرو نه راځینه

د پورتنۍ ټپي څپیز (څپه، سېلاب، هجا، و، سیلېبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) -
خجیز (زورنه، خج، اکسنت، و، لفظ، د موسیقي نوبت: د خج نېنه: د توري په سر نېنه
, چې د تلفظ د جگوالي او تېټوالي زور، او ردوالي، څه رنگوالي یا کیفیت بڼي،:
ټینګه , لهجه ،: تاکید: بېلوونکی نېنه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول.
Accent, Morphemel:)، جوړښت په دې ډول دی:

۴.۷ د ټپي څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU

U-UUUU-UUUU-UUUU

یار - په - وه - لا + ږه - کړې - که - وک + ږه
تېر - شه - وی - عو + مر - په - ډا - لا + رو - نه - را - ځي + نه

۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹
۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲

۵.۷ د ټپي ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت

ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت يې داسې دی:

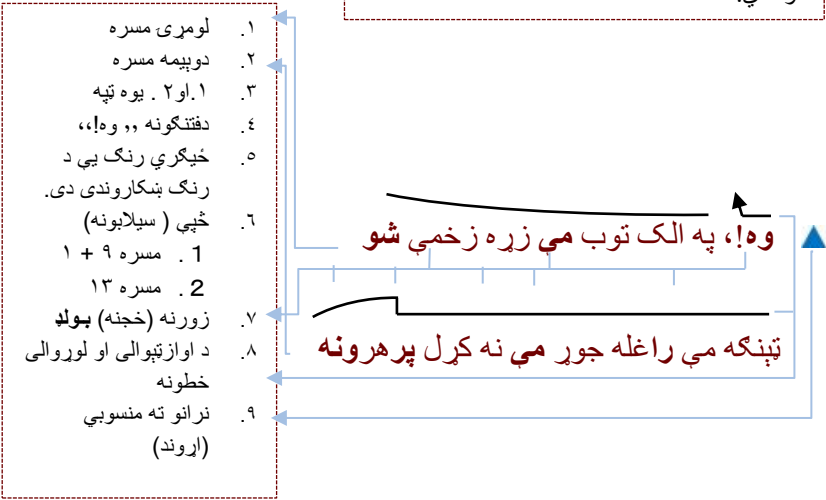
الف. _____

ب. _____

۶.۷ د ټپي سپړنه

ابنخړی اوستاد (د هېواد تکړه هېښنده بنجوماری او سندرغاړی) وايي:

د دې ټپي سپړنه
لومړۍ مسره $1 + 9 = 10$ څپي چې و، و، ده!،، دفتنگونه
دی په لومړۍ مسره کې.
دویمه مسره $13 = 13$ څپي ده. دلته ټوله ټپه ۲۳
سیلابه یا څپي شوي ده، او ولس کې دفتنگونه لرغن
دود دي.



۷. ۷ د تپي بېلوونکي نخښي

له پورتنۍ یو بېلو الو څخه لکه څنگه چې ۷ سرلیک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبي یوه دوي سری شعر يې د تپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شېر يا پېيلې له تپ سره ډېر ورته ځانگړې ځانگړنې لرلې. لکه:

۱. درد پيدا کوي
۲. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي
۳. خوښي له منځه وړي
۴. خفگان ډېره وي
۵. په هېڅ څه پام نه راوړي
۶. انسان په دردونو اړوي
۷. تاثیر يې د انسان په زړه تپ جوړه وي
۸. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې يوازې احساس يې
۹. کېږي، خو ليدل کېږي نه
۱۰. بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرگندوي چک،
۱۱. چک کوي
۱۲. تاثیر يې د انسان رنگ پرک زېر اړوي
۱۳. غم ډېر وي
۱۴. د انسان سپينې تختوي
۱۵. ولس پرې خبرېږي، رسوايي کوي
۱۶. کرو زياتوي
۱۷. د تپ باندنۍ برخه کوشنۍ وي او د تپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي
۱۸. انسان رنځور وي

موږ ته يې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانگړنې و درلودلې؛ ښه غور ورته و نيسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبيا يې پېژنئ. چې دا تپي دي چې د تپ يا زخم خصوصيات لري. لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانگړيو ځانگېرنو کې دی.

۸. پي (پ): ټيکي

رون بوروم چې داسې مې کښلې وو، د ټيکي له پاره، ټيکي ښه برابر، سم پوره، ټيک، سم سبي ته وايي چې يوازې د ناوې ستاينه په کې و شي، پلار د کور د ناوېتوب په شپه، او يا د خاوند، ساتونکي، مېړه، د ژوند ملګري د کور د ناوېتوب په شپه يې ټولې پېغلې يا ځوانان، زارې او وارې، زړې او وړې ښه برابر شعرونه چې برابر وي، د ناوې ستاينه په کې و کړي.

دا چې له لرغوني پېر څخه د يوې پېغلې تر ټول غوره، په ټول ژوند کې د خوښۍ شېبې د واده شپه وي، ټول وګړي او وګړي يې درناوی کوي، د دې د باچايي ورځ يې بولي، تازه گلونه يې په سر کړي، ګردۍ او نيمۍ کوي. غوره خټې په تن کوي، هر څه د ناوې برابر وي، ښه سينګار يې شوی وي، ټولې ملګري يې څنګ کې شتون لري، د دې له پاره چې هر څه يې ښه باربر وي د ناوې، نو مېرمنې ترې چارچاپېره دوره وي، ټولې راغلو مېرمنو باندې د ناوې ټول برابر شيان ډېر تاثير اچوي، د ابولېشر زوزات ټول يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي. پاتې شونې دې نه وي چې د پېغلو په دوره کې يوازې کوژده شوې او مېړوښه پېغلې وي. انجونې، بې مېړوښه او ستري مېرمنې په کې ګډون نه کوي.

کټ مټ يې همدا فلسفې اړخ وندۍ دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيکي له يوه ښه پېيلې سره تشيع کړی دی. چې ورته ټيکي وايي، سم برابر، د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همغه شېبه کې ويل کېږي نومولې دي او ټولې ځنګېرني يې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي.

له بېولالو يې تو پير په سم برابروالي او کوشنوالي د پېيلې يا شعر کې دی. و، هغه شی چې ښه برابر وي؛ يا سم برابر ته وايي؛ چې ډېری يې مېرمنې په ښادۍ کې وايي؛ چې ناوې ودرې او چارپېره ترې پېغلې ولاړې وي؛ يوه يوه ټيکي ورته وايي؛ د ناوې تعريف په کې کوي او د همغې دايرې د وينا برابرې وي.، (صفی الله، ۱۳۸۸ ليردۍ کال، ۵۷ چوپړی).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېپله یې د ټیګۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر ټیګ، رټ رمت یا سم برابر سره تشبېح کړی دی. چې ورته ټیګۍ وايي، د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همدغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېرنې یې د بنادۍ د دې شېبو سره ورته وي؛ هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. لکه:

۸. ۱ د ټیګۍ ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي، ۲:- د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي، ۳:- رټې رمتې وي، ۴:- خوښې ډېره وي، ۵:- ډېر خوږ تاثیر لري، ۶:- ډېر پام د خلکو ورته اوږي، ۷:- تر ډېره ستایل کېږي، ۸:- تاثیر یې ټینګ وي، ۹:- مېرمنې یې ډېرې وايي، ۱۰:- په ودونو کې ډېرې اوږول کېږي او یادول کېږي، ۱۱:- د پال په بڼه یې پېغلې وايي، ۱۲:- په ګډه یې وايي سره، ۱۳:- پېغلو لاسونه سره یوه تر بلې ورکړي وي، ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنگوي، ۱۵:- ناوې پرې ډېره خوشحالیږي، ۱۶:- د ناوې ستاینه په کې وي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، تپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسې؛ پام ورته و کړی؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیګۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکرې خصوصیات لري. لنډۍ، تپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېرنې کې دی.

لکه دا لا ندي زما ټیګۍ چې په مهترلام، لغمان کې مې په خپل کور کې په ۲۰۰۷ زېږدي کال کې کښلې وه. دا زما خپله ټیګۍ ده، زه نریم، خو ډېرو مېرو، مېرمنو به ویلي وي او دي. لکه یوه زړه مېرمنه په بنادۍ کې ولاړه ده د ناوې ننداره کوي، د ناوې ښې اړخ ته یوه پېغله ولاړه ده، ډېره ښکلې هم ده، هغه پېغله یې ډېره خوښه راغلي ده، له وړاندې ځایه څخه ټیګۍ اچوي، په دې ټیګۍ سره ناوې هم خوشحالیږي، چې د ملګرې ستاینه یې هم و شوه او د واده پېرودونکي یې هم پیدا شوه. نورې مېرمنې پرې ډېرې خوشحالیږي او بیا یې له واده ورسته هم وايي، چې هغې پلانکۍ مېرمنې ښه ټیګۍ د بیستانکۍ له پاره هم و وېشته، لکه څې خپل کوم زوی، مسې، وراره او خوریه ته یې په ګوته کړه. دا ټیګۍ د ناوې د شپې د چارپېریال زوکره ده او وايي لکه لاندې ټیګۍ:

که يې بوغان راباندې پلوري
زه پېرودونکي د ابی د گسټ گل بڼه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ۵۷ او ۲۲۹ چوپړی).

۲.۸ د ټيکۍ د چارپېريال انځورونه:

دا لاندي د ټيکۍ چارپېريال انځور لږ استازيتوب کوي، د لغمان مخکېنۍ
ولسوالۍ نورستان انځور دی. زموږ د ټيکۍ يو سم برابر محيط انځور په لاس
راکوي.



۱۸:- د نورستاني مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټيکۍ چارپېريال انځور وي. روڼ
بورم چې داسې مې وکېنل د ټپکۍ يو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی،
زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيک له يوه بڼه پېيلي شعر سره تشيع کړی دی. چې ورته
ټيکۍ وايي، او ټولي ځنگېرني يې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)

کانتېوا او د نورستاني مېرمنو د گډې نڅا انځور ،، پيرو مړندي، ايتالېاوې
دره گرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې
موزيم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مړندي، ۱۹۶۸ زېږدی،
۱۴۱ چوپړی)

۳.۸ د ټیکۍ تعریف (څرگندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابرې داسې:

پې (پ): ټیکۍ

د وی له پامه ټیکۍ هغه دوی سري بېلې ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندرېز، خور، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، ښ، ډ، ږ، ن، ی او ... څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له ادبي بیرغې کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنگونو او پارنویکیو پرته. (دفتنگونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وای!!، وای!!، وه!، وه الله، الله وی!!، ای!!، وه الله وی!!، وای، وای وای، وروره!!، یه پښتونه!!، یه کربانه، کنه ... ټ، د پښلې (قافېي) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید ده (زموږ خپله وه، هیا هی، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوی سترګې ه، ه، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکۍ یو، باندې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته، او دویمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ ناوۍ رو، رو کدم اخله

د ولس پیغلي په کتار درسره ځینه

د پورتنۍ ټیکۍ څپیز (څپه، سېلاب، هجا، و، سیلېبل Syllable، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنت، و، لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سر نښه، چې د تلفظ د جگوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالي، څه رنگوالي یا کیفیت ښهږي: ټینگه، لهجه،: تاکید: بېلوونکی نښه: د وینا، ځانگړی، خاص او بېل، ډول. Accent, Morphemel:،،) جوړښت په دې ډول دی:

۸.۴ د ټیکۍ څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU

U-UUUU-UUUU-UUUU

نا - وۍ - رو - رو + که - دم - ا - څه + له
د - و - لس - پیغ + لي - په - که - تار + در - سهره - ځي + نه

۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹
۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲

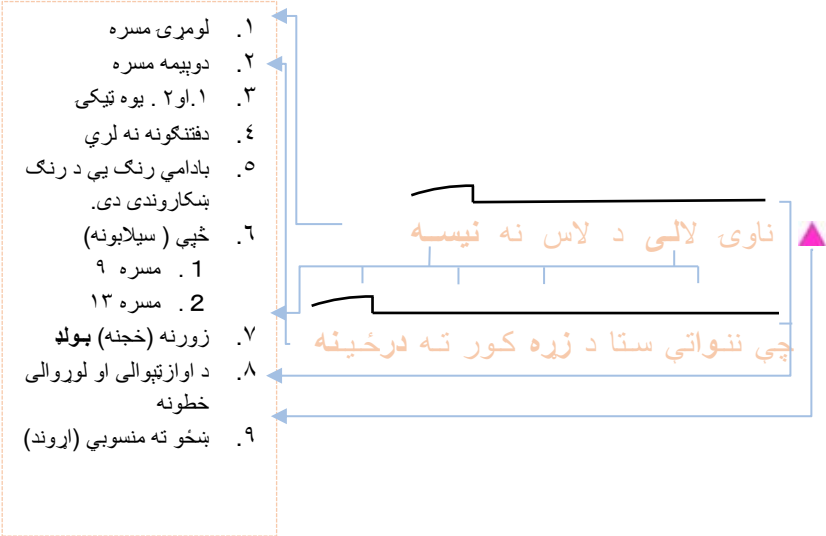
۸.۵ د ټیکۍ ځمکچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمکچپوهنې (هندسې) رغښت یې داسې دی:

الف.

ب.

د دې ټیکۍ سپړنه
لومړۍ مسره ٩ = ٩ څپې چې دفتنگونه نه لري، په لومړۍ مسره کې.
دویمه مسره ١٣ = ١٣ څپې دلته ټوله ټیکۍ ٢٢ سیلابه یا څپې شوي ده،



٨. ٧ د ټيکۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ٨ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابرې داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پیله یې د ټيکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر یا پیله ټيک، رټ رمت یا سم برابر سره تشبېح کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، د ټولو پام د ناوې ناوې ټوب درناوي ته چې په همدغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېرنې یې د بنادۍ د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي او همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لري. لکه:

١. ناوې د ناوې ټوب درناوي په کې وي
٢. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي
٣. رټي رمتي وي
٤. خوښې ډېره وي
٥. ډېر خور تاثیر لري
٦. ډېر پام د وګړيو (خلکو) ورته اوري
٧. تر ډېره ستایل کېږي
٨. تاثیر يې ټينګ وي
٩. مېرمنې يې ډېرې وايي
١٠. په ودونو کې ډېرې لیکل کېږي، اورول کېږي او یادول کېږي
١١. د پال په بڼه يې پېغلې وايي
١٢. په ګډه يې وايي سره
١٣. پېغلو لاسونه سره یوې تر بلې ورکړي وي ناوې يې په منځ کې وي، د لاسو نو په تال سره په خوړو اوزو ناوې په تال زنګوي
١٤. ناوې پرې ډېره خوشحالېږي
١٥. د ناوې ستاینه په کې وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، تپې او مصری چې دغه پورته ځانګړنې و درلودلې؛ بڼه غور ورته و نیسې؛ پام ورته و کړی؛ نوبیا یې پېژنی. چې دا ټيکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوي وي او د واده د شپې چارپېریال زوکرې خصوصیات لري. لنډۍ، تپې او مصری نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړيو ځانګړنې کې دی.

٩. تي (ت): مصری

مصری یا مصره، د مصری تورې سره تشبېه ده. د ادم ع ځامنو جوړې کړي، په خپله گټه یې په هرڅه کې کاروي. له ټولو نه وړاندې د مصری پيله ساده برابره وي دا چې الله ج ادم ع ته ډاډ گېرنه ورکړه، چې د ځمکې د خلافت له پاره ما پیدا کړی یې. د دې له پاره نه چې په جنت کې تل مدام و وسي، و خوري او و څښي او ارام کېښي په جنت کې.

همدغه یوه ستر اړخ او وصيله وه چې الله ج داسې و کړه. یوه څه شیان یې ورته هم ورکړه چې په ځمکه کې ژوند و کړي، چې هغه دغه نهه دانې وو؛ چې ادم ع له اسمان څخه ځمکې ته راوړه، و، ١:- توره تېره یا حجر اسود د کوزولو په وخت کې له واورې هم ډېره ځلېده او اوس د سعدي په مکه کې د کعبې په کوچ کې اېښې ده، په منځ کې سوری لري ٢:- جنت د گلونو یا ونو پانې ٣:- توکان یا امسا چې د جنت د آس له ونې څخه جوړه وه ٤:- بېلچې ٥:- کلنگه یا کوداله ٦:- د جنغوزي او څېړۍ ونه ٧:- سندان یا یوه درنه اوسپنه چې لاندې پرته وي ٨:- تبر یا څټک ٩:- چمتا یا چې د گرم شیانو نیولوله پاره پکارېږي ،، (برهان دین، ٢٠٠٦ م کال، ٤٧ چوپړی).

د دې له پاره چې ژوند و کړي په نوموړي اسابو باندې او په هره بڼه په هر ځانگېرنو ترې گټه واخلي. لکه څنگه چې د ادم ع زوزات د عمر به تېرېدو سره، تورې ته هم په ژوند کې اړتیا پیدا شوه چې څه پرې، پرې کړي، دا اړتیا لومړی مصریانو پوره کړه، د تن زري، دال، توره یا سوار د یې جوړ کړه، داسې نور جنګي زربېي اساب یې ساز کړي دي، زموږ یې تورې یا مصری سره کار دی، چې په پېل کې دوی له تېزې برخې چې دواړو خواوې یې تېرې او په پای کې لرگېنه برخه درلودله، لومړی له میسو، چې بیا له جستو یا ژېړو، څخه جوړه کړي وې، چې هم گرانه وه، نو اړتیا یې و مونده چې سختې او ارزاني جوړې کړي، له اوسپنې څخه یې جوړه کړه چې د مصریانو ١٩ کورنۍ پورې اړه درلوده. و، د خیفیش یا د خوفیش (*khepesh or khopesh*) په نامه مصر کې جوړېږي؛ د لومړي نوي سلطانت کې د بحر په غاړه کېنۍ کې هم وه، چې ٧٥ سانتي اوږده وه چې ١٣ پېړۍ له میلاده (نن څخه وړاندې ٣،٧١٧ کاله) وړاندې، همدغه لومړۍ د اوسپنو د جوړولو تخنیک و، چې له مصره اروپاته هم تللی دی او له دې وړانې اسيا ته هم ،، (ژۍ لرونکې وسلې، ٢٠٠٩ م کال).

و، د اسلام دین لومړۍ توره چې کلکه، دواړو خواو ته تېره، چې په دې بڼه په ټوله نړۍ کې تر درېو پورې ايله شتون ولري، چې ویل کېږي، زموږ د پیغمبر حبیب الله، محمد رسول الله ص ده، بیا هر خلیف د اسلام شوی وه، چې لوټ شوه

له مملوک څخه د کټګي یا عثماني خلافت د ۱۵۱۷ م کال په جنگ کې، د ژوندي پاتېکودو هغه اودا او په دالۍ کې ورکړه،

،، مبارکه توره یا سیف المبارک ،، چې په مصر کې جوړه شوې او ۱۳- ۱۵ عیسوي پېړۍ کې د لندن په ملي میوزیم کې خوندي ده، په هغه وخت کې ۶۰۰,۰۰۰ څخه تر ۷۰۰,۰۰۰ اېنگلېسي پونډه درلوده، ۹۵ ساتي اوږدوالی لري. د بولۍ نېغه بیه یې یا د پېرودونکو په تېر پری کړې بیه: ۱۲۱,۲۵۰ اېنگلېسي پونډه پېروده. د اسلامي نړۍ رسامۍ، د لیلام کڼه: ایل ۹۷۲۱، ځای: لندن، بولۍ پېخلیک، لومړیوار، دونۍ، د اپریل میاشت، لومړۍ ورځ، ۲۰۰۹ میلادي کال، لس نیمې بجې. ،، (مملوک توره...)، (ایلوګاد، ۱۹۷۹ م کال، ۲۰۳ چوپړی) او (عماني، ۱۵۱ بولۍ، ۲۰۰۷ م کال، ۷۹ چوپړی).

مصری توره د حضرت ابو داود المزاني رض هم وه، هغه وایي چې: د بدر په لویه غزا کې ما مشرکان په خپله توره وهل، چې سر به یې غوص شو او پر ځمکه به ولویده؛ خو په وینه به ککړه شوې هم نه وه، ما به توري ته وکتل چې زه یې دومره په تېزه وهم، یا زما توره دومره تېره ده چې د مشرکانو سر پرې کوي او دا په وینو کېرې هم نه. چې ورسته رسول الله ص دا ایت موږ ته وویل: ،، زه مو په ۱۰۰۰ ملاییکو باندې ملاتړ کوم. چې په تاسو پسې به وي. ،، (القران الکريم، انفال سورت، ۹ ایت).

دا کپسه موږ ته لسم ټولګي کې په ۱۹۹۷ زېږدي کې، د پېښور شمشتو د کډوالو کمپ کې مولوي شاه محمد کړې وه، خو په الرحیق المختوم کې داسې دي: ،، ابو داود المزاني وایي: ما د یوه مشرک پسې هڅه وکړه چې و یې وهم خو د هغه سر زما له توري له ورسیدو وړاندې غوڅ شو. نو پوه شم چې له ما پرته بل چا و واژه. ،، (جانباز، ۲۰۱۳ م کال، ۳۱۶ چوپړی).

لکه زموږ د پښت کرونده ګر، چې د ګرونده ګرو په ورځ، کې بېلچې، رمبۍ، سپاره، ښاښۍ، کلنګه، باد دکۍ، غالبېل، چجج، ژغونډۍ، اوبه تېټۍ، نندارې ته وړاندې کوي، د وګړو په وړاندې یې ننداره چیانو ته ښه یې. په ورته ښه په مصر کې په هره ملي مصرۍ ورځ کې، مصری پېغلې، مصری تورو سره نڅا کوي، ننداره چیانو ته یې وړاندې کوي. د سر له پاسه یې اېښي وې په تېرو، د اړخ په لېکه د لوڅ نس او ملا ترمنځ د اړخ په لېکه په تېرو برخې د توري باندې نڅا کوي، توري به یې په تېرو یا په سر او یا په ځان وي، د وجود غړې به داسې ډېر لرځوي.

لکه: کله چې څوک د برېښنايي چاپي کولو څوکۍ کې لرځېږي او د انسان ټاکلي غړي لرځېږي. دوی بې کچې سپینې، ښایسته ژېړوښتانو لرونکي هم وي، د دوی

بنايست خو يوسف ع، سارا بي بي، د ايوب ع مېرمن دوی خو هم مصريان وو، بي کچي بنايسته دي، په ټوله دنيا کې، داسې بنايسته اوس هم په کې شته چې انسان ورته گوته په غاښ کېږي، چې الله ج دوی څومره بنايسته پيدا کړي دي، چې خپله به و وایی چې دا د الله ج ملايیکې به څومره بنايسته وي.

په لومړي وار سره مصريانو د هرمو اندازې و کړې (تر ننه پورې د مصر هرمو جوړونکي نه دي معلوم) په پرو باندې، اټکلي غوټو باندې واټن پوره معلوم کړه، ۹۰ درجه زاويه يې هم وپېژندله، ۶،۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې يې مسو څخه گټه پورته کړې وه. ۷،۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفی الله د سرنديف په غره راښکته شوی دی.

دامي کره لاندې زما څېړنې داسې سپينې ته باستلي و، لکه څنگه چې پيټري وايي و، تاريخ ليکونکی وايي په نږدو لرغونو جگړو کې چې، مصريانو په ميديتراني د جگړو لړۍ پيل کړې، ډېره تکنیکي جگړې يې کولې او جگړه يې له کيروس او کرو يسوس (Cyrus and Croesus) سره کوله، ... ، هېنديانو ويل، هند ته د بحر له لارې ۱،۲۰۰،۰۰۰.۰۰ تنه داسې انسانان وو، چې تورې يې تر پښو رسېدې، تر اړخو به يې تړلي وې، اوسپنېزې د تن زړې يې اغوستې وې او لکه د دوی مذهبي ورځ چې وي يا د دود تر سره کولو ورځ يې وي... ، (پيټري، د مصريانو تاريخ، ۱۵۵ چوپړی).

لکه څنگه چې دا له خپل زور کښلي ليکي څخه راواخلم.

و، مصری ته مصره هم وايي، دا ځکه چې په پخوا زمانو کې د تورې او ډال جنگونه وو، د هغو جنگونو په پېر د جنگ ښه او پياوړې توره به په مصر کې جوړېدله. نو د مصری تورې شهرت ډېر زيات وو، هغه به ډېره تېره او ځلانده هم وه، ډېرې لنډې ښې يې هم لرلې، نو د مصری تاثير او ښکلا يې د مصری تورې سره تشبيه کړي. ، (صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۶ چوپړی).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سری پېبله (پېران، اشلوک، شېر یا شعر) یې د مصری په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوی سری پېبلې له مصری توري او مصری سره ډېرې ورته ځانگړي ځانگېرنې لرلې. لکه:

۱.۹ د مصری ځانگړي ځانگېرنې

۱:- ډېرې ښایسته وي، ۲:- ښه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستې برخه یې لنډه او دوېمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ټکل مرکز) یې د مصری دواړو مسرو ته ورته وي.)، ۳:- ډېر ژر تاثیر کوي، ۴:- انسان په یوه وار له منځه وړي، ۵:- یوه وار یې سری ته بس دی، ۶:- بېلابېلې ښې لري، ۷:- درې خواوې یې سری پرې کوي، ۸:- په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي، ۹:- ډېرې لرغونې دي، ۱۰:- لرغونې اندازه کړل شوي، ۱۱:- لرغونې څېړل شوي، ۱۲:- د مصر هرمو غونډې جوړونکي یې معلوم نه دی، ۱۳:- لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي، ۱۵:- زوروري دي، ۱۶:- په هر ځای کې ترې گټه اخېستل کېږي، ۱۷:- د نندارو شیان دي، ۱۸:- وهم لري، ۱۹:- زور دی، ۲۰:- په مینه ساتل کېږي، ۲۱:- تل انسان سره وي، ۲۲:- مکارې وي لکه لنډې مصری توري، ۲۳:- د مېرمنو د مستی او د سرو د سرلوری توکي دي، ۲۴:- درنډي دي، ۲۵:- سختي دي، ۲۶:- جوړول یې گران دی، ۲۷:- ډېر ارزښت لري، ۲۸:- نندار چیانو ته یوه ابلاغ وي، ۲۹:- مینه ناکي وي، انسان مینه پرې راځي، ۳۰:- په ډېره باریکۍ او مینه جوړېږي، ۳۱:- په خپل ځای کې کارول کېږي، ۳۲:- ډېرې لنډې دي. موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.

هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانگېرنې و درلودلې. ښه غور ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نو بیا یې پېژنئ. چې دا مصری دي چې د مصری تورو او مصری خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانگړو ځانگېرنو کې دی.

،، لکه دا لاندي زما مصری چې د کابل پولې تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړي پوړ، دوېمه کوټه کې د لېږدي کال، ۱۰:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ E۱۰۲ کې کښلې وه:

په سپینه ږیره سودايي یې
جومات کې کې نه عبادت و کړه رینه ،،
(صفي الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

د دې مصری تاثیر همدومره ډېر دی. چې سری یې پرې غوڅ کړی هم وي، خو توره لا په وینو نه وي شوې. خو دی وروسته پرې پوهېږي، چې ترې ویني ځي، دی خبر هم نه وي. د دې مصری به ايله لس کاله کېږي، چې زما له پښتنه پښت جنټیک زهن زوکره وي، خو پورتنۍ ټولې ځاګېرې د مصری لري، نو ځکه ورته مصری وایو او مصری یې بولو. انسان چې زور شي باید د هر څه نه د کورنۍ ژغورونکی وي، له تېرو سرو او تودو څه و لري، په دومره عمر ناوړي و نه کړي، له سپین ږبرې څخه الله ج حیا کوي، ځکه ټول عمر یې اسلام دین کې تېر کړی وي، په سپین ږبریتوب کې باید گناهو نه توبه و کړي، نور پرې کړ نه شي، د هر انسان د سرلوری ځای مسجد دی، په مسجد کې ناسته د دنیا او اخیرت بریا ده، غوره ځی مسجد دی، په مسجد کې ناسته، صبر، انتظار د الله ج په ثنا کې په ټول مخلوق کې د مینې ارتباط پیدا کوي، یوازې عبادت په جومات کې خوند کوي، په نه کړو یې تن لېرجن، لارجن، ناولی، چې له خولې یې لېږ ځي، همغه وي او رښ وي.

۲.۹ د مصری انځورونه:

دا لاندې د مصری یو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.



۱۹:- ډاګیر - سره زرو- له یوآر څخه. - ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله وړاندې ده. (# ۱۹ انځور)



۲۰:- لورستان - اوسپنزه- ژېړو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله وړاندې ده. نن د فبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدي دی. (# ۲۰ انځور)



۲۱:- ویسکس- رافیار - تیسټو - همفیشیري مصری. (# ۲۱ انځور)



٢٤:- خوندي شوی انځور د مصری
نڅاګري له مصری توري سره. چي د
انځور شاه سپين بګروند لري، ګڼه يي
(# ٢٤ انځور) ٤٣٢٧١١٢



٢٣:- خوندي شوی انځور د مصری
نڅاګري له مصری توري سره. چي د
انځور شاه سپين بګروند لري، ګڼه يي
(# ٢٣ انځور) ٥٠٠٦٣٤٥٢



٢٥:- مصری سکیمیتارا ٢ ایل جي (# ٢٥ انځور)



٢٢:- ماراکون سپینو زرو مصری ١ ایل جي. په دانګ پيلي روڼ بورم چي داسي مي و
کښل د مصری یو له پاره، کټ مټ يي همدا فلسفي اړخ ونډی دی، زموږ لرغونو پښتنو
نیکونو مصری له یوه بڼه پېيلي (پېران، اشلوک، شېر یا شعر) سره تشبي کړی دی. چي
ورته مصری وايي، او ټولي څنګېرنی يي سره ورته دي. (# ٢٢ انځور)

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)



٢٦:- یو آر - سیمېټار - د- ډبلیو اي بي. مصری (# ٢٦ انځور)



٢٧:- ډاګیر - د هډوکي لاستي والا مصری (سپین موتي مصری) (# ٢٧ انځور)



٢٨:- مملوک - نېکمرغه - مصری - د محمد رسول الله مصری (# ٢٨ انځور)



٢٩:- توره - املاش - دودیزه - زر مخزېږدي کالنه (# ٢٩ انځور)



٣٠:- می سینین - ډاګیر - د څمريانو د ښکار مصری (# ٣٠ انځور)



٣٢:- د لېکاني يا کلم په بڼه څو خوري مصری . (# ٣٢)

٣١:- د محمد رسول الله مصری (انځور)
(# ٣١ انځور)

٣.٩ د مصری تعریف (څرگندونه، ښکارونه، مصری د یوه توري یا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ٩ سرلیک وایي او پیله یې ساده
برابروي داسې:

تي (ت): مصری

د وی یا وییکی له پامه مصری هغه دوی سرې پېیلی ته وایي چې د لرغون
مصری توري، مصری سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او
څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلي، هېښونکي، سندرېزه، خوږه، ګڼلې،
منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او
نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، ښ، ډ، ږ، ن، ی او ... د مصری لرغون اهرمو
غوندې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې
زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت یې جوت کړي دي.
پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بني) یې پرته له ادبي بیرغې کولو
(فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصری د مسرو شمېر یې ٢، د څپو شمېر یې ٢٢ له دفتنگونو او پارنویکیو
پرته. (دفتنگونه د مصری توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه،
ګرانه، یا الله، یه، وای!!، وای!!، وه الله، الله وی!!، ای!!، وه الله وی!!، وای،
وای وای، نو، یه کرانه!!، وروره!!، کنه، ولی اواسي نور ...)، د پښېلي (قافيي)
غوندې (کلمې) نه لري. خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې
دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصری باید ده (زموږ خپله وه، هیا هی، چې
ورته وره وه، روغه وه، کوشنۍ وه، لنډه وه، دوی سترګې وه، دوی سترګې والا وه، یا
عینکو والا، عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې
ده.

په واول یا غرن اواز پای ته رسېدلي وي، مصری د پښتو ژبې د فونولوژیکي
(غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول
پېيلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د
مصری په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصری یو، باندې یوه
رښت (دودی یا قانون) د پلي (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصری لومړی
مسره باید ٩ له دفتنگونو پرته، او دویمه ١٣ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

د هرې مصری، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دویمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجته وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ په خپلې ژمنې ټینګار و کړه

ولس جرګې به ننوتې درلېږمه

د پورتنۍ مصری څپیز (څپه، سېلاب، هجا ،، سلیبل Syllable، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنت ،، لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سر نښه ، چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالي، څه رنگوالي یا کیفیت ښه یي، ټینګه ، لهجه ،، تاکید: بېلوونکې نښه: د وینا ، ځانګړی، خاص او بېل، ډول: Accent, Morphemel،،) جوړښت په دې ډول دی:

۶.۹ د مصری څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

په - خپ - لي - ژ مه + ني - ټين - ګار - وک + ږه
و - لس - جر - ګي + به - نه - نه - وا + تي - در - لي - ږه + مه

۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹
۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲

۵.۹ د مصری ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت

ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت يې داسې دی:

الف. _____

ب. _____

۹.۶ د مصری سپړنه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی عبدالهادي (قاري لغمانی) اوستاد او سيد احمد اوستاد وايي:

د دې مصری سپړنه
لومړۍ مسره $1 + 9 = 10$ څپي چې و، وه!،، دفتنگ
دی په لومړۍ مسره کې.
دویمه مسره $13 = 13$ څپي دلته ټوله ټپه ۲۳
سیلابه یا څپي شوي ده، او ولس کې دفتنگونه لرغن
دود دي.

۱. لومړۍ مسره
۲. دویمه مسره
۳. ۱ او ۲. یوه مصری
۴. دفتنگونه و، وه!،،
۵. ټټ نصواري یې د
رنگ ښکاروندی دی.
۶. څپي (سیلابونه)
1. مسره ۹ + ۱
2. مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) بولد
۸. د اواز ټپوالي او لوړوالي
خطونه
۹. نرانو ته منسوبې
(اروند)

وه! له دې خواړه اواز د زار شمه

وايي خو ته خو مزه ماته راکوینه

الکه توري جامي و کړه

توري جامي درسره پېرې خوند کوینه

۷.۹ د مصری بېلوونکي نخښي

له پورتنۍ یو بېلو الو څخه لکه څنگه چې ۹ سرلیک وايي او پبله یې ساده برابر وي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سري پېبله یې د مصری په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوی سري شعر یا پېبلي له مصری توري او مصری سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگړنې لرلې. لکه:

۱. ډېرې ښایسته وي
۲. ښه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستي برخه یې لنډه او دویمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچي منځه (ثقل مرکز) یې د مصری دواړو مسرو ته ورته وي.)
۳. ډېر ژر تاثیر کوي
۴. انسان په یوه وار له منځه وړي
۵. یوه وار یې سري ته بس دی
۶. بېلابېلې ښې لري
۷. درې خواوې یې سري پرې کوي
۸. په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي
۹. ډېرې لرغونې دي
۱۰. لرغونې اندازه کرل شوي
۱۱. لرغونې څېړل شوي
۱۲. د مصر هر مو غونډې جوړونکي یې معلوم نه دی
۱۳. لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولي دي
۱۴. زورورې دي
۱۵. په هر ځای کې ترې گټه اخېستل کېږي
۱۶. د نندارو شیان دي
۱۷. وهم لري
۱۸. زور دی
۱۹. په مینه ساتل کېږي
۲۰. تل انسان سره وي
۲۱. مکارې وي لکه لنډې مصری توري

۲۲. د مېرمنو د مستۍ او د سرو د سرلوړۍ توکي دي
۲۳. درندې دي
۲۴. سختې دي
۲۵. جوړول يې گران دي
۲۶. ډېر ارزښت لري
۲۷. نندار چيانو ته يوه ابلاغ وي
۲۸. مينه ناکې وي، انسان مينه پرې راځي
۲۹. په ډېره باريکۍ او مينه جوړول کېږي
۳۰. په خپل ځای کې کارول کېږي
۳۱. ډېرې لنډې دي

موږ ته يې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانگېرنې و درلودلې. بڼه غوړ ورته و
نيسې، پام ورته و کړی، نوبيا يې پېژنئ. دا مصری دي چې د مصری تورو او
مصری خصوصيات لري. لنډۍ، ټپې، ټيکۍ نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانگړيو
ځانگېرنو کې دی.

۱۰. د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ)

د دې له پاره چې پېیلو (پېرانو، اشلوکو، شېرونو، شعرونو) ته د رنگونو ښکاروندی جوړ کړم؛ دا یوه ډېر پېچلې او دروند کار دی، ډېرې درنې، ستړې پوهې ځیرکتیا، غښتلتیا، سپېڅلتیا او بېلوالی د رنگونو ته اړتیا شته، ځکه چې د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ) په هر علمي تران کې دننۍ ځانگېرنې، موخې، منځپانگې، څرگندوالي، څه رنگوالي (کوالټي)، څرنگوالي (کومه بڼه) ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي یې د رنگونو ښکاروندی تمبونی گرځوي. بېلگې:

۱. د برېښنا انجینېري په نړوال ښکاروندي کې یا (IEC International Electrical Cod, BS British Standerds, NEC National (Cods Electrical

۱. ۱. اي (ا). سپېن: د سور (منفي يا يخ) رنگ دی؛ خوندي رنگ دی، د ودانیو دننه سپېن برېښنايي پرې او سپېنه رڼا لرونکي څراغونه او کلوبونه څخه گټه اخېستل کېږي.

۱. ۲. بي (ب). سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر او لومړي فاز رنگ دی (لومړي گرم پری یا کيبل، لین، لیکي او کرښې رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د لومړي فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسره یې بدلون و موند، لومړي فاز رنگ په ځیګري رنگ او برون و منل شو). د اوروژني د ټولو توکو؛ د خبرداري د ټولو توکو رنگ دی.

۱. ۳. پي (پ). ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ ځېرتیا او دوېم فاز رنگ دی (دوېم گرم پری، یا کيبل، لین، لیکي او کرښې رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د دوېم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسره یې بدلون و موند، دوېم فاز رنگ په تور رنگ و منل شو). د توکو ښکته پورته کولو، د ټولو اسبابو او کرنیون؛ د خبرداري د ټولو توکو رنگ دی؛ ژېړه رڼا لرونکي څراغونه د ودانیو نه باندې، په ازاده فضاء کې ترې گټه اخېستل کېږي او اړینه ده چې بېرني څراغونه ژېړه رڼا لرونکي وي.

۴. ۱. ټي (ت). اسماني: د نرانو؛ سپڅلی؛ لوی؛ پراخ؛ پلن؛ پېر؛ نږدې او درېم فاز رنگ دی (درېم گرم پری یا کیل، لین، لیکي او کرښي رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د درېم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، درېم فاز رنگ په خورین رنگ او ګري و منل شو).

۵. ۱. ټي (ت). تور: د سويي خوندي؛ ورسته پاتي؛ تیارې؛ ګرنگ؛ سوري او سوري رنگ دی؛ (د سور (منفي، نیوترل یا یخ) کیل یا لین، لیکي او کرښي رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د سور کیل ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، د سور کیل رنگ په اسماني رنگ و منل شو.)؛ تور ښکته برېښنایي پړي یا کیلونه د ودانۍ یو نه باندې یا د باندې د ګټې اخیستلو وي.

۶. ۱. جې (ج). شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ هوساینې؛ دمی او ځمکن پړي رنگ دی (ځمکن پړي یا کیل شین - ژېړ رنگ هم لري. په شین رنگ کې ژېړي لیکي. لکه د زیبرا یا برگ افریکایي خره توري او سپیني کرښې چې یوه له بله ټاکلی واټن لري).

۷. ۱. نوټ: د دندې په ساحه کې د مزدورانو روغي سپینې خولي او ختو رنگ وي، د برېښنا د مزدورانو روغي سري خولي او ختو رنگ وي، د میخانیکي مزدورانو روغي اسماني خولي او ختو رنگ وي. د کیمیاوي توکو د مزدورانو او د ژغورونکو خودیتوب ډلې د مزدورانو روغي ژړي خولي او ختو رنگ وي. د لوړو اېنجینېرانو روغي سپینې خولي او ختو رنگ وي چې پړي پر سره رنگ د لوړ مدیریت ټاپي او لیبلونه تمبل شوي وي.

۲. د سرکونو په نړوال ښکاروندي کې، سپین: د خوندي؛ بې وېرې؛ بې خطرې؛ سويي ډار رنگ دی، ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ د خېرتیا رنگ دی. تور: د سويي خوندي؛ ورسته پاتي؛ تیارې؛ ګرنگ؛ سوري او سوري رنگ دی، سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر رنگ دی. شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ او هوساینې، دمی رنگ دی.

۳. د هنر او ادبياتو، ټولنيزو علومو اووم هنر په رسامي او خطاطي کي راته ماهر ښوونکي مولوي محبوب الله محبوب د اووه ډوله ليکونه او رسامۍ هنر څلور کاله زده کوونکۍ پاتې شوی يم د برهان الدين رباني په باچاهي کي. د اته کلونو په عمر به وم. و د ادبياتو اووم هنر يا رسامي او خطاطي مي څلور کاله شاگردۍ په لغمان کي له محبوب استاد څخه کړې وه. تر ټولو کوشنۍ شاگرد يې زه وم،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدي کال، ۴۸ چوپړی). نوموړي ښوونکي مي د رسامي او خطاطي لوړې زده کړې د انقلاب په دوران ايران کي کړې وې.

هغه ويل: د رسامۍ له ماهرۍ او پوهې څخه د رنگونو کارول په لاندي بڼه دي:

۱. سور رنگ: د عاشقي؛ مستوالي او خوښگنوکۍ رنگ دی. ۲. تور د غم؛ اندېښنې؛ پېښماني رنگ دی. ۳. ژېړ: د بېلتانه؛ جلاتوب او لري والي رنگ دی. ۴. سپين: او ۵. شين: د سپېڅلتيا؛ زرغونتوب او رښتينولي رنگ دی. له دغو ټولو پېنځو رنگونو څخه ټول رنگونه چي دنيا کي دي ترې جوړېږي، دا پېنځه په ماهرۍ او تجربو سره گډ کوه سره نو هر رنگ چي غواړي درته په لاس راځي.

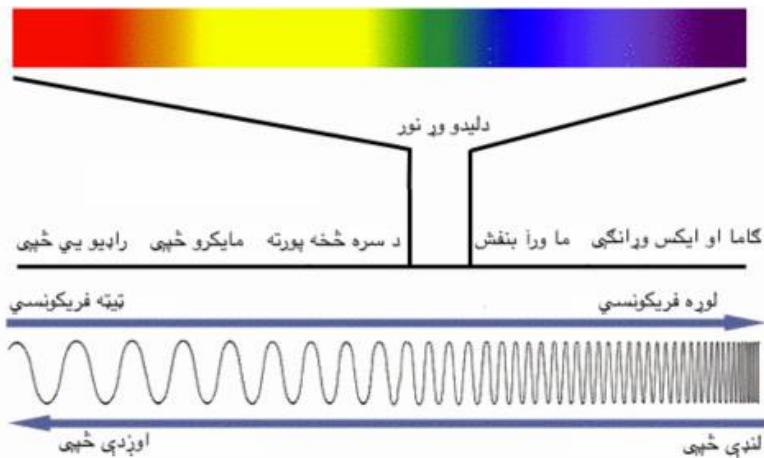
۴. د زده کړيالۍ په دوران د کابل ټولي تخنيک پوهنتون د برېښنا اېنجنېري د الکترونيکس ښوونکي الله بخښلي پوهنيار محمد رفيق مياخيل صيب. په ۲۰۰۳ زېږدي کال کي له خپل لوستليکي څخه راته داسي ويلي وو.

زما په يادښت چوپړو کي شته دي. په ټولگي کي مي ورسره يوه نادره توکه و کړه د رنگونو په پېژندنه يا د رنگونو تشخيص کي و کړه، ټولو ټولگيوالو مو را برق وهل په کرسکرس په خدا شول.

کت مټ د کابل پوهنتون استاد پوهنيار محمد رحمت الله تنها د دي سرليک لاندې: موږ په بي رنگه نړۍ کي ژوند کوو.

له الېده بسنې سره د بي بي سي له پانې د خپرېدو وخت: ۲۱:۲۱ گرنيوچ - شنبه ۱۵ ډسمبر ۲۰۱۲ - ۲۵ ليندۍ ۱۳۹۱ لېږدي داسي خپور کړه.

د مور په بې رنگه نړۍ کې ژوند کوو.



۳.۱۰ روښنایی یا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنگونو څرنگوالی

نور یا رڼا یوه ډول انرژي ده چې د بېلا بېلو فریکونسي لرونکو الکترو مقناطیسي څپو په بڼه څرګندېږي. اوږدې څپې ټېټې فریکونسي او لنډې څپې لوړې فریکونسي لري. فریکونسي د څپې د تکرار کچې ته وايي. هر څومره چې فریکونسي زیاته شي په هماغه اندازه څپه قوي کېږي. د الکترو مقناطیسي څپو طیف چې د څپو د اوږدوالي مقیاس دی له مثبت لایتناهي څخه پیل او تر منفي لایتناهي پورې رسېږي چې په دغه طیف کې د لیدو وړ نور د څپو اوږدوالی له ۴۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ مایکرو میټرو پورې رسېږي. د لیدلو وړ نور اووه رنگه لري چې له سره څخه پیل او په بنفش باندې ختمېږي.

هر شی په حقیقت کې بې رنگه دی خو کله چې د لیدلو وړ نور په مقابل کې واقع شي نو ځینې رنگونه جذبوي او ځینې هم منعکسوي چې د دې عملي په ترڅ کې موږ شیان رنگین وینو. د نور هغه برخه چې جذب نه شي او بېرته منعکسه شي نو زموږ د سترگو کسي ته را رسېږي چې د نور دغه برخه یوه ځانګړی رنگ لري او موږ نوموړی شی هم په همدغه منعکس شوي رنگ کې وینو. د بېلګې په ډول نباتات رنگ نه لري خو کله چې د لیدو وړ نور ورباندې ولګېږي نو د نور د شین رنگي څپې په استثنا نور ټول رنگونه جذبوي او شین بېرته منعکس کوي چې دغه منعکس شوی نور زموږ سترگو ته را رسېږي او په پایله کې موږ ته نباتات شنه ښکاري.

همدا راز موږ فکر کوو چې تور شی تیاره دی او هېڅ رنگ نه لري، سپین شي ته یوه ځانگړی رنگ چې هېڅ په رښت کې موجود نه دی مانا سپین رنگ قایل یوه خو په حکيکت کې موضوع په بشپړ ډول معکوسه ده.

سپین رنگي شيان ټول اووه رنگونه په بشپړه توگه منعکس کوي، خو سترگې په یوه وخت دا ټول رنگونه نه شي تشخیص کولای او موږ شی بې رنگه وینو.

همدا راز تور رنگي شيان ټول رنگونه جذبوي او د منعکس کولو له پاره څه نه لري چې زموږ سترگو ته یې را و لېږي ځکه خو موږ ته تور ښکاري چې په حکيکت کې تور رنگ هم رښت کې وجود نه لري.

بله بېلگه یې دا ده چې لمر د سهار او مازدیگر له خوا سور ښکاري هغه ځکه چې سهار او مازدیگر لمر له موږ نه لرې وي او کله چې وړانگې له لمر څخه تر موږ پورې واټن وهي په لاره کې ځینې بڅرکي شته چې د لمر سور رنگ نه شي جذبولای او هغه منعکس کوي چې په پایله کې موږ ته لمر سور ښکاريږي.

دا ټولې څرگندونې موږ ته ښه یې چې زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنگه ده او یوازې سترگو ته را رسېدونکي منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنگ ورکوي.

په دې رنگ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري. هر څه چې همدا څپې، خپله شيان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس یې د یوه ځانگړي رنگینې پېښې په شکل مني. ،،
(محمد رحمت الله، ۱۳۹۱ لېږدي، ۱ چوپړی).

زموږ د الکترونيکس ښوونکي الله بخښلي پوهنيار محمد رفيق میاخيل صيب چې دا و ویل: زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنگه ده او یوازې سترگو ته را رسېدونکي منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنگ ورکوي. په دې رنگ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري او هر څه چې

همدا څپي او خپله شيان د جذب او انعکاس په پايله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس يې د يوه ځانگړي رنگينې پديدې په شکل مني. بله داچې په ټولو حيواناتو کې خړ هغه حيوان دی چې د رنگونو تشخيص نه شي کولی.

نو ما ته بې له ځنډه په لغمان کې اووه اته خړه د غلام محمد کرمي ماما چې هغه د کروندې د کرکېلې درندو کارو ته ساتل او ټوله ورځ به د نميره اول بنوونځي په ډاگه کې څرېدل، راغلل چې زه يې څو ورارې غورځولې وم. ما پام وکړه چې ښه نو که داسې وي چې دوی خړو ته هر څه واچوي، که چېرې وچ هم وي لکه پروري، نو هغه به ورته د شنو شمخو، د شولو د تازه وينو غوندې ښکارېږي. نو ما اوستاد ته و ويل: چې د خړو سترگې خو غټې هم دي او سترگې يې ښې ستري عدسيې هم لري، چې په پټو، کرونده کې چېرې لري ښځې له رنگه جامو سره و وينې نو خپل اوزونه او سامان راوباسي، دا خو هم حکيکت دی. که خړه د رنگونو تشخيص نه شو کولی نو ولې، بيا داسې کار فطري کوي. دا خو سول (اکل يا عقل) نه مني.!. په دې وخت کې ټولو ټولگيوالو پرک وهه.

۵. په اصل کې که ټوله دنيا بې رنگه ده، خو موږ د اسنتيا او د چټکۍ پوهېدنې له پاره د رنگونو ښکاروندي جوړو. چې وگړو ته ژر پوهه په لاس کې ورکوي، رنگ يوه بې نومه او گونگ شی دی، خو انسان ته دا گونگ بې ژبې شی، د خبرو په نه کولو باندې هم پوهه راکوي. او له موږ سر غږېږي. بېلگه يې: کله چې پر کشونو يا سرکونو موټر بيا يو؛ په سرک کې د هرو شپږ مېټرو په واټن د سرک په ډاږو ښي او گسې اوږې او منځ کې کوشنې نښې لگولې وي. زموږ په خپل لاس ټلو لورې ته ژېړ رنگ وي، په منځ د سرک کې سپينې او د گسې لورې ته سرې نښې ښکارېږي چې هر څومره ورباندې زموږ د موټر د څراغونو رڼا ډېره پرې وځي په همغه کچې نښې ډېرې رڼا منعکس کوي او نښه همغومره ډېره روښانه ښکارېږي.

زموږ د لاس نښې موږ سره غږېږي چې زېره رڼا راښيي چې پام او توجو کوه، په منځ کې ليکې سپېنه رڼا را لېږي چې بې ځنډه دی، خو پام به د سرک نورو ليکو ته کوو چې د هغو په وړاندې خپل پلان و لرو. او ور تېر لور يا بل لاس ته بيا سره رڼا را لېږي چې موږ ته وايي چې دې لورې ته ځنډ دی، وېره ده، خطر دی، ځکه چې يا به بل موټر تېرېږي او يا دا د راتلونکو موټرو د ځغاستې ليکه ده.

بله بېلگه یې: د ژوندۍ برېښنا په هر توکي او اسبابو باندې په ژېړ رنگ په سره پانه کې کښلې وي. چې ځان ترې لرې ساتئ. په ماضي لاس ور رسيدو مو په ۰.۰۳ سانېو کې ژوند اخلي. د دې له پاره د رنگونو ښکاروندی موږ ته په چټکۍ سره پوهه راکوي.

٦. ما د افغانستان په لس کلنه د اېنجينېري په خدمتي دوره کې، د هېواد دننۍ یو او باندنۍ یو سترو کمپنۍ یو سره، له ۴۰۰ ډېرو د هېواد دننه او له تر ۲۰۰ له هېواد باندې د مخابراتي سايټونو کې، تر ۵۰ ډېرو امنيتي قوماندانۍ یو، ۵ سرحدي ليوالگانو، ۵ د ملي پوځ ستري ليوالگانو، په پرتو ودانۍ یو لکه: سرکونو، هوايي ليکي، او ډاکروونو، د چټلو اوبو د پاکول، لوی ویلو او د نښه وېشتونځی کې.

په ولاړو ودانۍ یو کې لکه: په خونو، ودانۍ یو، بارکونو، پارکونو، پخلنځیو، روغتونونو، سترو پخلنځیو، د اوروژني ودانۍ یو، ساتونکو ځلی یو، ساتونکو چورگه مېنو، د چټک غبرگون ځواک د ودانۍ یو، وړیا (شاور) وو، چرچوبو (تشنابونو)، د اوبو زېرمو، د برېښنا زېرمو، د وسلو زېرمو، د موټرو زېرمو، د موټرو تمځیونو، د اسبابو زېرمو، سرپټولوبغالو او بېلابېلو برخو کې د رنگونو په غوروي او خوښونه کې د نوموړې برخو د مېرانو، لویانو او باندنۍ یو مشاورینو سره پرې د رنگونو په ټاکنه کې مصلحتونه کړي دي.

٧. د رنگونو په ټاکنه کې مې د لاندو ښکاروندو پخوا لوستلي وو، سه په منده او څه په دمه. لکه دا لاندې.

٧.١. په پېنځه کلنه د ډیپلوم په اېنجينېري دوره کې ټول لوستليکي.

٧.٢. د افغانستان د شلو بېلا بېلو پوهانو کتابونه او د دوی لوستليکي.

٧.٣. د جمهوري اسلامي افغانستان د ملي سټنډرډ ادارې بېلابېل ښکاروندي چې ځینې یې کټ مټ له اېنگلېسي کاپي فست کړي دي، په زرو پاڼو کې د څپرکو او سرلیکو د افغانستان په ملي پښتو ژبه را ژباړلي نه دي؛ یوه ثانیه به یې هم پرې ځان ستړی کړی نه وي. لکه د تورکي هېواد د برېښنا د پړو، مزو، کبلونو او لینونو ټول ښکاروندی به یې راخپستې وي او کټ مټ پرته له علمي څېړنې او شننې به یې په ملي سټنډرډ کې د ښکاروندي غونډې روغ رمټ له پردۍ ژبي سره دننه کړي وي.

٨. دغه ٤٠ لاندېنې بېنۍ والو بنسکاروندو بنه بنایسته له سلو ٦٣٪ زما د سر وېښتان
رژولي دي، د لسو کلونو په موده کې، چې ټول چوپړي یې په مېليونو دي، په
یوه شپه او ورځ کې په ډېریو ورځو او شپو د کال کې له زرو چوپړو ډېر
لوستلي دي، څه په منډه او څه په کراره. چې له خوبه به راوېښ شوم نو خپلو
رژېدلو ٥ پېنځو یا ٦ شپږو وېښتانو به راته اسلام علیکم ویل.؟!

٨. ١. My Acadmic studies Cods Soccer Field:

٨. ٢. National Institute of Building Sciences (NIBS);

٨. ٣. Air Force Civil Engineer Support Agency (AFCESA);

٨. ٤. Naval Facilities Engineering Command (NAVFAC);

٨. ٥. Unified Facilities Guide Specifications (UFGS) of

٨. ٦. the Corps of Engineers (USACE);

٨. ٧. American Water Works Association (AWWA);

٨. ٨. American Concrete Institute (ACI);

٨. ٩. International Building Code (IBC);

٨. ١٠. National Fire Protection Association (NFPA);

٨. ١١. Unified Master Reference List (UMRL) (PDF
version);

٨. ١٢. American National Standards Institute/
Telecommunications Industry Association/Electronics
Industry Association (ANSI TIA/EIA);

٨. ١٣. United States Department of Agriculture Rural
Utilities Service (RUS Bulletin);

- USACE-AED Afghanistan Engineering District .۱۴.۸
Design Requirements;
- Unified Facility Criteria (UFC); .۱۵.۸
- Underwriters' Laboratories (UL) Fire Protection .۱۶.۸
Equipment Directory (۲۰۱۰);
- CMAA ۷۴ Specification for Top Running Bridge .۱۷.۸
and Under Running Single Girder Electric Overhead
Traveling Cranes Utilizing Under Running Trolley
Hoist (Crane Manufacturer's Association of America);
- EIA ANSI/TIA/EIA-۶۰۷ (۱۹۹۴) Commercial .۱۸.۸
Building Grounding /Bonding Requirement Standard;
- Factory Mutual (FM) Approval Guide-Fire .۱۹.۸
Protection, latest edition;
- IBC International Building Codes, ۲۰۰۹ edition .۲۰.۸
(including the Referenced Standards in Chapter ۳۵ or
the latest editions of those Standards);
- IEEE C۲ National Electrical Safety Code .۲۱.۸
(NESC), latest edition;
- IFGC International Fuel Gas Code, latest edition; .۲۲.۸
- IMC International Mechanical Code, latest .۲۳.۸
edition;
- IPC International Plumbing Code, latest edition; .۲۴.۸
- Lighting Handbook IESNA, latest edition; .۲۵.۸

International Mine Action Standards latest .۲۶.۸
edition;

TM ۵-۸۰۲-۱ Economic Studies; .۲۷.۸

TM ۵-۸۰۵-۴ Noise and Vibration; .۲۸.۸

TM ۵-۸۱۱-۱ Electrical Power Supply and .۲۹.۸
Distribution;
۲۸. A/E/C CAD Standards, V۴,۰

ACI ۳۱۸ Building Code Requirements for .۳۰.۸
Structural Concrete, American Concrete Institute;

ACI ۵۳۰/ASCE ۵/TMS ۴۰۲ Building Code .۳۱.۸
Requirements for Masonry Structures;

AISC ۳۴۱ Seismic Provisions for Structural Steel .۳۲.۸
Buildings including Supplement No. ۱, American
Institute of Steel Construction;

AISC ۳۶۰ Specification for Structural Steel .۳۳.۸
Buildings, American Institute of Steel Construction;

ASCE ۷ Minimum Design Loads for Buildings .۳۴.۸
and Other Structures;

ASTM American Society for Testing and .۳۵.۸
Materials;

ASTM-D-۱۵۸۶ Standard Test Method for .۳۶.۸
Standard Penetration Test;

ASTM-D-۵۲۹۹ Standard Guide for .۳۷.۸
Decommissioning Ground Water Wells;

AWS D۱.۱ Structural Welding Code – Steel, ۳۸.۸
American Welding Society;

BS۷۶۷۱ Requirements for Electrical Installations, ۳۹.۸
Institution of Electrical Engineers (IEE), Wiring
Regulations, Seventeenth Edition;

CMAA ۷۰ Specification for Top Running Bridge ۴۰.۸
and Gantry Type Multiple Girder Electric Overhead
(Crane Manufacturer’s Association Traveling Cranes
of America);

Specifications for UFGS :Specsintact Software ۴۱.۸
are in SpecsIntact format. SpecsIntact is government
to edit specifications for sponsored software used
government contracts;

۱.۱۰ پښتو پېيلو د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ)

پورتنۍ یو اته گڼه لرونو په پام کې نیولو سره، ما د پښتو ژبې پېيلو (شعرونو)
ته د رنگونو ښکاروندي (د شعرونو د رنگونو کوډ) چې د هر شعر له پاره ده وټاکه.
ښايي چې په راتلونکي کې څه ورگډ شي په کې او څه په کې بدلون و مومي.

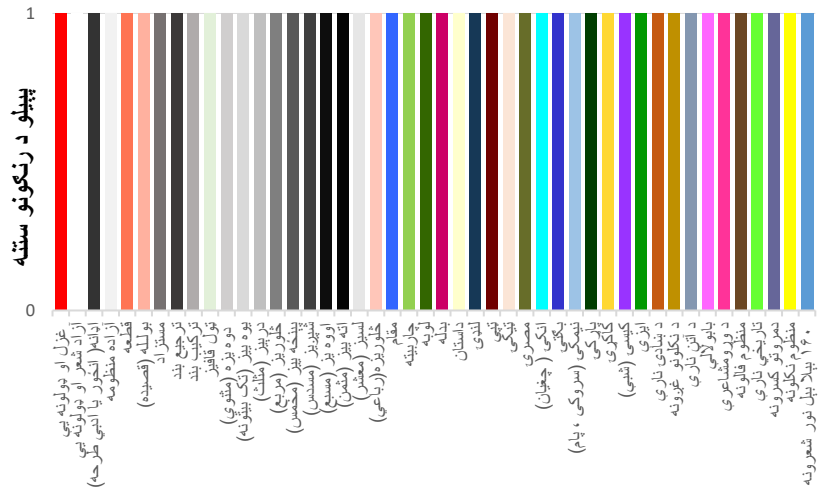
لکه د ایفون د کمپنۍ د نازکو توکو رنگونه، چې سور، سپین، سرو زرو رنگی د
مېرمنو له پاره. تور، ځمکن او د سپینو زرو رنگی د نارانو له پاره ټاکي.

ورسره د تورکيې د ختو کمپنۍ رنگونه چې ټولې نړۍ ته ښې ختې تیار وي، چې
د ختو رنگونه یې ښه درانده دي. د سړو له پاره، اسماني رنگ، د مېرمنو له پاره
ګلابي رنگ تود هټوڅی لري. په هر علمي تران کې دننی ځانګړنې، موخي،
منځپانګې، څرګندوالي، څه رنگوالي او څرنگوالي ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي
یې د رنگونو ښکاروندی تمبونی ګرځوي. په لاندې ښه زما څېړنه دا جوت روڼوي
داسې:

٢.١٠ د پښتو پېيلو د رنگونو څېره

لاندې د پښتو پېيلو پېنځه څلوېښتو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو پېيلو رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ) مې په ١٣٩٥ لېږدي کې وندی بورولی او په راتلونکي پېر کې د پښتو ژبې د ټولو پېيلو رښت څرگندونه کوي.

څېره ١.٢.١ پېنځه څلوېښتو پښتو شعرونو او يوه سلو شپېته
بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنگونو ښکاروندی (د رنگونو
کوډ)،١٣٩٥ لېږديز لمريز کال



پېيلو د گني شمېر او نکل (افسانه، سرلوحې دسکې، ماډل او داسې نورو
شيانو د مخ ليکنه يا د نخښو د اثارو او علامو تفصيل)

- | | | |
|--------------------|-------------------------|------------------------------|
| ■ غزل او ډولونه يې | ■ آزاد شعر او ډولونه يې | ■ اډانه(انځور يا ادبي طرحه) |
| ■ آزاده منظومه | ■ قطعه | ■ بولله (قصيده) |
| ■ مستزاد | ■ ترجيع بند | ■ ترکيب بند |
| ■ ټول قافيز | ■ دوه يزه (مثنوي) | ■ يوه بيز (تک بيتونه) |
| ■ در بيز (مثلث) | ■ څلوريز (مربع) | ■ پېنځه بيز (مخمس) |
| ■ شپږيز (مسدس) | ■ اووه يز (مسبع) | ■ اته بيز (مثن) |
| ■ لسيز (معشر) | ■ څلوريزه(رباعي) | ■ مقام |
| ■ چاربيته | ■ لويه | ■ بدله |
| ■ داستان | ■ لنډۍ | ■ ټپي |
| ■ ټيکي | ■ مصري | ■ انکي (چغيان) |
| ■ بگتي | ■ نيمکي (سروکي ، پام) | ■ پارکي |
| ■ کاکړي | ■ کيسی (شبي) | ■ ايزي |
| ■ د بنادي ناري | ■ د نکلونو غرونه | ■ د آتن ناري |
| ■ بابولالي | ■ د ورومشاعري | ■ منظوم فالونه |
| ■ تاريخي ناري | ■ د مروتو کسرونه | ■ منظوم نکلونه |
- ١٦٠ بېلا بېل نور شعرونه

د لنډۍ یو، ټیو، ټیکي یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۱۰. ۴ څېره ۱. ۲. ۱ پېنځه څلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو
رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ)، ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال

۱۰. ۳ لنډۍ د رنگ ښکاروندی

لنډۍ یو د رنگونو ښکاروندی: گن تورڅکی شین رنگ دی.
آسماني رنگی هرم يي نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۶ لنډۍ	من تورڅکی شین	Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ۵۶, Blue: ۸۶
---------	------------------	---

▲ ای! گڼو ژنو میرڅمنو

څني له ځنډو سازوی خدا راځینه

۱۰. ۴ ټپي د رنگ ښکاروندی

د ټپي د رنگونو ښکاروندی: ځيگري رنگ دی.
آسماني رنگی هرم يي نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۷ ټپي	ځيگري	Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue: ۰
--------	-------	--

▲ راځه وصال ته غاړه کېږدو

نور له هجرانه توېگاره شوم مینه

۱۰. ۵ ټيکي د رنگ ښکاروندی

د ټيکي د رنگونو ښکاروندی: بادامي رنگ دی.
گلابي رنگی هرم يي ميرمنو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۸ ټيکي	بادامي	Color model: RGB, Red: ۲۵۱, Green: ۲۲۹, Blue: ۲۱۴
---------	--------	--

▲ بډی ملگري دي خوشحاله

واده د ستا دی ژړا دوی د دروغو کړینه

۱۰. ۶ مصری د رنگ ښکاروندی

د مصری د رنگونو ښکاروندی: تت نصواري رنگ دی.

آسماني رنگی هرم بي نرانو ته د منسوبتيا نښه ده.

٢٩	مصری	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ١٠٣, Green: ١٠٩, Blue: ٤١
----	------	-----------	--

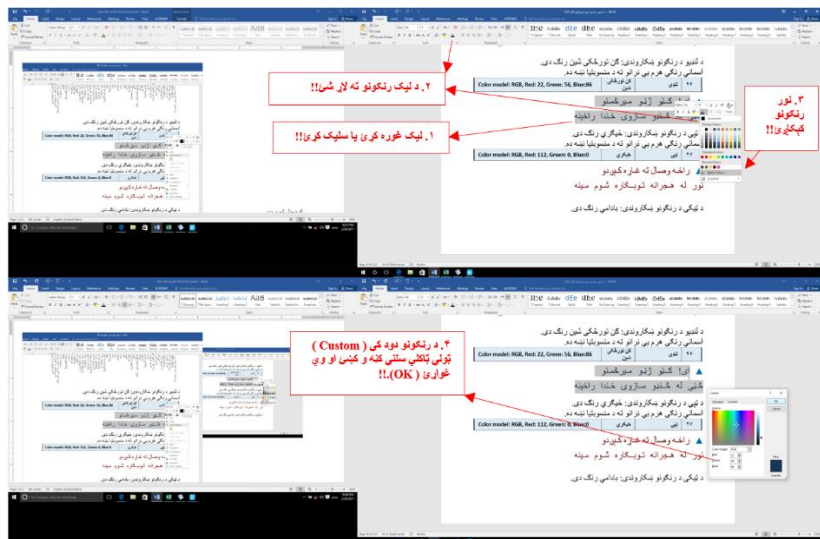
▲ د اسلام رنگه دې کړه بده

سادى سوډى امامه څه دي و ستايمه

١٠.٧ د پښتو پېيلو د رنگونو بوږولو کړنلارې

د رنگونو د جوړولو او ټاکلو له پاره له لاندېني د رنگونو ښکاروندي لښتيلیک (جدول) څخه گټه پورته کړئ.

رنگونو د ټاکلو کړنلارې: لومړی ليک غوره کړئ يا سليک کړئ، بيا د ليک رنگونو ته لار شئ چې د انگرېزۍ په لومړي ابېڅې اي ترې لاندې رنگ زېرمه وي؛ دننه شئ؛ نور رنگونو کېکارئ (more Colors)؛ د رنگونو دود کې (Custom) ټولې ټاکلي سلنې گټه و کېښئ او وي غواړئ (OK).



٣٣:- د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو، د رنگونو ښکاروندي جدول څخه گټه پورته کولو، د رنگونو د ټاکلو کړنلارې انځور.

* زه څو سکرينو څخه په يوه محال گټي اخلم، زما د کمپيوټر د ښېښې انځور. (# ٣٣ انځور)

٨.١٠ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک

جدول ١.٢.١ پېنځه څلوېښتو پښتو پېیلو (پېړانو، اشلوکو شېرونو یا شعرونو) او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ١٣٩٥ لمریز لمریز کال			
کڼه	د شعرونو نوم:	د رنګونو ښکاروندی	Color code:
١	غزل او ډولونه یی	سور	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٠, Blue: ٠
٢	آزاد شعر او ډولونه یی	سپین	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٢٥٥, Blue: ٢٥٥
٣	ادانه(انځور یا ادبي طرحه)	څر	Color model: RGB, Red: ٥١, Green: ٥١, Blue: ٥١
٤	آزاده منظومه	تېټ ځمکن	Color model: RGB, Red: ٢٤٢, Green: ٢٤٢, Blue: ٢٤٢
٥	قطعه	پېکه مالته یی	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١١٦, Blue: ٨٣
٦	بولله (قصیده)	تټ پېکه مالته یی	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١٧٧, Blue: ١٥٩
٧	مستزاد	څر	Color model: RGB, Red: ١١٨, Green: ١١٣, Blue: ١١٣
٨	ترجیع بند	ډېر څر	Color model: RGB, Red: ٩٥, Green: ٥٦, Blue: ٥٦
٩	ترکیب بند	لږ څر	Color model: RGB, Red: ١٧٥, Green: ١٧١, Blue: ١٧١
١٠	ټول قافیږ	تټ پسته یی	Color model: RGB, Red: ٢٢٦, Green: ٢٤٠, Blue: ٢١٧
١١	دویزه (مثنوي)	تټ څر	Color model: RGB, Red: ٢٠٨, Green: ٢٠٦, Blue: ٢٠٦
١٢	یویر (تک بیتونه)	تټ څر	Color model: RGB, Red: ٢١٧, Green: ٢١٧, Blue: ٢١٧
١٣	دریز (مثث)	لږ تټ څر	Color model: RGB, Red: ١٩١, Green: ١٩١, Blue: ١٩١
١٤	څلوریز (مربع)	لږ څر	Color model: RGB, Red: ١٢٧, Green: ١٢٧, Blue: ١٢٧
١٥	پېنځه ییز (مخمس)	څرنګی	Color model: RGB, Red: ٨٩, Green: ٨٩, Blue: ٨٩
١٦	شپږیز (مسدس)	لږ څرنګی	Color model: RGB, Red: ٦٤, Green: ٦٤, Blue: ٦٤
١٧	اوه یز (مربع)	ډېر څرنګی	Color model: RGB, Red: ١٣, Green: ١٣, Blue: ١٣
١٨	اته ییز (مثنی)	تور ته نږدی څرنګی	Color model: RGB, Red: ٤, Green: ٤, Blue: ٤
١٩	لسیز (معشر)	څرخګی	Color model: RGB, Red: ٢٣٠, Green: ٢٣٠, Blue: ٢٣٠
٢٠	څلوریزه (رباعي)	لږ تټ پېکه مالته یی	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١٩٨, Blue: ١٨٥
٢١	مقام	نېلې	Color model: RGB, Red: ٥١, Green: ١٠٢, Blue: ٢٥٥
٢٢	چاربیته	پسته یی	Color model: RGB, Red: ١٤٦, Green: ٢٠٩, Blue: ٨٠

Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۱۰۲, Blue: ۰	تېز شپېتلی شین	لویه	۲۳
Color model: RGB, Red: ۲۰۴, Green: ۰, Blue: ۱۰۲	اناری	بدله	۲۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۲۲۵, Blue: ۲۰۴	سپین ځکی ژېړ	داستان	۲۵
Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ۵۶, Blue: ۸۶	ګن تورځکی شین	لنډی	۲۶
Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue: ۰	څیګري	تپې	۲۷
Color model: RGB, Red: ۲۵۱, Green: ۲۲۹, Blue: ۲۱۴	بادامي	ټیګۍ	۲۸
Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue: ۴۱	تت نصواري	مصری	۲۹
Color model: RGB, Red: ۰, Green: ۲۵۵, Blue: ۲۵۵	فیروزه یي	انګۍ (چغیان)	۳۰
Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۵۱, Blue: ۲۰۴	تېز نېلې	بېګتۍ	۳۱
Color model: RGB, Red: ۱۵۷, Green: ۱۹۵, Blue: ۲۳۰	تت اسماني	نیمګۍ (سروګۍ ، پام)	۳۲
Color model: RGB, Red: ۰, Green: ۶۲, Blue: ۰	پوڅي	پارګۍ	۳۳
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۲۱۶, Blue: ۵۱	ژېړ	کاکړۍ	۳۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۳, Green: ۵۱, Blue: ۲۵۵	بنجاني	کیسۍ (شېبې)	۳۵
Color model: RGB, Red: ۰, Green: ۱۵۳, Blue: ۰	شپېتلي	ایزۍ	۳۶
Color model: RGB, Red: ۱۹۷, Green: ۹۰, Blue: ۱۷	تت غوڅاني	د بنادۍ نارې	۳۷
Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green: ۱۴۴, Blue: ۰	اوږې رنګه	د تکلونو غرونه	۳۸
Color model: RGB, Red: ۱۳۲, Green: ۱۵۱, Blue: ۱۷۶	اېره یي	د آتن نارې	۳۹
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۰۲, Blue: ۲۵۵	ګلابي	یابولالې	۴۰
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۵۱, Blue: ۱۵۳	تېز ګلابي	د ورومشاعرې	۴۱
Color model: RGB, Red: ۱۰۷, Green: ۷۱, Blue: ۳۵	غوڅاني	منظوم فالونه	۴۲
Color model: RGB, Red: ۱۰۲, Green: ۲۵۵, Blue: ۱۰۲	پېکه شپېتلي شین	تاریخي نارې	۴۳
Color model: RGB, Red: ۱۰۲, Green: ۱۰۲, Blue: ۱۵۳	تېز اېره یي	دمروتو کسرونه	۴۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۲۲۵, Blue: ۰	تت ژېړ	منظوم نکلوونه	۴۵
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue: ۴۴	شین	۱۶۰ بېلابېل نور شعرونه	۴۶

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي

وراندي له دې چې د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي ته ورشم، د مجاوير احمد، محمد اسماعيل او دوست محمد نظرونه به و گرو چې د څېړنې سپړنې سره ملتيا کوي. نېغ د دوی نظرونه به په لږ څه بدلون و مومي، ما په پراخ بڼه څخه ورگډ کړي هغه و گورئ او لکه څنگه چې دوی لاندې ويلي وو، د دوی لومړۍ مسرې په پای کې يوه اهنکینه کلمه لري، چې د لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری پښېله يا قافيه نه لري، خو د دوېمې مسرې په پای کې اهنکینه کلمه يا ترنگتوک لري، چې دوی ټول اهنک بشپړوي. هره لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری بايد د زور وو، ه، په واول يا غړن اواز پای ته رسېدلي وي. پای کې دا زور وو، ه، رانه شي نو اهنک يې نيمگړی پاتې کېږي.

لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنک) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری په ژباړه کې دې اهنک ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری باندې يوه قانون د تطبيق وړ دی، يانې دا چې د هرې لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری لومړۍ مسره بايد ۹، او دوېمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خڼه وي لکه:

▲ امانتي مي گور کي کېږدئ
که يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې لنډۍ څپيز- خڼيز جوړښت په دې ډول دی: وو، دلته يې – د څپو ځای او کچې په ډاگه کړي. چې په لومړۍ مسره کې دوي څپې دي، په دوېمه مسره کې درې څپې شتون لري. “

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

د يوه منظم قانون له مخې د اهنک لوړوالی او ټېټوالی او د ژبې له غريز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسيقۍ له څپو سره ډېره بڼه اوډلتيا مومي او کله چې بيا دا دواړه بڼکلي هنرونه سره يوه ځای شي، نو بيا د دردمنو زړونو زنگ

لري کړي. د پښتو ژبي د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنگوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یانې تر هر درېو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

و، پښتو لیکوالو بیا هم خوارې وړې هڅې کړې او ادبي فنون، روح ادب، ادب مناره، قافیه، خوره شپېلۍ، بدیع و بیان، لیتکۍ، بدیع او د پښتو شعر، ادب په تاریخ کې قصیده، پښتو غزل... په ځینې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنایعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخیسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فلکورې شاعرۍ د ځانګړو او ځپلونو د پېژندلو اړتیا ته یې پام لمرنۍ لیکوال چې د یوې تخصصي او ځانګړې (مسلكي) اړتیا په توګه یې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتیا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زیارن اوستاد پوهان ډاکټر مجاور احمد زیار و، چې د شاعرانه او ژبنۍ یو ازمېښتونو په رڼا کې یې و، پښتو شعر څنګه جوړېږي،، نومی اثر رامنځ ته کړ او د خپلې څېړنې، ازمېښتونو له کوچ او نورې یې دا را ویستل چې په پښتو شعر کې تر هرو دریو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي، یوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې د ده دا سپړلۍ دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سورۍ راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهان زیار دغه نوښتۍ هڅه رښتیا چې د پښتو شعر لرغونې پر موضع د یوه ځانګړي ازمېښت لرونکې اثر و، چې په علمي، څېړنیزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مینه والو ته وړاندې شو. تردوی ورسته که څه هم د ارواښاد اوستاد روهي و، شعر پېژندنه،، هم د شعر پر تیوري او منځپانګه باندې یوه ارزښتناک اثر و، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمنې شاعرۍ ټک و برید په ګوته کوي. (د یون د پوهنپالۍ د علمي رډې لیکي باندې د محمد آصف صمیم د نمانځنې یادونې ۱۳۷۷، ۱، الېږدۍ)،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

و، د لنډۍ یو. ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملې اکسنت) راځي او په دې صورت په لومړۍ برخه کې په څلورم او اتم، په دویمه برخه کې په څلورم، اتم او دولسم سیلابل څپه راځي. څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډۍ. ټپي، ټیکۍ او مصری لومړی او دویم پارکۍ هېڅکله په خج لرونکي هجا پای ته نه رسېږي په دغه لنډۍ کې د سیلاب او څپې ترسیم وړاندې کېږي:

▲ که - په - می - وند - کي - شه - هید - نه + شوي

خدای - ږو - لا - له + یه - بي - نن - ګي + ته - دي - سا - تي - نه

دا په هغه صورت کې چې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو په څپو کې توپیر راځي او کله له داسې هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري،
(دوست محمد، ۲۰۰۶ زیږدۍ کال)

و، څپه د هجا یا سیلاب په مانا ده. کله که موږ د مورفیم څخه بحث کوو نو د څپې موضوع حتماً را منځ ته کېږي، ځکه چې څپه د مورفیم یوه جز دی. څپه یا سیلاب ژبنی واحد دی، چې یا یوه خپلواک وی او یا له یوه خپلواک او یوه یا څو بېواکو څخه جوړ وي او په یوه ځایي ډول له خولې څخه را و ځي. لکه: د و، ابا، کلمه چې دوی څپې لري، چې لومړی و، یوه څپه یوه خپلواک غږدی او دویمه و، ب، بله څپه ده، چې له یوه بېواک و، ب، او یوه خپلواک و، ا، څخه جوړه شوې ده او په گډه سره دواړه یوه مورفیم جوړ وي. که چېرې تجزیه شي بې مانا غږونه یانې اوازونه لاس ته راځي.

خپلواک یا واول اواز د څپې په جوړښت کې رغنده او اساسي رول لري په دې مانا چې پرته له خپلواک اواز څخه څپه نه شي جوړېدی یانې خپلواک اواز د څپې زری یانې (هسته، منځی) جوړه وي. څپه په دوه ډوله ده:

۱.۱ ای (ا، الف). وازه څپه:

هغې څپې ته وايي، چې په خپلواک اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه: ابا = ábá، زه = zə، ته = tə، بیا = byá ...

۱.۲ بی (ب). ترلې څپه:

هغې څپې ته ویل کېږي، چې په یوه بېواک اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه: مور = mor، خور = xor، کټ = kat، خپل = xpəl ...، (محمد اقا شېرزاد او جمشېد رشیدي، ۱۳۸۵ ل ل کال، ۹ چوپړي).

وازه څپه او ترلې څپه د پښتو پېيلو د هرې مسرې (بند، کړۍ یا بیت) د څپې شمېرلو کې په اسانۍ ټول گڼه څپې په لاس را کوي او څېړنې مېچي روغه سپینې ته را اوباسي.

۳.۱۱ د اوازنو تیتوالي او لوړوالي کې اوږمنګی شننه

ما ته په دې سپړنه کې تر ټولو ستره نادره او هېښونکي ابېڅې ، ه ، په لاس راغله چې (زموږ خپله ، ه ، هیا هی ، ، چې ورته وره ، ه ، روغه ه ، کوشنۍ ه ، لنډه ه ، دوی سترګې ه ، ه ، دوی سترګې والا ه ، یا عینکو والا ، عصري او ځانښودې ، ه ، وایو) چې د پښتو ژبې ، نهویشتم ، ګڼه ابېڅې ده. لاندې نادره ځانګړنې لري.

۱. په دې د لنډۍ یو، تپو، تیکی یو او مصری یو انگر د ریسرچ پانې (د څېړنې چوپړي) کې د ، ه ، ابېڅې ۸۰۴۳۷ واري راغلي ده.

۲. د مېرمنو په نومونو کې ډېره ، ه ، ابېڅې راغلي وي چې که پام و کړو د پښتون پښت اوس مهال ټول ټال ۶۰ میلیونه تنه نفوس لري، چې له پېنځوسو ډېره ګڼه یې د مېرمنو ده، چې تر ۳۰ میلیونو پورې د میندو، خویندو په ښځینه نومونو کې د ، ه ، ابېڅې راځي.

۳. د پښتو ژبې کې ډېر کارېدلی ابېڅی هم د ، ه ، ابېڅې ده. چې که پښتو ژبه ۶۰۰۰۰۰ وی یا وییکی لري. نو په ۳۰۰۰۰۰ درې سوه زرو کې چې ما لا له پام تېر کړي. د ، ه ، ابېڅې شتون لري.

۴. تر ټولو ډېرې پېښې (بیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک) د پښتو ژبې د ، ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافیه) او لږ (ردیف) شوي دي. که د ، ه ، ابېڅې د هرې وییکی له بېل بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېڅې په کې لږ (ردیف) راځي. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، پینه په دغو وییې پښېلې کې د ، ه ، ابېڅې لږ ده. یا قافيې دې چې د ه ردیف لري. لږ (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکی (ویوکی یا وی) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر یا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

۵. د پښتو ژبې د لنډۍ، تپه، تیکی او مصری یوازې د ، ه ، ابېڅې په پای کې وار په وراړ تړښتې راځي. سندرېزه، سازبڼه، یا اهنګینه کلمه لري، چې د دوی ټولو غږ بشپړوي. چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۵۷.۰۰ لنډۍ یو، تپو، تیکی یو او مصری یو کېږي.

د ه ، ه ، ابېڅې غږ د انسان له نس د منځي يا ثقل مرکز نو دننه گېډې نه پیل کېږي چې د ټول تن له رگونو او تشوځاینو يا واکيولونو څخه د سر پای، د پوندو له پیل څخه زور را اخلي او له خولي څخه باندې وزې، عملي بڼه يې: تاسو په خپله د ه ، ه ، ابېڅې و وایئ؟ پېنځه واري ه ، ه ، و وایئ. لکه : هي بيا يې و وایئ ه ، ه ، هي

تاسو څېر شوی چې د نس مو راټول او ټول شو. او د ه ، ه ، له پاره يې هوا را ټوله کړه ترڅو پورې هي ه ، ه ، خپل غږ پوره را و باسي او له نورو ابېڅو سره يې ټو پېر و شي. خود به په دې کوشنۍ هي ه ، ه ، کي دومره بډايه توکي وي. چې د تن له ټولو غړو او غدو، رگونو، واکيولونو، زړه، ټټر او له ستوني خور راځي چې د بدن د ټولو غړو ملاتړ ورسره شتون لري، چې هر سومره مينه تاثیر په کي ور گډ کړي. هغه د باندې را څرگند وي. د دې له پاره لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری دومره سرغندوي، هېښنده، گڼلي، خورې، غښتلي، پياوړي، سپېڅلي او څرگندي... دي.

زموږ نيکونو ورته داسې غږېز ابېڅی سته ټاکلي ده. چې په پای د هر يوې لنډي، ټپي، ټیکۍ او مصری کي راځي. د دنيا په ټولو ژبو کي ځکه دومره خور او پياوړي شعرونه شتون نه لري چې په لنډو مانا وو، کي دې ډېرې ماناوې خور تاثیر د دې بڼه شعرو ته ورته په کي شتون و لري.

۶. د غږېز رغښت يا غږی يې روغ دی. لکه د
(امریکايانو ریم، Rip,Sip,Lip. Rhyme:*)

۷. په لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری کي کوشنۍ ه ، ه ، د دوېمي مسري يا نیم بیت پای کي، يا وروستاری يې د څرکنده هي ه ، ه ، لکه: غرمه، سترگه، پاڼه، گوته، لښته، غونچه، درومه، پومبه، پوندانه، زړه، دوره، هنداره، هېنده، څېرمه...
او زورکی ه ، ه ، : چاره، وياله، خوله، تره، ترله؛ زړه، نیکه، پسه، ليوه، خوله، کولمه، پېنځه، اېنده... .

وروستاري غږ ډېر لږ دی، او روغ هم دمره نه راځي په کې.
که وي د هېڅ په ګڼه شتون لري. یوازي د هي ، ه ، ابڅی په پای کې وار په وار
تربنتي راځي. سندرېزه، سازبڼه، یا اهنګینه کلمه لري غږ لرونکي هي ، ه ، راوړل
کېږي. لکه:

۱. ۷. ونه - waná (څرګند واو یا وي بېواک وو، په غږ کلمې سره
راشي) ونه.

۲. ۷. ینه - iná (څرګنده يي یا لنډه يي وي، په غږ جملې، غونډلې
سره راشي) بڼه او ینه.

۳. ۷. زوزکی - ná (نون زور و لري یا ربنتي پښلې هي ، ه ، څخه
مخکې ابڅه نې ، ن ، زور و لري) نه.

۴. ۷. زورکی مه - má (maná منه مجهوله هي) مه.

۵. ۷. زورکی ، ه یا ه ، xpālə, mayolə, xwalə, tralə (ترله،
خوله، مغوله، خپله، اوربله، ډره،) ډېرې لږې شتون لري.

۶. ۷. زورواله هي (زور) ، ه یا ه ، ará, ar, baxtawará, :
konatawará, zargará, kaftará (کفتره، زرګره، کوناتور،
بختوره، ار، اره) ډېرې لږې شتون لري.

۸. موږ هېڅ وخت کې لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصرۍ کې کوشنۍ ، ه ، د دوپیمې
مسري یا نیم بیت پای کې ، یا وروستارۍ يي د څرګنده ، ه ، په الف یا ا
باندې نه شو اړولی. کره او خوږ غږی روغ نه راځي او داسې لوستل روغه
نه ده. لکه: ونا، ینا، نا، ما، ترلا، مغولا، خپلا، خولا... .

۹. د اي ،الف يا ا، ټول غږ له تالو څخه راوځي، ټول په خوله کې رغېږي چې
خوله ورسره خلاسېږي او هوا پاس په تالو رغېږي، لکه ا، آ- آ. خود ه
، رغښت بيا له ګېډې يا نس څخه پيل کېږي. چې ، ا، دومره ښه او روغ نه
لوستل کېږي، ښه هم نه راځي. د الف غږ لوستل روغ کار نه دی.

۱۰. ۱. په لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری کې څپه، سېلاب، هجا (سیلابیل Syllable):
د ابېڅو شمېرلو ته وايي، د آوازونو هغه ډلې ته وايي چې د ساه (تنفس) په
یوه وار بندېز سره رغول کېږي. هر کله چې د یوې کلمې، غونډلې، جملې،
وی د رغولو یا اداکولو په وخت کې ځنډ او پرېکړې راشي، دغو پرېکړو
گڼې ته څپه وايي.
څپې د آوازونو د بندښت له مخې له یوه بل بېل پېژندل کېږي. په بله وینا د
یوې کلمې د څپو شمېر د هغې کلمې د غږونو په گڼې پورې تړلې دي.
لکه:

۱۰. ۱. یوه څپه یا هجا: زه، ته، چې، د، وو، دی، دي، شي، وي، و، لار،
تار، مار، لښ... .

۱۰. ۲. دوي سیلابه: څلېر، دد، دود، ترېلې، کښل، کټمل، غورگه، اوېرې،
دنیا، نانا، ماما، کاکا، لالا، ملا، لیلا، نڅا، خندا، ژړا، پښت، منج،
دیبک، بورم، اودون، شېر(شعر)، لنډۍ، ټپي، ټیکۍ، مصری... .

۱۰. ۳. درې څپیزه یا درې سیلابیزه: غوراسکۍ، میرځمن، ایلی (سپین
رنګه بوتۍ دی، چې دنیا (گشنېز) ته ورته پانې کوي)، نارکېل،
بارره (با-ره-ره)، سرگرۍ، سپرکۍ، مروندی، شاه خورک
(اوبه نه لري، او ۳۰ سانتي ونه لري)، گنډیرۍ، کرونده،
خواریکښ، پوهنمل، مرستو، هېروون، فردوس، ځمکسمون،
ځمکواکۍ، ټانتوری... .

۱۰. ۴. څلور سیلابیزه: د وزې گېره (د بوتې نوم دی)، ناناایلی (شین
رنگ بوتۍ دی په شرومبو کې یې هم گډوي، ایلی بیا سپین رنګه
بوتۍ دی، د دواړو توپیر همدا دی)، شرومبي، ترنجېل، سیلابیزه،
څلوریزه، لوستلیکۍ، لاسلیکول، مخېلگه، ټولونځه، ټولپوښتنه،
ترینکوټ، لرغونتوکي، اکاخيله، تره خیل، جیجیونتي، ټیوتیوک،
ځینگور، تورتهیلې، پانگواکي، اړیویکي، کتنپلاوی، مېکاییل،
میخاییل... .

۱۰. ۵. پېنځه سیلابیزه: وړاندېینه، وړاندوینه، ځړ غېڅښت، وییوهنه،

هېوادمشر، ژبپوهنیز، ازبېکېستان، انترکټیکا، څوارلسمه، پېنځه
پنځوس، ویکیپیډیا، اکیککونکي... .

۱۰. ۶. شپږ څپېزه: څلورڅلوېښت، شپږسیلابیزه، ځمکچپوهنه... .

۱۱. زورنه، خج، اکسنت [لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سر نښه
(چې د تلفظ د جگوالي او تېوالي زور، اوږدوالي، څه رنگوالی یا کیفیت
بڼه یې): ټینګه (لهجه): تاکید: بیلوونکی نښه: د وینا (ځانګړی، خاص، بېل
(ډول: Accent, Morpheme]: د غږونو لنډې غوندې سلسلې ته وایي
او د غږونو تسلسل بیا بیا تکرارېږي خو ټول تکرارېدونکي تسلسلات مورفیم
نه وي. په پښتو ژبه کې ځینې وخت په یوه نیم حرکت باندې د آواز ډېره
زوزنه (فشار) راځي، چې هغه ته زورنه وایي. د زورنې په راتلو د یوې
کلمې مانا له بلې څخه توپیر کوي لکه دا لاندې جملې:

۱۱. ۱. ښکاری (څرګندېږي): زورنه په ښې ابېڅې باندې په لومړۍ
څپه کې.

۱۱. ۲. ښکاري (ښکارکونکی): زورنه په ږي ابېڅې باندې په پاینۍ څپه
کې.

۱۱. ۳. واړه (ټول، ګرځېدلی): زورنه په وې ابېڅې باندې په لومړۍ څپه
کې.

۱۱. ۴. واړه (کوشنیا، کوچنیا، زوزان، زوزات): زورنه په هي ابېڅې
باندې په پاینۍ څپه کې.

۱۱. ۵. تېره (پخوا): زورنه په تي ابېڅې باندې په لومړۍ څپه کې.

۱۱. ۶. تېره (تېز): زورنه په هي ابېڅې باندې په پاینۍ څپه کې.

۱۱. ۷. پري (پري د پښوې تړښتی دی. لکه : تاسو پري پام کوئ):
زورنه په پي ابېڅې باندې ده.

۱۱. ۸. پري (غوځ، جلا، اېسته. لکه : پياز دې پري کړه): زورنه په ې
ابېڅې باندې ده.

۱۲. زورنه (خج، فشار، اکسینټ) په لاندې غوند (کلېمو) یا وییکیو کې ولولئ.
چې زورنه په کومه څپه کې راځي هغه پېر شوي (ډبل شوي، ډولډ، دي
او پاتې نور ابېڅې او څپې سپک یا کم، لږ، کښته، تنزیل آواز لري، schwa
sound.

۱. ۱۲. هجرا
۲. ۱۲. هډپوه
۳. ۱۲. هډتیر (اسکېټ)
۴. ۱۲. هړاند (لالهاند)
۵. ۱۲. هرپی (صندوق، بکس)
۶. ۱۲. هماندی (هماندی، همفکره، ورته فکر لرونکی)
۷. ۱۲. همبول (همسندری)
۸. ۱۲. همپیری (هممهالی، همدوره، همعصری معاصر)
۹. ۱۲. همڅنگ (همپوری، انډیوال)
۱۰. ۱۲. هواوېچي (هوايي لیکي)
۱۱. ۱۲. هوېله (وزله، وسیله، چاره)
۱۲. ۱۲. هېنېمي (زما د نثرونو نابشپړ کتاب نوم دی، مانا يې د ناڅاپي توري
ورېځې، هېنېمه يې مفرده وی د چې ناڅاپي توره ورېځ ته وايي پښتو
ژبه کې.)
۱۳. ۱۲. هاندوڅخه
۱۴. ۱۲. همېنداری (همېزمه، همجلسی)
۱۵. ۱۲. هتوځی (بازار)
۱۶. ۱۲. پیاښ
۱۷. ۱۲. چاکلیټ
۱۸. ۱۲. زړدکه
۱۹. ۱۲. لیمو
۲۰. ۱۲. جانان
۲۱. ۱۲. پلار
۲۲. ۱۲. مور
۲۳. ۱۲. هېواد

۱۲. ۲۴. سرخندنه

۱۲. ۲۵. سياست

په پورتنۍ یو ویوکیو کې څرگنده شوه چې زورنه له هرې درې څپو څخه ورسته نه راځي، بېل بېل ځایونه کې راځي. د لوستلو په دوران یې توپر هم په غونډلو کې همداسې وي، په همدې سټه لنډۍ، ټپۍ، ټپکۍ او مصری هره مېسره چې د پښتو د لرغونو آریایانو د سندرو وزن دی همداسې ساتي، تر اوسه پورې لنډۍ یو، تپو، ټپکیو او مصری یو همدغه ځانگړتیا ساتلي ده، یانې د شعر وزن د څپې (فشار - اکسینټ) او د هجاوو (سیلابونو) په اساس بېلا بېل دي. د هرې وی چې په کومه بڼه لوستل کېږي په همدغه بڼه کې لوستل کېږي.

په پښتو ژبه کې موږ دوی د اواز پورته والی او ښکته والی (په خبرو کې)، تلحین یا د اوازونو ټپتوالي او لوړوالي بېلگې لرو. (په زوره رغېدونکۍ)، د غږونو د لوړوالي او غږونو د لوړوالي غورځېدونکي. لکه ازان او تکبیر چې ۱۴۰۰ کاله کېږي د دې پېيلو په اواز پل ګډ کړ، د دواړو ترمنځ په اوازونو کې بېلوالی شتون لري خوند او سور لري خو غونډلي یې ورته دي سره.

د پېيلو د منځپانګې ډولونه د ټاټوبي تنګتګور او پېيلي کښلي کې و ګوری. ،، د پښتو ژبې ټول ګرني او ليکني پېلي د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي،، (صفي الله، ۱۴۰۰ لېږدي، ۱۱ چوپړی)

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۴.۱۱ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي (په زوره ږغېدونکۍ) په پښتو ژبه کې او په ساده څرگندولو غونډلو کې، د امر او پوښتنې باندې چې په ولې وی باندې راځي: لکه داسې نور، کوم وخت، کوم یوه او په کومه بڼه. ډېری وخت دغه د سېل په بڼه د فاعل د منلو له پاره کارول کېږي.

څرگند مصری ولې.

څرگند ټپي وايي؟

۵.۱۱ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه په زوره ږغېدونکۍ د پوښتنې هو او نه په ځواب کې راځي، او ځینې پېر د ورستۍ پوښتنې کې راځي. غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی برخه کې په بشپړه توګه د گمان له عملي فاعل سره راځي.

د څرگند لنډۍ خوښېږي؟

۶.۱۱ د اواز پورته والی او ښکته والی په لږ شویو غونډلو کې:

د اواز پورته والی او ښکته والی په هره غونډله کې پورته کېږي، تر هغو پورې چې په ورستۍ غونډله کې بیا اوز د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړوالي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

په ښادۍ یو کې، مېرمنې ټیکۍ ولې، ټیکۍ یادوي او د ناوې ستاینې کوي.

۷.۱۱ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاري پوښتنو کې:

په ورستاري پوښتنو کې ځینې پېر (وخت) د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کېږي؛
او کله د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي. چې د ډاډمنتیا پورې اړه لري. د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په برخه کې داسې څرگندېږي چې غږېدونکي ته معلومات وي خو مازې خپله پوښتنه تصویب کوي.
د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو لوړ والي په برخه کې داسې څرگندېږي چې غږېدونکي ته معلومات هېڅ نه وي او د پوښتنې په لټه کې وي.

څرگند د ټیکۍ یو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

څرگند د ټیکۍ یو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

۸.۱۱ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:

ځینې پوښتنو ته ځواب ورکول کېږي په ټاکلو کې، چې په منځ د دوی غونډلو کې راځي لکه تربښتي. د لومړۍ غونډلې پوښتنې، د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کېږي چې پر هو نه ځوابېږي. د دویمې غونډلې پوښتنې کې د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

زده کړه داسې ښايي چې دا به وگړییزه پایله رغوي. دلته ډېری په له هرو درېو څپو څخه ورسته څلورمه زورنه (زور، فشار، خښه) نه اخلي، ما دا د سندر غاړو له غږیو او غږونو د زورنې چې په غونډله کې مې ډبل کړی دی، لږ پېر ښکارېږي (بولد کړی دی هغه ابېڅی چې پرې زورنه راغلي، او سندر غاړو په کې زورنه کړې). چې دوی یې د څپې په زورنه (خج یا فشار) کې چې ډېر زور ورکړی دی. په لاندې بڼه دی.

دلته د لا ډېرې باریکي له پاره که د ویکو، وی کې څېر شو چې په کومه برخه کې زورنه ورکول کېږي او راځي. لکه

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

د هېواد سرغندوي تکړه هېښنده محلي سندرغاړي شاه گل او ملاگی اوستاد
د لغمان میوزیک بشپړ رستورانټ له خوا څخه یې خپري کړي.

▲ نصیب تقدیر ته گناه نه شته

یه!؛ بخت چې کوټه شي تندي سل ټکري خورینه

▲ منډې مي لپري پسې و کړي

ورځ د ازل کي جدایي لیکلي ونه

ابنځری اوستاد (د هېواد تکړه هېښنده بنجوماری او سندرغاړی)

▲ وی!؛ خلک د کال مري ته جاري

ما په ژوندي جانان کمر را و شکونه

شهریار کوچی

▲ زرگی مي دسې راته وايي

چې په دا ناستو خلکو و شېنده گلونه

د مهترلام سرغندوی (مخکښ) بنجو ماری

▲ د عشق اور به مي مړ نه شي

او!؛ که له جامو سره دریاب ته ودانگمه؛ نو وی!!

د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ ځوانان خو هر ځای کې وسپړي

د لمپاکا په شان ځوانان به چېرته وینه

▲ ای!؛ گڼو ژبو میرڅمنو

څنې له څنډو سازوۍ خندا راځینه

ای - گ - نو - ژ + نو - میر - څ - م + نو
څ - نې - له - څن + ډو - سا - ز - وې + خن - دا - را - ځي + نه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی قاري لغمانی اوستاد او سید احمد اوستاد

▲ له دې خواړه اواز د زار شمه

وايي خو ته خو مزه ماته راکوینه

▲ هلکه توري جامي و کره

توري جامي درسره ډېرې خوند کوینه

بنگی او بريالی

▲ په زړه مي خاورې کوتنۍ شوي

اغزې پرې شنه شو اوس مي خوب ته نه پرېږدینه

▲ او!؛ مبارکي راکړۍ علمه؛ وې

چې پرې مين وم ترې چارېپر مي کره لاسونه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ خوار دې پیدا کړم خوار به مړ شم

د ارمانونو ډک زرگی به گور ته وړمه

▲ په مرگ خو مړم نه پاتې کېږم؛ آشنا

گور ته به وبسم ستا رتلي جابونه

د هېواد سرغندوی تکره هېښنده انقلابي سندر غاړی عبدالله مقری

▲ څومره په مینه او کي باتور یمه

د دار په سر مي خبروي نو تا یادومه، جان

د هېواد سرغندوی تکره هېښنده د شرق الماس خوږ غږي او خوږ سندر غاړی احمد
ظاهر

▲ په کلاگی کفتری ناستي

یوه یې وبښتل کړي بل یې غېښي ور کوینه

د هېواد سرغندوی تکره هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیو ښاگلي نوموتي
خوږ غږي او خوږ سندر غاړی پینده محمد منگل

▲ ما سره سمه سیالي مه کړه

زه لغمانی یم خر په ونه خپرومه

۱۲. دفتنگونه

دفتنگونه (الیده، اضافہ، سرباري او اوسترباري) غونډلې یا کلمې دي چې سندره (اهنگ؛ ترنگتوک؛) یې لا خوروي، په بله مانا دفتنگونه (غبرگغرونه یا واکه مرکب) هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته راځي او لکه یوستووی اواز یوه وار پتلیز له خولې راوځي د یوه غبرگغر لومړی ټوک یوه خپلواک او دویم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه وي، او زرکی واله یې یا درنه یې وي، او داسې نور. دفتنگونه (غبرگغرونه) ناتروییکی، تروییکی، ستربل، اوستربل، پارنویکی، بلنویکی، اندېښنې، هېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، خانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، و!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، کنه!، یه کربانه!، یه پشیتانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنگه، ولی... .

په پورتنۍ لنډۍ یو، تپو او مصری یو څخه څېړنه او سپړنه دا هم سپینې ته را باسي.

۱. په لومړۍ تپه کې، و، یه، په دویمه تپه کې، و، وی، او په پېنځمه تپه کې، و، اشنا، دفتنگونه (پارنویکی)... . ټول په لنډپېرې بڼه په غبرگغرونو یادو دي.

۲. په دویمه لنډۍ کې، و، او، او، و، نو وی!!، او په پېنځمه لنډۍ کې، و، او، او په شیرمه لنډۍ کې د هېواد سرغندوی تکره هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری هم د لومړۍ مسرې په منځ کې د، و، او، او په دویمه مسره کې، و، جان، دفتنگونه د ډېر خور والي له پاره ویلي دي. په لاندې دوي لنډۍ یو کې هم راورل شوي دي.

چې دا او دې ته ورته دفتنگونه میاروښان نه منل او اخوندرویزه منل. چې پردې اړه پخوا میر روښان یا پیر روښان (میا روښان، اخون روښان، بایزید روښان، انصاري روښان، مسکین، اورمر، بایزید انصاري، بازید) له مخزن اسلام لیکونکي سره کلک د نیتونو جگړې کړي دي، چې دا دفتنگونه میاروښان لري کړي او نه یې مني.

▲ يا الله!؛ مسافري ته خفه نه يم

خفه په دې يم چې مرگی غوټې وهينه

▲ وى!؛ که يارانۀ نه کړې جانانۀ

داسې خو مه وايه چې نه دې پېژنمه

په دې لنډۍ يو کي ،و، يا الله!،، او په دوېمه کي ،و وى،، دفتنگونه دي، خو له لرغونو زمانو څخه دې برخې هم شتون لره، اوس هم همداسې پالل کيږي. ،و حالنامه د پيروېشان کتاب کي د ده ځيني شعرونه، ژوند او د روېشاني غورځنگ د غړو، د ده د کورنۍ او د مخالفينو له لوري چې پښتني شوي دي، د هغې ځوابونه او بشپړ معلومات شته دي، چې د کندهاري ابوبکر زوى علي محمد کنداري ترتيب کړى دى. له دې سربېره د رسم الخط پښتو: چې د پښتو ژبې ځانگړي ټکي يې په پښتو ليکنود له پاره ټاکلي وو ،،

(شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۵۲ چوپړی)

په همدې کتاب کي د افضل خان خټک له خولي څخه چې د سيد علي ترمزي (پيربابا) مريد اخوند دروېزه د مخزن اسلام يا مخزن اسرار کي کښلي دي او اخوندروېزه په لغمان کي ژوندگر و او لوى شوى و، له دې ځايه پېښور ته تللى و، چې اخون هغه څوک و چې له پير روېشان سره يې د مغلو او سيد علي ترمزي (پير بابا) په لمسون دېښمني درلودله. په ۱۵۸۵ زېږدي يا ۱۰۰۴ لېږدي نه وړاندې.

زما يې له جگړو او نيتونو سره کار نه شته خو د يوې خبره چې له لغمان څخه اخوندروېزه هلته پېښور ته تللى و که اخون تورک يا مغول و، خو په لغمان کي لوى شوى او ستر شوى و نو ځکه يې په دغو دفتنگونو چې پيروېشان نه منل يوه نقد همدا کوه پرې او د پښتو ژبې لغمانى يو په اړه يې بشپړه پوهه در لودله، ،و اخوند دروېزه بابا په اصل کي تورک و (تذکرۀ الابرار والاشرار ۱۴۰ چوپړی)، د دوى نيکونه کي چې لومړى سړى د لغمان نه ننگرهار ته راغلى و، د هغه نوم جيون بن جنتى و، د پلار له ډډې تاجک تورک و او د مور له له اړخه د سلاطين بلخ سره تړلى و، په مهمندزو کي دېره شوه... ،، (اخذ دروېزه رحمة الله عليه، مخزن، پښتو اکېډمي پېښور پوهنتون، د مطبوعاتو سلسلې گڼه يې ۳۳، فيبروري ۱۹۴۹ زېږدى، چوپړى ب).

د افغانستان د علومو اکېډمي کتابتون کي يې گڼه ۳۱۳ ده د مخزن او ټول ۲۱۶ چوپړي دى چې ما لوستلى دى، قلمي نسخۀ يې هم د علومو اکېډمي کتابتون کي شتون لري. د وخت حاکم ظاهرالدين بابر ښې ډېرې اورېدلي دي لنډۍ، تپي، ټيکۍ او

مصری چې لغمانی یې هم په خپلو بابري حکمرانی لیکي کې ترې یادونه کړي ده. (د تاریخ مرصع د افضل خان خټک او شهسوار سنگروال همغه تاریخې څېړنې، او د ظهورالدین بابر بابري کتاب له بېلابېلو چوپړو څخه).

اڅوند چې د پیروښان خیارالبيان کتاب،، یوه نخسه یې د جرمني په تیوبنګن پوهنتون کې شته ده،، یې په شر البیان یاد کړه او نقدونه یې پرې په ۹۸۷ لېږدي کلونو کې و کړه، پیر تاریک یې بللی و. ،، مقفي یا مسجع نثرونه: هغه نثرونه دي چې لیکوال په کې وزن او مسجع لرونکي کلمې د شعر د قافيو په څېر کاروي.

چې په دري او فارسي ژبه کې بېلګې د خواجه عبدالله مناجاتونه او د شیخ سعدی د گلستان حکایتونه دي. په پښتو ژبه کې یې ډېرې ښې بېلګې د بایدزید روښان ،، خیارالبيان،، او د اڅوند دروېزه ،، مخزن اسلام،، بللی شو،، (سید محی الدین ۱۳۸۶ لېږدي، ۴۶ چوپړی).

،، لنډۍ یو بل مزیت هم لري، هغه دا دی چې مرجع یا په بل عبارت سره کسر یا سرور سره جوړه کړي او وروسته لنډۍ پسې ویل کېږي. داسې لنډۍ اکثره پښتانه پر لارې یا په اټن کې وایي، همدغه لنډۍ او مرجع د پښتنو او پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لري، د لنډۍ یو په وزن یا په بل عبارت په سیلابو کې د وزن د بدلېدو په وخت کې ځینې زیاتې حروف لکه: وا، وا، واو، هی هی، هاهو، وی، واه او نور لوېږي یانې که څوک وغواړي چې لنډۍ پر خپله مخصوصه لهجه یا پر خپل مخصوص وزن و وایي، یانې د پښتنو د بلې ډلې پر وزن وایي پر دوه ډوله ویل کېدای شي.

یوه دا چې دغه پورته کلیمات د لنډۍ د سېلابو په منځ کې ورواچوي، دوېم دا چې د لنډۍ د لومړۍ مسرې یا د منځ یا د اورستۍ مسرې کلمې سره مکرري و وایي.

یوه رقم لنډۍ داسې ویل کېږي چې مرجع او کسر نه لري، فقط یوازي، یوازي د لنډۍ په سر سر کې یوه د، ها، کلمه ورلوېږي او لومړۍ مسرې یوه وار او دوېمه مسرې دوي وار ویله کېږي:

▲ ها!، تر تا دې غم لا وفادار دی

ته کله، کله غم دي تل، راسره وینه

بل قسم لنډۍ داسې ویل کېږي چې یوه مرجع لري او د، وا وا وا، کلمات په کې ورلوېږي او ګډېږي. لومړۍ مسرې سره د دوېمې مسرې نیمه برخه یوه ځای کېږي او ویل کېږي. د دوېمې مسرې پاته نیمه برخه د مرجع سره یوه ځای یوه وار ویل کېږي لکه دا:

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله، وا
بې ياره خوب، وا، نه شته که ماله نه راځينه

بل قسم دا ده چې کسرر او پوره مرجع وراچول کېږي او په سرو زرو کې ویلي کېږي. اول د لنډۍ مسرۍ دوه واړه وایي او ، ياره، کلمه ورسره زیاتېږي. د دوېمي مسرۍ سره د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه وار وایي او د مرجع دوېمه مسرۍ د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه ځای ویله کېږي لکه دا:

▲ که مې ته روغ لېونی نه کړې ياره
که مې ته روغ لېونی نه کړې ياره
نو مې د بنگو پپاله مه بوله مینه
مازیگری دی بنگی زانګي
چټه د خیاله زنگېده چې بنگی شوله
مازیگری دی بنگی زانګي،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدي، د او هـ چوپړی)

یادونه: بلن غوندې (یا ندایه او ځوابیه غوندې) لکه: یه پښتیا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، کنه، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنگه، ولي.

،، داسې نور وییکی او پوښتنو مخري هم نیمګړي یا لنډ کړ شوي غوندې دي، هغه هم د خبرو اترو او ډیالوګ په بهیر کې لکه چې یوه وایي: ته ناروغ یې؟ بل داسې ځواب وایي: هو، نه، ولي، څنگه؟ او داسې نور ،، (مجاویر احمد زیار، ۱۳۸۲ ، ۱۴۲ چوپړی)

پارنویکي، بلن وییکی... . د نومونې پازه نه لري او بېلابېلو ځانګړو ننګېړنو څرګندونه کوي. پارنویکي لکه: د خوبنۍ (واخ، وخ، اوخ...) یا د خپګان، خواشینۍ یا اندېښنې او درد (وای، وی، وي، وئ، وی، آه، اوه، وش، هئ شو، الا، هله...) او داسې نور هیڅکله چې، سوري او اوزونه.

بلنویکي د څارویو، ژویو او مرغانو د بلنې او هڅونې یا رتنې او شرنې له پاره راځي لکه: اوبښه!، اڅه!، کشي!، تغه!، ډري!، کچ کچ! کوري!، ورکیش!، پیش پیش!، خخخ... خي!، ځکځک!، کورکور (خروته)، دیو دیو (کوکیو او غویو ته)، نتڅه نتڅه... .

مگر انګیو بیګی یا انګینومونه لږو ډېر د نومونې پازه تر سره کوي، لکه : بڼه، بم، بو، غر، گر او داسې نور بې مانا اوازونه چې د طبیعي پېښو په بڼه له خولې راوځي، په دوي کې ځېنو د آرو ژبنيو توکونو (څیزمونو) ارزښت هم پیدا کړی وي لکه: درز، غرز... (د غورځېدو اوازونه)، درب، درې، ډب، ډوب... (د وهنې اوازونه) او داسې نور (د څیز نوم ډولونه دي هم وکتل شي). (لودین، زېری، ۴۳ ګڼه ۱۳۵۱ ل)، (زیار، ۱۳۸۲ ل، ۱۴۶ چوپړی)

د پښويي له پامه: وو نو،، یوه اړیکو بیګی دي، Conjunction لکه: ځکه چې ناروغ وم، نو درمل مې و خوړل یا که ته راشي، نو زه به هم راشم. (نو: اړیکو بیګی دی چې د اړوتې غونډلې په سر کې د که په وړاندې هم راځي لکه: که شمال نه وي- نو ونه نه ښوري. یا که ته راشي – نو زه به درشم.) او په ورته بڼه په توسني غیرغونډله کې: لکه تا بللی وم، (نو) ځکه راغلم. وو،، او وو، او،، تروبیګی: د عطف توري دي: لکه کاکا او ماما، خور او ورور، زه او ته، ترور او ترېله، اینګور او نرنډې، بڼه او بد. یا (او، و: تروبیګی دي چې دوه توکونه (ويي- غونډلې) سره ملګري کوي.) او په همدې بڼه چې، که، هم، او، و... یووستوي اړیکو بیګی دي. که او یا ناتروبیګی:

▲ یا به دې زلفي کمر بند کړم یا به مې سر د غرغري شمال وهینه

وو، په، ته، د او سره،، سترېل دي. لکه: په کور کې، ته مخامخ، ته ورته، ته درناوېر. دده، د پردو، د شپې، د غرمې، د ورځې، تر لغمانه پورې، تر مېز لاندې، له ننگر هاره، په ګیډر په سې، تر تا څخه زه بڼه یم. په لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو کې چې لومړی مېسره یې نهه سیلابه ده او دویمه مېسره دیارلس سیلابه ده په دفتنگونو او پارنویکیېر باندې یې سیلابونه هم یوه، دوي، درې او یا څلور سیلابه ډېرېږي، چې د سرغندوي سندرغرو په خپلو اوزونو کې ويلي دي، چې منل شوی اصلي بڼې په ټول کې ډېر والی راولي، خو د دوی خوړوالی لاپیاوړی کوي او اوریدونکي پرته له تیندکه څخه دا ټول مني. دا ټول هم د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو توکي دي.

۱۳. لور د پلورلو وړ

لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری تر ټولو شعرونو لور د پلورلو وړ شعرونه دي، ځکه چې سندر غاړې ډېری په دې شعرونو نوموتې شوي دي، کوبښښ ډېر کوي چې په مینه او خوند دا سندري وایي. ځکه تر ډېره خوندورې دي، اورېدونکو ته خوند ورکوي، په خواږه ساز او اوز سمبالېږي، د موسیقۍ رغول یې د هرې موسیقۍ د الې غږونکي زده وي، د دوی د کمپوز رغښت هم اسانه دی، د باندنۍ یو هېوادونو او ډېری ګاونډي هېمول (همسندري)، تل له افغانو سندر غاړو په روسیه، جرمني، هند، امریکا، فرانسه، اېنگلېستان، پاکستان، تاجکستان، تورکیه، قزاقستان او ازبکستان کې غوښتې او وړاندېزونه ورته شوي چې له دوی سره په غبرګو غږونو اوازونه سره جوړه کړي چې لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری وایي سره.

په روانه عصري موسیقۍ په ډګر کې راته زما خېنوتې (خېنې لنډۍ) خاوند اجمل امید د محمد عثمان د زوی د ننګرهار د بهسودو ولسولۍ وېلي و، چې ماته دې لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری راکړه زما له دوی سره ډېره مینه ده، ډېرې مې خوښېږي او تود بازار هم لري.

تر ډېره چې ما وګړي لیدلي او ماته څرګنده ده، ټول ځوانان چې په مجلسونو کې په لومړي ځل سندري پیل کوي، نو هغه یا لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری وایي. په پښتنو کې مجلسو نو کې لومړی په همدغو شعرونو باندې خلک هېمول کېږي.

په لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری باندې الګان نوم وتې شوي وي. او له شوکه یوه یا دوی له دوی څخه په مجلسونو کې ولي.

په دې دومره کچې نوموړو شعرونه چې ما د سندر غاړو او نورو وګړو راخېستي، ډېریو یې په لسو دانو ۱۰ لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو باندې ستر سندر غاړې جوړ شوي دي. په وار وار ترې تکراراً همدغه لس دانې چې هر یوه سندر غاړې ته خوښې وي، هغه ترې په هر بېل مجلس کې ویل کېږي، ځکه همغو خوښکړل شویو یې په زهن او خوله کې ځای موندلی وي.

که چېرې یوه تن ښه خوږ غږ ولري او په مینه باندې، هغه مینه چې لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری یې ترې غواړي و وایي، نو غوره سندر غاړی ترې جوړېږي، د دې له پاره چې هر ډېری کسانو ته په نوموړي ډګر کې همدغو لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری پیل ورښيي.

تر ډېره پورې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری کتابونو او د دوی په لټه کې هر وگړی وي چې وايي خلي، ښه غوره والی او څه رنگوالی لري چې د غوښتنو، یادونو، ښه کونو گچې یې ډېره وي.

د خوړو لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو ټاکل او په لاس راوړل که ډېرې هم دي خو بیا هم گران دي، په ۱۰ دانو کې به د ځینو کسانو هېڅ خوښ رانشي، چې لولي یې، او که له کوم تن یې واورې که یوه دانه هم وي بیا یې ډېره خوښېږي. په پلازمینه کې مې اورېدلي دي چې فرهاد دریا د باران د موسقى ډلې غږې ويلي و، له جگړو وړاندې مې د افغانستان په راډیو تلویزیون په کتابتون کې ما په ۵۸۰ پښخه سوو او اتیا مصری یو کې د بابولالي څار ناکرار کړم لیونی، وه په مین کراني پلو راتیت کړه شین خالی نیم کی له پاره دا مصری خوښه کړه. او دا ډېر دروند کار دی.

▲ ستا د کټ کټ خندا دې زار شم لکه ماشين چې په بخل و چلويڼه

په ورته وخت کې د هېواد سرغندوی تکره هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیون ښاگلې نوموتې خوږ غږې او خوږ سندرغاړې پېښه محمد منگل مېرمنې او د هنر زده کوونکې اغلې ښاږی نغمې له پاره په ۹۰۰ ټپو کې یوه ټپه د شاه لونگینه یارۍ... نیمکې له پاره غوره کړې وه، هغه داسې ده.

▲ زړه مې سوری باد کې لږېږي غېښې د غم ترې تېر او بېر وتلي دینه

د دې له پاره چې غوره په غورو کې و مومي، د هندارو، مجلسونو او نندارو په وړاندې د لیدونکو او اورېدونکو د تود هر کلي سبب شي، په لاسته راوړ باندې چې پېرودلي یې وي، پرې وخت یې تېر کړی وي، مصرف یې پرې شوی وي، نور ته وړاندې کوي او خپله هم پرې هامیانی په لاس راوړي. ځکه ډېر پلورلو وړ دي له هر اړخه.

په ۲۰۱۱ لېږدي کال مې د کابل د شپه میرو اکاډمۍ پخلنځی روغو، نو یوه هزاره سندر غاړی و، د محمد دواود هزارکي په نوم ویل یې زه د حیات گردیزې شاگرد یم، په همدغو پښتو شعرونو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری زه د شپه میرو په زړونو کې ځای کړی یم او په هر مجلس کې یوه وارې ځینې وخت څو وارې وایم، او زه هم پرې په اکاډمۍ کې پایم.

لنډۍ، تپې، ټيکۍ او مصری ترټولو لوړ د پلورلو وړتيا په دې کې ده چې د پښتون پښت دود ته پايښت ورکوي. چې په دې سره ژبه بډايه او اور عمر کوي، دا بيا وگړو د پوهې او اوښيارۍ کچې پورې اړه لري، چې په کومه بڼه يې د ژبې له احساس څخه گټنې اخلي، په احساس يې پالي او بې احساسه وگري نه شي کولی چې د دې گټه يې و مومي. ځکه په دې سره د دښمنانو او د پردو له لوري ورپېخو خنډونو ته پام اړل کېږي، هغوی ته د دې له لارې تاوانونه ور رسېږي، هغوی په ډېر مصرف باندې د دې له منځورلو او ادبي برخې د يوې ژبې له هېڅ سره برابرول او خپل دود پرې تومبل پرته له دې لارې ډېر ستونځمن کار وي.

مېڅمنو د پېڅليک په اوږدو کې دا چغات کړی دی، چې زموږ له وگړو څخه علم پوهه واخلې، ليک لوست پرې کم کړي. په پټو سترگو يادلو او حفظولو پرې علم پورته کړي، د ليکلو او پوهېدلو زده کړې ترې واخستل شي. مېرمنې يې بېخي بې لوستلو کړي. لوړې د لاسته راوړنو او کشفولو ځانگې په کوشنۍ يو کوشنۍ يو برخو و وېشي، چې د لوړ خيال او برياوو خاوندان په هېڅ پېر کې و نه شي. د دې له پاره د خپل دود د وگړني پېيلو لنډۍ، تپې، ټيکۍ او مصری ليکل او لوستل مو ژبه او کلتور ژوندۍ ساتي او ساه ور کوي.

چې په هره کچې چې د وگړو په منځ کې لنډۍ، تپې، ټيکۍ او مصری ډېرې لوستل کېږي، په کچې يوه بل تن بردابښت کوي هم سره، يوالی، پوهې، علم، ليک لوست، شونې او روزنې او سوکالۍ ته يې ملا راټړې، په زرگونو او مېليونو وگړو يووالي او هوساينه، د هغوی مشغولتيا او خوښول، په لوړه کچې د سياست د هاميانۍ يو په مصرفولو پرته شونې نه وي.

۱۴. د کچې اندازې

کره بوروم چې زما له کوشنیوالي څخه مینه له خپل ادب سره پیدا وه، دا نو په فطري ډول او د پښتني مور او پلار، پښتني نیا او نیکه د پښتون پښت چارپېریال ګړندی تاثیر چې سوری یې په لومړي ټولګي کې، د څلور کلونو په عمر د حضرت قیس بن سعد په ښوونځي کې، د کډوالۍ په دوران کې، په ۱۹۹۰ زېږدي کال کې، په پسرلي موسم کې، د ښوونځۍ نه په لاره تلو کې لوېدلي وو. لومړی می دا لاندي لنډۍ اورېدلي وه، خو له دې وړاندې به می د پښتني مور او پښتني نیا ډېرې لنډۍ، مصری، تپي او ټيکۍ اورېدلي وي. په لومړي وار می دا لنډۍ یاده کړي وه.

مجاهدين د خدای دوستان دي
ځکه سرونه د الله په رضا ګډينه

او په ورستي وار می خپله دا لاندي تپه کښلي وه، د خپل دې ليکي په پېڅليک د کب ۱۰، ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال.

د عامر مینه بويه مینه
له انګو کړۍ باسي اوبښکې يې ځينه

۱۴.۱ د دې موخي اړوند لومړی بايد خپل خاني پانګه، خپلي پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي می دي، څرک يې داسې دی او داسې په ډاګه کيږي.

۱. دولس ۱۲ داني مصری ، ځای يې: بوست د پکيرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند،
Roshan BTS site HLM 030, 01/01/2008 ۲۲۴ چوپړی.

۲. شپږ ۶ داني لنډۍ، ځای يې: بوست د پکيرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند،
Roshan BTS site HLM 030, 29/12/2007 ، ۲۲۶ چوپړی.

۳. داني تپي ، ځای يې: د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هېلمند،
Roshan BTS site HLM 012, 16/ 01 / 2007 ۲۲۷ چوپړی.

۴. داني ټيکي، ځای يې: زموږ کور، مهترلام، لغمان، افغانستان، ۲۲۹ چوپړی.
۵. داني ټپي، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دوېمه کوټه E۱۰۲, ۳:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۳۷ چوپړی.
۶. ۲۳ داني لنډی، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دوېمه کوټه E۱۰۲, ۵:۱۴ pm ۰۹/۰۱/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۴۰ چوپړی.
۷. ۹ داني مصری، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پور، دوېمه کوټه E۱۰۲, ۱۰:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۴۹ چوپړی.
۸. ۱۰ داني د شپه مېرو ټپي، د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دوېمه کوټه E۱۰۲, ۱۱:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۵۱ چوپړی .، (صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال).

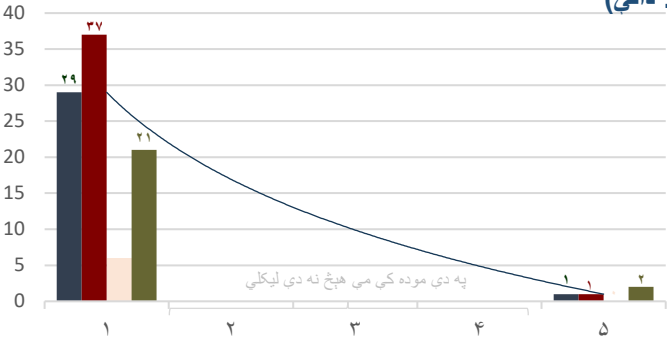
د دې بېلگه داسې ده، چې لنډی ۳۰ داني دي، مصری ۲۳ داني دي، ټپي ۳۸ داني دي او ټيکي ۶ داني دي. د ۲۰۰۷ زيږدي څخه مې کښلي دي. ۱.۱ ۲ گڼه څېره بيا په نيمکۍ يو کي د لنډۍ يو گڼه ۱۵، مصري يو گڼه ۲۱، ټپو گڼه ۳۳، ټيکي يو گڼه ۸ ده، او په ايزي کي يا لنډۍ ايزي، ټپه ايزي، ټپکه ايزي او مصري ايزي کي. د لنډۍ يو گڼه ۳، ټپو گڼه ۳، ټپکۍ يو گڼه ۲ او مصري يو گڼه ۵ ده. اوس د څېړاند په بڼه دانو داسې نه ورته نه شو ويلی چې، زما کښلي مخوري هم دي، ډېری وگړي يې پېژني هم، ما کښلي، زما دي، زه نریم، او ډېری اړخ به د ښځو د ځولۍ ځور کښلي برېڅي، غټ او واړه، سړي او مېرمنې، زړې او وړې، زاړه او واړه، پېغلې او ځلمي يې وايي. زما دي او زما به نه وي؟!، د خپلو تېرو کښلو لیکونکی يم، د دې ليکي څېړاند او زېږندوی يا پنځگر يم، پېيونکی خپل پښتون پښت ته يم ترڅو يې په غاړو کي د گلو پېيون (امېل) شي.

الله ج که د دې لورويڼه په تېر ولس زوزان باندې کړي و، پرما يې هم کړې ده، زه هم د دې پښت زوی يم، د دې ولس يم، د هغه منندويي خو ومنم، که د کلونو چورليځ ته څېر شئ، نو له هغه ټاکلي زېږدي نه ورسته مې هېڅ نه دي کښلي، د خپلو کښلو په ټولو لا ستړی وم، ځيني رانه تری تم شول، ځيني له برېښنايي زېرمو څخه رنگ شول، تکرې يې و خوري، د خپل علمي ډگر د انجنينري رېځگر يم. نو تر اوسمهال مې ډېر لږ يوه، يوه دانه هېڅ کي شمېر دي نه دي کښلي او د ليکو په راټولو بڼست

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

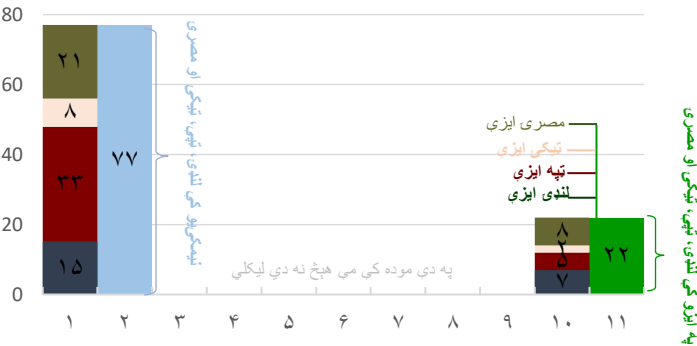
یم؛ له ٣.١ الف او ٣.١ ب گڼه څېره وړاندېښه کوي، راتلونکي پښتون پښت ته مخبېلگه یې کښلی شو او ښودونکي کوی شي چې لوستلیکي (درسي کتاب) غوندې ترې گټه پورته کړي.

څېره ٣.١ الف زما د کتاب څلېر کي د دود څخه زما د
لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کچه، ٢٠٠٧ - ٠١ - ١٦ (گڼه یې
په: دانې)



١٤.٥ څېره ٣.١ الف زما د کتاب څلېر کي د دود څخه زما د لنډیو، ټپو، ټیکو او
مصریو کچه، ٢٠٠٧ - ٠١ - ١٦ (گڼه یې په: دانې)

څېره ٣.١ ب زما په نیمکـیو او زما په ایزو کي د لنډیو، ټپو،
ټیکو او مصریو کچه، ٢٠٠٧ - ٠١ - ١٦ (گڼه یې په: دانې)



١٤.٦ څېره ٣.١ ب زما په نیمکـیو او زما په ایزو کي د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو
کچه، ٢٠٠٧ - ٠١ - ١٦ (گڼه یې په: دانې)

١٤. ٢ د کچې اندازې یې چې ما خپله ربېځ کړي (جاروبکړي)،
ربځ کړي (پرسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي
په لاندي بڼه دي:

١. له خپل لیکي ،، څلېر کې د ددو دود،، څخه چې ٤٨ یې لنډی دي، ٧٤ یې ټپې دي، ١٦ یې ټیکې دي او ٤٩ یې مصری، چې ټولې سره گډې ١٨٧ کيږي. ،، له همدغو څخه په دې کچې په نیمکۍو ، پام یا سروکو کې: ١٥ په کې لنډی دي، ٣٣ په کې ټپې دي، ٨ په کې ټیکې دي او ٢١ په کې مصری دي؛ له همدغو څخه په دې کچې: ٧ لنډی ایزې دي، ٨ ټپه ایزې دي، ٢ ټیکې ایزې دي او ٥ مصری ایزې دي، ،، (صفی الله، ١٣٨٨ لیردی کال).

څېره ٣. ١ پ. ،، څلېر کې د ددو دود،، په نیمکۍو او زما په د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکو کچې، ٢٠٠٦ - ١٧ (گڼه یې په: دانې)								
لنډی	ټپې	ټیکې	مصری	بڼځو ته منسوبې	سرو ته منسوبې	کړه شوې	خبردارۍ	کنټرول کې
In control	Tapé	Tikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
								
٤٨	٧٤	١٦	٤٩			٥	٣	ټول
١٥	٣٣	٨	٢١					

١٤١٤. ١ لښتلیک څېره ٣. ١ پ. ،، څلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کچې، ٢٠٠٦ - ١٧ (گڼه یې په: دانې)

څېره ٣. ١ ت. زما ایزو کې د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکو کچې، ٢٠٠٦ - ١٧ (گڼه یې په: دانې)								
لنډی	ټپې	ټیکې	مصری	بڼځو ته منسوبې	سرو ته منسوبې	کړه شوې	خبردارۍ	کنټرول کې
In control	Tapé	Tikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
								
٧	٨	٢	٥			١	١	ټول

١٤. ٢ لښتلیک: څېره ٣. ١ ت. زما ایزو کې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کچې، ٢٠٠٦ - ١٧ (گڼه یې په: دانې)

۲. د کابل علومو اکاډمي پښتو لنډۍ ۱۰۰،۰۰۰ سل زرو شا او خوا ټولې سره گډې کيږي، چې له لاندې کتابونو څخه يې په بشپړولو کې کار اخېستل شوی دی.
۱. ۲. د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمستېر (۱۲۶۵/۱/۱۸ لېږدي کې په ټولو پيل کړی يا په ۱۸۸۶/۴/۷ زېږدي)، کابل پښتو ټولنې په ۱۳۵۶ لېږدي کې له چاپه تېره شوي.
۲. ۲. سپوږميه کړنگ وهه راخېږه، له چاپه تېره شوي ټولگه.
۳. ۲. غورځکه د لنډۍ یو، پينځه محمد زهير خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۰ لېږدي (۱۹۳۲ زېږدي) کې استقلال لېسه کې کښلې، او ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې د مينډېوکي پته ۴/۵۲ پرله په سي گڼه ۴۶۳۸.
۴. ۲. منتخبات لغات متفرقه پښتو، ټولونکي نا معلوم، خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۲ لېږدي (۱۹۳۴ زېږدي)، اوس يې د مينډېوکي پته ۴/۸۲ پرله په سي گڼه ۵۳۸۲.
۵. ۲. مټلونه او لنډۍ يا ذخيره الغات، ټولونکي محمد عمر خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۸ لېږدي (۱۹۴۰ زېږدي)، اوس يې د مينډېوکي پته ۴/۸۲ پرله په سي گڼه ۵۳۸۲.
۶. ۲. ملي سندرې، محمد گل نوري په ۱۳۲۳ لېږدي کې پښتو ټولنې له چاپه تېره کړې ټولگه.
۷. ۲. پښتو سندرې، گل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تاليف د څانگو امير، په ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوي ټولگه، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې گڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، په کې ټولې سره گډې ۱۱۶ دانې دي. چې ۷۳ يې لنډۍ دي، ۲۶ يې ټپي دي او ۱۷ يې مصری دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

۸. ۲. محمد دين ژواک د ادبياتو د مديريت کفيل، ۷۳۰۰ دانې، پښتني
سندري په نوم باندې له چاپه سلامت تېر کړی دی، پښتو ټولنه،
۱۹۵۵ لېږدي.
۹. ۲. لنډۍ چان کوونکی او فارسي مترجم عبدالروف بېنوا انگرېزي ژباړه
بي محمد ابراهيم شريفې کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷ لېږدي کې د کابل
عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره
شوي ټولگه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې گڼه ۳۹۸/۲ ل
۴۵ ب دی.
۱۰. ۲. عبدالروف بېنوا د لنډۍ يو مجموعه، پښتو ټولنه، ۱۳۵۸ لېږدي کې له چاپه
تېره شوي ټولگه.
۱۱. ۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه لومړی
ټوک.
۱۲. ۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دوېم
ټوک، پښتو ټولنه.
۱۳. ۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه درېيم
ټوک، پښتو ټولنه.
۱۴. ۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم
ټوک، پښتو ټولنه.
۱۵. ۲. مشهورې ټپې، د سليم خان له خوا په پېښور کې له چاپه تېرې شوي
ټولگه.
۱۶. ۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم
ټوک، پښتو ټولنه.
۱۷. ۲. سرود کهسار، محمد يونس، له چاپه تېر شوی اثار.
۱۸. ۲. د سيد غلام ننگر هاري ديوان، قلمي نخسه، ملي ارشيف.
۱۹. ۲. د حسين ديوان، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۰. ۲. فولکلوري گیدی، علي محمد منگل، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۱. ۲. غرنۍ سندرې، غروال، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۲. ۲. د خلکو سندرې، حبيب الله رفيع، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۳. ۲. د زړه قطري، عبدالله جان اسير، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۴. ۲. ټپه او ژوند، محمد نواز طاهر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۵. ۲. پښتو لنډۍ، د شفاهي ادب فولکلور د ډیپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږديز لمريځ کال گډه علمي پروژه، د لنډۍ یو په باب تحلیلي څېړنې، د سلیمان لایق او مجاور احمد مومند په زیار، د افغانستان د علومو اکاډمۍ، د ژبو او ادبیاتو مرکز پښتو ټولنه ۱۳۶۳ لېږدی. ۱۱۱۵۸ داني له خروار پاغوندونه یوه پوټۍ د بېلگو په بڼه پښتون پښت ته وړاندې کړي دي.

۳. پښتو لنډۍ له ابېڅو څخه ما له ا ب پ ټولې کړې وې. د الف یا ا چې پیل کېږي ۲۴۵، ب ۲۴۵، پ ۶۳۰ چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! بې لنډۍ دي، !!! بې مصرۍ، !!! بې ټپي دي او !!! بې تیځی دي، چې ټولې سره گډې ۱،۱۲۰ کېږي. (۲:۲۱:۵۹ PMThursday, July ۵, ۲۰۱۲)

۴. د گل، پسرلي، باغ او غوټۍ په هکله: څېړلي، سپرلي، ربېڅ کړي (جاروبکري)، ربڅ کړي (برسکري) دي. چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! بې لنډۍ دي، !!! بې مصرۍ، !!! بې ټپي دي او !!! بې تیځی دي، چې ټولې سره گډې ۹۱ کېږي.

۵. د تورې، ننگ او مېړانې په هکله: څېړلي، سپرلي، ربېڅ کړي (جاروبکري)، ربڅ کړي (برسکري) دي. چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! بې لنډۍ دي، !!!

بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۴۰ کپري.

۶. د بېلتون، هجران او جدایی په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۲۴۰ کپري.

۷. د لیدو، کتو او دیدن په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۹۲ کپري.

۸. د گودر او منگي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۲۲ کپري.

۹. د مين، يار، اشنا، جانان، عاشق او معشوق په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۳۶۵ کپري.

۱۰. د مسافري، پردېسي او جلا وطني په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۵۲ کپري.

۱۱. د خط او خال، حسن او جمال، شونډو او پېزوان، سترگو او زلفو په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۱۶۸ کپري.

۱۲. رفع الله ستانیکزی ملگری می چې په مخامخ کوټه مو و سره د کابل پولې تخنیک پوهنتون شپه غاله کې، لوستلیکي به یې هم راته راوړل او د پښتو لنډۍ یو لومړی توک خو یې ماسره خوشې و، او زه به ډېری د لنډۍ یو په اړه له افضل لالا او لږ د دمی وخت کې له دسره د کرارې په مجلس بوختوم په ۱۳۴۸ زېږدي کې. د لنډۍ یو په اړه دده مقاله مې: څېړلي، سپړلي، ربېځ کړي (جاروبکري)، ریځ کړي (برسکري) دي. چې چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپي دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره گډې ۱۷۰ کېږي.

۱۳. انگلېسي ژبې ته ژباړل شوي: څېړلي، سپړلي، ربېځ کړي (جاروبکري)، ریځ کړي (برسکري) دي. چې چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپي دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره گډې ۵ کېږي.

۱۴. شمس خوستي هم خورې لنډۍ، چې رومل ورته خبرې کړي وي، په انټرنیټ کې، چې ټولې سره گډې ۲۷۰ کېږي. په ۱۳/۵/۲۰۰۹ لېږدي کې خو ډېری یې له کتابه وې.

۱۵. د ډاکټرې سلما شاهین لیکي روهي سندري د ۱۵،۶۴۲ شا او خوا ټولې سره گډې کېږي.

۱۶. پوهاند ډاکټر محمد رحيم الهام، لنډۍ ها (پښتو لنډۍ او د هغو فارسي ژباړه، ۴۰۷ شا او خوا ټولې سره گډې دي، وطن ۲۶، پرديسي ۱۸، بېلتون ۲۲، دیدار ۲۲، پخلاينه ۱۴، مينه ۵۲، غېږ ۱۲، زلفي او اوربل ۱۰، زړه او سترگې ۴۲، خدا او خولگۍ ۵۲، وير ۱۳، تومت ۱۰، وفا ۷، گلونه ۴۰، گودر ۶، راز، راز ۶۱)، د اړیک سيار کتابتون اداره او مسلسل گڼه يې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو گڼه ۳۹۸/۲ ل ۳۸ الف، ۱۶. (۱۳۷۹ لېږدي).

۱۷. هېواد شېرزاد راټولې کړي له ۱ ابېڅې څخه تر ۲۷ چوپړي، په هر چوپړي کې ۳۵ کېږي او ټولې سره گډې ۹۴۵ کېږي، د لېږدي نوي کال په پيل کې هېواد شېرزاد راټولې کړي وې او هېواد افغانستان برېښنالیک ته يې لېږلي وې. د Hewad Afghanistan, www.hewad.com په خپل ۲۰۰۹ نوي زېږدي پيل کې دا خپور کړي وو چې. له مور سره ۱۰۰،۰۰۰ بېلا بېلې لنډۍ شته چې ۱۰۰۰ دانې يې د دې نوي کال په لومړۍ ورځ ورپورته

شوي دي. په Sunday, ۲۸, ۲۰۱۰, PM November ۳۷:۱۱:۰۹ ، له
هېواد تکی کام څخه مې د هېواد شېرزاد ۹۵۶ کوزې کړي او پلټلي وې. ،
(www.hewad.com ۲۰۱۰).

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍ یو، تیو، تیکو او مصری یو ټول ټال ټولې سره گډې، د کچې گڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوي سوه او نولس زره او پښخه سوه او څلور شپېته دانې دي.

له پورتنۍ یو څخه دا په لاس راځي او بېلگه یې داسې ده چې څېړنه دا سپینې
ته را اوباسي، چې ټولې لنډۍ، مصری، تیې او تیکې، د پښتون پښت لرغونې بډاینه
ده، چې د پورته نیو ۱۷ وارو بېلا بېلو گڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوي سوه او نولس زره
او پښخه سوه او څلور شپېته دانې کېږي.

،، ما قلم خوځولی دی کله بند او کله روان د خپلې ژبې پېښې آر له پاره، چې
په نن ورځ کې زما ژبه ۳۱ یوه دېر شتمه لیکه کې دی. او د نړۍ په ټولو (۶،۵۰۰)
ژبو کې یوه دېر شتم روڼ ځای لري، چې له دې ټولو ژبو څخه (۲،۰۰۰) ژبې داسې
دي، چې له (۱،۰۰۰) څخه لږ کسان پرې خبرې کوي، دا هم په څرگنده ټول په
علمي بڼه د نړۍ ژبپوهانو څېړلي دي، چې په دغو کې هغه ژبه له منځه ځي او د
ورکېدو په حالت کې دي، چې د وویونکو گڼه یې له (۳۰،۰۰۰) څخه لږه وي،
(۷۰،۰۰۰،۰۰۰) اوویا میلیونه پښتون پښت په پښتو ژبه خبرې کوي.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډایه او پرمختللي ژبه چې ځواک یې خپلو
خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چین اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰)
یوه بېلیون او دوي سوه او دیارلس میلیونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنگلیسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) یوه میلیون دوي سوه زره وییکی
(لغات) لري، عربي او روسي ژبه بیا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وییکی لري،
پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وییکی لري، دري یا فارسي ژبه
بیا (۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره وییکی لري.

دلته په یوه نه یوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له ویکو سره
تربگني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بیا ناگنلي گني؛ په دې سره به لازمي
وي؛ چې پښتو خپل کره وی له منځ لاړ شي. ما ايله (۴۰،۰۰۰) وییکی نه دي زده

کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نیمگري وي. خو زه به په نورو پاټي (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ویو کو نه پوهېرم.، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیردی کال، ننه توزي (پیلیزه، سريزه، مخکې وینا، مقدمه)، ۷۲ چوپړی).

ځینې پوهان وايي چې هر پښتون فطرتاً شاعر دی او د خپلې ژبې په دغو شعرونو پوهېږي. لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصری خو وايي، په خبرو کې او میرانه کې، اړې کې، مرسته کې، وفادارۍ کې، جرگه کې، جگړه کې، ترو کې، انشر کې، نغاړو کې، ترېلو کې، بانډو کې، غرو کې، ټیټنگو کې، وټیزو کې، څلېرو کې، تمځیو کې، لوستځیو کې، خادیو کې.

بل لور ته که د پښتون ټول پښت ۶۰ شپېته مېلیونه دی، په روانېپر کې، که ماحضی پام وکړو نو چې د هر پښتون یوه دانه یاده وي، نو ۶۰ شپېته مېلیونه دی، خو دا د منلو وړ نه ده هېڅ ځکه چې زموږ لوی کور افغانستان په کوچنۍ یو، کوشنۍ یو کورونو ویشل شوی دي او هر کور ترې وار په وار د دې پښت دښمنانو، زور، لوټمار، تالاگر، تاراگر، یرغلگر، بلوسگر، تېرو، اورگډي، زبېښاگر، پتنه گر، نیواگر، جگړه‌مار او په یوه یوه بڼه د لوی افغانستان کورونه کوشني کړه، او کوشني کورنه یې ترې بېل کړه. له لوی ننګرهاره یې پېښور بېل کړه، له بلخ یې ثمرقند، بخارا او پجنده. سوات، بلوچستان او... چې کله به کوشني بېل شوي کورونه له خپل لوی کور سره یوه ځای شي.

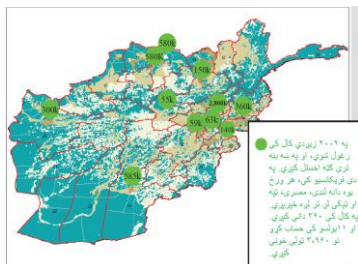
د دې له پاره اړینه ده چې که د دې پښت یو هوالي کې هر څه ته گټه ده، چې ټول پښت او ژبه ورسره هم بډایه کېږي. که د دې پښت په ستر پوهنتونونو کې یوه پوستکالي (سافټویر) ورغوي، چې ټولې چاپشوي، خوندي شوې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری زېرمه کړي؛ نوې ورتلونکي به په پوستکالي کې ځای ونیسي او خوندي شوي به پېژني، نه به پورته کېږي. پاتېشوني به مومي او خوندي کوي به یې.

لکه هر کمپوټر کې چې فولډر یا دوسیه جوړه کړي. نوې پوستکلي ډاټا خوندي کوي، چې بله هلته شتون ولري نو د دوباره خوندي کولو خبراوی درکوي.

په ورته گړنه به زده‌کړیالان ډېر څه و مومي، د برېښنالیکوي اړیکه به پیاوړې شي، د نړۍ برېښنايي نړۍ وال جال کې به سره گډ وي.

نو ځکه زما څېړنه دا سپنې ته را اوباسي، چې پورتنۍ ۲۱۹،۵۶۴ کره خوندي شوي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری سره گډې دي.

خبره ۱. ۳ ت له دې ټولو اړايوگانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپي، ټيکۍ او مصري د دوی پر ځيو په ورځ کی يوه خبر پری.



Radio Stations

Bamyan Radio	Bamyan	55k	12hrs	08/16/03	89.1MHz
Ishtaiq Radio Station	Logar	89k	02hrs	01/01/04	89.8MHz
Radio Sharg	Nangahar	355k	12hrs	09/20/03	91.3MHz
Kalid Radio Station	Kabul	2.8M	24hrs	01/08/04	89.8MHz
Mili-Paygham Radio Station/Logar	Kabul	63k	07hrs	10/23/04	94.0MHz
Taraj-Miri Radio Station	Baghlan	150k	10hrs	10/15/03	91.3MHz
Qura-Bagh Shura Radio Station	Kandul	777	08hrs	01/01/04	91.3MHz
Sahar Radio	Herat	300k	1.5hrs	10/25/03	88.7MHz
Radio Azad Afghan	Kandahar	585k	04hrs	12/06/03	88.0MHz
Radi Bahari Balkh	Balkh	68k	05hrs	01/15/04	88.7MHz
Suli-Paygham	Khost	140.5k	09hrs	01/15/04	91.1MHz
Rabla Balkhi	Balkh	777	???	01/08/04	???
777	Kunduz	???	???	02/16/04	???
Radio Chikh-Chiran	Ghore	777	???	End of JAN	???

۱۴. ۷ خېره ۳.۱ ټ له دې ټولو ۱۱ راډیوگانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصری د دوی پر څپو په ورځ کی یوه خپرېږي.

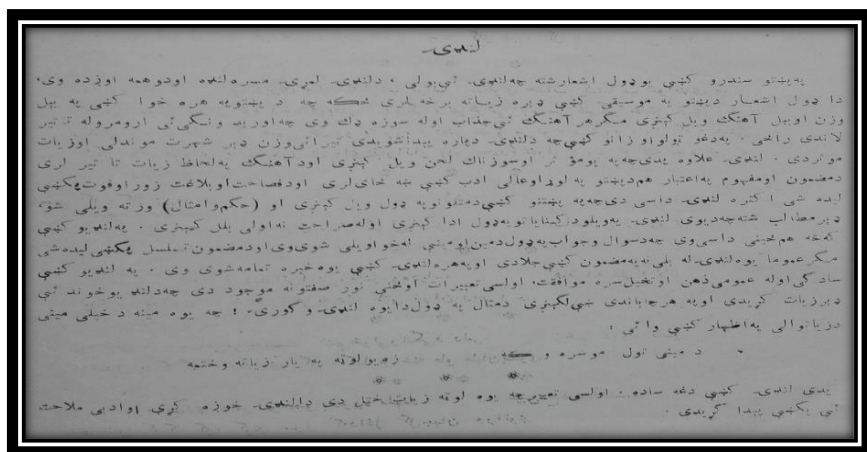
۱۵. د لنډۍ یو، تپو، ټيکي یو او مصري یو سیمه ییزې پایلې

له ټولو نه وړاندې لومړنۍ سیمېزې پایلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوې دي. هغه زما وطندار گل باچا الفت کړې وې، چې د پښتو سندري کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتې وې او د وخت د اقتصاد وزیر له لورې د مطبوعاتو جوايزو کې لومړۍ جایزه په پښتو تالفاټو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاریخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نیولې تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نېولې وو، له منتخبو لنډۍ یو او کاکړۍ یو سره.

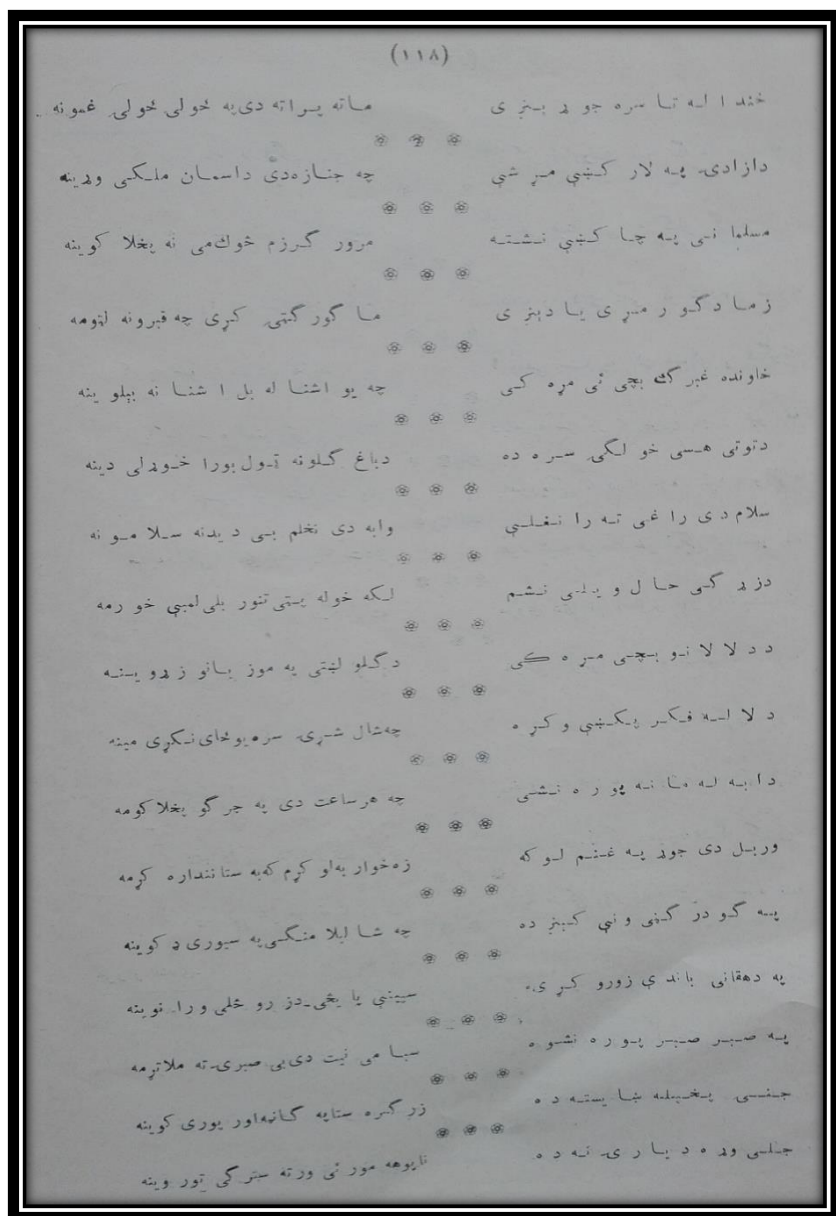
پښتو سندري، گل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانگو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولګه، افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندري الفت، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصري، تپه او ټيکي په کې سره ګډې ټولې شوي دي له ۱۱۲ تر ۱۱۹ چوپړي پورې.

چې ډېری یې زموږ د سیمې زوکړه ده او لږه برخه یې له ملي سندې اخېستل شوي. ځینې لنډۍ پر هېز او بناغلي محمد علی لونګین ورکړې وې، چې د هغو یادونه یې هم په کې کړې او لیکې یې له ما سره شته دي.

زه دا ده دي له پاره کره بوروم چې بېا زموږ د پښت ډېری داسې پام ونکړي چې موږ سره یې چاپي ثبوت د دې سندرو په لاس کې نه شته، یوه لنډۍ هم دومره زړه په ثبوت سره نه مني چې لیکل شوې دي وي. په لاندې انځور کې یې یوه چوپړی دی چې له نن څخه ۷۱ کاله وړاندې پښتو سندري لیکي له چاپه رمت تېر شوی دی، د بېلګې په بڼه دی، وې ګورئ.



۳۴-گل باچا الفت د پښتو سندري کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور. * مایي انځور باسټلی دی، د پڅښتنې یې سوږڅکی تټ سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور)



۳۵: ټکل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې کچه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډی، مصري، تپه او ټیکی په کې سره گډې ټولې شوي دي. * ما يې انځور باسټلی دی، له A۴ يې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۵ انځور)

۱.۱ ای (الف). ګل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه:

د لنډۍ : په پښتو سندرو کې یوه ډول اشعار شته چې لنډۍ یې بولي، د لنډۍ لومړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسیقي کې ډېره زیاته برخه لري. ځکه چې د پښتو په هره خوا کې په بېل وزن او بېل آهنگ ویل کېږي، مګر هر آهنگ یې جذاب او له سوزه ډک وي چې اورېدونکي یې اړ ورو له تاثیر لاندې راځي.

په دغه ټولو اوازونو کې چې د لنډۍ له پاره پیدا شوي دي، تیرایي وزن ډېر شهرت موندلی او زیات موثر دی. لنډۍ علاوه په دې چې په یو موثر او سوزناک لحن ویل کېږي او د آهنگ په لحاظ زیات تاثیر لري.

د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کې لیده شي. اکثره لنډۍ داسې دي چې په پښتو کې د متلونو په ډول ویل کېږي او (حکم و امثال) ورته ویلی شو، ډېر مطالب شته چې د یوې لنډۍ په ویلو د کنایاتو په ډول ادا کېږي له طراحت نه اولی بلل کېږي.

په لنډۍ یو کې که څه هم ځینې داسې وي چې سوال او ځواب په ډول د مین او مینې له خوا ویلی شوي وي او د مضمون تسلسل په کې لیده شي. مګر عموماً یوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کې جلا دی. په هر لنډۍ کې یوه خبره تمامه شوي وي. په لنډۍ یو کې ساده ګي او له عمومي ذهن او تخیل سره موافقت، اولسي تعبیرات او ځینې نور صفتونه موجود دي، چې لنډۍ یو خوند یې ډېر زیات کړی دی او په هر چا باندې ښې لګېږي. د مثال په ډول دا یوه لنډۍ و گورئ! چې یوه مینه د خپلې مینې د زیاتوالي په اظهار کې وايي:

▲ د مینې ټول مو سره و که

زه یوه لوټه په یار زیاته و ختمه

په دې لنډۍ کې دغه ساده. اولسي تعبیر چې یوه لوټه زیات ختل دي، دا لنډۍ خوږه کړي او ادبي ملاححت یې په کې پیدا کړی دی.

یوه بل مین له یوې خوا د عشق جاذبه، د لیلا کشش او له بلې خوا د خلکو تهمتونه، خبرې وینې، په یوازې موقف کې درېږي چې نه وړاندې تلې شي او نه بېرته راګرځېدلی شي نو په ډېر ساده ډول وايي:

▲ که پسي ځم خلک پوهیږي

که پسي نه ځم لیلا کړي اشارتونه

دا راز مضمون په دغسې ډول اداکول چې له دېنه زیاته عام فهمي او ساده گي په کې نوره نه ځایېږي، د لنډۍ جوړونکو کار دی او په نورو اشعارو کې یې په ډېر قدرت سره موندلی شو.

د دې له امله چې د پښتو لنډۍ په پښتوسندرو او پښتو ادب کې لوړ ځای لري او ملي ادب غوره والی په کې شته، یوه څه لنډۍ دلته له یوه ځای او بل ځای څخه د انتخاب په ډول را اخلم:

▲ رځئ، رځئ چې لنډۍ وایو
لنډۍ لا بني دي د یار غم غلطوبه

د معشوقو له خولې:

▲ زما د لاس گوتې د سروکه
زه به دې کور په سرو منگولو ټولومه

▲ زما د زړه تسلي وکه
پس له هغه مې په سینه وهه لاسونه

▲ که دې وطن راسره پرېښود
په سرومنگولو به دې خپې چاپي کومه

▲ راشه قسم راسره و که
که ناز ولي مې ساتي در سره ځمه

▲ راځه چې و ټښتو مینه
تر شا خبرې به سپین ږېری سپینوبه

▲ قلم دې مات گوتې دې پرې شي
زما خیالي اربل ته نه کړي تاویزونه

▲ زما اشنا نادان هلک دی
چې خولگی ورکړم په صحرا وایي حالونه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنچویری (ریسچ پانې)

▲ ملا آذان ته بیرمه مه کړه
زه د اشنا په غېږ کې اوس ورولوبدمه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
د لاس بنگري مي خرڅوي ما ژړوینه

▲ مولا دي بله زېرمه و که
زما د غاړې اوړی مه کاږه مینه

▲ ما درته نه وي شرمېدمه
د سري نټکی سره پېزوان مزه کوینه

▲ مبارکي را کړئ عالمه
له تهمتو سره خپل یار قبوله کړمه

▲ وار مي د تورو زلفو تېر شو
اوس مي په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ که مي خدای ښه ساتي که بده
راتول به نه کړم د سالو سره پلونه

▲ د کوټي تېر راباندې پروت وی
راباندې نه وی د بي ننگ سري لاسونه

▲ څنگه دي خواره کړمه خدایه
چې همسایه مي د خولگی تمه لړینه

▲ خلک جوړه جوړه ودېږي
زه کم نصیبه یار په خوب لا نه وینمه

د لنډۍ یو، ټپو، ټيکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ريـسـرچ پانې)

▲ خدای به دې بیا راته مهتاج کې
که په لنډۍ زنه مې و وهل خالونه

▲ چې زه کور نه یم ته رامه شې
تا له به کور په بنو څوک جارو کوينه

▲ جبل وهه دنیا پرسته
زما د ناز خندا دې هېره شوه مينه

▲ ټينگه مې مه نيسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونگين درځني ځينه

▲ له مانه ته ښه يې چلمه
چې جانان خوله درباندي ږدي دواړه لاسونه

▲ په نصيب خپل همزولی را کړې
که نيستي راغله په خدا به يې تېرومه

▲ په متيز توب درسره نه ځم
په پاکه مينه درسره یم څو چې یمه

▲ په غم کې تانه کمه نه یم
کم عقله نه یم چې به کلی خبرومه

▲ پرېږده چې تور ښامار مې و خوري
په پارو گر جانان زه ډېره نازېدمه

▲ اشنا مې وږی را نه تللی
چې دسترخان لره ورځم ژړا راختنه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ سترگې مې تا ته تورولې
چې ته رانغلې په سرو اوښکو یې مینځمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکلی یاره
پردی برستني جگوي شمېرې خالونه

▲ که مې د یار گوتې په لاس وی
ما به له ټولو نجونو پورته وړه لاسونه

▲ ښگری مې ستا په لاس کې مات شوه
که مړنی یې اوس مې پک کره مړوندونه

▲ په خوب ویده به دې راویش کړم
یاره زما د لاس ښگری راغلي دینه

▲ که په سلام مې خوشحالېږي
زه به دا سړې منگولي تل په تنډی ږدمه

▲ زما هر وخت تاته سلام دی
چې در په یاد شوم زما اخله سلامونه

▲ د جنازې بازو ومه نیسه
که سپینه خوله مې په راستۍ در کړې وینه

▲ لالیه راشه چې خوله در کړم
زموږ په کلي کې مرگوده مړه به شمه

▲ پاس د اسمان ستورو ته گوره
په تا مې دومره دي د سپینې خولې پورونه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

▲ که مې په خپل یار کې وفا وی
زه به د بل یاری ته ولې پخسېدمه

▲ د ورځې تورې سترگې گرځم
د شپې په لږو، لږو اوښکې توپومه

▲ اوبه د کوز گودر خوړې دي
زه د اشنا له پاره بر گودر ته ځمه

▲ زما سالو کې گرمي کېږي
په زړه ظالم اشنا مې اور ته کشونه

▲ اختر د دواړو مبارک شه
زه به خپل سره لاسونه یار ته ورکومه

▲ خلک دي وايي تهمتونه
زه د اشنا په غېږ کې چا لیدلې یمه؟

▲ رېباره ورشه ورته وایه
که د بدیو زور لرې در سره ځمه

▲ بارايي چېرې وې یتیمه!
چې شا لایلا په سپینه خوله کړه خیراتونه

▲ په ځان مین یې په مانه یې
یاري په داسې مینو نه کېږي مینه

▲ تر مستانه یار خو مې جار کې
چې تش دیدن ته یې خېمې وهلې دینه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچویری (ریسـرچ پانې)

▲ خاونده بیا دې ماسختن که
چې نارضا کټ ته مې رېږ دې اندامونه

▲ روکی چې سپور شي دخپل کور شي
لالی دې سپور شي چې سپره ورپسې ځمه

▲ زما جانان دې را سره وي
په ما دې تېرې له میرو را چلوینه

▲ امیره ستا نوکران ډېر دې
د سپینې خولې نوکر راپرېږده چې راختنه

▲ یار مې په سرو لاسو مین دی
ځکه نکریزې په خپل کور کې شني کومه

▲ گوتې بنگري د دنیا دود دی
زه له نېستمېه یاره نه غواړم دودونه

▲ زه دې په دوه وو کې کړم خدایه
چې د پلار کور کړم که له یاره سره ځمه

▲ هغه ساعت به لوی قیامت وي
چې زور سړی په چټي واچوي لاسونه

▲ تر دې خر وړي سپي را تېر شه
تر دې ملالې خولې به زه در تېره شمه

▲ خاطر دې ډېر راباندې گران دی
زه په ملاله خولگی نه پرېږدم لاسونه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ دا پېغلتوب مې دې غم دود کړې
خیالي ځوانان راپسې مري خونکاره شومه

▲ زړه دې زموږ له کوره وېسه
موږ کره نه شته د مینو زړو ساتنه

▲ توره بلا یم نور څه نه یم
په یار مې خاورې اړوي هېڅ نه کېږمه

▲ ته د اختر په سهار راشه
زه به در اوزم تورې سترگې سره لاسونه

▲ هلکه مې که پاته کېږي
دا مې دستور دی نری سترگې تورومه

▲ سترگې کجکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلي یمه

د مینو له خوا:

▲ په گودر څه بلا لگېږي؟
چې کشر ورور دې بدرګه درسره ځینه

▲ د شپې په خوب کې گلان وینم
د لیلا مینه مې په گلو گرزوینه

▲ خال دې واهه خبر دې نه کړم
ناغه به راکړې د سرکو شونډو سرونه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ که په صورت درنه جدا یم
اروا مې ستا په کټ منگولي لگوینه

▲ له پاسه سره لستوتې راغله
د بام په سر ورته پیریانو و نیومه

▲ که ستا د سترگو اشارت وی
په موزیګي به درته سره کړم دیوالونه

▲ ستا په نټکې کې شیطان ناست دی
هره شبېه مې ستا خولگی ته لمسونه

▲ په گودر سور سالو ښکاره شو
ما وی دې تورو اوبو اور واخست مینه

▲ ژړا مې نه ده په چا گرانه
خوشي گریوان په اوښکو ځله لمده ومه

▲ زړه مې د ستاسو کور کې پرېښود
مور ته دې وایه چې پرې نه کړي منټونه

▲ زړگی مې تاسو کره هېر شه
خور به دې ځای جارو کوي مونده به یې کرینه

▲ اول دې لاپي د یاری کړې
اوس دې کټگی د مور له څنگه گرزوینه

▲ که دنیايي شرمونه نه وی
تا به منگی وړه زه به تش درسره تلمه

هر راز لنډی

▲ خدایه بي درډو ته درد ورکړي
چې د دردمنو له احواله خبر شينه

▲ زما سلام په هغو وایه
چې د ما بنام ږوډی له اوبنکو سره خورینه

▲ په خوله به جنگ درسره و کړم
د زړه کوڅې به درنه ولې بېلومه

▲ تپس د باز په نرخ خر څېړي
زه په دغه بازار سودا کله کومه

▲ خدا له تا سره جوړېږي
ماته پراته دي په خولی، خولی غمونه

▲ د ازادۍ په لار کې مړ شه
چې جنازه دې د اسمان ملکې وړېنه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور گرزم څوک مې نه په خلا کوينه

▲ زما د گور مړی یادېږي
ما گور گټی کړې چې قبرونه لټومه

▲ خاونده غبرگ بچي بې مړه کې
چې یوه اشنا له بل اشنا نه بېلويڼه

▲ د توتي هسې خولگۍ سره ده
د باغ گلونه ټول بورا خوړلي دینه

د لنډۍ يو، ټپو، ټيکۍ يو او مصري يو انگر
څېړنـچوڀري (ريسـرچ پانې)

▲ سلام دې راغی ته رانغلې
وا به دې نه خلم بې دینه سلامونه

▲ د زرگي حال ویلی نه شم
لکه خوله پتی تنور بلې لمبې خورمه

▲ د دلالانو بچي مړه کي
د گلو لښتي په موزيانو زړه وینه

▲ دلاله فکر په کي و کړه
چې شال شری سره یوه ځای نه کړې مینه

▲ دا به له مانه پوره نه شي
چې هر ساعت دې په جرگو په خولا کومه

▲ وربل دې جوړ په غنم لو که
زه خوار به لو کړم که به ستا ننداره کړمه

▲ په گودر گڼي ونې کپړده
چې شا لیلا منگی په سیوري ډکوپنه

▲ په دهقاني باندې زور و کړئ
سپینې پایڅي د زرو څلي وړانوپنه

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبری ته ملا ترمه

▲ جنی په خپله بنایسته ده
زرگره ستا په گانه اور پوري کوینه

د لنډۍ یو، تپو، ټیګۍ یو او مصرۍ یو انګړ
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ جلی وره د یاری نه ده
ناپوهه مور یې ورته سترګې توروینه

▲ څوک به یې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

▲ چې په دنیا په ښه رانغلي
بیا مې د شناختو په سر مه وهه لاسونه

▲ مور یې په کلي شرومبی غواړي
لور یې چارک اوړی په غاړه ګرځوینه

▲ یا خو زما په زړه تیاره ده
یا د تمامی دنیا مړه دي مشالونه

▲ زما زرګی د کاوون غر دی
په نورو ګرد وي په ما واورې وروینه

▲ سوال به یې ولې نه قبلېږي
چې تور اوربل په زیارت ږدي سوالونه کړینه

▲ اوښانو بیا غاړې کړې کړي
چې پرې سپرې دي سپینې خولې زېر پیزوانونه

▲ بې له دیدنه به روغ نه شم
که په بارو، بارو دې راشي کاغذونه

▲ په بل وطن مې نه لورېږي
که د ځلمیو رسالې درېسي ځینه

د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ ولې به نه ژاړم تا لا شوم
اشنا زما دیدن یې نور خلک کوینه

▲ غمازه خوار شي مور دې خوار کړو
شری دې لنگ شه چې شکوي پردي شالونه

▲ سر دې له هرې ونې لوړ دی
چناره ولې نه راوړې د خیال گلونه

▲ عالم به ټول په تا مین شي
که دې زما په سترگو و ویني مینه

▲ په یارانه کې زړه سندان که
په کې پېښیري د پلکونو گذارونه

▲ نجلی په سر دې منگی مات شه
چې دې اوبه شي د سینې د باغ گلونه

▲ نصیبه و سوزې اېره شي
تندیه مات شي په تا څه لیکلي دینه ،،

(گل باجا، ۱۳۲۵ لېږدی کال، ۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړی)

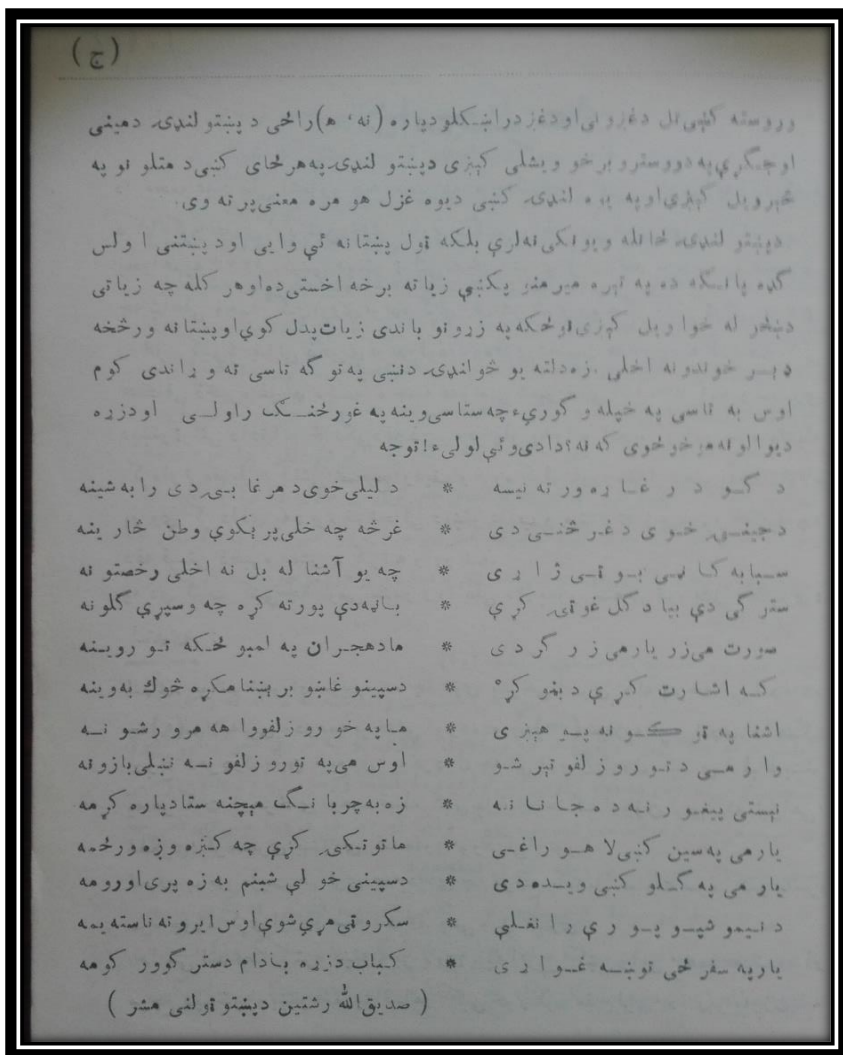
څېره ۲. الف گل پاچا الفت ،، پښتو سندرې ،، ليکي کي د لنډيو، مصریو، ټپو او ټیکيو کچه، ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، (گڼه يي په: دانې)									
کنټرول شې (In control)	څرگند شې (Caution)	کړه شوي Action Req'ed	لورسولي Suffix Voice	متسوبي Related	مصري Méserý	ټيکي Tikéy	ټپي Tapé	لنډي Lándéy	ټول ټول
					۱۷		۲۶	۷۳	
۳	۱۰	۴۲۲		متسوبي Related	۹		۱۰	۲۱	۱۱۶
				Related to men ▲	۹		۱۰	۲۱	
				Related to women ▲	۸		۱۴	۵۱	
				ونه - una: (څرگند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۷		۷	۴۰	
				بڼه - na: (فرگنده ي په غږ چمتی، غوښتي سره راشي) پښه.	۸		۱۰	۲۵	
				زورکی - ana: (تون زور وړي) نه.				۱	
				زورکی - mana - (منه مجبوله هي * مه) مه.	۴		۹	۲۷	
				زورکی - a: (غږله، خوږله، مغوله، خپله) تېری لوي شتون لري.					
۳	۱۰	۴۲۲		څرگنده - a: (کودنلور، بختورم) تېری لوي شتون لري.					۱۱۶

۱۰. لښتيلیک: څېره ۲. الف گل پاچا الفت ،، پښتو سندرې ،، ليکي کي د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو کچي، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدي)، (گڼه يي په: دانې)

۱۲۰ چوپړی

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنچوپړي (ریسرچ پانې)

لاندې انځور مي پرې کړی او دلته تمبلی دی چې له نن څخه ۶۲ کاله وړاندې
په پښتني سندرې لیکي کې صدیق الله رښتن په نننوزه کې کښلې دي.



۳۶:- محمد دين ژواک د پښتني سندرې لومړۍ برخه ۱۳۳۴ لېږدي ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې گڼه ۴ ده او سريل گڼه يې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ دانې لنډۍ، مصرۍ، تپه او ټيکي په کې سره گډې ټولې شوي دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصرۍ، تپه او ټيکي په کې په نننوزي کې صدیق الله رښتين سره گډې په کې کښلې دي. * مایي انځور باسټلی دی، له A۴ يې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۶ انځور)

۱۵. ۲ بي (ب). صديق الله رښتین د پښتو ټولنې مشر داسې ليکلي دي لکه:

.... د پښتو لنډۍ د پښتنې سندرو يوه ډېره غوره او زياته برخه ده چې لومړۍ مسره يې ۹ سيلابه او دوېيمه يې ۱۳ سيلابه وي.

دا سندري جلا، جلا نومو باندې يادېږي، لکه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ، ستاينه، مصره د لنډۍ يوه ورسته کې تل د غرو يې او د غر د رابڼکلو له پاره نه او ه، راځي.

د پښتو لنډۍ د مينې او جگړې په دوو سترو برخو وېشلی کېږي، لنډۍ په هر ځای کې د متلونو په څېر ويل کېږي او په يوه لنډۍ کې د يوه غزل هومره مانا پرته وي. د پښتو لنډۍ ځانله ويونکي نه لري بلکه ټول پښتانه يې وايي، د پښتنې اولس گډه پانگه ده، په تېره مېرمنو په کې زياته برخه اخېستې ده، هر کله چې زياتي د ښځو له خوا ويل کېږي نو ځکه په زړونو باندې زيات پدل کوي او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلي.

زه دلته يوه څو لنډۍ د ښښې په توگه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله و گورئ چې ستاسې وينه په غورځنگ راولي او د زړه ديوالونه مو خوځوي که نه؟ دا دی و بې لولئ! توجوع

▲ د گودر غاړه ورته نيسه
د ليلا خوی د مرغابۍ دی رابه شينه

▲ د جينۍ خوی د غرځنۍ دی
غرڅه چې خلی پرېکوي وطن څارينه

▲ سبا به کاني بوتې ژاري
چې يوه اشنا له بل نه اخلي رخصتونه

▲ سترگې دي بيا د گل غوټۍ کړي
بانه دي پورته کړه چې و سپري گلونه

▲ صورت مي زر يار مي زرگر دی
ما د هجران په لمبو ځکه توروينه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوډري (ریسـرچ پانې)

▲ که اشارت کړې د بنو کره
د سپینو غاښو برېښنا مه کره څوک به وینه

▲ اشنا په توکو نه پوهېږي
ما په خورو زلفو واهه مرور شونه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلې بازونه

▲ نېستي پیغور نه ده جانانه
زه به چربانگ مېچنه ستا له پاره کرمه

▲ یار مې په سین کې لاهو راغی
ما توتکی کړې چې کره وږه ورځمه

▲ یار مې په گلو کې ویده دی
د سپینې خولې شبنم به زه پرې اورومه

▲ د نیمو شپو پورې رانغلې
سکروټې مړې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه

▲ یار په سفر ځي توبڼه غواړي
کباب د زړه بادام د سترگو ورکومه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ج چوډری)

۱۲۳ چویری

خبر ۲. ب محمد دین ژواک ، پښتني سندرې ،، لومړۍ برخه ليکي، په نننيزې د ج چاپري کي د صديق الله رېښين د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۳۴ لېږدي، (کڼه يې په: دانې)									
ټولنه	ټولنيزې / ټولنيزې کورنۍ نوم	پښتني سندرې	چاپي کال	خپرونې لټلې، لټلې، لټلې او مصرو	لنډې Langéy	ټپي Tapé	ټيکي Tikéy	مصرو Méséry	منسوبې Related
۸						۲		۳	منسوبې Related
۵									منسوبې Related
۳						۲		۳	منسوبې Related
۳						۱		۱	منسوبې Related
۲						۱		۲	منسوبې Related

۱۵. ۴. لېنټیلیک: څېره ۲. ب محمد دین ژواک ،، پښتني سندرې ،، لومړۍ برخه لیکي، په ننتوزي د ج چوپړي کي د صديق الله رښتين د لنډۍ يو، تېو، ټيکۍ يو او مصري يو کچي، ۱۳۳۴ لېږدي، (ګڼه بي په: داني)

۱.۵ بی - ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د
مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کی پوهاند صدیق الله
رښتین په اووه مه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کی کښلي دي.:

،، لنډی: لنډی د پښتو ژبي یوه ډېر لرغونی طبعي شعر دی. لنډی کوم معلوم
ویونکی نه لري بلکه د ټول اولس یوه شریکه پانگه ده چې د پښتو د شفاهي ادب یوه
غوره برخه ورته ویلی شو. د پښتو په هره لنډی کی د یوه پوره غزل مفهوم پروت
وي. د لنډی اوله مسره له دویمي نه لنډه وي نو ځکه ورته لنډی وايي.

لنډی ته ټپه او ټکی هم وايي. په پښتو لنډیو کی هر ډول مطالب ویل کی دي
شي خو زیاتې لنډی عشقي او د مینې محبت په گانه بنایسته دي. د ننگ او غیرت
توري میراني لنډی هم ډېري دي. لنډی په هر ځای کی په جلا جلا اهنگ او تال ویل
کېږي چې تیراوالي، شلگری او پېښوری په کی ډېر شهرت لري. ښاغلی بینوا په
خپل اثر ،، چند اهنگ ،، پښتو کی د لنډیو ،، ۱۱ ،،، اهنگونه ښودلي دي او وایي
چې نور هم لري، پښتو لنډی تر اوسه پوري په کامل ډول نه دي راټولې شوي یوازې
۸۰۰۰ لنډی د پښتو ټولني له خوا په ۱۳۳۴ لېږدیز کال کی خپري شوي دي. دوه
لنډی د نموني په توگه رواړل کېږي:

- ▲ اور چې بلېږي اخر مړ شي
زړه چې مین شي همېشه لمبي وهینه
- ▲ د اکبرخان غازي په توره
وطن رڼا شو دښمنان په ماتې ځینه ،،
- (پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ لېږدی، ۵۰ چوږی)

څېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کی، ۵۰ چوږي، کی د صدیق الله رښتین د لنډيو، مصرو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۵۴ لېږدی، (گڼه يي په: دانې)									
لنډی	ټپه	ټیکي	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
Related	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
Related to men	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Related to women	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
ونه - umā (څرگند او په غي کلې سره راني) ونه.									
ښه - mā (څرگنده ي په غي جملې، غولنې سره راني) ښه.									
زړوکی - āna: (تون زور واري) نه.									
زورکی - māna - (مله مجبوره هي * مه) مه.									
زورکی - āna: (ترله، خوله، معوله، خپله) ډېری لوی شتون لري.									
څرگنده ،، āna: (کولناره، بخوره) ډېری لوی شتون لري.									

۱.۵ ه ښتيلیک: څېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په
اوومه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کی، ۵۰ چوږي، کی د صدیق الله رښتین د لنډيو، ټپو، ټیکو یو او
مصري یو کچي، ۱۳۵۴ لېږدی، (گڼه يي په: دانې)

۱.۵ ۴ پی (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپینې ته راباسې.

د پښتو څېړنې لیکي کې په دې سرلیک؛ لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره په دې بڼه کارې و، لنډۍ د گرامري جوړښت، فکري او شعري محتوی له لحاظ په دوي ډوله وېشل کې دی شي یا د ښځې له خوا ویل شوي وي او یا د نارینه له خوا. د نارینه له خوا ویل شوي لنډۍ هم په دوي ډوله دي:

هغه لنډۍ چې طالب، ملا یا میرزا ویلي دي او هغه کې دري او عربي اصطلاح گانې راغلي دي، دیني مفاهیم او د دري شعر تاثیرونه په کې لیدل کېږي، د دې لنډۍ شعري ارزښت ډېر لږ دی. مصنوعي او سستي دي، رښتیني شعري قوي لنډۍ هغه دي چې بې سواده نارینه وو، ویلي دي. مگر تر ټولو مهمې هغه لنډۍ دي چې د ښځو له خوا ویل شوي دي. ، (سید بهاء الدین، ۱۴۶ چوپړی)

و، ... ۱- په مینه کې: د نارینتوب کوډ د ښځې مینه سانسور وي او منع کوي او دیني احساس د دې نهې ملاتړ کوي. پېغلې او ځلمي حق نه لري په آزاده توگه سره کېنې پاڅې آزادانه د مینې اظهار و کړي، د مېړه او ښځې په توگه یوه بل سره خوښ کړي، مینه داسې یوه گناه ده چې مرگ یې جزا ده. د مینې گناهکاران وژل کېږي او د دینمې سلسله نسلو نه نسلو ته دوام کوي.

پېغلې تبادله کېږي او یوازې د کورنۍ مشر د خپل د فامیلې او قبیلوي سیاست په بنا د هغې سرنوشت ټاکي. نو ځکه د بېلتون سندره د لنډۍ یو ډېره مهمه برخه ده، وجه یې دا ده، چې پښتنه پېغله تل خپل مین څخه جلا ده، ځلمی یا لري وطنو ته غریبې پسې تللی او په کلي کې دی، خو پېغلې ته یې د لیدو اجازه نه شته. د ښځې له خوا د مینې اظهارولو په گناه او لوی شر ښکاري دا پېغله د تل له پاره په بېلتون اخته په دوو بلاوو کېږي:

مېړه یې یا سپین ږیری وي یا یو کوشنی هلک. دا مېړه دی چې همېشه ورته د (موزیگي) خطاب کوي. هېڅ داسې یوه لنډۍ به ونه مومو چې په هغې کې ښځه خپل مېړه ته د مینې یا د وفاداري اظهار و کړي.

▲ ولي به نه ژاړم عالمه
چې زور سړی مي د پالنگ تمه کوينه

▲ زما په برخه دې کمکی کړ
زه چې کمکی یار لویوم زړه به شمه

او مېړه سره ژوند ورته هره شپه عذاب دی:

▲ خاونده بیا دې ماخستن کړ
بیا مې په خوا کې موزیګی کوي خوبونه

▲ خاونده بیا د ماخستن کړ
چې نارضا کټ ته مې رېږ دي اندامونه
خپل خاوند موزیګي څخه په سندرې داسې انتقام اخلي.

▲ راځه، راځه پر کټ را خبره
که بازو مات شو موزیګی به یې جوړوینه

▲ ستا په راتلو موزي قارېږي
زه به خولګۍ په دروازه کې درکومه

مګر دا نا رضایت په یوه بل شان بڼه بڼه په لنډۍ یو کې برېښي. د مینې خبرې
ممنوعې خبرې دي، دا خبرې په جګ اواز او په ډاګه ویل په خپله د نارینتوب کوډ
بې اطاعتې ده. ښځه د عشق او مینې څخه په ډېر صراحت او سخت ریا لېسم خبرې
کوي.

ته به وایې چې دا غواړي قصداً، ارادتاً نارینه و شرموي، نارینه په خپل
نارینتوب کې خړ پر کړي او کوم ټکی چې په دې عشق سندرې کې لا نور د پاملرنې
وړ دی هغه دا دی چې په دې عشقي بیان کې ښځه د زړه سوی او د ترحم احساس
څخه هېڅ کار نه اخلي.

▲ مینه یم منکره نه یم
که شنکی خال مې د چرو په څوکو ځینه

▲ خوله مې د خولې د پاسه کېږده
ژبه مې پرېږده چې گیلې درته کوینه

▲ بېگانی شپه به بیا را نه شي
چې درسته شپه د یار په غېږ کې شربدمه
▲ راشه زما تر څنگه کېښه
که ته شر مېږي لاس به زه درواچومه

▲ خولگۍ مې خوره صرفه پرې مه کړه
شکره نه ده چې په تول به کمه شینه

▲ ټینگه مې و نیسه په غېږ کې
مخ مې راستون کړه بنکلوه شینکي خالونه

ځلمی خپل عشق ته رابولي. مگر دا بلنه په عذر او زاری نه کوي، ته په خپل
ځان زړه سيزې او ته په خپل مین، په دې میدان کې ښځه د نارینه څخه زړه وره ده
ځکه چې په دې بلنه کې له نارینه څخه ښځې ته زیات خطر متوجې دی. ځکه چې
نارینه خو له ځانه دفاع کولی شي، ټینټېدی شي، بل وطن ته تلې شي، مگر ښځه تل
وژل کېږي، دا کبرجنه زړه وره د خپل ځان خطر ته هېڅ اشاره نه کوي یوازې
نارینه تشویقي (لېبلي) چې لږ څه خطر خو قبول کړي:

▲ دیدن کوه مه ایسارېږه
که چا پرې مړ کړې ځوانان تل په مینه مړینه

▲ له سره تېر شه دیدن و کړه
چې سر ساتي خاوري به و کړي دیدنونه

▲ راځه چې باغ ته سره لاړ شو
یا به مین شو یا به غبرگي چرې خورونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۱ چوپړی)

،، ته چي زما په غير کي رپڼ دي

▲ جانانہ می جنگ کی ماتی و کپہ

یه بیگانی ورکری خوله یسپیمانه شومه

که له میدان نه په شاه راغلی

کور دی حای نه شه بل وطن ته حه مینه

▲ مرچیل ته ژر خبره جانانه

ما دې په سر باندې اېښودې دي شرطونه ،
(سيد بهاء الدين، ۱۵۳ چوپړی)

خبره ۲. پ پښتو ټولنه ،، پښتو څېړنې ، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقالہ لنډیو کی د پښتني میمرني یوه خاصه خبره، ۱۴۶ چوپړي، کی د لنډیو، مصرو، ټیو او ټیکوی کچه، ۱۳۵۴ لیدړی، (گټه یی په: دانې)									
ټولنه:	ټولنیزې اړیکوکی نوم:	لینې	چاپ کال	ټولنیز ټولنې، ټولنیز ټکی او میسرې	لنډی Langley	ټپي Tape	ټیکي Tikky	مصری Mésry	مسموبی Related
۹	پښتو ټولنه	۱۴۵۹	لیدړی ۱۳۵۹	۱۹	۱۱	۵		۳	مسموبی Related
									Related to men
					۱۱	۵		۱	پښتو ته مسموبی Related to women
					۳	۲		۱	ونه - una: (څرگند واو په غږ کلمې سره راښی) ونه.
					۵	۱		۲	بڼه - ana: (څرگند واو په غږ جملې، غرضي سره راښی) بڼه.
									زورکی - ana: (تون زور ولری) نه
									زورکی - mana - (منه مېووله هي *نه) مه.
					۳	۲			زورکی - o: o: (ترله، خوړله، مغوله، خپله) بېړی لږی شتون لري.
									څرگند ه - o: o: (کرناوړه، پښتورم) بېړی لږی شتون لري.

۱۵. ۶. انټيلېک: څېره ۲. پ پښتو ټولنه، پښتو څېړنې، د پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح په مقاله لنډۍ يو کي د پښتني مېرمنې يوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کي د لنډۍ يو، ټپو، ټيکۍ يو او مصري يو کچي، ۱۳۵۴ لېږدي، (کنه يي په: داني)

۱.۵ ۵ تې (ت). سلیمان لایق د لنډیو په اړوند چې څه سپینی ته راباستلي. موږ ته یې په پوځ کې کړي دي، په دې بڼه بوزوي.

د لنډی د پښتو د فلکلوري شعرونو په لړ کې د لنډیو برخه واقعاً د ټول بشریت
د فلکلوري شعرونو د عظیمې شتمنۍ یوه مهمه برخه ده. د لنډیو یوه ستر اهمیت
دا دی چې د هغه سندریز خصوصیت او اهنګ روزونکي فطرت د نړۍ په ټولو
فلکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دی او ساری نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډیو په دې خصوصیت باندې پوښم او
د نورو ملتونو مشابهو شعرونو مقایسه کې مې د لنډیو لاس هاوړ غاړو او آهنگونو
موسیقۍ یوه څه مطالعه کړه ځان مې په داسې یوه لوی دریاب کې ولید چې د هغه د
څېړنې او مطالعې ستر کار چې ما یې نیت کړی و، وارخطا کړم. کوم ستر نړیوال
شاعران او ادب پوهان چې واقعاً د لنډیو په دې خصوصیات باندې پوه شي دغه
اشعار به دومره و ستایي چې اوسنی متمدنه نړۍ به ورته ایرانه شي.

لنډیو د انسان د احساساتو، عواطفو، دردونو، رنځونو او انگرېرنو ډېر عالی او
دقیقه درجه بندي کړي ده. هغه یې د ډېر خواږه او ظریف بیان په موسیقۍ کې
وراندې کړي دي. زموږ په جغرافیایي سیمې په ټول فلکلوري قلمرو کې هېڅ
سندر نه د خپل آهنگي خصوصیت، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د خپل سموالي او
هیجان له پلوه له لنډیو سره برابري کولی شي.

لنډی که څه د بکوا په دښتو کې زېږېدلې وي که څه د بامیانو د بوتانو په
لمریځه ناوه کې، څه د پکتیا په گڼو او گورو ځنگلونو کې، څه د آمو په غاړو او څه
د هندوکش په ځورو کې گډې او مشابه سیمې لري. د مینه، بېلتون، پردیسي، مرګی
او حماسه،:

▲ په زړه مې اور د گرگو بل دی
د اوسلو په ځای سکروټي تویوینه

▲ غمونه غرونه شو درانه شوو
په ما راغلي د بېلتون دارنه غمونه

▲ تا وي نن ځم سبا به راشم
جانانه میاشتي دې شمېرم تېر شو کلونه

▲ اوس که را درومي وخت تېر شوی
په تورو ځنو مي خواره شوو سپين گلونه

له دې نه چې د ملت ورک او بي نشانه شاعر توانيدلی دی، د بشر د احساساتي
ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نامتو ازنو مسراعو کې په ايجاز بيان او تصوير
کړي انسان ايرانېږي. همدا اوس د شپنو، او بښنو په آوازونو کې داسې لنډۍ اوږو
چې په هغوی کې تغزلي خوځندتوب هسې کمال ته رسېږي چې لا تر اوسه د هېڅ
پښتو ژبي شاعران لاس هغه ته نه دی رسېدلی. لاندې لنډۍ د دې ادعا ژوندی
سپرغی دي:

▲ باد يې پر مخ ځني خوري کړي
په لمر راپرېواته د ورېځو تنابونه

▲ په دنيا سره وړانگه پرته ده
ليلا په ځنو کې غاټول تومبلي دینه

▲ خبرې کړې شونډې دي رېږدي
لکه سورگل چې د سهار شمال وهينه

▲ په زلفو ورو ږمنځ را کاږه
هلته زما د زړگي کور دی وران به شينه

▲ په لاره ځم ټوله شرنگېږم
ستا د تومت ځنځير په غاږه گرځومه

دا شعرونه چا ويلې دي؟
کوم بي نشانه شاعر دغه مرغلري د انساني پرگنو ناتماميدونکي سين ته ورشيندلي
دي؟
ابا دا بي نومه شاعر په دې پوهېده چې ده د انسان د گونگي تندې او هيجان څخه
څنگه پرده پورته کړې ده؟
ايا دې پوهېده چې مين او غمجن بشريت به پېړۍ، پېړۍ د ده د ترانو په څپو کې
خپلو اوږدو او ژورو غمونو، کړاوونو ته لټو و وايي، د خپلو نا کامو او محرومو
عواطفو سر کش سيلاوونه به پې راتم کړي؟

په دې عامیانه مصر اعو کې د انسان عواطف او احساسات دومره ساده، برېښ
مذهب، ښکلي او صادقانه بیان شوي دي چې تر هغه پور ته یې تصور نه شي کې
دی.

په دې نا برابر و مسراعو کې چې د وطن ساده غرونو او دښتو زېږولي دي. د
انسان د ژوند مینې او هستي ایرانوونکي ښکلا پرته ده. ساده، ښکلا، رښتیندویه
ښکلا، سپېڅلي او ځلانده ښکلا، له تیارو او ګرنگونو نه خالي ښکلا، له کرکې او
حسادت نه ازاده ښکلا، د عشق ښکلا، د ناولو رازونو ښکلا او د انسان د مقدس
لېونتوب ښکلا.، (سلیمان لایق ۱۳۶۱ لېږدی، څلورم چوپړی)

... . د په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه؛ ما څو واره د لنډۍ یو تعمیمي
کرکړ او هغه عالي خصوصیت واضح کړی دی چې هغوی ته له راز، راز شرایطو
سره د تطابق او پر له پسې نوښت امکان ورکوي.
د لنډۍ یو مست او له شوره ډک سین تل د یوې څپې ځای بلې ته، د بلې لا بلې
ته ورسپاري. په دې توګه د لنډۍ یو رنگین گلستان، د هغوی غاړو (اهنگونو) مهیجه
او نڅونکي سنډو یې له مطلق خزانېدو، وچېدو او غلي کېدو څخه ساتي. د لنډۍ یو د
سین څپو کې توحید شوي څاڅکي له خپلې چینې څخه تر یوه قانونمند دود لاندې د
خپل سفر په لیکه لار وهي. هغوی د خپل سیر په ښکلي نندارتون کې یوه لازمه
زمانې فاصله ډکوي، بیا د نندارې له سیمې څخه وزي مګر د څاڅکو، څپو په بدلېدو
د سین عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسېږي.

سین بیا هم سین دی بهېږي، د هغه مستانه سرودونو او پیاوړې څپې د ژوند
په پراخ بستر کې لار وهي، زموږ د ټولنې مبارزو ستومان انسان ته د عمل او
حرکت د دوام په خاطر نوې دمه ورکوي، هر څومره چې زاړه غوږونه او زړې
سترګې نویو ته ځای پرېږدي. هماغومره د لنډۍ یو څپې او څاڅکي هم خپلو نویو
افرادو ته میدان ورکوي. له همدې کبله د نویو ذوقونو، نویو سامعو، ځوانو سترګو
له راز پرېدو او څرګندېدو سره یوه ځای د لنډۍ یو د لرغوني سین په څاڅکو او څپو
کې هم بدلون او نوښت راځي.

د لنډۍ یو هستي له ځینې جهاتو څخه د څېړنې ونې ته ورته ورته ده چې پانې
یې یوه ځای او یوه ځل نه توېږي بلکې تدریجي پر له پسې او نا محسوس خزان پرې
تېرېږي.

لنډۍ کټ مټ د څېړنې پانو ته ورته ده چې له خپلې لویې ونې (د خلکو له
حافظې) څخه یوه، یوه او کراره، کراره د باندې وزې او پرځای یې یوه، دوی یا
زیاتې لنډۍ د اولس د ژوند پر دندې باندې راټو کېږي، یانې د لنډۍ یو د لویې ونې له
لکونو پانو څخه ورځ تر ورځې، میاشت تر میاشتې او کال تر کاله یوه څو محدو

دې تر وخت تېرې پانې چې نور د ټولنې د ضرورت او ذوق تنده نه شي ماتولی راتوږي. د ژوند نوې پانې د دې لرغونې ونې پر څانگو باندې د ضرورت پر بنا د رژیدلو پانو ځای نیسي، په دې توګه په ونه کې پر له پسې د پانو د تدریجي راتوکېدو، ځوانېدو، رژېدو او مرګ پروسه دوام لري. له همدې کبله دا لرغونې ونه لا تر اوسه پورې هېڅ کله نه ده لوڅه شوې ښکلي او په پانو پټه پاتې شوې ده.

د لنډیو همېشني شنه ونه چې پر له پسې د لنډیو زاړه افراد ټوږي او نوي افراد زېږوي (همېشه بهار) ونه ده. د هغې پانې ګلونه تر یوه قانون من بهیر لاندې بدلون وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډیو افراد په دوام داره توګه نوي کېږي، زېږي، زاړه شوي یې مري مګر د رنځورو لنډیو ځګړوي، مرګ آواز هرڅوک نه اوري او نه یې شي اورېدلی.

د لنډیو د زېږېدو، مرګ چټکتیا او پراختیا اندازه د ټولنې، د اجتماعي اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري. هرڅومره چې اجتماعي اقتصادي وده ګړندۍ او انقلابي وي. هماغومره د نویو لنډیو د راپیدا کېدو او زرو لنډیو د مرګ او یا بدلون پروسه هم ګړندۍ کېږي.

مګر د دې خبرې مانا دا نه ده چې لنډۍ په مشخص تاریخي فورماسیون کې په یوه میزان او بې بدلونه پاتې کېږي. البته دا یوه اصلي، قانونمنده خبره ده چې کله یوه اجتماعي اقتصادي فورماسیون بل اجتماعي اقتصادي فورماسیون ته ځای پرېږدي، د ټولنې په روښايي قلمرو کې د ژورو انقلابي بدلونو او تغیراتو له پاره زمینه برابروي. خو دا حتمي نه ده چې په اجتماعي سیمه کې دې ټول تغیرات حتماً سطحي او جزوي تغیرات یوازي، یوازي هغه وخت منځ ته راشي چې یوه تاریخي مرحله بلې تاریخي مرحلې ته ځای پرېږدي.

زمونږ ټولنه د فیودالي – اجتماعي اقتصادي فورماسیون په تاریخي مرحله کې له بودايي او زردشتي دینونو څخه د اسلام دین ته راوښتي ده. همدا راز د دري شعر په ساحه کې د فیودالي مناسباتو په دوره کې خراساني سبک، عراقي ته او عراقي سبک هندي سبک ته خپل ځای پرې ښیي چې هریوه یې د شکلي خصوصیاتو په لحاظ له نورو سره توپیر لري. په همدې اجتماعي اقتصادي فورماسیون کې د مکتوبي ادبیاتو داسې کومه نوع او مکتب نه شته چې د دې مشخصې تاریخي مرحلې له پیل نه دې تر پایه ثابت او بې بدلونه پاتې شوی وي.

د فلکولور ټولو برخو خصوصاً لنډیو په دې مشخص دوران کې د راز پرېدو له وخته بیا تر نن پورې د یوه روښايي تابع او جز په حیث پرله پسې تغیر مندلی دی.

په دې مشخص فورمایسون کې ډېرې لنډۍ هست شوي او ډېرې نشته شوي دي. نوي مضمونونه او بکر مفاهیم لنډۍ یو ته ننوتې او ډېر زاړه اصطلاحات او لغات او ژبني علایم له لنډۍ یو څخه لوېدلې دي. پر دې بر سیره هغه لنډۍ چې مدلول بهایې له منځه تللي، یا خلکو له نظره لوېدلې دي په خپله هم هېرې شوي او مړې شوي دي. په دې جریان کې د ځینو لنډۍ یو د ساقطیدو پروسه اوږده شوې او تر قطعي مرگ پورې یې اوږده لاره وهلې ده.

په همدې ردیف کې په قوي احتمال هغه لنډۍ شاملې دي چې د لنډۍ یو هستوونکو، یا د غاړو د ایجاد گرانو اخلاقو د هغو په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې تغیر راوستی دی او د اصلي لنډۍ یوه مهمه برخه یې غورځولې ده، مثلاً لاندې غبرگې لنډۍ به وگورو چې وایي:

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ

ځکه مې وینې په سینه وهي موجه

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ

زه به تر سترگو مرغلرې تویومه

(پښتني سندرې- لومړۍ برخه، ۱۷۷ مخ - د چاپ کال ۱۳۳۴ کابل)

په دې دوو لنډۍ یو کې چې واحده لومړۍ مسرۍ لري یوه خامخا تربلې مخکې وېل شوې ده، دوېیمه لنډۍ خپله لومړۍ مسرۍ له هغې نه اقتباس کړې ده. دا احتمال ډېر کمزوری دی چې دواړه لنډۍ دې دوو بېلو شاعرانو په عین وخت کې وېلي وي، که چېرې دغه محال فرض د دې دوو لنډۍ یو په باره کې ومانو نو دغه دوه لنډۍ خو په خپل نوع کې یوازېنۍ دوه جوړه شوي لنډۍ نه دي بلکې داسې لنډۍ ډېرې دي چې دوه، دوه؛ درې، درې او حتا څلور، څلور یا تر هغو لازياتي په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې سره یوه دي. لاندېنې مثالونه به د دې مدعا د ثبوت له پاره وگورو. په دغو مثالونو کې د لنډۍ یو څو جلا گروپونه چې لومړۍ فقرې یې سره یوه ښودل شوي دي.

لومړۍ مثال:

▲ قلم به مات گوتې به پرې کړم

کاغذه تا که اشنا ونه ژړاونه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ قلم به مات گوتې به پرې کړم
په وینو رنگ کاغذ به یار لره لېږمه
(پښتنې سندرې- لومړۍ برخه ۲۳۱ مخ)

دوېم مثال:

▲ که دنيایي شرمونه نه وی
تا به منگی وړی زه به تش درسره تلمه

▲ که دنيایي شرمونه نه وی
قسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳ مخ)

درېم مثال:

▲ که د یار غږ را باندې و شو
د لاس بنگړي به ورته زېری ورکومه

▲ که د یار غږ را باندې و شو
مال به خیرات کړم سر به زېری ورکومه
(پښتنې سندرې ۲۴۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
د نږېدلي پان په سر و لاره یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
د بېلتانه کاروان راځي قیامت به شینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
پر مخ مې شال د بېلتانه و غوړېدنه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
ختې یې کړې کنډوونه بندوینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
کبنتی غرکېږي پر تخته ولاړه یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
دم کړې خاورې مې په سترگو دورومه
(پښتني سندرې ۲۴ مخ)

پېنځم مثال:

▲ گلاب لا گل نه دی غوټی ده
بورا پرې شپې سبا کوي چې گل به شینه
▲ گلاب لا گل نه دی غوټی ده
بورا د صبر دروازي نیولې دینه
(پښتني سندرې ۲۵۰ مخ)

شپږم مثال:

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
پر پخوانو لارو دې پرېوتل گردونه
▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
زما جانانه چې دې و کړم دیدنونه
(پښتني سندرې ۳۰۶ مخ)

اووم مثال:

▲ تبي را واخلي مخ را تور کړئ
ما د کم اصلو یاري کړه و شرمېدنه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ تېۍ را واخلي مخ را تور کړئ
د باچا لور وم پر طالب مینه شومه

▲ تېۍ را واخلي مخ را تور کړئ
چي په بي نیازو پسې تلم پینېمانه شومه
(پښتنې سندرې ۵۱ مخ)

پر یادوشو مثالونو بر سېره چې په لومړۍ مسرۍ کې د لنډۍ یو د ځینو
گروپونو یووالی بڼه یې داسې لنډۍ هم شته چې دوېمه مسرۍ کې سره یوه شوي
دي لکه لاندېنۍ نمونې.

لومړۍ نمونه:

▲ سترگې دي دواړه رانږدې کړه
چې په ژړا شي مرغلرې توپوینه
(پښتنې سندرې ۳۲۳ مخ)

▲ تر خماري سترگو دې جار شم
چې په ژړا شي مرغلرې توپوینه
(افغانستان راډیو)

▲ عالمه سترگو ته یې گورئ
چې په ژړا شي مرغلرې توپوینه
(پښتنې سندرې ۲۲۲ مخ)

دوېمه نمونه:

▲ که تومتونه چېرې نه وی
کسم دی یاره په چوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۱ مخ)

د لنډۍ یو، تپو، ټیګۍ یو او مصری یو انګر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳ مخ)

درېمه نمونه:

▲ له ملکه ځمه خولګی راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(د پولخمرې په والسوالۍ کې ثبت شوي ده)
▲ نامردې یوه ځلې خوله راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(پښتنې سندرې ۲۸۰ مخ)

څلورمه نمونه:

▲ خاورې به تاله خولګی در کړم
په ډال دې نه شته د مصری توري وارونه
(پښتنې سندرې ۸۹ مخ)

▲ هلکه خدای که به خوله درکړم
په سر دې نه شته د مصری توري وارونه
(پښتنې سندرې ۲۷۹ مخ)

پېنځمه نمونه:

▲ هره ناپسندې به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۶ مخ)

▲ هلکه هر ناز به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۷ مخ)

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

شپږمه نمونه:

▲ یار می سورپړي روانپړي
پرما اورپړي د سکروتو بارانونه

▲ یار می په زېر مازیگر درومي
پرما اورپړي د سکروتو بارانونه

▲ یار می د اور گاډي ته خپړي
په ما اورپړي د سکروتو بارانونه
(پښتني سندرې ۳۰۱ مخ)

▲ یوه ځلي توره لنګی و کړه
بیا که شری په سر کوي یاره دي یمه
(پښتني سندرې ۳۰۲ مخ)

▲ یوه واري توره لنګی و که
بیا که شری په سر کوي یاره دي یمه
(پښتني سندرې ۳۰۸ مخ)

اوومه نمونه:

▲ یار می د تلو څپلی په پښو کړي
زرگی می رپړدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتني سندرې ۳۰۶ مخ)

▲ یار می د کوچ نغاره و کړه
زرگی می رپړدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتني سندرې ۳۰۲ مخ)

د مثالونو زیاتوالی په خپله بڼې چې د دې فقرو یووالی یوه تصادفي شاعرانه توار د نه دی بلکې د دې راورل شویو فقرو مانا دا ده چې د هر مثال او هرې نمونې د گروپ په لنډیو کې یوه لنډی تر نورو پخوا ویل شوي، دوېمه، درېمه، څلورمه او نوري لنډی ورسته راپیدا شوي دي.

د ورستی یو لنډیو شاعرانو د لنډی لومړۍ برخه راخېستي ده، د لنډی دوېمه برخه یې حذف کړې، په خپله یې له خپل ذوق، غوښتنې سره سمه هست کړې او ور اچولې ده. د دې تصرف له پاره ډېر علتونه اټکل کې دی شي، مثلاً د لنډی یو د هستوونکو د ذوق توپیر، د اجتماعي موقف توپیر، د دودونو او اجتماعي کوډونو توپیر، د زمان توپیر، د عمومي ټولنیز انکشاف توپیر، د کلي او کېږدی فقر او رفاه، د سويې او طبیعي محیط توپیر او داسې نور. د دې سبب شوی دی چې د لنډیو په دوېمه مسرۍ کې لاس و وهل شي، د دې منل شوي علمي اصل په بنا چې انسان د خپل مادي محیط مخلوق، د هغو طبیعي او اجتماعي مظاهرو بیانوونکي دي چې دی یې راچارپیر کړی دی. په پخوانۍ لنډۍ کې لاس وهي، هغه د خپلې مشاهدې، تجربې او روحي غوښتنو د بیان چوپړ ته را کاري.

په یوه مشخص اقتصادي، اجتماعي فورماسیون کې دننه هم د استثمارگرو او وهم د استثمار شو یو طبقاتو د مختلفو قشرونو خپل منځي فرعي تضادونو پر له پسې عمل کوي. د دایمي هنري او ادبي بدلونونو او نسبي ودې سبب گزري. نو ځکه د خلکو د شعور دغه ستره برخه هم د سره له دې چې لنډۍ په عمومي توگه د زیار ایستونکو شعر دی، د طبقي د داخلي تضادونو د کشمکش یوه فعاله عرصه ده، د تکامل د ناموس، د عام اصل د متابعت سره، سره نسبت هر بل پښتو فلکلوري شعر ته د خوځندوب او تحول تر ټولو فعال دایمیزم لاندې تغیر او رشد کوي. کولی یې شي، دا ځکه چې لس هاوو زرو کسانو د لنډیو په هستولو کې برخه اخېستي او د کوم چا فردي کلکسیون نه دی.

سره له دې چې ټول فلکلوریک (عامیانه) اشعار دغه خصوصیت لري مگر د لنډیو لنډوالی، سهولت، رواني او زیات رواج د لنډیو شاعران ډېر زیات کړي دي. لنډۍ د عمومیت لمنه یې تر هر بل فلکلوري شعر زیاته پراخه کړې ده. ما هېڅ داسې پښتون نه دی لیدلی چې په پښتنې ټولنه کې لوی شوی، وسېدلی وي، څو لنډی یې نه وي زده او یا د لنډیو په غاړو باندې یې خوله نه وي خوځولی.

مگر داسې پښتانه ډېر دي چې چپاربيټي، بابولالي او کوچیانۍ غاړې یې نه دي زده. د نړۍ هېڅ فلکلوري شعر د رواج او پراخوالي له کبله له لنډۍ سره نه شي مقایسه کې دی. لنډۍ یانې د پښتون ملت د مجموعي هیلو عواطفو، کرکو، بڼېگنو او بدۍ یو تر ټولو غني باوري او اصیله پانگه ده. د لنډیو همدغه تعمیمي خصوصیت

دی چې هر پښتون د هغې د ناپایه او غني پانگه په قلمرو کې ځان د واک، تصرف، ابتکار وړ او مستحق بولي. نو ځکه هماغه ټول کسان چې لنډۍ هستوي، د دې لارې د پراخ واټ مساپر دي، خپلې هېلې، هوسونه، عشقونه او ایډیالونه د لنډۍ یو څپو ته ور اچوي، د پخوانۍ لنډۍ یو په فقر وې فقر وې تصرف کوي مگر دا تصرف د څېړنې د پانې منفرد خزان ته ورته دی چې بله پانه یې ځای نیسي. نه د نوي تولید، نه د زړې مرگ د چا جدي توجه وراوړي. دا د راتلو او تلو د زېږېدو، فنا کېدو دایمي جریان دی خو بې چټیغو او ماندو خپل منزل ته ور درومي.

د لنډۍ یو په لومړۍ یو او دویمو فقر وې د خلکو د پرگنو دایمي تصرف، فعالیت د لنډۍ یو د تاریخي تواتور او بدلون یوه منطقي، دایمي، ثابته پروسه ده چې د یوه ژوندي واقعیت په حیث د لنډۍ یو د بدلون، رشد او تکامل یوه پروفیل ښه یې. د بدلون تغیر او تکامل تر قانون لاندې لنډۍ یو پر له پسې خپله ښه اړولي ده، د جامعي د ضرورت او انګېرنو مطابق یې بدلون موندلی دی.

د لنډۍ یو د ویونکو د اخلاقو له خوا د اسلافو په لنډۍ یو کې لاس وهل د هغوی لومړۍ یا دویمه فقره بدلون، یا په دې فقر وې دننه یوه څه بدلون راوستل د یوې طبیعي استحالي جریان دی چې د لنډۍ یو تدریجي بدیل ښه یې. هغه مثالونه چې ما مخکې وړاندې کړل د هغو لاس وهل شویو لنډۍ یو نمونې او مثالونه دي چې لا تر اوسه خپل استحالوي دوران تېر وي. خو په یکین سره داسې لنډۍ هم تېرو وختونو کې رواج وې چې د پر له پسې بدلون له کبله له منځه تللي دي.

په مشابهو لنډۍ یو کې د توپیر شته والی د دې مانا نه لري چې هغه به حتماً، خامخا د لنډۍ یو د ظهور او افول د تاریخي قانونمندی دلیل وي.

کله، کله په دې فقر وې توپیر او بدلون د محلي او قبايلي یا داسې نورو توپیرونو، ملحوظاتو په رعایت منځ ته راځي او قانوني عمق نه لري مثلاً په دغو دوو لنډۍ یو کې:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم

خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا له ځونه
(پښتني سندري ۳۰۱ مخ)

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم

خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه
(پښتني سندري ۳۰۱ مخ)

په دې لنډۍ یو کې یا (خوست) د (کوټ) ځای نېولی یا د دې په عکس. خو په دې راز او تصرف کې د لنډۍ یو د هستوونکو محلي تمایلات داخل دي. د داسې ترمیمونو په لړۍ کې د ناسخ او منسوخ د نوي او زاړه، د راتلونکې او تلونکې د تسلسل قانونیت نه شي مطالبه کې دی.

دا ډول لنډۍ ډېرې دي چې خلکو د اصلي لنډۍ په اعلامو او نومونو کې بنا پر خپلو محلي تمایلاتو بدلون راوستی دی، دغه راز بدلون د لنډۍ یو د مرګ، ترکېدو په چټکولو او حتمي کولو کې اغېزه نه لري. ځینې داسې لنډۍ هم شته دي چې سره ورته مضمون لري.

خو الفاظ او ترکیب یې توپیر ښه یي. یانې داسې توپیر چې په محلي قبایلي او اجتماعي مشخصاتو پورې اړه نه لري بلکې داسې ښکاري چې دا توپیرونه د لنډۍ یو د شاعرانو د ذوق، ادبي سلیقې او ذهني انګېرنو څخه را پیدا شوي دي. دا تغیرات او بدلون که څه هم د بشپړې فقرې (مسرې) تر بدلون محدود، جز وي او دي. مګر د لنډۍ یو د تاریخي او نه دریدونکي تحول د پروسې یوه جلوه اټکل کې دی شي. لاندېني مثالونه د دغو لنډۍ یو نمونې دي:

▲ ما به د تا کبر کړې خواره

چې سر دې یوه شملې دې دوه پرې ایښې دینه

▲ مولا دې دا کبر زوال کړه

پټکۍ دې یوه شملې دې دوي پرې ایښې دینه
(پښتني سندرې ۳۲۷ مخ)

دوېم مثال:

▲ نه بنوریدۍ نه پریوتۍ شم

تاو کړې غشي مې د یار خورلي دینه
(پښتني سندرې ۲۸۷ مخ)

▲ ولاړیدۍ نه شم عالمه

تاو کړې غشي یې په پښو ویشتلې یمه
(پښتني سندرې ۲۹۳ مخ)

درېم مثال:

▲ نصیب تکدیر ته گناه نه شته
بخت چې کوټه شي تندي تل ټکري خورینه
(پښتنې سندرې ۲۸۲ مخ)

▲ عالمه ماته گناه نه شته
بخت چې کوټه شي باچاهان ټکري خورینه
(پښتنې سندرې ۲۲۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ صورت مي ټول ذري، ذري دی
یاره کدم راباندې ږده چې کوشیر شمه

▲ صورت مي ټول کوبې، کوبې دی
ستا د بنو غشو وژلی يم مینه

▲ صورت مي ټول موري، موري دی
تا د بنو په اشارو وهلی یمه

▲ صورت مي ټول د زهرو پک دی
زه منگري موزي پر زړه خورلي یمه

▲ صورت مي ټول په وینو رنگ دی
د زړه په سر مي کارگان ناست غوښي مي خورینه
(پښتنې سندرې ۲۱۷ مخ)

په لنډۍ یو کې د ښکاره تغیراتو له مطالعې او مقایسې نه دا نتیجه لاس ته راځي چې لنډۍ د هر اړخیزو اجتماعي موثراتو د عمل په نتیجه کې خپل مضمون بدلوي او د پر له پسې تصور له کبله نوي کېږي.
د لنډۍ یو تصور او بدلون مختلف عوامل لري، لکه اجتماعي – اقتصادي تحولات، لېږدونه او مهاجرتونه، ایډیالوژیک عوامل، د همسایه ژبو اغېزه او د بېلا

بېلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتی روابط، د صنایعو انکشاف، د تخنیک ترویج او پر مختګ او په کلي توګه د اجتماعي خوځندوب پروسه. په لنډیو کې د ژوند، پايښت زمان یوه برابر نه دی ځینې لنډی کم عمر لري او ځینې څه اوږد یا ډېر اوږد.

د لنډیو عمر اوږد والی په هغه مفاهیمو پورې اړه لري چې د لنډیو د هغوی رسالت او دعوت په غاړه اخیستی دی. مثلاً کله چې د کوچیتوب ژوند پای ته ورسېږي په باوري ډول به هغه لنډی چې د کوچیانو ژوند او غوښتنې بیان وي په بې مدلوله قالبونو باندې بدل شي او په ناچارۍ به د مرګ او هېرې په لوري لاړي شي. تاسې داسې فرض کړئ چې کوچیتوب له سره وی نه، نو څنګه کې دی شول کوچیانې لنډی دې منځ ته راشي؟

کوچیتوب په خپله د کوچیانې لنډیو د ژوند واقعي سرچینه ده. کوچیتوب د لنډیو د پاره نه دی هست شوی بلکې دا لنډی دې چې د کوچیتوب د مظاهرو بیان له پاره هست شوي دي او داسې نور.

همدا راز په ځینو حقوقي کوډونو پورې مربوطې لنډی، د هماغو کوډونو له زوال سره یوه ځای او یا څه وروسته نشت کېږي. مثلاً د ولور. د نجونو د بدلانه، د کونډو اجباري ودولو په کوډونو پورې ویل شوي لنډی، د همدې کوډونو، موسسو له زوال او فنا کېدو سره پرله پسې د خلکو د پرګنو له غاړو او سندرو څخه هم لوېږي. په لاندې لنډی کې ویل کېږي:

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کومینه
(پښتنې سندري ۱۸۶ مخ)

په دې لنډی کې په ښکاره د پلار استبداد او د ولور بیان شوی دی. کله چې ټولنه ولور منسوخ کړي، دومره مهذبه شي چې نجلی په خپل واک د مینې شریک وټاکلی شي، پورتنۍ لنډی بې مفهومه کېږي او هغه نسل چې د ولور، والدینو له فشار څخه آزاد شوی وي، زموږ د زمان د جبر تر فشار لاندې نه وي، د هغې په اوږدو به نه متهیج کېږي، هېڅ کله به لکه زموږ د پېړۍ وګړي په سندرو او غاړو کې دغه لنډی ونه بولي.

له هغه ځایه چې د لنډیو مضامین او مفاهیم مختلف دي. په طبیعي توګه هغه لنډی چې مضمون یې د ټولنې د قانونمندی پر بنیاد اوږ عمر لري، په خپله لنډی هم اوږ عمر کوي، لري نه ده چې لس ګونه پېړۍ او زرګونه کاله ژوند و کړي.

زما خپل باور دا دی چې د لیریکو لنډۍ یو هغه برخه چې خالص عشقي
عواطف بیانوي، د انسان د غریزې پر ډېرو ژورو جړو تکیه لري، تر نورو لنډۍ یو
زیات پامښت کوي او ښایي د انسان دهستي تر پایه لار و وهي مثلاً دغه لاندېنۍ
لنډۍ:

▲ زما د زړه په بازار جنگ دی
زرگی مې رپردي وار خطا ولاړه یمه
(پښتني سندرې ۱۷۶ مخ)

یا دغه لنډۍ چې وایي:

▲ زما په زړه دي بانه خښ کړه
سترگې په ورو پورته کوه نامردي مرمه

البته دا امکان شته چې په لنډۍ کې د احساس او مینې مرکز له زړه څخه د
ماغ ته ولېږي. یا په زړه باندې د ښو د خښېدو مفهوم خپله عاشقانه افاده یانې دغه
اوسنۍ مروجۀ افاده بدله کړي.

مګر د دغو لنډۍ یو عام مضمون به چې د نارینه او ښځې ذات البینې عاشقانه جاذبه
بیان وي، ډېر لري مستقبل ته لاره وهي، همدا دلیل پر بنیاد په کلي توګه د هغو
لنډۍ یو عمر چې د انسان د غرابزو د انعکاس له بیان سره اړخ لګوي اوږد وي. په
همدې وجه باید حکم و شي چې دغه راز لنډۍ یو په ماضي کې هم زیات عمر
خوړلی، باید تر ټولو لرغونې، پخوانۍ او لرغونې وي، ځکه چې لا تر اوسه د مینې
او وصال، د بېلتون او مرګ چینه هماغسې لکه زرګونه کاله پخوا په زور او شور
د انساني ژوند له ژور تل څخه راخوتېږي.

د هغې ټولنې انساني پرګنې به د طبقاتي تضاد له رنځ او عذاب څخه آزادي
شوي پرګنې غني نیکمرغه او د مطمئن وجدان لرونکې پرګنې وي.

زړه زېربنا او له هغې نه رازپرېدلي زاړه مناسبات په نشت شوي، د خلکو له
ژوند او وجدان نه رټل شوي وي. مینې او ښکلا به نوي بڼه نوي تعبیر او نوي لوري
پیدا کړي وي. د خلکو د شعر په وینه باندې به داسې رنگین او وړانګین ګلان
زرغونه شي چې عطر او موسیقي به یې بشریت د واقعي ښایست پړاو ته ورسوي.
د وروړګلوی صداقت او سړیتوب واقعي روح به انسان د طبقاتي ټولنه له کرکو
دښمنیو او خود خواهي یو څخه خلاص کړي. د دایمي سولې، نه زوالیدونکې مینې

۱۴۵ چوږی

د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصري یو انگر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

جرړي د انسان په پلو او رگونو کي و خغلي، د دغسي مستقبل له زېري سره زموږ (غمجن نسل) وظیفه لاهم درېږي، موږ ماموریت لرو چي غمجن بشریت د دوران درونو، رنځونو صادقانه انعکاس هغو بريالي یو، نیکمرغو نسلونو ته ور ورسو چي د غم رنځ، محرومیت له انگازي، موزیک سره به نه وي اشنا، له تېر دوران سره به د بېگانه کېدو او قطعي جلا کېدو تر خطر لاندي وي.، (سلیمان لایق، ۱۳۶۱ لېږدي، پېنځه دېرستم چوږی)

څېره ۲. ت پښتو ټولنه ،، پښتو څېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډی سرلیک او په لنډیو کې د تغیر او بدلون پروسه،څلورم او پېنځه دېرستم چوږي، کی د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکيو کچه، ۱۳۶۱ لېږدي، (گڼه یی په: دانې)									
گڼه	د ټولنې لیکونکي نوم	ټکي	ټکي کل	ټکي	ټکي	ټکي	ټکي	ټکي	ټکي
۷	سلیمان لایق	پښتو ټولنه	۱۳۶۰	ټکي	ټکي	ټکي	ټکي	ټکي	ټکي
مصريی Related									
Related to men سړو ته منسوبې ▲									
Related to women ښځو ته منسوبې ▲									
ونه - unā: (څرگند او په غږ کلمې سره راښی) وڼه.									
ښه - mā: (څرگند یی په غږ چلمې، غونډلي سره راښی) ښه.									
زورکي - zana: (نون زور ولري) نه.									
زورکي - mana: (منه مجبوله یی * مه) مه.									
زورکي * : (ترله، خوله، مغوله، ځپله) ډیری لری شتون لري.									
څرگنده * ،: (کوښاورده، بخاوره) ډیری لری شتون لري.									

۷.۱۵ لښتيلېک: څېره ۲. ت پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډی سرلیک او په لنډی یو کي د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پېنځه دېرستم چوږي کي د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصري یو کچي، ۱۳۶۱ لېږدي، (گڼه يي په: دانې)

۱۵. ۶ تي - ۱. سليمان لايق کښلي او ويلې په قلم ټولنه کې چې لايق په لنډۍ يو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهير د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د باز محمد عابد ثبت او کښلي متن، ۱۳۸۷ لېږدي.

و، دا سمه ده چې ما يوه څه وخت په سياست کې تېر کړی دی، مگر ما ډېر عمر په انشايي ادبياتو. لکه شعر او نثر کې هم تېر کړی دی. د پښتو په څېړنيزو ادبياتو کې زما کار ډېر نوی دی. تقريباً ديارلس، څوارلس کاله له هېواده لرې د مهاجرت په ديار کې مې څېړنيز کار ته مخه کړې ده. ما په وروستۍ يو وختونو کې خپل وخت دې دوو برخو ته ورکړی. په لنډۍ يو اساسي څېړنه او په فارسي ژبه مې يوه رومان تر لاس لاندي دی چې نوم مې ورته (مردی از کوهستان) ايښی دی.

دا کتاب د انقلاب د دوران ټوله ماجرا په ځان کې رانغاړي، تکميل شوی نه دی تر اوسه لا دوام لري. ما دغه منظوم رومان په ۱۳۵۹ ل کال کې شروع کړی دی. تشويش لرم چې زما په ژوند کې به زه په دې قادر نه شم چې دا منظوم رومان پوره کړم. په هر حال که په دې دوران کې په ما پسې عزرائيل راغی، نو داسې څوک به پيدا شي چې دغه رومان پای ته ورسوي؟ صاحبي صاحب په خپلو خبرو کې زه له يوه مشکل سره مخ کړم. هغه دا چې لايق په لنډۍ يو باندې کنفرانس ورکوي. لنډۍ هغه بې پايانه بيان دی چې په يوه، دوه يا دريو بيانونو کې سر ته نه شي رسيدی.

ما د دنيا د فلکلورونو سره يوه څه بلديت پيدا کړی دی. د دې له پاره نه چې د پښتانه هر څه راته بهتره ښکاري. پښتانه د انتقاد له پلوه هم ډېر موارد لري، کمبوتات لري، ليکن د پښتانه فلکلور او په خاصه توگه لنډۍ يوه بې نظيره شی دی. زما په فکر موږ کولی شو چې د لنډۍ يو په زمانت دنياوالو ته و وايو چې موږ هم فلکلور لرو. لنډۍ يوه عحيبه خصوصيت لري. په يوه لنډۍ کې ټول ژوند رانغښتلی شي. په فلکلوري شعرونو کې معمولاً طنز په افکار روزل شوي دي. ولې په لنډۍ يو کې د لنډۍ مفکورې، د لنډۍ احساسات، د لنډۍ تصويرونه رزمي برخي ته وراوړدېږي او لنډۍ په دې برخه کې ډېرې غني دي. په لنډۍ يو کې د انسان د احساساتو درجه بندي دومره دقيقه ده، چې د پښتو په نوره شاعری کې يې ما ساری نه دی ليدلی. سالونکا د اسپانيې يوه ډېر لوی وطنپال شاعر تېر شوی دی چې په ټول جهان کې مشهور دی، هغه وايي چې د فلکلورونو او مکتوبي ادب دومره فرق دی لکه د يوه طبيعي گل او کاغذي گل تر منځ چې فرق وي.

۱۴۷ چوږی

د لنډیو، ټیو، ټیکي یو او مصري یو انگر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

البنه هغه د اسپانيې په پونتوجونډو نوم باندې چې لنډیو ته ورته یوه شی دی په هغه باندې خبرې کوي. څه وخت زه د پونتوجونډو په ترجمو لوستلو مصري یو پو شوم. خو زه تاسې ته په ویاړ وایم چې لنډی په پونتوجونډو هم وسیع او پراخه دي. یوه عاشق وایي:

▲ خدای دې زما کړه غونډې موندې

لنډی کچر به چلوم تا به ساتهمه

تاسې و گورئ چې په دغه فقره کې زموږ د هېواد یوه فکیر او غریب څرنګه په خپل چوکاټ کې داسې یوه خبره کوي، چې که موږ دا لنډی واورو کولی شو چې ټول ژوند یې تکسیر کړو. نو دا غني فلکلور چې زه امپدواړه یم د کلم ټولنه او نور فرهنگي سازمانونه چې د افغانستان ادبیاتو له پاره کار کوي، پښتو برخه هم پالي، نو د پښتو لنډیو له پاره خپل پام وړوي او په لنډیو کار پیل کړي. ما په ۱۳۵۴ ل کال خپل لومړنی کار په لنډیو باندې شروع کړ. هغه هم ډېر تصادفي کار و. یوه فرهنگي سړي، یوه زیار ایستونکي ادیب، یوه استاد چې اوس د هغه وخت ځلمی نه دی.

شهرت یې پیدا کړی، یانې ځلمی هېوادمل چې هغه وخت په مطبوعاتي کارونو بوخت و، ماته راغی او و یې ویل چې ته باید د زیرې جريدې ته په هره ګڼه کې یوه مقاله ولیکي. ما ورته ویلي وو چې سمه ده. دا چې و وت نو زما دغه لنډی په یاد وه چې:

▲ خدای دې زما کړه غونډې موندې

لنډی کچر به چلوم تا به ساتهمه

بس له همدې ځایه مې شروع و کړه. ما په هغه کال ۲۷ مقالې په لنډیو و لیکلې. خو هغه وخت ما لنډی په هنري جامه کې رانغاړلي وې، لکه شعر. خلکو هم زما د لیکنو نه خوند اخېسته او زه یې تشویقوله چې ډېر عجیب شي ته دې پام شوی دی. خو زه هماغه وخت پوهېدم چې زما لیکنې ناقصې دي. دا کار علمي پوښتنو ته ځواب نه شي ورکولی. په مهاجرت کې ما په لنډیو باندې دوباره کار پیل کړ، خو اکاډیمک، ژور او علمي کار.

شاید ژبه به یې هغسې شاعرانه، عاطفي او احساساتي نه وي چې ما په هغه ۲۷ مقالو کې کاروله. لیکن ژورو مطالبو ته تر تله پورې لارم. په دغه کار تر اوسه پورې ما ۱۲۶۰ پانې توري کړي دي. ما غوښتل چې دا د کتاب په بڼه چاپ کړم.

ما ته ډېرو دوستانو مشوره راکړه چې دا کتاب چاپ کړم، خو ما ورسره ځکه دا خبره ونه منله چې ما غوښتل چې دا کتاب زه د مقالو په بڼه خپور کړم. د دې له پاره چې له دوستانو او نقادانو نه پرې انتقادي او تاييدي نظر واخلم. نو چې زه کتاب چاپوم نواقص به يې کم وي. ځکه چې دا کار لومړنی کار دی او طبيعې ده چې له نواقصو نه به خالي نه وي.

دا خبره زه په دې خاطر نه کوم چې تاسې به دې کتاب ته په کوم نظر و گورئ، کوم کار چې ما کړی دی، زه ورته تشويش نه لرم، ځکه چې په ډېر شوق او امانتداري مې دا کار کړی دی. ليکن کيدی شي چې ډېر ايرادونه او انتقادات پرې وارد شي. په دې ملک کې يو بدبختي دا ده چې چا ته و وايي چې دا غلته ده، يا دا ضعيغه ده، يا دا ريفرنس نه لري، هغه خپه کېږي. يانې د انتقاد تحمل زموږ په خلکو کې نه شته.

خو زه تاسې ته وایم چې دلته ما يوه تنکی ځوان د هارون حکيمي په نوم وليد، د ده غزلي مې واورېدې؛ رښتيا درته وایم چې زما له پاره ډېر د تعجب ځای و. که دغه هارون پورته شي او زما په شعرونو کې ماته زما کمبوتات را وښيي، زه به هېڅکله خپه نه شم.

البته په لنډۍ يو کنفرانس ورکول ممکن دي، خو بايد سړی ورته ډېر وخت و لري. له سره يې مطالعه کړي. د دې کار له پاره زما ژوند داسې دی چې زه ډېر امکانات دلته نه لرم. خو د کلم ټولني له مانه غوښتنه کړې وه چې زه به تاسې ته په لنډۍ يو يوه لکچر درکوم. ما د خپلو ليکنو نه يوه برخه غوره کړې ده چې زه يې تاسې ته اوروم. يوه خبره بايد تاسې له ما سره ومنئ چې لنډۍ د ښځو شعر دی. ښځې چې په ټولنه کې د نارينه وو له خوا محکومې دي، په لنډۍ يو کې يې د خپل محروميت اواز پورته کړی دی او نارينه يې سم په خپل ځای کېږولی دی. په دې مقاله کې ما هغه برخه را اخيستي ده چې په ښځو پورې اړه لري.

ځکه چې ښځې زموږ ميندې دي، ښځې زموږ خویندې دي او ښځې زموږ معشوقې دي. نو زه ترجیح ورکوم چې د دغې نیمې بدنې، د ژوند په باره کې به زه خبرې راټولې کړم. د دې نه وړاندې غواړم چې د لنډۍ يو په تاريخي اصالت باندې يوه څه و غږېږم.

زما په عقیده لنډۍ داسې شی نه دی چې پېنځه سوه، اته سوه او يا هم د اسلام تر راتګه وروسته يې تشکل پيدا کړی وي. زما په نظر لنډۍ د اريايانو د وخت نه راپاتې يوه شی دی.

د دې له پاره ډېر دلیلونه شته. زه په همدې بنیاد څېړنه کوم او اوس دغې ځای ته رارسیدلۍ یم چې د هندستان د شمال د برخې فلکلورونه څېړم او د لنډۍ یو سره یې مقایسه کوم. له بده مرغه په افغانستان کې تر اوسه دا کار چا نه دی کړی، همیشه د لنډۍ یو په باره کې ډېر سطحي کار شوی.

ځینې خلک هغه لنډۍ یاداشت کړي، چې د هغه خوښې وي او بیا په دې اکتفا کوي چې له سندرغاړو نه یې واورې او خوند ترې واخلي. مگر لنډۍ په اجتماعي برخه کې ډېرې ژورې دي. موږ کولی شو چې د خپلو اجدادو خاطري، عقاید، غبرونه او تمایلات په لنډۍ یو کې پیدا کړو او جامعې ته یې وړاندې کړو. نو په دې برخه کې چې ما ادعا وکړه چې دا ډېرې پخوانۍ دي نو ما د هند د شمال د برخې فلکلور څېړلی دی. په هغو کې د پنجابۍ ژبې یوه سندره ده چې (ماهېیا) ورته وايي.

ماهېیا هغه شپانه ته وایي چې له اوزو، مینو او غواگانو سره ژوند تېروي. ډېره عجیبه خو یې دا ده چې د دغه شپانه په ادرس باندې په دې سرود کې داسې اختارات او داسې لوی القاب او داسې مفکورې افاده شوي دي چې سړی حیرانوي. د ماهېیا شباهت له لنډۍ یو سره دا دی چې هغه هم د ښځو شعر دی. ښځو ویلی او ښځو شپون د خپل قهرمان په حیث منلی دی. په جوړښت کې زموږ له لنډۍ یو سره دا فرق لري چې اوله فقره یې اته ده او دوېمه یې شپاړس ده. او د لنډۍ اوله فقره نهه ده او دوېمه یې دیارلس ده.

د ماهېیا په باره کې ما خپل بحث بشپړ کړی دی. د علومو اکاډمي مجلې ته مې سپارلی دی، تمه ده چې هغوی به یې چاپ کړي. له تاسې ټولو نه هیله کوم چې هر هغه څوک چې د پښتو د فلکلوري ادبیاتو سره علاقه لري، دغې مجلې ته مراجعه وکړي، که کوم نظر لري، په همدې مجلې کې یې خپور کړي، نو زه به د خپل کار په لا بشپړولو کې ستاسې له نظرونو او انتقادونو څخه استفاده وکړم.

یوه سرلیک (پیراګراف) به زه د لنډۍ د تاریخي پیژنگلوی په باره کې تاسې ته و لولم، بیا په لنډۍ یو کې زه د ښځو مسلو ته راځم. ځکه چې د لنډۍ یو په بحث کې د اوج نقطه د ښځو د مسایلو تصویرگیری ده. یوه پښتنه ښځه په لنډۍ یو کې څنگه عنکاس لري؟، ښځو په لنډۍ یو کې کوم نقش لوبولی دی؟ زه به هغه تاسې ته عرض کړم. په اول کې د لنډۍ یو پیژندگلوي.

افغاني فلکلورستان باور لري چې پښتو لنډۍ د عامیانه ادبیاتو د شتمنۍ یوه برخه ده. او کېدی شي چې په لوړ سبک هغه د افغاني فرهنگ د تجمو او میراثونو په توګه معاصرې نړۍ ته وړاندې شي. د دې خبرې منلو سره چې فلکلور د لرغونو ټولنو د ژوند د اسطورو او حکمت داسې یوه شی دی چې د خپل چوکاټ د ساتلو

باوجود، د خپلو د لومړنۍ یو سپېدو څخه د ژبو او لهجو د تکامل له راز، راز قوي څخه تېر شوی او د مذهب له اغیزې سره یوه ځای زموږ تر مهاله رارسېدلی دی. د پښتو د فلکلور او په تېره بیا د لنډۍ داسې تصور ته رسېږو چې دا منظومي غاړې داسې فرهنګي میراث دی، چې د اکسوس او اندوس د ناوو تر منځ د استوګنو آریاني ټپو او د گندهارا د اوسېدونکو څخه اوسنۍ یو پښتنو ته په میراث پاتې دی.

د گندهارا د اریایانو او د هند د شمال د اریایانو تر منځ فرهنګي اشتراکونه، د پښتو او سانسکریت د ژبني یو اصطلاحاتو تداخل ښهېي چې د افغاني فلکلورونو او د هغې له جملې څخه د تاریخي او اجتماعي منځپانګې د سرچینو د څېړلو، پیدا کولو له پاره د زار هندی فرهنګ په تېره د ویدي سرودونو ژوره مطالعه او د پښتو سره د سانسکریت پرتله بیزه څېړنه یوازینی اړتیا ده.

داسې یوه کوښښ که په خپله د افغاني عالمانو له لوري سر ته ورسېږي، له یوې خوا به د افغاني فرهنګ په پېژندګلۍ کې مرسته وکړي، له بل پلوه به د غربي ختېز پېژندونکو د څېړنو موقعیت مطابقت سره چې په ختېزو څېړنو کې تېروتنې کوي، څه نا څه مصون شي. که څه هم موږ د زرو آریاني ژبو، د خپل لرغوني تاریخ په ژغورنې، څېړنې کې د غربي پوهانو د زحمت او زیار منونکي یو خو دا حقیقت هم له پامه نه غورځوو چې هېڅوک په پردي کور کې د کور د خاوند په اندازه نه وي بلد.

په همدې موخه که د ځینو باندېنۍ یو سیاسي پوهانو هغه تمایلات چې په علمي پلټنو سیوری غوړوي، له نظره وغورځول هغوې یې له ختېزو هېوادونو سره د خپلو محیطي، رواني ځانګړتیاوو د تبايوني په وجه زموږ د هېواد او سیمې د حقایقو په کشف او درک کې زموږ تر عالمانو وړ نه دي. خو تر دې دمه د علمي افغاني ماهرانو د لنډون په وجه د افغاني، هندي او فارسي اریایانو د ژبې، ادبیاتو او عمومي فرهنګ څېړنه، په تېره د هغه پرتله بیزه مطالعه زموږ د علمي او امکانې لوبې تر ظرفیت اوښتي ده. د کوشانیانو په باب د اتیایمو کلونو په یوه سیمینار کې د هندستان د جواهر لال نهرو پوهنتون د یوه اوسنډ رام راهول سره د پښتو د فلکلورونو په باب په بحث واوښتم. هغه دا نظر درلود چې بې د سانسکریت د عمیق تحقیق نه او په هغې باندې له ورود نه پرته دا ناممکنه ده چې د پښتو د فلکلوریکو سرچینو او همدا راز د پښتنو د آریاني اصالت په باره کې هغسې چې وړ ده داسې تحقیقات دي وشي. نو ضروري ده چې سانسکریت ته مراجعه وشي.

پوهاند صدیق الله ربښتین اروا دې ښاده وي، لیکي:

د اکسوس او اندلوس تر منځ پرته سیمه چې د کشمیر او پامیر څخه د هند تر سمندرګي پورې سور لري، د پښت د ټپو پیدا کېدو او د استوګنې ځمکه پاتې شوې

ده. د دې ټپي نور آرياني وروڼه دوه درې زره کاله پخوا له دوی سره یوه ځای اوسیدل. خو کله چې د دوی یوه برخه د اندلوس پورې غاړه د ختیز پلو ته لاړل او بلې برخې یې د لویدیز په لورې مخه وکړه. په درېیو څانگو سره جلا شول. یانې په ختیزې، لویدیزې او مرکزي څانګې. د دوی ګډې ژبې هم د درېیو جلا ژبو په توګه وده ومونده. یانې په ختیز کې سانسکریت، په لویدیز کې اویستا او د دوی تر منځ پښتو رامنځ ته شوه. د دې عالم په نظر پښتو د هغو اریایانو ژبه ده، چې د رګویدا په سرودونو کې د پګهټ په نامه یاده شوې ده.

رښتین صیب د پښتو لنډۍ یو د تاریخي پېژندګلوی په باره کې عقیده لري، چې د سانسکریت سرودونه هغه دي چې په څلورګونو ویدونو کې ثبت شوي دي. کوم سرودونه چې تر هغو وړاندې ویل شوي دي په هغو سرودونو کې شامل دي چې اوس له لاسه وتلي دي. د پښتو سرودونه هم په دوو برخو وېشل کېږي. لیکل شوي سرودونه او شفاهي سرودونه. د دغو له منځه لنډۍ په شفاهي سرود پورې اړه لري او د تېرو زمانو څخه په موږ پورې سینه په سینه رارسیدلي دي.

پروفیسر محمد نواز طاهر د پېښور د پښتو اکاډمۍ پخوانی رییس په دې عقیده دی چې پښتو لنډۍ د اویستا له ګاټونو سره چې یوه راز مناجاتي سرودونه دي، تاریخي قرابت لري. دی د نورو محقیقانو په حواله لیکي چې ګاټونه او رګویدا له لنډۍ یو سره ورته والی لري.

دی وايي چې تر کومه ځایه چې لنډۍ له ګاټونو سره په یوه ماحول کې پالل شوي دي، بعیده نه ده چې د ګاټونو ژبه له هغې لرغونې پښتو سره شباهت ولري، کومه چې شپږو او د ګلو خاوندانو په لنډۍ یو کې استعمالوله. زما په نظر که څه هم دغه دوه عالمان حقیقت ته نږدې شوي دي، خو ورسیدلي نه دي. د دې خبرې مانا دا ده چې دغې دوو د مغربي محقیقانو نظریات او اټکلونه په دې باره کې منلي خو پخپله یې څېړنه او ازموینه نه ده کړې. د دوی نقلونه او څرګندونې نقلي ماهیت لري.

او له هغو طالب علمانو سره مرسته نه شي کولای چې د څېړنې د علمي میتودولوژۍ او فاکټونو په اساس مشخصو نتایجو ته رسیدل غواړي. د پښتو فلکلورونو د څېړنې له پاره د پښتو اویستا او سانسکریت په باره کې چې د هند اروپایي ژبو چې د یوې کورنۍ خويندې دي، د مقایسوي ژبپوهنې په اساس یوه څه څېړنه په کار ده. او تر دې هاغه خوا د لنډۍ یو د هغو منسوخو شویو ټولنیزو عنعنو څېړنه په کار ده چې په لنډۍ یو کې د تېرو تاریخي، فرهنګي بهیرونو په وچ شوي خړوب کې د پوسیلونو په توګه موجود دي. لکه د (ستي) کلمه او د هغې پراخ مفهوم. ستي چې په سانسکریت کې د محترمي، پاکې لمنې، سپېڅلې او هغې ښځې له پاره کارول کېږي، چې ځان د خپل مږ خاوند سره یوه ځای سوز وي. ستي د

سون په مانا په لنډۍ یو کې په سلهاوو ځلي کارول شوي ده. د سني په څېر داسې نورې کلمې هم شته چې د خوښو ژبو د انشعاب د زیات قدامت با وجود د هغوی د پاتې شویو مشترکو اړیکو د کشف او څېړنو په دندو کې کارول کېدې شي. موږ د لنډۍ یو په باب د اټکلونو پر ځای علمي پلټنو ته ورننږوي.

د ساري په توګه د سانسکریت د (دېس) کلمه د هېواد په مانا او د ګر کلمه د ګر په مانا په پښتو کې کټ مټ د سانسکریت په توګه کارول کېږي. او هماغه مانا ورکوي.

د **دېس** کلمه په پردېس کې د وطن په مانا او د ګر کلمه غین ته د ګ د بدلون او ز ته د س ر اوښتون له کبله په ګردېس یانې د غرونو په وطن کې چې په ګردېس کې ځان ښکاري څرګنده ده. چونګر د چینو غر او غرجستان د غرونو سیمه. په دواړو ژبو کې په یوه مانا کارول شوي دي. په سانسکریت کې د همالیه غرونو ته ګراج هم ویلی شوي دي.

چې مانا یې د غرونو باچا ده. په دې ترکیبي نوم کې د ګر مانا هم هماغه ده چې د افغانستان کې په زرې فارسي او زرې پښتو کې مستعمله ده. او اوس هم لکه د ګردېز او ځینو نورو نومونو په په تانیسته کې ځان ښيي. د غره په نامه غین ته د ګاف د بلیدو په وجه د ګرچې، ګرستان، چونګر کلمې چونګر ته اوښتي دي. په سانسکریت کې بنگال ته انګدېس ویل شوي دي. چې اوس سین ته د شین په استبدال او د بنگال په اضافه کولو بنگله دېس شوی دی. په هند کې د اترپردېش او د افغانستان په کندهار کې د دیشو نومونه د همدې ریښې څخه اخیستل شوي دي.

د سانسکریت په لرغوني حماسه (راماین) کې د ګندهاروا دېس په نامه یوه داسې وطن یادوي چې په هغه کې ګندرواهانو ژوند کاوو. دا هماغه سیمه چې د ننګرهار د ناوې په شمول د پېښور ناوه تر سوات پورې رانیسي. په دې نامه کې د **دېس** کلمه په هماغه لرغوني بڼه پاتې شوې ده. د زیاتو مالوماتو له پاره زما هغې مقالې ته مراجعه و کړئ چې د لنډۍ یو په ژبه مې لیکلې ده.

په لنډۍ یو کې د تاریخي ریښو او رابطو د پلټلو او پېدا کولو تر ټولو لنډه او ګټوره لاره دا ده چې خپله په لنډۍ یو کې څېړنه ژوره شي. د دغو اصطلاحاتو علمي پلټنه لکه ستانه، انګری، سپیلنې، ګودر، جرګه، هوډ او نور چې په لنډۍ یو کې لا د زړو اجتماعي انستوتونو د پاتې شویو سمبولونو په توګه کارول کېږي، د لنډۍ یو د تاریخي او فرهنګي پېژندګلوی سره ډېره مرسته کولی شي. دا مصطلحات هغه پلونه دي چې موږ ته امکان راکوي په هغه رول چې زمان زموږ او زموږ د

اجدادو تر منځ رابښکلی دی، تېر شو او د لنډۍ یو سرچینو ته په رسیدو کې گټه ترې واخلو.

د لنډۍ یوه بل خصوصیت د هغه غاړه بیژ فطرت دی. چې ډېرې ستونزې د لسگونو غاړو او میلوډي گانو په قالب کې کېږي. د ساز او اواز هنرمندانو ته امکان ورکوي چې د بېلابېلو غاړو هستوونکو سرکو سره د هغو د ترکیب کولو له لارې غږونه هسک کاندې.

او دا د لنډۍ یو جاوداني خصوصیت دی. د لنډۍ دغه فطرت د انسان د ژورو غمونو او سر اخیستو خوښۍ یو او ارمانی خوندونو د هغې ورکې بیان دی کوم چې انسان په خپل جبلت کې په هغه اخته شوی دی. یانې هغه روحي گرفتاری چې په الفاظو کې د بیان وړ نه دي او ژبه لا تر اوسه د هغه د تصویرولو صلاحیت نه لري، په صوتي سندريزو غاړو کې بیا پیدا کوي.

او په همدې توگه لنډۍ پخوا تر دې چې د شعر په توگه زیات مقبولیت و لري، د غاړو او غږونو په توزه د خلکو په زړونو کې زیات مقبولیت لري. فاروق افندي د افغانستان تورک اصله موسیقي پېژندونکی متقد و چې زموږ د سیمې په جغرافیوي قلمرو کې هېڅ فلکلوريک شعر او ترانه د لنډۍ یو غونډې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د رېښتیندویه او هیجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت حای نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ د دې غږنۍ ځانگړتیا سره اشنا شوم او هغه مې د سیمې د ورته فلکلوري آثارو سره مقاسه کړه، زه یې دې قناعت ته ورسولم چې لنډۍ په واقعي مانا د خلکو د هستونو او نبوغ یوه شهکار دی. دغه دوه پوړیز جادوگر اوازونه چې د هر پښتانه په ژبه جاري دي، بې اختیاره د هغه په مری کې په سندريزو غاړو بدلېږي، د انسان د عواطفو، د روانو، ستونزو، انگرېنو، دیکیکه درجه بندي کړې ده او سړی د خپل حکيکت د برېښولو میدان ته راکاږي. دغه د لنډۍ یو د تاریخي ریښې او د لنډۍ یو پېژندگلوي. لومړۍ برخه وه چې خلاصه شوه.

په لنډۍ کې د ښځې تصویر لنډۍ په رښتیا سره د پښتني ښځې شعر دی. ښځې یوازې په لنډۍ یو کې خپل واقعیت څرگندوي. هېنداره ښځه ښيي، خو په ظاهري بڼه او سینگار کې. نقاش نقاش او سیکه تورونکی ښځه تصویروي، توري خو د موادو او رنگونو له ترکیب څخه. هغسې چې ته یې غواړي. نه هغسې چې دا ښځه په خپله ده یانې له روح او احساس سره. شاعر ښځه ستایي خو ایډیاله ښځه. داسې ښځه چې د خیال په بلوري مانۍ یو کې د پاشلو څنو تر معطر چتر لاندې د سرو شرابو شیشه

په لاس پرانیستی گړپوان د ده راتلو ته سترگي په لار ده. لکه د دري ژبي ستر
غزلبول حافظ شیرازي چې وايي:

زلف اشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
پیرهن چاک و غزلخوان و صراحی در دست

د بڼخي دا ننداره ینه د شاعر د جنسي غريضي د طبعي احساس نتیجه ده
چې د ده د هنري نبوغ په وړي احساس کې پالل شوي ده. د بڼخي بڼکلا، لېوالتيا
او لېونی مینه درواغ نه ده. د هغې د جلوو او کرشمو انځورول او ستاینه د هنري
انځورگرانو، هنرمندانو د تل پاتې شهکارونو د هستولو اساسي منځپانگه ده. خو
بڼځمنتوب او د نارینه له پاره د هغې جنسي جاذبيت د بڼخي د اصلي څرخ یوه اړخ
دی. بڼځه په خپل شعر یاني لنډۍ یو کې خپل واقعیت څرگند وي. لنډۍ د پښتني بڼخي
هغه اعجاز لرونکي هینداره ده چې د پښتانه په ټول تاریخ کې د هغې د ظاهر او
باطن، شعور او لاشعور بشپړ تصویر وړاندې کوي. ځکه چې بڼځه خپله د هغې د
د هستیدو، سېنگار (نقش و نگار) او نندارینه کې حضور لري.

د لنډۍ یو د ځانگړنو څخه داسې اټکل کېږي چې د ډېرو لنډۍ یو شعري
سپړغۍ یو، د تاریخ د ډېرو بدلونونو باوجود په خپل اوږده مسیر کې د لرغونو
فرهنگونو د پرله پسې څپو هغه پاتې شوني چې په لنډ مهال کې ترسد نه کوي، لا
تر اوسه په ځان کې ساتلي دي. له همدغه کبله دغه لنډۍ یو فلکلوري شعرونه د پښتنو
د ټولنیزو روابطو او فرهنگ د څېړلو له پاره هغه عمیق ارزښت لري. کوم چې
پوسیلونه یې د ژوند د تاریخ د مطالعې له پاره لري.

لنډۍ د بڼځو د ځانگړي شعر په توگه د پښتني بڼخي د دریځ څېړنه او پلټنه
کې بې ساري او موثوق مدرک دی. بڼځه په دې روښانه کرکې کې د خپل تاریخي
وضیعت او اوسني اجتماعي موقف بشپړ رښتینی تصویر وړاندې کوي. که څه هم
لنډۍ تلپاتې پدیده نه ده، قانونمند تولد مرگ او ژوند لري. خو یوه ځایي او ډله ییز
زوال نه مومي. یوه، یوه په تدریجي توگه د یوې قانونمندی قاعدې له مخې رڼېږي
او ځای یې نوي افوات نیسي. لیکن په هغوی کې دا فلکلوري ځانگړنه خورا پیاوړې
ده چې د هغوی مخکېني نسلونه، لکه د ژویو او نباتاتو په څېر خپلو وروستۍ یو ته
د اجدادو عمده خصوصیات نقلوي او له مبدا سره اړېکي نه پرې کوي. د همدې
ځانگړنې په وجه لنډۍ د یوه باوري څرک او مدرک په توگه د لرغوني تاریخ، د
پښتنو د پخوانۍ یو اجتماعي مناسباتو په پلټنه کې اغېزمنه مرسته کولی شي.

په لنډۍ یو کې بڼځه تر نارینه زیات غبرگون لري، ځکه خو د بڼخي د تاریخي
وضیعت د څرنگوالي د څېړنې له پاره چې د ځانگړو تاریخي عوارضو له کبله له

نظره غورځول شوي ده خاص اهمیت لري. د ټولنې دوېم نابرابر دریځ ته د ښځو د پوهولو تاریخي عوامل هر څه وي، خو د هغه ټولنیز پای یانې د نارینه په مقابل کې د ښځې تابع دریځ مشخص او روښانه دی.

په دې ټولنیز دریځ کې ډېر څه، د دې جملې څخه د طبعي انتخاب او فطري غوښتنود اظهار، د بیان آزادي حتا د نارینه د تېري او تادا پر ضد د اعتراض حق له لاسه ورکړی دی. ښځو ته په مذهبي مشرتابه او اقتصادي ډگر کې د فعالیت مناسب میدان او امکان نه شته. د هغې دیني ارشاد نه منل کېږي.

او د فرهنګي بهیر په اساسي برخو کې لکه شعر، نقاشي، معماري او ځینې نورې سیمې مخصوصه ونډه نه لري. خو افغاني ښځې په مجموعو کې او پښتنې ښځې په ځانګړې توګه د ځان، ټولنې، ژوند په باره کې په تېره د خپل ژوند د نا انډول ملګري نارینه په باره کې خپلې خاصې طریقې او وسیلې پیدا کړي دي. د دغو وسیلو په منځ کې نفلونه، فلکلوري نظمونه، متلونه او د عامیانه فرهنګ فلکلوري برخې ټول ادبي ژانرونه د یادېدو وړ دي. خو لنډۍ د دغې ژانرونو هغه شتمنه او د عواطفو له شور څخه ډکه برخه ده چې ښځې یې تر هر شي زیات استعمالوي. پښتنه ښځه په خپل ټول واقعیت سره په لنډۍ یو کې نارې وهي، ټول انسانیت، حتا لمر، باد باران، غرونه او هر څه چې د هغې مخې ته راځي په خطاب کې راولي. د خپلې دنیا، د هغې غمونو دردونو او ښکلاوو سره یې اشنا کوي.

په دې توګه پښتنې ښځې هغه ناموسي پګل چې نارینه د ښځې په تغزل لګولی دی، د شفاهي ادب پر ټول قلمرو خصوصاً په لنډۍ یو کې مات کړی دی. د تغزل د شوره داسې ډکه مانۍ یې ودانې کړي دي چې په هېڅ لیکلي غنایي شعر کې د هغې د یرغلیزې جاذبې زور او شور نه شته.

لنډۍ نه یوازې د پښتنې ښځې، بلکې د افغانستان د ټولو ښځمنو نورې یا جنس له لوري چې د خپل هنري نبوغ د ځلولو د حق څخه محرومه شوې ده، د آزادۍ له پاره د مبارزې چلنج دی. ښځې په خپل ټولې ښکلا د خپل بشپړ لیوالتیا او د جنسي تبعیض د ټول درد او حسرت سره په لنډۍ کې علول کړی، هغه یې په خپله وینه او مینه کې رنګولي ده. دې رنځونو ژبه ورکړې ده. د عاطفې د جلال او جمال په بټۍ کې یې پخه کړې او د نارینه په رښتیندویه انځورونو کې یې د برهان قاطعې په توګه کارولي ده.

زه په دې خاطر له تاسې ډېره عفوه غواړم چې خپلې خبرې راټولوم. ځکه چې تاسې به هم له لیرو ځایونو څخه راغلي یاست. په ښار کې نظم هم سم نه دی او موټرې هم پس له ماښامه نه وي. خو زما له تاسې ټولو دا هیله ده چې د لنډۍ یو د

راتولو او د هغې د تصنیفولو په چارو کې مرسته وکړی. دغه لنډۍ چې موږ او تاسې یې د پښتو ټولنې په ټولګو کې ګورو او یا هم په پېښور کې د لنډۍ یو چاپ شوي کتابونه، دا علمي بڼه نه لري.

زه ډېر افسوس کوم چې زما په لاس کې داسې مشخص وخت نه شته چې سبا په غرب کې، په روسیه کې، په امریکه کې او یا هم په جاپان کې یې څوک ولولي او زه ريفرنس ورکړم چې ما دا لنډۍ له هغه ځایه اخیستي او دا یې ومني.

هغه شک کوي چې شاید دا لنډۍ به ما پخپله جوړې کړي وي. شاید دا لنډۍ اسالت ونه لري. ممکن دا لنډۍ اوس زېږېدلې وي او تاسې پرې د اریانانو د وخت ټاپه لګوئ.

یوه سړی د چې ارنولډسن په نوم یادېده، چې هغه په پېښور کې په لنډۍ یو باندې کار کړی وو او یوه کوشنۍ رساله یې پرې هم خپره کړې وه.

زه فکر کوم چې هغه لنډۍ پېژندلې وي. هغه په یوه لنډۍ حکم کړی دی چې دا لنډۍ د هغه وخت لنډۍ ده چې جونو به د سوات د غرونو ته د سوما د ګلونو له د راتلولو له پاره تللي. خو دا لنډۍ بیا ما وروسته د یوه افغان دوست په خپاره شوي کلیکسیون کې و لیده چې ده د خپلو لنډۍ یو په نامه باندې چاپ کړې وه.

دا کتاب د انولډسن له کتاب نه شل کاله وروسته چاپ شوی دی. ما هغه سړي ته ولیکل چې دا څه فاجعه کوي؟ بل شعر نه شته چې تاسې لنډۍ لیکئ؟ دا لنډۍ ولې جوته کوي؟ او ته ولې دې لنډۍ ته خپله لنډۍ وايي؟ دا خو انولډسن په خپل کتاب کې شل کاله مخکې لیکلي ده او که هغه اوس په لنډۍ یو څېړنه کوله، ستا کتاب لاس ته ورغلی و، هغه به څه فکر کاوه. هغه به ضرور متردد و او له ځانه سره به یې ویل چې دا څه حال دی.

نو ویلی شو چې لنډۍ ډېر لوی بحث دی چې څرنگه کولی شي چې له تاریخ سره مرسته وکړي، له انسان پېژندنې سره مرسته وکړي، له علمو سره او له سوسالوژي سره مرسته وکړي.

زه د ټولو پښتنو شاعرانو او لیکوالو څخه هېله کوم چې د لنډۍ په لیکلو دې خپل وخت نه ضایع کوي، ځکه چې نوی جوړې شوي لنډۍ اصیلي لنډۍ بې پته کوي. او بې اعتباره کوي.

زه د علومو اکاډمۍ او نورو پښتو نهادونو څخه دا هېله لرم چې ولایاتو ته د اصیلو لنډۍ یو د راټولو له پاره تیمونه ولېږي. د لنډۍ یو شرایط بیخي معین دي. هغه سړی چې ده ته دا لنډۍ ورکوي، دا یې باید په کسټ کې هم ثبت کړي. په لیکلې بڼه یې ثبت کړي.

د هغه سړي نوم، د پلار نوم، د هغه عمر، سیمه او د لنډۍ یو د ثبت وضعه. دا ټول باید ولیکل شي چې دا ټول بیا د اکاډیمۍ یو مخزنونو ته رسول کېږي چې بیا د مختلفو علومو له پاره ترې کار اخیستل کېږي چې دا لنډۍ بیا په علمي کچې د اعتبار وړ کېدی شي. ستاسې د پاملرنې څخه ډېره مننه چې ما بېچاره ته مو تر ډېره غوړ ونيو. زه یوه هیله لرم چې راځئ چې په گډه کار وکړو او دا د پښتو اورغلی تود کړو.

گرانو مشرانو، همزولو او کشرانو! زه له یوه شي نه ډېر تشویش لرم. په دې افغانستان کې په فرهنګي ساحه کې هېڅکله داسې وضعه نه وه لکه دا نن چې یې مور او تاسې وینو.

زه د یوه سپین ږيري په حیث له بحث نه وتلي یو، دوه درې کلیمې تاسې ته عرض کوم او دا خپله وظیفه بولم. هغه دا چې د فارسي او پښتو جنگ زموږ جنگ نه دی.

دا دښمن زموږ هېواد ته راننه ایستی دی. دا دواړه زموږ ژبي دي. دري زموږ ژبه ده. دا فارسي د عربو په وخت کې په ایران کې مړه شوې وه. همدې خراسانیانو چې اوسنی نوم افغانستان دی بېرته یې ایرانیانو ته ورزده کړه. یانې دغه هېواد چې اوس ځان ته ایران وایي او اصلي نوم یې فارس دی، دا نوم تقریباً په ۱۹۳۵م کې له موږ نه ایرانیانو غلا کړ.

او زموږ د هغه وخت حاکمانو چې ډېر بې غیرته خلک وو، دا کوشش یې ونه کړ چې هغوی ته و وایي چې دا یوه مشترک نوم دی، دا نوم تاسې په ځان مه ږدئ او ځان ته بل نوم پیدا کړئ. اوس زموږ ټول افتخارات د ایران په نامه باندې ثبتېږي. ،، حکیم سنابې شاعر بزرګ ایران ،،

کله چې دا کتاب ما ولید دومره غوسه راغله چې کتاب مې راپورته کړ او په دیوال مې و ویشو. دا وراشه یا بني خبرې نه دي موږ نه خوشحاله کوي. موږ هم یوه ملت یو، موږ هم حیثیت لرو. موږ هم فرهنګ لرو.

زموږ د بلخ تاریخ او د پښتو او دري ژبو تاریخ ډېر لرغوني دي، تر هغه تاریخه چې په غربي ایران یانې فارس کې یې خلک د فارسي ژبې له پاره پېشنهاد وي.،، (سلیمان، د باز محمد ثبت، ۲۰۰۸ لېږدي).

[illegible]

١٥. ٨ لښتيا لیک: خبره ٢. ت- ١ قلم ټولنه ،، چې لایق په لنډی یو باندی کفرانس ورکوي ،، د یازمحمّد عابد ثبت او کښلی متن، ١٣٨٧ لېږدی، ټول چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ١٣٦١ لېږدی، (گڼه یی په: دانی)

۱۵. ۷ ټي (ت). پوهيالی محمد اسماعيل يون په دې بڼه کښلي دې او روڼ وي داسې.

و، لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې ترټولو **کوشنۍ** شعري کالډ يا فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه یوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړۍ پواله شاعرۍ کې يې ساری ليدل شوی نه دی. د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو يا دوو مسرو کې دروند مانيز بار او ښکلا لېږدوي.

د دوی لومړۍ مسرې په پای کې يوه اهنکینه کلمه لري، چې د لنډۍ قافیه **نه** لري، خو د دوېمې مسرې په پای کې اهنکینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ بايد د زور (ه) په واول يا غرن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ يې نیمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو لنډۍ باندې يوه قانون د تطبيق وړ دی، يانې داچې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره بايد ۹ او دوېمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د دوېمې مسرې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، خښه وي لکه:

▲ امانتي مي گور کې کېږدئ
که يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې مصري څپيز- خجيز جوړښت په دې ډول دی:

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

له مانيز پلوه لنډۍ پر بېلا بېلو ډولونو وېشل شوې دي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدۍ شي او شوي هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا يوه ټاکلۍ شکل او قانون لري. دلته به يوه څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

▲ يوه وعده راسره و که
چې د صراط په پله به يوه ځای سره ځونه

▲ ستا به واده زما به مرگ وي
ستا به ډولۍ زما به کټ خاورو ته وړینه

▲ ولي دې بد را سره و کړه
زما همدغه هيله وه چې یار لرمه

څرنگه چې په لنډۍ کې د وروستی مسرې ورستی کلمه اهنګینه وي، د وروستی څپې اهنګ یې لور او تر هغې دمخه څپې اهنګ یې لوېدلۍ شان وي (✓) نو دلته کېدی شي د لنډۍ ځمکچپوهنې (هندسي) جوړښت داسې ترسیم شي:



لنډۍ یو ته (ټیکۍ)، (مصرۍ) او (ټپې) هم وايي، چې دا هریو نوم خپل ځانګړی تعبیر او لهجه یې استعمال لري، خو د دې ډول شعر عام او منل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

د نوموړي شعر د هرې برخې له پاره او رکن د افادې له پاره بېلا بېلې نښې نښانې او علایم علایم وټاکل شول: لکه د قافيې افادې له پاره (a) نښه، د ردیف له پاره (=) نښه او د مسرې له پاره کرښه (—)، د بېلابېلو قافیو له پاره که په کوم شعر کې وي په (c b, d او c b, d).

همدغه نښې د یوه شعر ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت په لاس راوړی شي.

د یوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټیټوالی او د ژبې له غږیز جوړښت سره بشپړ پیاوړتیا، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له څپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوه ځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنگ لري کړي.

د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنگوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یانې تر هر درېیو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷ چوپړی).

١٦١ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصري یو انگر
خېرن چوپړي (ریس چ پانې)

خېره ٢. ټ، د پښتو شعر هندسي جوړښت، محمد محمد اسمعيل يون، ٧ او ١٣٨ چوپړي، کي د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ١٣٧٧ لېږدي، (کنه يي په: دانې)									
کنه	زاتونکي / ايډونکي نوم	ټپي	چاپ کل	ټول ټولنيز، ټپي ټيکي او مصري	لنډی Lándéy	ټپي Tapé	ټيکي ټيکي ټيکي	مصري Mésréy	منسوبی Related
٩	محمّد اسمعيل	د پښتو شعر هندسي جوړښت	١٣٧٧ لېږدي	٥		٢			Related to men سرو له منسوبی ▲
						٢			Related to women ښځو له منسوبی ▲
						١			وله - unā: (څرگند واو په غږ کلمی سره راښي) وله.
						٢			پنه - znā: (څرگنده ي په غږ چلې، غونډلې سره راښي) پينه.
									زورکی - ana: (نون زور ولري) نه.
	محمّد اسمعيل	د پښتو شعر هندسي جوړښت	١٣٧٧ لېږدي	٥		١			زورکی - mana: (منه مجوله هي * مه) مه.
									زورکی - o: (اړله، خوله، مغوله، خپله) ډیرې لوي شتون لري.
									څرگنده - o: (کونکور، بخور) ډیرې لوي شتون لري.
د لاندې په ټوليزه ډول									
١٣٧٧ لېږدي									
١٣٨ لېږدي									
١٣٩ لېږدي									
١٤٠ لېږدي									
١٤١ لېږدي									
١٤٢ لېږدي									
١٤٣ لېږدي									
١٤٤ لېږدي									
١٤٥ لېږدي									
١٤٦ لېږدي									
١٤٧ لېږدي									
١٤٨ لېږدي									
١٤٩ لېږدي									
١٥٠ لېږدي									
١٥١ لېږدي									
١٥٢ لېږدي									
١٥٣ لېږدي									
١٥٤ لېږدي									
١٥٥ لېږدي									
١٥٦ لېږدي									
١٥٧ لېږدي									
١٥٨ لېږدي									
١٥٩ لېږدي									
١٦٠ لېږدي									
١٦١ لېږدي									
١٦٢ لېږدي									
١٦٣ لېږدي									
١٦٤ لېږدي									
١٦٥ لېږدي									
١٦٦ لېږدي									
١٦٧ لېږدي									
١٦٨ لېږدي									
١٦٩ لېږدي									
١٧٠ لېږدي									
١٧١ لېږدي									
١٧٢ لېږدي									
١٧٣ لېږدي									
١٧٤ لېږدي									
١٧٥ لېږدي									
١٧٦ لېږدي									
١٧٧ لېږدي									
١٧٨ لېږدي									
١٧٩ لېږدي									
١٨٠ لېږدي									
١٨١ لېږدي									
١٨٢ لېږدي									
١٨٣ لېږدي									
١٨٤ لېږدي									
١٨٥ لېږدي									
١٨٦ لېږدي									
١٨٧ لېږدي									
١٨٨ لېږدي									
١٨٩ لېږدي									
١٩٠ لېږدي									
١٩١ لېږدي									
١٩٢ لېږدي									
١٩٣ لېږدي									
١٩٤ لېږدي									
١٩٥ لېږدي									
١٩٦ لېږدي									
١٩٧ لېږدي									
١٩٨ لېږدي									
١٩٩ لېږدي									
٢٠٠ لېږدي									
٢٠١ لېږدي									
٢٠٢ لېږدي									
٢٠٣ لېږدي									
٢٠٤ لېږدي									
٢٠٥ لېږدي									
٢٠٦ لېږدي									
٢٠٧ لېږدي									
٢٠٨ لېږدي									
٢٠٩ لېږدي									
٢١٠ لېږدي									
٢١١ لېږدي									
٢١٢ لېږدي									
٢١٣ لېږدي									
٢١٤ لېږدي									
٢١٥ لېږدي									
٢١٦ لېږدي									
٢١٧ لېږدي									
٢١٨ لېږدي									
٢١٩ لېږدي									
٢٢٠ لېږدي									
٢٢١ لېږدي									
٢٢٢ لېږدي									
٢٢٣ لېږدي									
٢٢٤ لېږدي									
٢٢٥ لېږدي									
٢٢٦ لېږدي									
٢٢٧ لېږدي									
٢٢٨ لېږدي									
٢٢٩ لېږدي									
٢٣٠ لېږدي									
٢٣١ لېږدي									
٢٣٢ لېږدي									
٢٣٣ لېږدي									
٢٣٤ لېږدي									
٢٣٥ لېږدي									
٢٣٦ لېږدي									
٢٣٧ لېږدي									
٢٣٨ لېږدي									
٢٣٩ لېږدي									
٢٤٠ لېږدي									
٢٤١ لېږدي									

۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شينواری رونيوي داسې.

،، لنډۍ د پښتو د ولسي ادب يوه بې سارې بډاينه پاڼه ده، زموږ د ټولنې د ژوند او آيديا هېڅ خوا نه شته چې په لنډۍ کې يې انعکاس نه وي موندلی.

مينه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشحالي، تېرۍ، عدالت، سرښندنه، وطن پالنه، هر ډول رزمي او بزمي آيديا په لنډۍ کې ځای شوې ده، دپښتنو د ولسي ادب، روحياتي، د ژوند شرايطو، کولتور او دود، د پېژندلو له پاره لنډۍ د يوه دايره المعارف يا وېکېپېډيا حيثت لري.

لنډۍ (چې د تپې، مصري، ټيکۍ په نوم هم يادېږي) د پښتو په هره سيمه، هر کلي، هر کور کې د ولس ادب يوه مهمه برخه ده؛ خو په هر سيمه کې په خاصو غرونو او ټاکلي ډول ويل کېږي چې مشهور يې د چارباغۍ، ننګرهار، تيرا، وردگو، شلګر، کندهار او د نورو دي. هر ځای يې غږ او کمپوز د سيمې تر اغېز لاندې وي او د هر ډول موسيقۍ په کالښاد کې ځايېږي.

لنډۍ کله په ځانګړي او کله په ډله ييز ډول، کله يوازې او کله له سروکو سره يوه ځای ويل کېږي.

د لنډۍ يو فورم:

لنډۍ همېشه له دوو برخو جوړې وي چې لومړۍ برخه يې ۹، او دوېيمه يې ۱۳ سېلابه وي.

د لنډۍ يو دوېيمه مصرع همېشه په (ونه - UNĀ) - (څرګند واو)، (ينه، NA (څرګنده ي)، (زوزکی + ana)، (زورکی + منه، مجهوله يې * مه) پای ته رسېږي لکه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر يې واورې وروي چارپېر گلونه

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوي
خدايږو لاليه بې ننگۍ ته دې ساتينه

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي تش مې نه کوي پوښتنه

▲ په خندا شنه، په ملا شوې ماته
د جنت حورې! په گولی دې و ویشتمه

▲ زما په دې وطن کې څه دي
ملالو سترگو د اشنا بند کړی یمه

له دغه فرموله وتلې لنډۍ له ادبي معیاره وتلې او بېخي کمې دي.
ما د پښتو لنډۍ یو د لومړۍ ټوک د (الف، ز، ی) لنډۍ ولټولې چې ټولې (۴۸۶)
لنډۍ کېږي په هغو کې یوازې یوه لنډۍ په (زور + نه ana) پای رسېدلې وه او
(۱۸) په (ana - زورکې + نه).

▲ ارمان، ارمان خپله وطنه
د خپل وطن جامې مې ولوبدې له تنه
او په دغو ټول کتاب کې یوازې یوه لنډۍ په (له) پای ته رسېدلې.

▲ اصيله وم کم اصله یوورم
کم اصله! داسې مې ساتي لکه مغوله؟

،، دا لنډۍ د ختیځ اکاډمي ننگرهار، فلکلور پېژندنې لارښود کې، محمد داود
وفا هم په ۴۳ چوپړې کې کښلې ده،، (محمد داود، ۱۳۳۴ لېږدي، ۴۳ چوپړی)

دغه لنډۍ په فني لحاظ اعتبار نه لري او د لنډۍ یو له اصلي فورم سره اړخ نه لگوي
او حتی لنډۍ ورته نه شو ویلی.
د لنډۍ بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملې اکسنت)
راځي، په دې صورت په لومړۍ برخه کې په څلورم او اتتم، په دویمه برخه کې
په څلورم، اتتم او دولسم سیلابل څپه راځي.

څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډۍ یو لومړی او دویم
پارکی هېڅکله په خج لرونکي هجا پای ته نه رسیږي په دغه لنډۍ کې د سیلابل او
څپې ترسیم وړاندې کېږي:

▲ که - په - می - وند + کې - ش - هید - نه + شوي

خدای - ږو - لا - له + په - بی - نن - گی + ته - دې - سا - تي - نه

دا په هغه صورت کې چې لنډۍ یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه
خای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډۍ یو په څپو کې
توپیر راځي. کله له داسې هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي، له
سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر
لري چې دا څېړنه بېله موضع ده بېل تحقیق غواړي.

په لنډۍ یو کې د ښځو ونډه:

د ښتو ولسي ادب کې عموماً او په لنډۍ یو کې خصوصاً د ښځو ونډه ډېره زیاته
ده. همدغه لنډۍ دې چې په وېرونو، ودونو، د غم او خوښۍ یو په وختونو کې یې
وايي. د لنډۍ یو جوړونکې هم غالباً ښځې دي. زیاتې لنډۍ د زړه د ژورو تاثراتو،
خواشینو او خپګان انعکاس دی.

له نیمایي نه زیاتې لنډۍ د غم، خپګان، دردېدلي زړه زګېږوی دی، د دوی د
غم خپلې سینې آه دی چې د نارینه و مخ د دوی تېری یو، بد سلوک او ناوړه دودونو
خواته اړوي. کله د ښې له غمه ژاړي:

▲ د ښې غږ راباندې و شو

لکه ډوډۍ په تناره کې ورپته شومه

او کله د مېړه له بد سلوکه:

▲ نېستي د خدای له لوري راغله

موزي په ما مینت کوي چې خوار دې کړمه

د جبر او زور واده غم بولي او داسې مېړه ته موزي وايي:

▲ موزي په مینه څه پوهېږي

په نس یې مور کړه تر سبا کوي خوبونه

▲ خاونده بیا دې ماخوستن کړ

د نارضا کت نه مې رپردي اندامونه

او کله له بي وسی او بي واکۍ له لاسه مرگ غواړي:

▲ صورت زما واک بي د بل دی
خدایه نور واخلې دا بي واکه صورتونه

په هر صورت لنډۍ زموږ د ټولنې نالوستو او بي سواده خلکو جوړي کړي،
په ساده او روانه ژبه ويل شوي دي. ځينې لنډۍ داسې هم دي چې په څرکند ډول
ميرزايانو، ملايانو جوړ کړي دي، داسې لغات او تعبيرات په کې وي، چې عام خلک
پرې نه پوهېږي لکه:

▲ شفق بي مه بولی عالمه
اسمان زما په ژړا اوښکې تويويڼه

▲ علم درياب طالب اوباز دی
يابه ځان ډوب کړي يا به باسي گوهرونه

▲ عقل د سر فکر د زړه و
ديدار د سترگو، د خولې ښې خبرې ويڼه

په دغسې لنډۍ يو کي هغه ژور احساس، هغه خوند، هغه کيفيت هېڅ نه وي
لکه څومره چې د نالوستو خلکو له خوا په ساده او روانه ژبه ويل شوي وي، دومره
تو پير لري لکه طبيعي او د کاغذ گل.،، (دوست محمد ، ۲۰۰۶ زېږدي کال)

څېره ۲. ج. د پښتو د ولسي ادب لارې ،، څېړنوال دوست محمد شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډيو، مصری، ټپو او ټیکيو کچه، ۱۳۸۵ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)									
کله	راښکونکي نوم	لېکوال	چاپ کال	لنډۍ Lándey	ټپي Tapé	ټیکي Tiky	مصري Mésréy	منسوبی Related	نښان
۱۰	د پښتو د ولسي ادب لارې	د پښتو د ولسي ادب لارې	۱۳۸۵ لېږدي	۹	۶		۱	▲ سړو ته منسوبی	Related to men
				۴	۱		۱	ښځو ته منسوبی	Related to women
				۳	۲			ونه - uná: (څرگند او په غږ کلمې سره راشي) ونه.	
				۳	۱			پښه - ná: (څرگند او په غږ جملې، غولنې سره راشي) پښه.	
				۱	۱			زورکۍ - ana: (تون زور واري) نه.	
				۱	۲		۱	زورکۍ - mana: (منه مجبوله هي * مه) مه.	
				۱				زورکۍ * * (ترله، خوله، مغوله، خپله) پيری لوی شتون لري.	
								څرگنده * * (کوښور، بخورم) پيری لوی شتون لري.	

۱۰. ۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. ج. د پښتو د ولسي ادب لارې ،، څېړنوال دوست محمد شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډۍ يو، ټپو، ټیکۍ يو او مصری يو کچې، ۱۳۸۵ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)

۹.۱۵ چې (چ). جانان د پښتو لنډۍ یو کې د محرومیت پر موضوع کښلي دي.

« د پښتو ادب په لمن کې پښتو لنډۍ ځانگړی ځای لري، ځکه چې په لنډه او ساده ژبه ټول هغه تعریفونه په ځان کې رانغاړي چې د منظوم کلام له پاره اړین دي. درد، عاطفه، پیغام، اهنگ او رواني د پښتو ژبې په هره لنډۍ کې لیدل کېږي، ځینې بهرني لیکوال چې پښتو لنډۍ یې لوستي زیاترو په خپلو نظرونو کې پښتو لنډۍ د دغې ژبې منظوم شهکارونه بللي.

اوسمهال هم د نورو ژبو ځینې لیکوال او شاعران په دې قانع دي چې د پښتو ژبې له هرې لنډۍ څخه د یوه بشپړ شعر الهام اخیستل کېږي. د بېلگې په توگه د اردو ژبې مشهور شاعر احمد فراز چې د پښتو ژبې لنډۍ لوستي په یوه نه یوه بڼه یې د هغو لنډۍو پیغام او مفهوم په خپلو شعرونو کې ځای کړی او یوه نوی رنگ یې ورکړی.

دا چې پښتو لنډۍ له کومه ځایه سرچینه اخلي، دا به یوه تکراري بحث وي، خو د دغې خبرې څېړنه ضروري ده چې پښتو لنډۍ پښتون پنځولي که پښتني. که چېرې د پښتو لومړنۍ لنډۍ ولولو نو له ورايه په کې د پښتني احساساتو څرگندونه کېږي او دا په ثبات رسېږي چې پیل به یې پښتني کړي وي.

▲ سپوږمیه سر وهه راخیره

یار می د گلو کر کوي گوتي ريښه

کېدی شي زما له نظر سره ډېر خلک موافق نه وي، خو کومې لنډۍ چې کلاسیکي دي او له ډېرې پخوا زمانې څخه سینه په سینه تر موږ را رسېدلي زیاتره د ښځینه احساساتو او ښځینه محرومیتونو څرگندونه کوي.

یانې دا چې پښتني کله د خپلو کورونو د څلورو دیوالونو شاته ډېر خورېدلي او یا یې لږه خوښي په برخه شوي، نو په لنډۍ یو کې یې د خپلو احساساتو څرگندونه کړي ده. خو هغه لنډۍ چې د ښځینه وو له خوا ویل شوي د محرومیت تله په کې درنه ښکاري، راځی په پښتو لنډۍ یو کې د ښځینه محرومیتونو یوه څو بېلگې و گورو.

په ډېرو پښتني سیمو کې دا دود دی، چې د خپلو لونو د ودولو پر وخت ترې پوښتنه نه کوي او دا خبره یوه شرم گڼي، که څه هم د اسلام په مقدس دین کې د هلك او نجلۍ خوښه شرط ده.

خو په پښتنو سیمو کې د غیرت تر نامه لاندې د اسلام دغه اصل تر پښو لاندې کېږي، د نارینه وو چې چا ته خوښه وي، خپله لور، خور ورته ودوي، پښتني پېغلې چې کله له داسې حالت سره مخ شوي نو پرته له دې چې له سوزه خپل احساسات په لنډۍ کې راوڅاري نور یې هېڅ له وسه نه دي پوره شوي. په لاندې لنډۍ یو کې د دغه دود او د پښتنو نجونو محرومیت له ورايه ښکاري:

▲ تر شمل پورې دې واده کړم

تر شمل پورې څوک غوايه نه ورکوينه

▲ تورې تیرا نه دې کړم تېره

ما به مې خپلې مور ته څوک ورسوينه

▲ ترلې ترپور دې مېړه مه شه

په لښتو غڼو دې وهي بیا دې شرينه

زیاتره وخت داسې هم شوي چې پښتني نجونې د پلار کور کې زړې شوي، ځکه په پښتنو کې اوس هم دا دود شته چې هر چا ته خور لور نه ورکوي، کله داسې شي چې د نجلۍ پلار او مور هر چا ته زړه نه ښه کوي، د نجلۍ سر په کور سپین شي، کله بیا د پلار او یا کورنۍ د کړنو له امله څوک زړه نه ښه کوي چې نجلۍ وغواړي، په داسې حالاتو کې نجلۍ له شرمه هېڅ نه شي ویلې خو کله چې یې د پېغلنوب غوښتنې او احساسات ډېر وځپي نو له ځان سره داسې یوه لنډۍ زمزمه کړي:

▲ ټولې همزولې مې واده شوې

زه بدقسمته د پلار کور کې ناسته یمه

▲ سر مې د پلار په کور کې سپین شو

لکه ډوډۍ په تناره وسوم مینه

که چېرې د پورتنۍ یو لنډۍ یو شاعرانه اړخونو ته وکتل شي، هره نیم بیتي او یا پوره لنډۍ دلوستونکي او یا اورېدونکي په ذهن کې یوه ذهني انځور جوړوي لکه (په تناره کې د ډوډۍ سوزېدل) چې هم ذهني انځور جوړوي او هم یوه دردوونکې پیغام اورېدونکو او لوستونکو ته وړاندې کوي.

د پښتنو بڼځو يوه بل محروميت دا دی چې د مېړه په کور کې ورسره سم چلند نه کېږي، د اسلام په مقدس دين کې بڼځي او نارينه يوه ډول حقوق لري خو په زياترو پښتني کورنۍ يو کې بڼځي ډېر بې ارزښته ساتل کېږي، نه يې غوښتنو ته پاملرنه کېږي او نه هم بڼځېنه خواشانتو ته، تر دې چې د خوابښي او يا د کور د ځينو نورو غړو له خوا پوزي ته راشي. کله، کله داسې هم نه وي. د ميرې مور، ورور او يا نورو له خوا هم رټل کېږي او د ځوانۍ هغه مرسته دوره چې بايد په خوشحالي تېره شي په غمونو کې تېرېږي. په لاندي لنډۍ يو کې د دغو پېښو او واقعاتو انځورونه له ورايه برېښي:

▲ تېل مې وهه بنگري مې مات شول

مور مې مېړه ده ما په کور کې نه پرېږدينه

▲ ځان به په ډک سيند کې لاهو کړم

ستا د سپېره کور به ونه کړم ارمانونه

▲ د غرونو ترخې مې خوراک وی

خوراک مې نه وی د موزي د کور غمونه

▲ د بني ترس راباندې تېر شو

زه د دوزخ د لمبو څه پروا لرمه

▲ کور دې د غم بنديخانه ده

د خوشحالي باران په کال کې نه راځينه

▲ بنگري د ټولي دنيا دود دي

زه له نيستم جانانه نه غواړم دودونه

▲ توتان پاخه ممانه تورې

زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

▲ قربان، قربان د دادا کوره

له ډکه شکوره به يوازې تاوېدمه

▲ باهو می و په لاس می نه کړل د موزیګي په کور کې اوسم تش لاسونه

پورتنۍ لنډۍ داسې انځورونه لېږدوي چې هره یوه یې د پښتنې سیمې یوه شهکار دی، د بېلګې په توګه د توتانو او ممانو د پخېدو انځور چې پښتنې نجونې او یا هم مېرمنې په غرنۍ یو سیمو کې ځانګې په خپلو ټیکریو کې څنډي او بیا یې د یخو چینو او یا هم ګودر په غره په مزه، مزه خوري. رښتیا هم چې د فطرت د داسې یوې خوړې لوښې په وخت کې به څوک د چا د ډودۍ څه پروا کوي او بیا هغه ډودۍ چې د اوبښکو په بدرګه خوړل کېږي.

یوه بله خبره چې پښتنې ښځې ډېرې خوړوي، هغه د پښتنو غریبي ده. زیاتره پښتانه خپله روزي په نورو هېوادونو کې لاسته راوړي که پخوا پښتنو هند او یا هم نورو سیمو ته سفر کاوه، اوس هم ډېرو بهرنۍ یو هېوادونو کې د مسافرت شپې سبا کوي، پښتنې مېرمنې یې په کورونو کې لارې څاري. داسې هم شوي دي چې تر واده شل ورځې او یا لس ورځې وروسته نارینه مساپري ته تللي او بیا څو کاله بېرته نه دي راستانه شوي، پښتنې مېرمنې چې کله دغسې حالاتو سره مخ شوي نو د خپل زړه براس یې په لنډۍ یو کې وېستلی او د زړه خبرې یې په نا اگاهانه ډول داسې اهنګین له زړونو راوتلي چې په یوه شرنګ د اورېدونکو یا لوستونکو پر زړونو پرېوځي. دا پیغام لېږدوي چې د مېړونو په نه شتوالي کې پښتنې مېرمنې څومره خوړېږي.

▲ مساپري دي ډېره و کړه راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ دا ستا دیدن زما اختر دی ته مساپر یې زه به څه کړم اخترونه

▲ پالنگ می جوړ کړ ته رانغلي لکه منګور په کې یوازي تاوېدمه

دغسې ډېرې لنډې په پښتو ژبه کې لیدل کېږي چې هره یوه یې یوه محرومیت، یوه پیغام او یوه درد لېږدوي. زما له دې مطلب نه دا موخه نه ده چې خدای مه کړه د پښتنو کولتور می غندلی وي په هره ژبه او هر قوم کې ځنې، دلته د، ځنې، :

د څخه، ورڅخه، ترې په مانا دی چې د ځینې و بعضې، څخه یې توپیرول په کار دي،(مجاور احمد، ۱۳۸۵ لېږدی، ۵۱ چوپړی).

منفي دودونه شته، همداسې مثبت اړخونه هم لري، که د پښتو ژبې مثبت اړخونه و څېړو نو پښتني همدومره قدر او قیمت چې په پښتني کولتور کې لري په نورو کولتورونو کې یې ښايي ونه لري. خو ما دلته یوازې د پښتو لنډۍ یو کې د محرومیت پر موضوع دا لیکنه کړې وه، هیله ده لوستونکي راڅخه خوابدي نه شي، (جانان، ۲۰۰۶ زېږدی)

څېره ۲. چ جانان ،، پښتو لنډیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصری، تپو او ټیکو کچه، ۱۳۸۵ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)									
کته	ډانټونډی الیونډی نوم	نېکې لیکنه	چاپ کال / ژانې	پول لال / ډانې	لنډی Lángléy	ټپي Tapé	مصری Mésréy	منسوبی Related	ژوندلیکي Action Requested
۱۸	چاپ	پښتو لنډیو کې محرومیت	۱۳۸۵ لېږدی	۱۸	۴	۴	۸	Related to men	۱۳
					۴	۴	۸	Related to women	۱۰
					۲	۲	۳	وله - (څرگند وای په غږ کلمې سره راښی) ونه.	
					۲	۲	۲	پله - ښه - (څرگنده ی په غږ چمتی، غونډنی سره راښی) پښه.	
								زورکی - zana: (تون زور وای) نه.	
					۲		۳	زورکی - mana - (منه مېهوله هی * مه) مه.	
								زورکی * * > (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډیری اړی شتون لري.	
								څرگنده * * > (کونډلور، بختوره) ډیری اړی شتون لري.	

۱۱.۱۵ لښتیلیک: څېره ۲. چ جانان ،، پښتو لنډۍ یو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)

۱۵. ۱۰ ځې (خ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه گډوم.

و، د اکثر و محکيکينو دا خيال دی چې ټپه د پښتو ايجاد دی، د پښتو ژبې نه
دغه صنف پنجابي او هندکو ژبو خپل کړی دی. خو سره د اختصاره څومره جامعیت
د پښتو په ټپه کې دی هغه په پنجابي کې نه شته.

د پښتو شاعري ابتدا د ټپې نه شوې ده. د يوه پوه وينا ده چې پښتانه فطراً ټول
شاعران دي، ځکه چې هر پښتون ښځه او نر ټپې جوړولی شي.

کله بوداگان او سپين ربري د دين، اخرت په حکله ټپې وايي، نوي ځوانان په کې د
خپلې مينې محبت ارامونه رږوي. که کرونده گر د پتو، اوبو، خاورو، اړه ټپې وايي
نو پېغلي د گودر په غاړه د پېغلتوب، کالو په حکله په کې خيالات څرگندوي، په
ودونو ښادیو کې خپل خپلوان او د واده ځلمي ستايي.

ټپه د جزباتو هېنډره ده. ځکه خو ډېر مقبول صنف دی. پښتو چې کله اسلام
نه وو راوړي او لمر پرست وو، نو هم د دوی په ژبه کې معیاري ټپې موجودې
وې. لکه:

▲ د مازيگر زېريه لمره
ته لا ولاړ یې په ما پرېوتل گردونه

پښتون يوه ازاد پسند قوم دی نه چاته محکوم شوی. خو چې څوک یې په کلاری
او امن اوسیدو ته نه پرېږدي نو په جنگ کولو مجبوره شوی دی.
په خپلو ټپو کې یې هم د جنگ نه نفرت او وینې بهیدلو نه کرکه ښکاري.

▲ د لښکرو ملک ته وایه
په مړو موږ شوې که نور هم غواړي جنگونه
یا

▲ د لښکرو ملک ته وایه
ډېرې دې کونډې کړې خبرې درته کوينه

د تاریخ جنگونو زکر هم پښتو ټپه کې شوی دی.

کله چې پیر روښان د مغولو خلاف توره اوچته کړه نو په دې تپه کې داسې وستایل شو:

▲ د مغول ظلم به نسکور شي
چې پیر روښان توره په لاس جنگ له ورځینه

د پېرنګیانو خلاف د پښتنو جنگونه هم په پښتو تپه کې ستایل شوي دي.

د ملاکنډ په جنگ کې چې کله هارون د پېرنګیانو خلاف ډال شو نو دا تپه وویل شوه:

▲ په ملاکنډ توره تیاره شوه
هارونه! توره خُلوه چې رڼا شینه

کله چې پښتنو د کشمیر په غزا کې په تش لاس د مېړانې مظاهره وکړه نو دا تپه مشهوره شوه:

▲ زما په پاک الله باور دی
ځکه به تش لاس د کشمیر غزا له ځمه

د ازادۍ په جنگونو کې داسې نورې ټپې مشهور شوې دي چې د پښتنو د جزیاتو راپارولو د پاره ویل شوې دي.

▲ جانان به ولي توره نه کړې
تر نیمايي سنگره زه ورسره ځمه

▲ که تور اوربل مې میراثېږي
په پښتو ننگ دی جانان نه منع کومه

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بي ننگۍ اواز دې را مه شه میښه

▲ چې توره نه کړي نور به څه کړي

چې يې شوده د پښتني رودلي دینه

▲ ستا د بورې توپکه څار شم

په اوږه ستا وي کږه زه د خياله ځمه

په تپه کې چې د ژوند د ټولو اړخونو عکاسي شوې ده، دومره زیاته په هېڅ
یوه صنف کې نه ده شوې او نه کېدې شي.

حجره چې ورته په پښتو معاشره کې یوه اهم حیثیت حاصل دی، په پښتو تپه
کې ستایلي شوي ده لکه:

▲ حجره د کام کلي د سره

د نیمو شپو منگي زما لالی وهینه

▲ ستا د حجرې درشل کاره شه

زما د زړه ستني کړې درپسي وینه

چپلم چې د حجره ښکلا گنلې شي په پښتو تپه کې په ډول ستایل شوی دی:

▲ چپلمه خدیرو چې دې مات کړم

میین په ما دی غم په تا غلتوینه

▲ د حجرې گټ درباندي پرېوځه

چې د چپلم نچه دې خله کې پاتې شینه

جماعت د پښتنو دینداري لکه د نمر څرگنده ده.
په تپو کې هم د جماعت ډېر زکر رغلی دی.

▲ د میین زړه جماعت خانه ده

که مسلمان یې وران یې نه کړي دیوالونه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ په مولوي مي سلام وايه
زما جانان ته کتاب خلاص کړه چې راځينه

گودر هم د پښتنو په ولسي ژوند کې ډېر اهميت لري.
د پښتو ټپه کې د گودر د مازيگر ډېره زياته ستاينه شوي ده:

▲ گودر ته حُم راپسي راشه
منگي مي دوي دي نړۍ ملا مي ماتوينه

▲ چې مازيگر پرې بڼاسته کيږي
هغي جيني له مور منگي نه ورکوينه

د سفر او مسافري په حکله هم ډېرې ټپي مشهورې دي.

▲ په سفر خه مه خفه کيږه
زه پښتنه به ستا په پت کې ناسته يم

▲ هېندستاني شه روپۍ راوړه
په کورنو روپو مي مور نه درکوينه

په پښتو ټپه کې لکه د نورو ژبو پشان متلونه هم راغلي دي:

▲ فکيره دوي گټي دي وکړي
يوه دي خير تول کړه بل دي وکړه ديدنونه

▲ چې اوږه نه خوري بوي ترې نه ځي
چې ياري نه کړي څوک پرې نه وي تهمتونه

لنډه دا چې ټپي ته په پښتو اولسي شاعري کې هغه لوړ مقام حاصل دی چې بل يوه
صنف ته هم نه دی حاصل شوی:

▲ بس دی په دي به یې فیصله کړو

ڊڊري ٽپي د سري عمر ڪمونه،

(فیاض علی شاہ، ۲۰۰۷ زیردی)

۱۵. ۱۲. لښتيلیک: څېره ۲. خ، و، د پښتو اولسي شاعري کې د تپې اهميت،، فياض علي شاه اخونزاده، ليکنه کې د لنډيو، تپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۸۶ لېږدي، (گڼه يې په: داني)

۱۵. ۱۱ ځې (خ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د گلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي.

و، گل زما له پامه په ټوله نړۍ کې بڅځینه لور ته منسوب وي، په اسیا کې گل د
مېرمنو په نومونو کې راځي، د نرانو په نومونو کې گل نه کاروي. بېلگه یې؛ نساء
گل، ضیا گل، مخري گل، بي بي گل، گل ببو، نصرت گل، کنډې گل، زیباگل، گل
خانم، بانوگل، شیرین گل، زرغون گل، خانم گل... او زموږ ډېری کوچیان یې د
نرانو نومونو کې راولي او د نرانو لور ته یې منسوب وي،

”

▲ گلونه ډېر درسره راوړه

زه د اوربل د پاسه چتر جوړومه

لنډۍ د پښتو د اولسي ادبیاتو هغه غوره او په زړه پورې برخه ده، چې د اولس
بې نومه شاعرانو په کې د بشر د ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نا متوازنو بیتونو
کې په ایجاز بیان کړي دي. و ۱، د لنډۍ یو په وېره لمن کې بېلابېلې لنډۍ راټولې
او ډول، ډول فولکلوري ارزښتونه یې په ځان کې نغښتي دي. په هره لنډۍ کې
ځانگړې ښکلا ځلېږي، د انسان ژوندانه له هرې برخې څخه په کې ښکلې شاعرانه
او ادیبانه انځور کارل شوي دي. د مضمون له پلوه لنډۍ عشقي، حماسي، رزمي،
ټولنیز، تاریخي او د نورو مضامینو لرونکي ده.

لنډۍ په پښتو ژبه کې یوه لنډه سندره ده چې هره لنډۍ له دوه وو، دوی، برخو
څخه جوړه ده، لومړۍ برخه یې نهه سیلابه او دویمه برخه یې دیارلس سیلابه لري.
لنډۍ که څه هم کوم ځانگړی او معلوم ویناوال و شاعر، نه لري. په عادي بڼه په
پښتني اولس کې د وخت د غوښتنو سره سمې منځ ته راغلي او خوله په خوله، سینه
په سینه له یوه نسل څخه بل نسل ته راډېرډول شوي دي.

خو بیا هم نږدې ټولې لنډۍ د جوړښت له مخې سره یوه شان او سیلابونه یې سره
برابر دي. و ۲، د لنډۍ یو یوه ستر ارزښت دا دي چې د هغه سندریزه ځانگړتیا او
آهنگ روزنکې فطرت د نړۍ په ټولو فولکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دي او
ساري نه لري. زموږ جغرافیایي سیمې په فولکلوري فلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل
آهنگي ځانگړتیا، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د سموالي او هیجان له پلوه له لنډۍ یو
سره برابري کولې شي. و ۳، د لنډۍ یو د نورو بېلابېلو ځانگړتیاوو تر څنګ یوه هم
داده چې لنډۍ په ډېر خواږه، ساده الفاظو ویل شوي، هر ډول مضامین او په عامه
اصطلاح د هر ذوق وړ مطالب په کې موندل کېږي.

لنډۍ د دې ترڅنګ چې د انسانانو له خوا د ژوندانه په حساسو شېبو کې د عام ولس له خوا زمزمه کېږي، د ټنګ ټکور، ساز او سرود په بڼه هم د هنرمندانو او سندرغاړو غږونو ته ښکلا وربښي.

په لنډۍ یو کې د نورو ښکلاوو تر څنګ ډېر ښکلي او هنرمندانه تشبېهات هم کار ول شوي دي د بېلګې په توګه:

▲ زما دې زړه داسې کترې کړ
لکه د گل غوټې چې پانې، پانې شینه

▲ سورخي د مخ دې شغلې و کړې
لکه سورخي د ماښام سره کا وطنونه

▲ کمیس دې تور مټې دې سپینې
لکه ښامار چې تر چنډر تاوشوي وینه

لکه څرنګه چې وینو په پورتنۍ یو لنډۍ یو کې زړه له گل او کترې یې د گل له پانو سره، د مخ سوروالي د ماښام له سوروالي، کمیس له ښامار او مټې له چنډر سره تشبېه شوي دي.

په لنډۍ یو کې ځینې داسې ښکلي او نادر تشبېهات هم په کار ورل شوي دي، چې د شعر او نظم په نورو فورمونو کې یا په بشپړه توګه نه شته او که وي هم په ډېره لږه کچې تر سترګو کېږي لکه:

▲ سترګې دې بې اثره نه دي
لکه د کوډو مری برګې، برګې دینه

▲ زلفې دې بیا پرمخ خورې کړې
لکه شپانه چې رمې و شري په غرونه

▲ دا ستا د مور غټې خبرې
لکه چکړې د کوڅو ترې خان ساتهمه

۴، د دغه تشبېهاتو په لړ کې یوه هم ګلونه دي چې په ډېره ماهرانه، هنرمندانه توګه د بدن له بېلابېلو برخو، د طبیعت، چاپېریال طبیعي ښکلاوو او نورو سره تشبې کرل شوي دي.

ګلونه که له یوې خوا څخه ښکلي څېرې او ښې لري. په طبیعي توګه د انسانانو پام ځان ته ور اړوي، راز، راز ګلونه بېلابېل رازونه او حکمتونه لري. له بلې خوا څخه بشر ګلونو ته ښېګڼې، نیکمرغۍ د سمبول په توګه ګوري. د هغې د نامه له یادولو او کارولو، کرلو، سیل او لیدلو څخه یوه ځانګړې خوند تر لاسه کوي.

په رښتیا هم د گل نوم په یادولو سره انسان ته د ګلاب ښکلي څېره، د لاله د زړه داغ، د لونګو د غاړې هار، د کشمالو رپیښه، د اېنځر د دیدن ورک والی او ارمان سترګو ته درېږي. انسانان له ګلونو څخه ډول، ډول انګېرنې او عقاید لري. د بېلګې په توګه زېږګل د جدایي علامه، سور گل د مینتوب او وصال علامه او سمبول ګڼي.

د خپل زخمي زړه داغ د لاله د زړه له داغ سره مقایسه کوي، د جانان دیدن د اېنځر له گل، همدا راز خپله خوښي د بلبل په ښه د ګلو په دیدن او له گل سره په همدې کې لټوي.

که څه هم کې دی شي د ګلونو شمېر له سلګونو څخه واورې خو ځینې یې د خلکو تر منځ ډېر مشهور دي. له همدې امله ګلونه د لنډیو په فورم کې ګلونو ځانګړي ځي خپل کړي دي، د بېلګې په توګه له ځینو څخه یې په لاندې ډول یادونه کو:

د ګلاب گل د لنډیو په سمندر کې ګلاب د نورو ګلانو په پرتله ډېر یاد شوي او ځانګړی ځای لري. کې دی شي د ګلاب بې شمېره ښېګڼې او رازونه د دې لامل ګرځېدلی وي تر څو په لنډیو کې یې نوم له نورو ګلونو څخه په لومړي کتار کې ځي خپل کړی وي.

په لنډیو کې د ګلاب د گل اصیلنتوب، سره ښکلي زړه راښکونکي څېره، د مینې او ناخوالو په وړاندې د هغې حساسیت، له شبنم او بلبل سره د هغه نږدې اړیکې، ډېرې ستایل شوي او یاد شوي دي. هم د ښکلو تشبېهاتو په رامنځ ته کولو کې ورځیني کار اېښتل شوی دی، لکه:

▲ اصل ګلاب چې په کې نه وي
په نورو ګلو مې تسل نه شي مینه

▲ اصل گلاپ را څخه ورک دی
کم اصل گل که بویوم پک دي باغونه

▲ په گورستان کې خاورې مه شي
گل د گلاپ شي چې دې خاورې بویونه

▲ په وینو سور لکه گلاپ شه
پښتنې ناوې دې په تور اوربل کې ږدینه

▲ خولگی دې سره لکه گلاپ ده
ځکه یې واړه بلبلان ثنا کونه

▲ د نجلۍ مراوې، مراوې سترگې
لکه گلاپ چې د دوي نیمو ورځو وینه

▲ گلاپه دا کدر دې بس دی
چې جینکۍ دې په اوربل کې گرزوینه

▲ مخ دې گلاپ سترگې دې شمع
زه نه پوهېږم چې پتنگ که بورا شمه

لونگ: لونگ نږدې ټول پېژني، په ورځنۍ یو چارو کې په ځانگړي توگه په کلیو، باندو کې د کلیوالو ښځو، نجونو له خوا ترې امېلونه جوړېږي او په غاړه کې اچول کېږي. ځینې واړه ځونډي هم ترې په برابرېږي، د کوژدې د ښې په د ستمال، هم په جامو کې د کمیس په لمن او گریوان کې گندل کېږي.

هغه څه چې موږ د لونگ په نامه پېژنو او ښکلۍ بوي لري. د لونگ د بوټي، د گلونو واړه ډنډر دي چې له راټولولو څخه وروسته و چېرې او بیا ورڅخه کار اخیستل کېږي. په لنډۍ یو کې له لونگ څه د ښه بوي، ښکلې بوټي په توگه په ځانگړي توگه د ښځو له پاره ور ځینې یادونه شوې ده او د گلاپ له گل څخه وروسته لونگ په لنډۍ یو کې خاص ځای لري. لکه:

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ اشنا مي نوی سوداگر دی
په سر باري کې به لونگ راته راوړينه

▲ که چا لونگ ليدلي نه وي
جلۍ خولې کړه د لونگو بوی ترې ځينه

▲ په لويو غرو د باران شور شو
ښکته لاندۀ شول د لونگو درمنډونه

▲ چې ته راځي ما به خبر کړي
چې پر پالنگ لاجي لونگ و غوړومه

▲ دا بند په بند به شم در ماته
په بند ماتېږي د لاجي او لونگ ونه

▲ د باغ دې هر بوټي لونگ دي
پرې لگېدلي دي د چټو پلونه

کشمالي: کشمالي هغه ښکلي گلان دي چې د نازبو گلونه هم ورته ويل کېږي.
, ۵, د کشمالي گلونه که څه هم د ظاهري بني له پلوه دومره زړه راښکون په کې
نه شته خو د کشمالو ښکلۍ بوي د هر کس پام ځانته وراړوي.

کشمالي توربخني پانې او گلونه لري. په لنډۍ يو کې د کشمالو له ښکلو او په
زړه پورې عطرو څخه د نورو ځانگړتياوو په پرتله ډېره يادونه شوې ده، د بېلگې
په توگه:

▲ جينکو نوی دود جاري کړ
د کشمالو باغچې په بام کې جوړوينه

▲ د جلۍ کور راته معلوم دی
د بام په سر يې کشمالي کرلي دينه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ د کشمالو به دې باغوان شم
چې هر سهار یې په وړیا دیدن کومه

▲ گلان دې ټول له تا کربان شي
ته کشمالی یې نور سلام درته کوینه

▲ یا دې په خوله کې کشمالي دي
یا دې د عطرو په چینه لمبلي دینه

غاټول: غاټول یا لاله هغه بڼایسته او بڼکلي گلونه دي چې سور رنگ لري، خو
تور سوي داغونه یې په زړه تل د زخمي زړه زخمیتوب څرگندونه کوي.
د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو او د بنتو کې د غاټول بڼکلي گلونه تر
سترگو کېږي. په لنډۍ یو کې د بڼکلو تشبیهاتو په ترڅ کې تر ډېره بریده د زړه داغ،
د لاله د زړه له داغ سره او سرو شنډو سوروالي د لاله یا غاټول له سره رنگ سره
تشبې کرل شوي دي لکه په لاندې لنډۍ یو کې:

▲ زما په زړه کې مستي داغ دی
لکه لاله چې تور داغ په زړه لړینه

▲ که مې سرې شونډې در په یاد شوي
گل د غاټول په لاس کې ونیسه مینه

▲ غاټول به ټول امېل به جوړ کړم
د یار د پاره به یې په غاړه گرځومه

▲ یا د لاله په گل شبنم دی
یا دې د مخ په ستارو خولي راځینه

نرگس: نرگس لکه څرنګه چې د نوم په یادولو سره یې هر کس ته دیار سترګې
وریادېږي، یوه بوټی دی چې له عطرو څخه ډک گلونه لري، په گلونو کې یې سپینې
پانې داسې چاپېره شوي دي چې په منځنۍ برخه کې یې زېړ رنګه جوړښت لري.

د نرگس یو ډول گلونه چې ډېر لږ پیدا کېږي داسې بڼه لري چې پاڼې یې سپینې دي او منځنۍ جوړښت یې تور رنګه رنگ لري، چې په بشپړه توګه او کټ مټ لکه سترګه داسې ښکارېږي. نو له همدې کبله ده چې په ډېر شمېر نظمونو او په ځانګړي توګه په لنډۍ یو کې سترګې له نرگس سره تشبې کرل شوي دي.

د دې ترڅنګ کله چې د شبنم څاڅکي د نرگس په گل کې راټول شي نو هغه ده چې دغه رنګیني د نرگس د اوبښکې په بڼه تعبیر کېږي او ښکلي ادبي انځور ترینه اخیستل کېږي. لکه په لاندې لنډۍ یو کې:

▲ جانانه ستا جفا چې کورم
لکه نرگس د فکر ټال مې زنگوینه

▲ صورت یې سپین کمیس یې شین دی
لکه نرگس چې شین یې نار سپین یې گلونه

▲ مخ دي ګلاپ سترګې نرگس دي
دا تورو زلفو دي سنبل و شرمونه

▲ شبنم له گل کره مېلمه دی
نرگس له شرمه سترګې نه پورته کونه

رامبېل او چامبېل: د رامبېل او چامبېل گلونه هم د هغو گلونو له ډلې څخه دي چې شعر په بېلابېلو فورمونو کې، په ځانګړي توګه په لنډۍ یو کې ډېر یاد شوي او ستایل شوي دي. د رامبېل گلونه سپین رنگ لري او زړه خوشونکې بوی لري.

د چامبېل گلونه هم د پورتنۍ یو اوصافو لرونکي دي.

خو یوازې رنگ یې زېړ دی. دا گلونه تر ډېره د پسرلي په موسم کې پیدا کېږي. په لنډۍ یو کې درامبېل او چامبېل خوشبويي او دهار په بڼه تشبیه کرل شوي دي لکه:

▲ زما جانان گل د رامبېل دی
د سرو امېل دی زه یې په غاړه ګرځومه

▲ گلاپ له اصله شهزاده دی

رامبېل چامبېل يي نوکران نیولي دینه

▲ گوره چې ځانته غوره نه شي

که ته چامبېل يي زه رامبېله خوشبو یمه

همدا راز د لنډۍ یو له سمندر څخه یوه شمېر نور گلونه هم راټولولی شو لکه د
ریحان گل، د سوسن گل، د کوکنار گل، د ریډي گل او داسې نور...
چې په لنډه توګه یې یوازې د لنډۍ یو په راورلو سره بسنه کو.

▲ خوشي عبث مي عمر تېر شو

لکه رېډي په بیابان ورژېږمه

▲ چې ناوې پېغله شونډې سرې کا

لکه د ډاک رېډي چې و سپړي گلونه

▲ زما جانان گل د کوکنار دی

نصیب مي خوار دی چې مي لري ګرزوینه

▲ زما جانان گل د ریحان دی

پاس په اسمان دی ملايکې يي بويه وینه

▲ خوشي خواري راپسې مه کړه

د اېنځر گل یم په لاس نه درځم مینه

د لنډۍ یو سمندر دومره ژور او څپاند دی، چې که هرڅومره غوټې په کې و
وهل شي او هرڅومره ارزښتونه ورڅخه راټول کړل شي، بیا هم کم دي. خو دلته
یوازې له دغه سمندر څخه د یوه شمېر گلونو په راټولونه بسنه کو او د دي لیکنې
لمن په لاندې لنډۍ همدلته راڅاړو.

ستاد بنایست گلونه ډیر دي

خولی می تنگه زه به کوم، کوم ټولومه ،
(محمد حامد، ۲۰۰۷ زېږدي)

[illegible]

۱۳۰۵ لېښتليک: څه خبره ۲. څ محمد حامد حلیمي، و لنډی د گلونو په سمندر کې، په دې لیکنه کې د لنډیو، تیو، ټیکو او مصریو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (گڼه یی په: دانۍ)

۱۵. ۱۲ څې (خ). ولایت خان خدران د پښتو لنډۍ یو په اړه یوه څو خبرې.

د سویډن پښتو اېنټرنېټ پانې ته په لاندې بڼه پورته کړي دي. د گرانو لوستونکو لنډۍ د پښتو ژبې او پښتو ادب هغه ارزښتمنه شتمنۍ ده چې د نړۍ یوه ټولنه یې هم نه لري، د پښتنو په سیمه کې د ډېر پخوا څخه ټپي ویل کېږي.

دا چې ټپي یا لنډۍ ځانگړی شاعر نه لري، هر چا په هر وخت کې هر رنگ لنډۍ ویلي دي نو همدا لامل دی چې د ویلو او جوړېدو نېټه یې ښکاره نه ده. خو ځینې داسې لنډۍ هم شته چې په هر ځل ویلو سره یې لومړیو یونکي په سترگو کې انځورېږي، د بېلگې په ډول د افغاني تاریخ ځلانده **څېره** او د میوند د جنگ فاتحه ملالی هغه لنډۍ یادولی شو چې.

▲ که په میوند کې شهید نه شوي
خدا یرو لالیه بې ننگۍ ته دي ساتینه

کله چې دا لنډۍ د غازیانو تر غورو ورسیده لکه غوسه شوي زمریان له هرې خوا په دښمن را توی شول او دښمن ته یې د شرمه ډکه ماته ورکړه. لنډۍ لکه څنګه یې چې نوم دی داسې د دوی لنډو کرښونه جوړه چې لومړۍ کرښه یې تر ۹ سیلابو، دویمه کرښه یې اوږده او د تر ۱۳ سیلابو اوږده وي، دا دوی کرښې د مانا او مفهوم له اړخه پوره دي خو د وزن او قافيې له پلوه نیم کړي دي. په لومړۍ کرښه کې د موضوع پیل او په دویمه کرښه کې یې پایله یا هدف معلوم وي.

د پلټونکو په حواله د لنډۍ ډېره برخه د ښځو له خوا ویل شوي، کله چې په کلیو او بانډو کې د وادونو او نورو ښادۍ یو پندې جوړې شي نو ښځې څو شپې پرلپسې تر سهاره ناستې وي سندرې او ټپي ولي. دوی ۲ یا ۳ څو ډلې جوړې شي، د یوه بل سره مقابلې کوي، هره ډله هڅه کوي چې زر او ښه ځواب و وایي دا سیالي د سوال او ځواب په شکل او یا هم د رنگا رنگ مصری په ویلو سره تر سره کېږي. لاندې څو بېلگې را اخلو:

سوال

▲ د دې مصری ځواب مې راکړه
کور مې د سیند په غاړه دی له تندي مرمره

خواب

▲ د دې مصری خواب د دا دی
خوک چې مین شي اوبه خوند نه ورکوپنه

سوال

▲ د دې مصری خواب مي راگره
ګولی یوه مرغی مي دوي ویشتلې دینه

خواب

▲ د دې مصری خواب د دا دی
جینی یوه یاران یې دوي نیولي دینه
او

▲ جانانه راشه چې په پخولا شو
عمر د ژمي ماژدیګر دی تېر به شینه

▲ پیژوان مي ستا په بریت کې ښخ و
تر دروازي پورې جوړه در سره تلمه

▲ تر مشدی لونگی د خار شم
په سر د ستا ده مزه ما ته راکوپنه

په همدې ډول دا لری تر هغه راوانه وي تر څو چې یوه ډله پره ومني او یا
خو د سحر لمر را و خپري.

کله چې په وادونو کې سندرې ویل کېږي، ویونکي ډېر وخت کوښښ کوي چې
د هغو کسانو نومونه په لنډۍ کې یاد کړي کوم چې دوی یې د ښادۍ په مراسو کې
ګډون کړی. لکه لاندې مصری:

▲ دا نن بنادي د اکبر خان ده

سبا بنادي به د گلاب غېړې ته وړمه

▲ د اکبر خان خوښی له پاره

زه به سندرې تر سبا پورې کومه

▲ دا نن واده د اکبر خان دی

مبارکي به یې مور او پلار ته ورکومه

په لرو پرتو کلیو او بانډو کې ځوانان په حجرو کې سره راټولېږي، سبباتونه
او مېلې جوړه وي او د تپو په ویلو سره د ژمي اوږدې شپې رنې کوي. هغوی هم دا
د لنډۍ یو سیالي تر سره کوي، پړه ډله د بل وار راټولیدو مصارف په غاړه اخلي او
د یوه یا دوی چرگانو او یا خو د لاندې غواښي په پخېدو سره د لنډۍ یو سیالی ته لار
جوړه وي (له بده مرغه اوس دا ډول ناستې ډېرې کمې تر سترگو کېږي)

په ځینو سیمو کې د غم په ورځ هم د ویر ټپي ویل کېږي هغه داسې چې کله
څوک مړ شي نو د کورنۍ غړي یې او نور خواخوږي یې په ژړا کې د غمجنو
مصری په ویلو سره د زړه براس وباسي. لاندې مصری ته ځیر شئ:

▲ ما د اوږدې لارې شمېرلې

زه دې د لنډو لارو څه خبره ومه

▲ ما د کیامت تمه لرله

ظالم مرګي را نه جدا په دنیا کرینه

لنډۍ په لیکونو کې هم غټه ونډه لري دوستان، اشنایان، خپل خپلوان، مسافر او
عاشقان یوه بل ته په خطونو کې په زړه پورې مصری لېږي، دوستان د خپلې دوستۍ
اظهار کوي، اشنایان، خپلوان د یوه بل په پېژندګلوي او خپلوي فخر کوي.

مسافر د خپلې روغتیا، کار او راتګ حال بیانوي. عاشقان خپلې گیلې، غمونه،
ناخوالې، کړاونه، د کلیوالو، غمازانو ظلمونه او د ریبیار د دوی رنګۍ څخه سر
ټکونه د لنډۍ په ژبه کې لیکي. دلته یې څو مثالونه را اخلو:

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ دوستانو یوه تر بل څارپړی
ما د مجلس یاران لیدل چې خاورې شوونه

▲ دوستانو ما ته دعا و کړئ
چې مې په خپل وطن کې و شي نصیبونه

▲ زما خواږو، خواږو دوستانو
له تاسو بېل یمه ژوند خواند نه راکوینه

▲ کاغذ لار شه په هوا شه
په مسافر اشنا مې وایه سلامونه

▲ سالو به حاله خپل په سر کړم
چې د اشنا وطن کې کېږدم کدمونه

▲ په بسم الله به د اشنا کړم
په کلیمه به د یاری ته راضا کړمه

▲ اشنا زما نه مرور دی
په څه خبره به په خولا راسره شینه

▲ خدایه ته ما گل د گلاب کړي
چې د اشنا په غېږ کې پانې، پانې شمه

▲ وطن د زېږو گلو باغ دی
د مسافرو په کې نه شته نصیبونه

▲ مسافري مې کړي نه وی
ځان مې د سیند په اوبو وړی وی مینه

▲ روژه به تېره په سفر کړم
اختر ته کلي ته درځم خوشاله یمه

▲ چې خط مې درشي ور ته ژاړه
ما چې لیکه ورته مې ډېر ژاړلي دینه

▲ تا ته یوه کړي ما ته بله
روبیار د خپلي یاری دم په کې ترینه

▲ کلمه زر، زر پرې چلېږه
خط مې د یار په لوري ځي ناوخته شونه

▲ چې خط مې در شي اور په بل کړه
چې زما مینه په کې شنه لوڅره شینه

▲ سلام د راغی ته را نه غلي
په کار مې نه دي بې دیدنه سلامونه

▲ کاغذه بخت کې تر ما ښه یې
زما سلام دی ته به وکړې دیدنونه

▲ خدایه دا پورې کلی وران کړې
د دوي مینو یې ناغي تړلي دینه

▲ تر مونږه ښکته پنجاب ښه دی
په دوي مینو باندې نه شته بندیزونه

همداسې د ساز او ټنگ ټکور په برخه کې مصري ځانگړی ځای او خوند لري. د پښتو ژبې ډېرو سندرغاړو په خپلو کبستونو او سي ډي گانو کې په بېلابېلو طرزونو او کمپوزونو کې ټپي ويلي دي، ځينې سندرغاړي مستي ټپي د مست ساز سره ځينې د اتنيز ساز او ځينې بيا غمگنې ټپي په داسې انداز سره ويلي چې نېغ په نېغه د

۱۹۰ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

اوریدونکي په زړه اثر کوي، په سترگو کې د اوبنکو چینی ټاندي کوي او د گریوان دینتي خروبه وي.
لکه څنگه مو چې و ویل دېرو سندر غاړو ټپي ویلي دي خو د پښتو ژبي خوړ غږي سندرېول هارون باچا ټپو ته نوی رنگ او ښکلا ورکړه هغه دا

▲ اول به کله، کله غم وو
اوس مي پټي شو کاروندي په کي کرمه

په ویلو سره په لنډیو کې نوي ساه را ژوندی کړه وروسته د ټولو د مینې وړ سندر غاړی رحیم شاه دا ساه پسي اوږده او ځانگي، ځانگي خوارې کړې او په همدې کمپوز یې په اردو کې چې:

(پهلې تو کبي، کبي غم تا *** ابي هر پل مي تېرې ياد ستاتي هی)

د یو ښکلي موزیک سره ټپي و ویلي چې دا وخت ټپو خپل وزرونه تر هندستان، ایران او تاجکستان پورې وغږول، د هند نامتو سندرغاړي آلتاف راجا هم ټپي زمزمه کړي او نورو دري او فارسي ژبو سندرغاړو هم د اوس له پاره همدومه...

▲ چې پښتانه په کي اوسېږي
زړگی مي غواړي چې پرې وشېندم گلونه

▲ دا اخيري مصری د دا وي
اخیر یې مه کړې د ځوانانو مجلسونه،،
(ولایت خان، ۲۰۰۸ زېږدی)

څېره ۲. خ ولایت خان خدران د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۸۷ لېږدی، (گڼه یې په دانې)									
نېټه	ټولنیزې لیکل شوې نوم	لنډی لیکل شوې نوم	چاپ کړل شوي نوم	ډول	لنډی Lāndéy	ټپي Tapé	ټیکي ټیکي	مصری Mésréy	مشمویی Related
۱۶	ولایت خان خدران	د پښتو لنډیو په اړه	پښتو لنډیو	۱۳۸۷ لېږدی	۸	۱۲		۱۵	Related to men ▲ سړو ته مشمویی
					۵	۷		۱۳	Related to women ▲ ښځو ته مشمویی
					۳	۵		۲	وله - unā: (څرگند واو په غږ کلنې سره راشي) ونه
					۵	۳		۳	بېله - mā: (څرگنده ی په غږ چلنې، غونډلې سره راشي) بېله
									زورکي - cana: (نون زور واري) نه
									زورکي - mana: (منه مېچوله هی * مه) مه
									زورکي * * * (ترله، خوله، معوله، خېله) بېړی اړی شتون لري.
				څرگنده * * * (کوښوروه، بخوروه) بېړی اړی شتون لري.					
					۳۵				
					۱۲۶				
					۲۰				

۱۵. ۱۴ لښتیلیک: څېره ۲. خ ولایت خان خدران د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو کچې، ۱۳۸۷ لېږدی، (گڼه یې په دانې)

۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان پرغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و.

و، په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ د لنډۍ چیني د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او باندو، باغونو او بڼو ټولو کې راوختکې دې او د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل.

▲ په لویو غرو د خدای نظر وي
په سر یې واورې په لمن یې زېر گلونه

سندرو او افسانو زموږ د لرغوني هیواد د ادبي او کلتوري ژوند څښته کېښوده. د لیک تر پیدایښت وړاندې یې زموږ د فکري یون کرښې وټاکلې او پښتو اولسي سندرو هم د همدې ویدي او اوستایي سندرو تر څنګ سترګې پرانېستي.

د پښتو اولسي ادب په بشپړه ګلېن کې د لنډۍ په نامه یوه داسې ګلبوتې هم رازرغون شو چې هره پاڼه یې بېل رنگ او د هرې ځانګې خوځښت یې بېل آهنگ درلود. لنډۍ په ټوله پښتونخوا کې خورې او هرې پښتنې او پښتون ته ورسېدې، هر چا چې ويلي د ټولو مال شوي، د ټولو د حال او چاپېریال څرګندويي او ښکارندويي یې وکړه. لنډۍ د پښتنې ټولنې ټول رازونه په خپله غېږه کې خوندي کړل، د پښتو د ژوند ښې او بدې، خورې او ترڅې ټولې پېښې او خاطري یې په خپله لمن کې راوغښتلې. لنډۍ یو هم د پښتنو د ودونو او ښادۍ یو دوراګانو ملتیا وکړه او هم یې د دوی د جنازو او تابوتونو وپرونه وکړل.

د لنډۍ چیني د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او باندو، باغونو او بڼو ټولو کې راوختکېدې. د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل. لنډۍ سیلابي او څپه ییز جوړښت لري، لکه له نامه څخه یې چې ښکاري یوه لنډ بیت دی چې دوي مسرې په کې دي، یوه لنډه ، ۹ ، سیلابي او بله اوږده دیارلس سیلابي، د دې ۲۲ سیلابونو په غېږه کې د لوی نه لوی مطلب په ډېر اعجاز او ایجاز خوندي کېږي او ادبي کېږي. د ژوند هره موضوع د لنډۍ موضوع ده او د پښتنې ژوند هره برخه د لنډۍ د ګلونو خوشبویه عطر جوړولی شي.

د مینې نغمې او د حالاتو تغمې دواړه د لنډۍ په پښتو اننگو کې ښکاري، دا کمال په کې شته چې په بشپړ فصاحت او بلاغت یې ادا کړي. د نمونې په توګه پښتونولي یوه قانون دی، په دې قانون کې که دښمن هم د چا په کور کې پناه واخلي، مضمون دی، د همدې اصل له مخې مین بېلتون ته هرکلی کوي او ډاډ ورکوي:

▲ بېلتونه راشه ستړی مه شي زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوبه

گودر د پښتني ټولنې يوه ټولنيزه مؤسسه ده، په هر کلي او ټپه کې يوه گودر موجود وي، د کلي پېغلې نجونې گودر ته راځي، اوبه هم ځنې وړي، مرکې او مجلسونه هم سره کوي او کله – کله د دوو مينو ديدن هم په گودر يا د گودر په لاره کې کېږي، نجونې گودر ته په ښو او نظر راښکونکو جامو کې ځي او د سرو سالوگانو سيالۍ کېږي، يوه لنډۍ دا منظر داسې انځوروي:

▲ په گودر سور سالو ښکاره شو ما ويل په تورو اوبو اور ولگېدنه

مينه او وفا د پښتني دنيا يوه زرين او متين اصل دی چې ژمنه يې و کړه بيا ماتېدی نه شي، چې قول يې وکړ بيا بدلېدی نه شي، د همدې اصل له مخې مين مينې ته د مينې په دنيا کې د وفا ډاډ په دې الفاظو ورکوي:

▲ د زلفو تار نښاني راکړه که په کيامت يې رانه غواړې درې کړمه

غربت او بېوزلي د پښتني ټولنې يوه سپوره برخه ده خو د کورنۍ مينه او گرانښت (صميميت)، لورينه او يوه پر بل پېرزوينه هم يوه زرين اصل دی، يوه پښتنه مېرمن له خپل مېر سره د مينې او لورينې ژوند لري. يوه ورځ داسې راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، څښتن مجبورېږي وړی له کوره راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، څښتن مجبورېږي وړی له کوره وزي او په خواړو مزدورۍ پسې ځي. کله چې مېرمن د خوړلو څه مومي او د سترخوان ته کښېني نو وړی تللی څښتن يې وريادېږي، مړۍ يې په ستوني کې نښلي، د گرانښت (صميميت) او لورينې داسې ازموينه ترسره کوي:

▲ اشنا مې وړی رانه تللی چې دسترخوان لره ورځم ژړا راځينه

په پښتني ټولنه کې د مينې کولو لارې ډېرې اغزني دي او ډېرې له ستونزو ډکې، که د غلامينه رسوا شي نو بيا د مرگ استازی رارسېږي او د مينې انتقام اخلي. مين په همداسې اغزنو حالاتو کې مينې ته زړه ښه کوي او له مړينې وېره نه کوي خو له مينې نه هم د ثبات او وفا دارۍ غوښتنه کوي:

۱۹۳ چوږی

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

▲ سبا مي ستا په تومت وژني
ځای د راستۍ دی چې منکر نه شي مینه
یا هم

▲ سبا مي ستا په تومت وژني
غولی جارو کره چې په شرق مي ويني ځینه

پښتني دنيا د ښو او غوره اصولو ترڅنگ ځيني ناوړي او نارواوي هم لري له
دې څخه يوه هم د مېړونو له خوا د مېرمنو وهل هم دي، مېرمن مقابلې نه شي کولی،
خو لنډۍ نه د يوه مليح او مظلومانه احتجاج په توگه کار اخلي او خپل څښتن د لنډۍ
په خوږه ژبه خپلي ناروا ته داسي متوجه کوي:

▲ برخان د گلو لښته ناخلي
پر ما دې تېر کړل د کوتکو گوزارونه

په پښتني ټولنه کې ودونه د اولادونو د پيداکېدلو او د وگړو د ډېرېدلو له پاره
کېږي. هره مېرمن له ودوزن سره سم هيله لري چې ماشوم ولري او په کور کې
يې زانگو وزنگوي، يوه مېرمن چې ډېر وخت د اولاد په انتظار ده خو په کور کې
يې د ماشوم د ژړاغږ نه راپورته کېږي نو خپل خاوند ته د لنډۍ په خوږه او پسته
ژبه په طنزيه لهجه داسي وايي:

▲ جانانه ستا مزگۍ نه شته
زما همخولي زانگو گاني زنگوينه

لنډۍ يوه سرتړلی زنځير دی، يوه موضوع په کې بشپړېږي خو کله، کله د
سوال او ځواب په بڼه يوه لنډۍ له بلې سره نښلي او د يوه ځواړه ډيالوگ په توگه
دوام کوي.

ننۍ ناسته په همداسې يوه ځواړه سوال او ځواب سرته رسوو چې د مينې راز او
نېاز په کې شوی او د ټولنې بنديزونو ته په کې ټکان ورکړل شوی دی:

▲ په سپينه خوله مي دې پرار وکړ
زه به بخيلي مور ته څه ځواب کوومه

۱۹۴ چوږی

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصری یو انگر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

▲ مور ته دې داسې ځواب وایه
زه له منگي سره گودر ته ولوېدمه

مینه ځواب منطقي نه گڼي:

▲ مور به مې داسې راته وایي
منگۍ دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

مین منطقي ځواب جوړوي او وایي:

▲ بیا د مورکۍ ځواب دې دا دی
منگۍ په خټه زه په گټه ولوېدمه

ځواب چي منطقي کېږي دا ورته وایي:

▲ چي د مورکۍ ځواب دې جوړ کړ
پر دې ملاله خوله مې کېښکاره غابڼونه،
(حبيب الله مرکه د آلمان ږغ راډيو سره، ۲۰۱۰ زېږدي).

څېره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۱۱ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟ ، حبيب الله رفيع د مرکي کښلی متن، ليکنه کي د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يي په: دانې)									
ځان	لنډی Lángéy	ټپي Tapé	ټيکي ټيکي ټيکي	مصري Mésréy	متشوي Related	دولسټري يي Suffix Voice	کړه شوي Action Requested	ځواکداري Caution	تېروتنې (In control)
۱۲	چاپ کول / تا چاپ	۲	۴	۸	Related to men ▲ سور ته منسوبې	۳	۳	۳	۳
	لږکۍ اړيخه	۲	۴	۴	Related to women ▲ ښځو ته منسوبې	۳	۳	۳	۳
	په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	۱	۳	۳	وله - uná: (څرگند او په غږ کلمې سره راشي) وله	۳	۳	۳	۳
	حبيب الله رفيع	۱	۳	۳	پنه - ná: (څرگنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) پنه	۳	۳	۳	۳
	غږدي ۱۳۸۹	۱	۳	۳	زورکي - ana: (تون زور واري) نه	۳	۳	۳	۳
	۱۴	۱	۳	۳	زورکي - mana: (منه مجوله هي * مه) مه	۳	۳	۳	۳
					زورکي - ۱۰: (تره، خوله، مغوله، خپله) ډيری لوی شتون لري.				
					څرگنده ۱۰: (کوښتور، بختور) ډيری لوی شتون لري.				

۱۵. ۱۰ لښتليک: څېره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۱۱ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟ ، حبيب الله رفيع د مرکي کښلی متن، ليکنه کي د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصری یو کچي، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يي په: دانې)

۱۵. ۱۴ د — ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکي د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍ یو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه یې کښلي و.

،، پښتو هغه منظوم شعر دی چې تر اوسه یې په بله ژبه کې ساری نه دی لیدل شوی، پښتو لنډۍ یو ځانګړی جوړښت لري، چې لومړۍ بیت یې ۹ سېلابه او دوېم ۱۳ سېلابه دی، چې په ټولیز ډول ۲۲ سېلابه کېږي. د دې له پاره چې د پښتو لنډۍ یو په اړه مو د مالوماتو کچې لوړه شي، نو په دې اړه مو له ښاغلي اوستاد حبیب الله رفیع سره مرکه کړې چې تاسې درنو لوستونکو ته یې د لوستلو له پاره وړاندې کوو.

حکیمي: که لومړۍ د لنډۍ یو د نامه په اړه راته و وایاست، په ځینو سیمو کې ورته لنډۍ وايي په ځینو کې مصری او په ځینو سیمو کې ټپي وايي؟

اوستاد: دا چې لنډۍ د یوه لوی ملت، ګډه پانګه ده او دا ډېره ستره، کېمټي او ارزښتناکه پانګه ده، ما چې تر اوسه مطالعه کړې د نړۍ په ولسي ادب کې مې د لنډۍ جوړه نه ده پیداکړې.

له همدې امله پښتنو ته ګراني دي او داسې پښتانه به ډېر لږ پیداشي چې یا یې نه وي زده او یا یې جوړې نه کړي، له همدې امله په هر ځای کې پرې له شرایطو سره سم نومونه اېښودل شوي دي، البته دا د ولس نومونه دي، ځینو خلکو تعبیرونه ترې کړي لکه یوه تعبیر یې دا دی چې لنډۍ یوه لنډ شعري ټولګۍ دی، یانې نهه سېلابه یې لومړۍ مصرۍ ده، دیارلس سېلابه یې دوېیمه مصرۍ ده او دا ټول دوه ویشته سېلابه کېږي، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. بل تعبیر یې دا کړی چې لنډۍ د مار یوه ډول دی او هغه ډېر زهرجن مار دی یانې ډېر اغېزمن دی او د چپچ زهر یې ډېر زر اغېز کوي.

دوی د لنډۍ دا مطلب او هغه ښکلي الفاظ دوی ډېر اغېزمن بولي، دومره موثر او اغېزمن یې بولي لکه لنډۍ چې په وجود ژر اغېز کوي، دا هم په احساساتو داسې اثر کوي او احساسات راپاروي، وینوي او څپاند کوي یې، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. او بل په لږه پښتونخوا کې ورته ټپه وايي، د ټپې هم ډېر تعبیرونه شوي، دا چې له ټپ سره تړاو لري یانې داسې اغېز لري چې په سړي کې ټپ جوړوي، زخم جوړوي دا معنا هم لري.

مصری هم ورته وايي ځکه دا دوي مصرۍ دي او سره راټولې شوي، دا یې یوه مانا ده او بل مصرۍ یوه توره ده چې هغه په مصر کې جوړېده او په پښتنو کې ډېره

مشهوره ده، ... په ما دې کړي د مصری توري واورونه... دا هم د اغېز له امله ورته د مصری نوم اخيستل کېږي چې دا هم ډېر اغېز لري.

په دې سربېره ځينې نور ولسي نومونه هم لري د بېلگې په توگه، غريبی، غريبی په هغه وخت کې چې يوه څوک مسافر شي، يا کوم غم پرې راشي، له ځانه سره ناست وي غمجن او لنډی وايي، دې ته غريبی وايي، غرنګې هم ورته وايي، ډېر نومونه يې نور هم شته چې ما اورېدلي دي. په هر حال دا ټول نومونه د لنډۍ له اغېز او تاثير څخه اخيستل شوي. په ټولو کې دا نغښتي چې لنډۍ يوه ډېر اغېزمن شعر دی او په احساساتو او عواطفو ډېر ژور اغېز لري.

د شکل له نظره هم په ډېرو بڼکلو الفاظو جوړ شوی، د موضوع له نظره يوه ژوندی موضوع په دې دوي مصريو کې ځای کېږي، لکه يوه سر ترلی ځنځير دی چې موضوع بل ځای ته نه تړي ځي، په دوي مصريو کې يوه بڼکلی مضمون ځايېږي او انسان ته يوه بڼکلی مفهوم لېږدوي.

له همدې امله د لنډۍ اغېز هم د شکل او الفاظو له نظره هم د مانا له نظره ډېر زيات دی. ډېر اغېزمن دی، له همدې امله لنډۍ ته دوی زيات ارزښت ورکوي.

حکيمي: اوستاده! سړی دعوه کولی شي چې د تراژيدی ډک يوه ډول ژانر دی، ځکه چې له درېيو نومونو څخه مصری، چې له مصری توري اخيستل شوي،

▲ تاته به خاورې خولگې درکم

پر ډال دې نه شته د مصری توري واورونه

يا لنډۍ چې له ماره اخيستل شوې يا هم تپه چې دا هم له تپ څخه اخيستل شوی دی، سړی دعوه کولی شي چې لنډۍ يوازي يوه تراژيدي ډول شعر دی؟

اوستاد: ناسي پوهېږئ چې تراژيدي يوازي دغه حالت ته نه وايي، کله، کله، سړی ډېر خوشاله شي و ژاري، يانې له دې څخه د لنډۍ اغېزمنتوب مطرح دی، ډېرې لنډۍ دي چې هغه تراژيدي نه دي خو ډېر اغېزمن او بڼکلی تصوير لري:

▲ په گودر سور سالو بڼکاره شو

ما ويل په تورو اوبو اور ولگېدنه

څومره لوی اغېز په کې پروت دی.

▲ بېلتونه راشه ستړی مه شي

زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوبنه

د پښتونولي ټوله فلسفه په دې يوه لنډۍ کې راځای شوې ده.

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ

لکه په وړان کلي کې باغ د کلو وینه

دا د غربت يوه لوی تصوير دی، د پښتنو د غربت خو په عين حال کې د ښکلي ذوق ښې ثلثي، يانې غريب هم کولی شي چې د ژوند په مسایلو کې هم له ذوقه کار واخلي، نو په دې اساس لنډۍ يوازې تراژيډي نه دي، بلکې زما نظر دا دی چې په لنډۍ کې د پښتني ټولنې هر هغه څه چې دوی ورسره سروکار لري شته او په کې نغښتل شوي دي. يانې دوی د پښتنو ټولو پوښتنو ته ځواب وايي، لنډۍ د پښتنو ټولې غوښتنې منعکسوي او په لنډۍ یو کې د ژوند ټول حالات را نغښتل شوي دي.

حکيمي: تاسې يوه وخت ويل چې په لنډۍ یو کې ډراماتيکي لنډۍ هم شته، چې په لنډۍ یو کې خبرې اتري شوي، د يوې ډرامې بېلگه مو ورکوله، اوس مو په ذهن کې داسې کوم څه شته؟

اوسنډ: هو بالکل ولي نه، ډېرې دي.

▲ په سپينه خوله مې د پرار وکړ

زه به بخيلې مور ته څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب وایه

زه له منگي سره گودر ته ولوبدمه

که مور دا وايي چې دا بې منطقه خبره ده، نو:

▲ مور به مې داسې راته وایي

منگۍ دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

دی بيا وايي

▲ د مورکی خواب دې ديه داسې
منگی په خټه زه په زغه ولگېدنه

او بيا چي خواب منطقي هم وي ورته وايي چي،

▲ د مورکی خواب خودې اوس جوړ کړ
په دې ملاله خوله مي کپکاره غاښونه

دا ډول دي لکه:

▲ زړه مي له سترگو گيله من شو
چي ديدن ته کړې، عبث غم زه تېرومه

▲ سترگو له واره خواب ورکړ
چي مين ته يي اوبښکي بيا زه تويومه

دا ډول ډراماتيکي لنډۍ ډېرې زياتې دي، د ژوند ښکلي، ښکلي صحنې چې په ژوند کې پېښېږي، هغه په هر ډول په لنډۍ کې خای شوي دي، د بېلگې په توگه ما مخکې و ويل چې لنډۍ سترگې ځنځير دی، ليکن په پوښتنه او خواب کې بيا سوال په يوه لنډۍ کې او خواب په بله لنډۍ کې، بېرته يې هره يوه ځانگړی سترگې ځنځير دی.

حکيمي: د کاکړۍ غاړو سره که چېرې سړی لنډۍ پرتله کړي، کوم ډول به يې لوستونکي ته آسانه وي، کاکړۍ غاړې او که لنډۍ؟ د تصوير او موضوع له پلوه کوم ژانر په کې ځواکمن ښکاري؟

اوسـتاد: لنډۍ د ټولو پښتنو په ټوله پښتونخوا کې خپور ادبي ټولگي دی، نو داسې پښتون او پښتنه به پيدا نه کړي چې يا يې لنډۍ ويلې نه وي او يا يې لنډۍ زده نه وي، نو په همدې اساس د کاکړۍ يو يا د غاړو ساحه وره ده، هغه په ټوله پښتونخوا کې خپري نه دي، بل د کاکړۍ جوړښت ځانگړی دی، دا چې ته وايي چې لنډۍ دوي وېشت سېلابه ده او هغه يا څوارلس سېلابه دي يا شپاړس سېلابه دي هغه معمولاً څوارلس او شپاړس سېلابه دي، مسرې يې يا اووه اووه سېلابه دي يا اته، اته، هغه بېله موضوع ده په آسانۍ کې رول نه لري، هغه خپله هماغه يوه ټولگي دی، خپل

مطالب او خپلي غوښتنې لري، هغه هم تقریبا د لنډۍ یو په لار روان یوه ټولگی دی، د ژوند ټول مسایل په کې رانغښتل شوي، حماسي لنډۍ په کې شته، ټولنیزې لنډۍ په کې شته، حتا تر کومه چې ما مطالعه په کې کړې، په ځینو ځایونو کې له لنډۍ نه هم حساسي دي، په هغو کې د ژوند مسایل ډېر ژر، ژر منعکس کېږي، په لنډۍ کې مسایل ډېر ورو، ورو منعکس کېږي لکه:

▲ د بنو ټوپکو اوسنډاکاره

د بنو ځوانانو مرگ به ستا له لاسه وینه

دا د ټوپک د وخت لنډۍ ده لېکن اوس د توپ او مزایل لنډۍ ډېرې کمې پيدا کېږي، خو غاړې چې دي هغه بیا روانې دي د ژوند نوې پېښې ټولې په کې نغاړل کېږي لکه:

راځه چې دواړه توکل کړو، زما چارگل په سگرېټ ورکړو

دی وايي:

زما دې خاورې شي ځواني، چې ستا چارگل په سگرېټ ځي

نو په دې کې د سگرېټ، اورگادې او نوي مسایل هم رانغاړل شوي دي، نوي مسایل چې راځي ډېر ژر په غاړو کې ځای شوي دي، په لنډۍ یو کې لږ په ځنډ هغه راځي تر کومه چې ما مطالعه کړې، لیکن په هر صورت، د لنډۍ یو کړۍ لویه ده، او د کاکړۍ یو وړه ده، نو په همدې اساس یې هېڅکله له لنډۍ یو سره په پرتله کې نه شو اېښودلی.

حکیمي: تاسې د نوو خبرو یادونه وکړه چې په کاکړۍ یو کې ځای شوي او په لنډۍ یو کې تر اوسه نه دي ځای شوي، په لنډۍ یو کې هم داسې بېلگې اوس شته، لکه یوه طنزیه لنډۍ وايي:

▲ کبر سوری کړه حال مې گوره

چې مبابیل مې اوس آنتن نه ورکونه

یا بله یوه وايي:

▲ چې دې یاري په مسېجو شوه
له داسې مینې دې خپل ځان دېلېتومه

د دغه ډول کلمو یا هم د نورو کلمو راورل په لنډۍ یو کې څرنگه کار دی؟
اوسـتاد: لنډۍ د ولس مال دی، دا چې ځینې کسان لنډۍ جوړوي، هغه بېله خبر
ده، ډېر کسان په دې کلونو کې د لنډۍ یو په څنگ کې یې خپله لنډۍ جوړې کړې او
مجموعي یې جوړې کړي. لېکن هغه لنډۍ شوې نه دي، هغه وخت لنډۍ کېږي چې
د ولس سایکل یا دوره و وهي له هغې وروسته ولسي ادب کېږي او ولسي لنډۍ ترې
جوړېږي، لکه په لنډۍ یو کې زیاتې لنډۍ شته چې د طالبانو، یا د عالمانو لنډۍ دي:

▲ کتاب تمام طالب روان شو
تر حجرې ګرده تاوېدم په لمبو سومه

یا نور ژور، ژور منطقي مسایل دي چې په لنډۍ یو کې رانغښتل شوي دي، لیکن
هغه عامي شوي نه دي، لا د ولس نه دي شوي او د ولس ادب ته نه دي ننوتې. ولسي
لنډۍ هغه لنډۍ دي چې شاعر یې په ولس کې و وایي او شاعر یې په ولس کې ورک
شي، لنډۍ په ولس کې خوره شي او بېرته یې موږ د ولس له خولې راواخلو.
کله، کله داسې کېږي چې یوه لنډۍ یوه ځای یوه ډول ویل کېږي خو بل ځای په بل
ډول، لکه:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم
خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه
خو دا لنډۍ بل ځای داسې ویل کېږي چې:

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم
خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه

حکیمي: د دې بدلون لامل ستاسې په نظر په څه کې دی؟

اوسـتاد: دا د ژوند د کولو له پاره، هر شی هڅه کوي ژوند وکړي، د هر څه
مبارزه روانه ده، لنډۍ شفاهي شی دی، له یوې خولې بلې خولې ته ځي، له یوې
سیمې بلې سیمې ته ځي، په دې لېږد کې داسې بدلونونه پیدا کوي چې غواړي په کې
د خپل پایښت له پاره له هغو څخه کار واخلي، لکه دا لنډۍ چې یار مې د کوټ زه د

تیرا یم دا لنډۍ که خوست ته ځي، دا لنډۍ که د کوټ او د تیرا وي پنځه ورځي وروسته یادېږي ځکه که له خپلې سیمې سره مینه لري، نو په همدې اساس دا منطقي نومونه بدلېږي، سیمه بیز اتلان په کې بدلېږي، په یوه لنډۍ کې په یوه ځای کې یوه کس اتل وي خو هغه لنډۍ چې بل ځای ته ځي بل اتل مومي، د هغه ځای مشهور اتل ورسره اچول کېږي چې دا لنډۍ ژوند ورسره وکړي. حتا لنډۍ یوه بل کمال هم لري، لغتونه بدلوي، د لغتونو په بدلیدلو سره ژوند کوي اوس دا لنډۍ د زرگونو کلونو لنډۍ ده:

▲ سپورمیه سر وهه راخېره
یار مې د گلو لو کوي گوتي ربېینه

دا (جون زانولسونیو) یوه پښتو پوه څېړونکی دی هغه وایي چې دا د هغه وخت لنډۍ ده چې آریایان به د شپې له خوا د سوما د بوټي د لو کولو له پاره غره ته تلل او بیا به انتظار وو ترڅو د څوارلسمې سپورمۍ راوڅېږي، دوی د سوما بوټي لو کړي، ځکه که دا په لمر کې لو شوي وای شیره یې خرابېدله، نو دوی به د سپورمۍ د شپې انتظار ویست او ټول به راټول وو. بیا به یې د دې بوټي لو کاوه او له هغه به یې شیره ایستله، له هغه به یې مشروب جوړول چې دوی ته ډېر مقدس وو او له هغه به یې استفاده کوله. دا لنډۍ یا له څوارلسم وړاندې ویل شوې، یا په داسې ځای کې ویل شوې چې غرونه لوړ دي او سپورمۍ ژر نه راڅېږي یا هر څه چې دي د مینې له خوا دا لنډۍ ورته ویل شوې ده چې

▲ سپورمیه سر وهه راخېره
یار مې د گلو لو کوي گوتي ربېینه

نو په دې لنډۍ کې چې کوم لغتونه دي دا په ژبه کې عادي دي، فکر کېږي چې دا لغتونه یې هم د وخت په تېرېدو بدل شوي ځکه که هغه زاړه لغتونه وی نو په هغه څوک نه پوهېدل نو هغه یې همداسې پرې اېښي دي.
یا دا چې:

▲ مازدیگری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوي رښتیا به شینه

دا د لمر پالنې د وخت لنډۍ ده، کله به چې لمر لوېده نو په دې وخت کې به لمر پالونکو عبادت کاوه، دوی باور درلود چې په دې وخت کې هره دعا کېلېږي،

نو په همدې اساس گوري چې مینه (معشوقه) ښېرې کوي او هلته مازیګر دی نو وایي چې:

▲ مازدیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوي رښتیا به شینه

دا د هغه وختونو لنډۍ دي خو کلیمي یې نوې دي او ټولې بدلې شوي یوازې فکر یې را لېږدولی دی. ما و ویل، چې هغه یوه کس جوړوي، لیکن د کس په نامه ځکه نه وي چې هغه ټولنې ته ځي، ټولنه یې لکه شعر هسې نقد کوي، ټولنه پرې نقد کوي، ډېر شیان ترې توږي، خلک په کې ښکلي ښکلي لغتونه اچوي او خراب ترې باسي، نومونه په کې بدلېږي، ځایونه په کې بدلېږي په ټوله پښتونخوا گرځي او ژوند کوي او ټول پښتانه ورسره بدلېږي.

حکیمي: تاسې د څو لرغونو لنډۍ یو یادونه و کړه د تاریخ له نظره څېړونکو دا خبره تر کومه ځایه رسولې چې لنډۍ له کوم مهال راهیسې ویل کېږي؟

اوسـتـاـد: د لنډۍ یو لرغونتوب د آریاني سندرو له لرغونتوب سره سم دی، علامه کهزاد دې خدای ویني هغو د افغانستان په تاریخ کې یوه عجیب ابتکاري کار کړی هغه وایي چې په نړۍ کې د هېوادونو ژوند دوي برخې لري، یوه تر تاریخ وړاندې دوره ده او یوه هم تاریخي دوره ده، لیکن د افغانستان ژوند درې دورې لري، یوه تر تاریخ وړاندې دوره ده، یوه د سرودونو او داستانونو دوره ده. یوه هم تاریخي دوره ده، د سرودونو او سندرو دوره داسې مهال ده چې خط لا ندې رامنځته شوی، لېکن د ولس شعور د شعر په ژبه رامنځته شوي چې هغه لومړۍ ویدي سندري دي، ویدي ورکي سندري دي، د آریانا وچه په خاوره کې کابو څلورنیم، پېنځه زره کاله پخوا ویل شوي دي، بل د ریګوېدا ده چې دا هغه مهال دی، چې کله له بلخ څخه لېږدېدنې پیل شوې او آریایان له هندوکش څخه را واوښتل او پښتانه په موجوده پښتونخوا کې مېشت شول، یوه برخه آریایان پاس ته ولاړل یوه بله برخه هند ته لاړل په دې وخت کې د ریګوېدا سرودونه ویل شوي چې په کې د پښتني سیمو د قبیلو، سیمو، سیندونو او ځایونو نومونه راغلي، په همدې دوره کې د پښتو ژبې کلیمي هم لیدل کېږي. دا هغه وخت دی چې پښتو ژبې هم تشکیل کړی، دغه ادبیات پښتو ژبې ته له آریاني ژبو څخه له ویدا او اوستا څخه را لېږدېدلي دي، په دې اساس د پښتو لومړنۍ سندري د ماشومانو او میندو سندري ورپسې لنډۍ دي، دا له همغو آریاني سندرو څخه ډایرېکټ یا نېغ په نېغه را لېږدېدلي دي، ځکه موږ د ماشومانو او میندو په سندرو کې داسې مصري لرو چې هغه سگنالونه دي او مانا نه لري. چې دا ترې ښکاري دا د هغه وخت د ژبې لغتونه دي چې مستقیماً راغلي او په پښتو کې پاتې دي:

۲۰۳ چوپړی

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصري یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)اکو بکو سرسیندکو... هېڅ معنا نلري، یا هم **لولو**...

بل د ویدي سرودونو یوه برخه داسې هم شته چې هغه دوه ویشته سېلابه دي، شمېر یې نه او دیارلس نه دی خو ټولګه یې دوه ویشته سېلابه ده، بل غاړې دي چې د هغو زیات وزنونه په اوستا کې شته، اوستایي سندري دي چې د هغو زیاتره په اووه او اتو سېلابو کې ویل شوي دي، د ماشومانو او نورې ورته سندري شته چې وروستني وزنونه یې په هغو ژبو کې هم لیدل کېږي.

نو په همدې اساس د پښتو د ولسي ادب ژوند د پښتو له پیدایښت سره سم دی کله چې پښتو د آریاني ژبو په کورنۍ کې سترګې غړولي ورسره سم پښتو ولسي ادب هم سترګې غړولي او ځینې شیان یې تیار له هغه ځایه را اخیستي او په خپله ژبه کې یې حل کړي دي. ساتلي یې دي چې تر ننه پورې رارسېدلي دي، نو د لنډۍ یو ژوند ډېرو لومړۍ یو کلونو **یاني** څلورو څلورنیمو زرو کلونو ته رسولی شو.

حکیمي: کله مو د لنډۍ یو په تاثر کې کوم شعر لیکلی دی او یا له لنډۍ یو سره کومه خاطره لرئ، لکه الفت صیب چې په خپلو خاطرو کې یوه خاطره لیکلې،

▲ ،، تا چې پرمخ خپېره راکړه

د اوښکو ډکې سترګې چا ته واړومه ،، ؟

اوستاد: زه د ولسي سندرو او لنډۍ یو په غېږ کې لوی شوی یم. زه تر لس کلنۍ او دولس کلنۍ پورې په کلي کې وم، زه بالکل د فلکوري او ولسي ادب په غېږ کې را لوی شوی یم، ما په هغو محفلونو کې چې بنځو به په کې راز، راز سندري ویلي یا به اتنونه وو، زموږ **کلی** درې برخې دی، په منځ کې یوه ځای شګه ده، په دې شګه کې به د شپې اتن وو، دلته به یې په منځ کې اور بل شوی وو او شا او خوا به یې اتنونه کول. ډولونه به وهل کېدل، د دغو خلکو څېرې به د لوړو، لوړو کلاګانو باندې لويې، لويې ښکارېدې، زه به هم ورته په بام ناست وم او د دې خلکو هغه لويې، لويې څېرې به مې لیدلې چې تر اوسه یې زما هغه تصویر په ذهن کې پاتې دی. نو ما په کلي کې ژوند کړی، له لنډۍ یو سره مې ژوند کړی، د لومړي ځل له پاره چې ما د شعر په نامه کاغذونه تورول، ما لنډۍ، غاړې او نورې ولسي سندري هم لیکلې، یوه لنډۍ چې هغه وخت ما لیکلې وه او بیا یې د ځینو خلکو له خولې اورم.

▲ بېلتون ټوپک شو را ته ډک شو

ناڅاپه ټک شو په زرګي یې و ویشتمه

۱۵. ۱۶. لېنتيلېک: څېره ۲. د- ۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمې د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ،، د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، ټپو، ټيکي، پو او مصري پو کچې، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه پي په: دانۍ)

۱۵. ۱۵ ډي (ډ). محمود نظري په لنډۍ یو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاگه کړي.

و، لنډۍ هغه ولسي شعرونه دي چې شاعر يې مالوم نه دی او د پښتني ژوند
ډېرې خواوې په کې په واقعي او طبيعي بڼه انځور شوي دي. لنډه د مفرد مؤنث
کلمه ده، لنډۍ د لنډه بڼه ده، د لنډۍ لمړنۍ برخه لنډه او دوېمه برخه يې اوږده ده،
له دې کبله ورته لنډۍ وايي.

▲ ته د گودر غاړې ته راشه
ما په منگي کې پراتي راوړي دینه

لنډۍ هغه موزون، غیر متعارف، مستزاد، حکمي مقفي، غیر مصرع بيت دی
چې لومړۍ برخه يې نهه، ۹، څپي او دوېمه برخه يې ديارلس، ۱۳، څپي وي.

▲ په گودر څه ټکه لوېدلې
چې کشره خور يې بدرگه ورسره ځینه

پښتنو په غرو او رغو کې، په کلیو او ښارو کې، په شنو درو او لویو دښتو
کې، د ابشار څنگ، د کېږدۍ اړخ ته، د چوپان په شپیلۍ او د بڼوال په دروو کې په
یوه شان خوند اخیستل کېږي. زاړه يې د ځوانۍ د خاطراتو په یاد وايي، ځلمیان او
پېغلې يې د خپل ځلمیتوب شور او مستي په کې لټوي، مینانو ته د راز او نیاز
رویباري کوي، توريالي ورسره د تورو په میدان کې گډېږي او مسافر يې په مسافري
کې د خپل وطن تنده پرې ماتوي. د اشعارو نه چې څومره ساده، سلیس او روان دی
هغومره د پردۍ یو ژبو له اغېزې څخه پاک او سپېڅلی دی.

▲ گودر ته راغلې برابره
یا خولگۍ راکړه یا منگی درماتومه

لنډۍ ځانگړي ښکلا لري او د هر پښتون تنده پرې ماتېږي. په ژوند کې مینه،
ښکلا، مېړانه او ننگ په ښکاره توگه بیانوي.

▲ چم ته انگرېز راغی عالمه
د پښتنو په ملک يې جال و غوړاونه

د لنډۍ یو یوه ځانگړتیا دا ده چې زیاتره یې د بنځو او پېغلو له خوا چې د ټولنې محرومه برخه ده ویل شوي دي. نو یوه لویه برخه یې د ټولنې کرغېړنو دودونو ته گوته نېول شوې او هغه یې په طنزي توگه ویلي او غندلي دي.

▲ د شین کېدو امید مې نه شته
اشنا په دېنټه د ملتان کرلي یمه

▲ پټی دې گرو کړه ما واده کړه
که مې تر کاله زوی رانه وور گرمه یمه

او د لنډۍ یو یوه بله برخه چې د ځوانانو له خوا ویل شوي ډېر یې د ناوړه دودونو لکه د لور ولور، د انجلۍ خوا راضی کول او د ژوند نورو ناخوالو نه گېله ده.

▲ که مور او پلار دې خدای رضا کړل
د ماما گانو به دې زني و نیسمه

▲ ځان خوبه ستا د پلار نوکر کړم
په نوکرۍ کې به دې تش دیدن کومه

لنډۍ یا تپې هم لکه نور ټولنیز ادبیات د ټولنیزو ستونزو، فسادونو یادونه او غندنه کوي او په ملنډو هغه یادوي.

▲ منگي یې ټول په ډنډ غوپه کړل
د شیطانی منگی په لپو ډکوپنه

طنز چې د ټولنې او اخلاقي خواری یو، عیبونو او فسادونو برملا کولو ته وایي چې په رمز، کنایه او ناز ویل یا لیکل کېږي. یا په بله وینا: ویلی شو طنز د زورکونکو او زورواکانو باندې ښکې دي چې هغوی په مسخرو له پېښو خبروي. لکه دا لاندی لنډۍ.

▲ ځوانانو ننگ راباندې و کړئ
پلار مې ظالم دی ما ښامار لره لېږینه

۲۰۷ چوپړی

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ ځوانانو ننگ راباندې و کړئ
په سور سالو کې مې بلا لره لېږينه

ښه طنز د یوې ټولنې د وگړو هنري تنده ښه خړوبولی شي او په رسا توگه
یې د ټولنې له سیاسي، مذهبي، کولتوري او اقتصادي حالاتو څخه خبروي. لکه دا
لنډۍ:

▲ پر دنیا تول د سرو نه شته
تول د پیسو دی مصلیان خانانویه

▲ ځوانانو زور په بزگرۍ کړئ
سپینې پایڅي د زرو څلي وړانویه

▲ ځواني د زرو روپو آس دی
د بېلتانه پېټې چې وړي سوده به شینه

طنز پر ژوند عارفانه خدا ژړا ده. د ژوند د تضادو او ناخوالو لځونه ده، چې
ټولنېزې موخي لري لکه دا لنډۍ:

▲ پرما دې زر شیندلي نه دي
چې د څراغ په رڼا غواړي دیدنونه

طنز د پوهو خلکو له پاره ویل کېږي، یانې په خوشالۍ او ملنډو سره د هغه چا
په رمز پوهول دي چې په رمز پوهېږي.

▲ څوک چې په سرو شونډو عادي شي
کند او شکري تویوي چې ترخه دینه

یوازې پوه او هوښیار خلک له طنز نه خوند اخېستلی او پر پوهېدلی شي. ناپوه
یې یوازې خنډني اړخ گوري خو د ټولنې ټول خلک پوهان نه دي.

▲ په بسم الله کټ ته ورڅېړه
د نجلۍ کټ د جنغوزي دی مات به شینه

طنز د هجو یوه ډول دی، خو د هجو توندي او تېزي نه لري. يانې هجو مخامخ د چا عیبونه ورته وايي يا مخامخ له چا نه بې پردې پلپوت کوي او هغه چا ته ویل کېږي، چې په رمز نه پوهېږي.

▲ پر ځان د گلو لښته نه اخلي
پر ما دې تېر کړل د کوتکو گوزارونه

▲ جانانه دا دې څه عادت دی
چې پټه، پټه یاري کړې خورې کسمونه

▲ پرېږده چې لوی ښامار مې و خوري
په پاروگر اشنامي ډېره نازېدنه

هجو ویونکی د خلکو بې خبري، ولس غولونه، تعصب خدای نا ډاره **دو**نیا پالو له کړو نه پرده پورته کوي او مخامخ هغوی غندي.

▲ چې اوږه نه خورې بوی ترې نه ځي
چې یاري نه کړې څوک پرې نه وئ تهمتونه

▲ تال ته ختم ښکړي مې مات شول
گناه دې یار ده چې کوي اشارتونه

هزل بیا هغه دی چې پر چا باندې بد وایي.

▲ چې پر زینه ختلی نه شي
نامردې ولې دې گيی پرتوک کلونه

هزل د وییپوهنې په اساس هغه شوخي ته وایي چې د جد، ښد، ضد وي.

▲ پیزوان مې ستا په برېت کې بند شو
تر دروازي پورې بندۍ درسره ځمه

دا د هزل بله مانا ده په شعر او نثر کې توندي لوڅې او بدې خبرې کول:

▲ په مادې څه بلا ده کړې
په مخ مې غبرگې اوښکې ځي خوله درکومه

▲ پر ما دې کلی گماني کړ
نامردي مه خوره تر منگي لاندې څرخونه

هزل په شعر او نثر کې هغو توکو ته هم وايي چې د هغه ويل د اخلاق او ادب
خلاف وي:

▲ په مناسب دې نه پوهېږم
وايه په کوم بارخو دې خوله و لگومه

▲ په خپله خوله چې سوال و نه کړې
په هغه دغه خولگۍ کله درکومه

▲ اول دې لويې راسره کړې
اوس د جستو پرڅوکو ځي چې پېغله يمه

▲ بيا به زه تورکميس و نه کړم
زما دسپينې سينې رنگ يې واراونه

▲ ټينگه مې مه نيسه په غېږ کې
تي مې واړه دي سړنۍ بالغه يمه

▲ خوله به د خدای په رضا درکړم
منگۍ مې ولي بنوروي لنده دې کړمه

▲ جانان مې خوله کې ژبه غواړي
په خوند يې نه دی خپل کلنگ جاري کوينه

▲ ځانگې رابنکته شه خوله راکړه
که زه درپورته شم راماته به دې کړمه

۲۱۰ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

هزل د عامو او منځنیو خلکو له پاره هم ویل کېږي چې موخه یې یوازې خدا
اوساتیري ده:

- ▲ حلوا د شونډو راته کېږده
- له پردېسې ځینې ستومان راغلی یمه
- ▲ څوک به دې مړ کړي بنکلیه یاره
- پردی برستني جگوي شماری خالونه

یا هغه لنډی چې په کې توکي شوي، موخه یې د جانان خوشالول او د هغه
خندول دي لکه:

- ▲ تا چې کوڅه کې توخی و کړ
- زه په توده برستن کې نېغه کېنستمه
- ▲ جانانه راشه چې خوله درکړم
- ماښام مې مړ په خوب لیدې و وېرېدمه
- ▲ څنگه دې خواره کړم خاونده
- چې همسایه مې د خولگی تمه لرینه
- ▲ حسن دې ورځ په ورځ زیاتېږي
- زکات یې باسه چې نظر نه شي مینه،،
- (محمود نظري، ۲۰۱۰ زېږدی)

څېره ۲. د محمود نظري ،، په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډيو، مصریو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۸۹ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)									
لنډی	ټپ	ټیکي	مصري	مضموبی	لنډی	ټپ	ټیکي	مصري	مضموبی
۱۰	۱	۱	۲۲	Related to men	۷	۱	۱	۲۲	Related to men
۷	۳	۷	۱۳	Related to women	۳	۷	۱۳	۱۳	Related to women
۳	۲	۳	۵	Related to children	۲	۳	۵	۵	Related to children
۲	۲	۳	۶	Related to animals	۲	۳	۶	۶	Related to animals
۲	۲	۳	۱۱	Related to plants	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to plants
۲	۲	۳	۱۱	Related to food	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to food
۲	۲	۳	۱۱	Related to drink	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to drink
۲	۲	۳	۱۱	Related to nature	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to nature
۲	۲	۳	۱۱	Related to society	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to society
۲	۲	۳	۱۱	Related to culture	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to culture
۲	۲	۳	۱۱	Related to religion	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to religion
۲	۲	۳	۱۱	Related to politics	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to politics
۲	۲	۳	۱۱	Related to science	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to science
۲	۲	۳	۱۱	Related to art	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to art
۲	۲	۳	۱۱	Related to music	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to music
۲	۲	۳	۱۱	Related to sports	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to sports
۲	۲	۳	۱۱	Related to games	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to games
۲	۲	۳	۱۱	Related to hobbies	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to hobbies
۲	۲	۳	۱۱	Related to interests	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to interests
۲	۲	۳	۱۱	Related to passions	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to passions
۲	۲	۳	۱۱	Related to dreams	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to dreams
۲	۲	۳	۱۱	Related to hopes	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to hopes
۲	۲	۳	۱۱	Related to fears	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to fears
۲	۲	۳	۱۱	Related to wishes	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to wishes
۲	۲	۳	۱۱	Related to desires	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to desires
۲	۲	۳	۱۱	Related to needs	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to needs
۲	۲	۳	۱۱	Related to wants	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to wants
۲	۲	۳	۱۱	Related to likes	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to likes
۲	۲	۳	۱۱	Related to dislikes	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to dislikes
۲	۲	۳	۱۱	Related to loves	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to loves
۲	۲	۳	۱۱	Related to hates	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to hates
۲	۲	۳	۱۱	Related to respects	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to respects
۲	۲	۳	۱۱	Related to honors	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to honors
۲	۲	۳	۱۱	Related to shames	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to shames
۲	۲	۳	۱۱	Related to joys	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to joys
۲	۲	۳	۱۱	Related to sorrows	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to sorrows
۲	۲	۳	۱۱	Related to pleasures	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to pleasures
۲	۲	۳	۱۱	Related to pains	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to pains
۲	۲	۳	۱۱	Related to successes	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to successes
۲	۲	۳	۱۱	Related to failures	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to failures
۲	۲	۳	۱۱	Related to gains	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to gains
۲	۲	۳	۱۱	Related to losses	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to losses
۲	۲	۳	۱۱	Related to profits	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to profits
۲	۲	۳	۱۱	Related to debts	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to debts
۲	۲	۳	۱۱	Related to wealth	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to wealth
۲	۲	۳	۱۱	Related to poverty	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to poverty
۲	۲	۳	۱۱	Related to health	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to health
۲	۲	۳	۱۱	Related to illness	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to illness
۲	۲	۳	۱۱	Related to strength	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to strength
۲	۲	۳	۱۱	Related to weakness	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to weakness
۲	۲	۳	۱۱	Related to power	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to power
۲	۲	۳	۱۱	Related to helplessness	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to helplessness
۲	۲	۳	۱۱	Related to freedom	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to freedom
۲	۲	۳	۱۱	Related to slavery	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to slavery
۲	۲	۳	۱۱	Related to independence	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to independence
۲	۲	۳	۱۱	Related to dependence	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to dependence
۲	۲	۳	۱۱	Related to unity	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to unity
۲	۲	۳	۱۱	Related to division	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to division
۲	۲	۳	۱۱	Related to cooperation	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to cooperation
۲	۲	۳	۱۱	Related to competition	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to competition
۲	۲	۳	۱۱	Related to teamwork	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to teamwork
۲	۲	۳	۱۱	Related to leadership	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to leadership
۲	۲	۳	۱۱	Related to followership	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to followership
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to direction
۲	۲	۳	۱۱	Related to guidance	۲	۳	۱۱	۱۱	Related to guidance
۲	۲	۳	۱۱	Related to direction	۲	۳			

۱۶.۱۵ ري (ر). سرباز خان ،، پښتو ادب کې د ټپي يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې داسې کښلي دي.

،، ټپه، لنډۍ، مصره: ټول محققين په دې متفق دي چې د پښتو شعر ابتدا د ټپي يا لنډۍ نه و شوه. ،، نا کره ده دا زما څېړنه داسې سپيني ته را اوباسي چې د پښتو شعر ابتدا يا پيل په نثر شوی دی. ،، (صفي الله)
د **ولسي** سندرو د ټولو نه **غوره ټولگي دی**، لنډۍ په يوه نيمه **بي مسره کې** مکملېږي. **ځکه** د دې اولنۍ **مسره** لنډه وي، ځکه **بي** نوم لنډی شو. په اوله **مسره کې** يې نهه سېلابونه او په دوېيمه **کې** ديارلس سېلابونه وي.
۱. لنډۍ ته ټپه هم وايي. ښاغلی قاضي اثر پښتو ادب **کې** ليکي ،، چې ټپه ورته ځکه وايي چې په دې اواز ټپ کېږي. ځکه چې د لنډۍ ويلو دا قاعده ده چې په ډېر اوچت اواز سره **ويل کېږي**. نو ځه وخت چې **سړی** په اوچت اواز سره يوه څو لنډۍ و وايي نو اواز يې ټپ شي او بيا نور نه پورته کېږي. ،،

ښاغلی قلندر مومند **بي** پښتو لوک گيت اردو مضمون کې دا وجه ښه يې چې: **ژباړه:** ،، د دې د تسميې وجې اړوند دا قياس کېږي، چې ټپه پښتو ژبه **کې** و مهر، ټاپې، ته وايي او **ځکه چې** پښتانه په خبرو، خبرو، **کې د مثل په بڼه کاروي**، **ځکه دې** ته ټپه وايي او يا دا چې ټپه تاري وهلو ته هم وايي **ځکه** د ټپي د وېنا سره، سره، د دې په سر کې تاري هم وهل کېږي، ځکه د دې ټولگي نوم ټپه **اېښودل شوی**. ټپه ټپولو ته هم وايي، **ځکه چې** دا خفه زړونو له پاره د ټپولو او قرارولو په بڼه وي، ځکه ورته ټپه وايي. ،،

۳. ټپي ته **مصره** هم وايي. ښاغلی قاضي اثر ليکي: ،، د پښتو ژبي مصري یو يوه اولنۍ جز، لنډ (۹ سېلابونه) او بل اوږد (۱۳ سېلابونه) **دي** او ټوله مصره يا لنډۍ د سر نه تر اخره پورې داسې مثال لري لکه د يوې مصري. نو په دې خاطر ورته **مصري** ويل کېږي. **ولسي** پښتانه يې دا **مانا** کوي، چې **مصره** ورته په دې وايي چې د دې مثال لکه د مصري توري په شان وي. دا هم کې دې شي چې مصري یو په شان خوږه وي ځکه **مصره** ورته ويل کېږي.

د ټپي **تاريخ او غوره والی:** د ټپي د **پېڅليک** په **اړه** پرتو روښيله يوه اردو مضمون کې ليکي:

ژباړه ،، ټپي زرگونه کاله راهيسې سینه په سینه، د يوه نسل نه بل نسل ته رامنځته کېږي. دا **ولسي** شاعري، د عام انساني ژوند د هرې زاويې ژاړه کوي. ځکه د مودو تېرېدو **سربېره** هم دغو **کې** داسې تازگي ده لکه چې زموږ د دور تصنيف

وي. د ژوند کوم يوه داسې اړخ دی، چې په دغو کې ښکاره نه دی او د انساني جذبو او احساساتو مخ دی، چې په دې کې دي د هغو ژباړه شتون و نه لري.
تاريخي رښتينولي، جغرافيايي ځانگړنې، د قومونو اندونه، سيمه ييز دودونه، د سرحدې بېلوالي بدلون، د پښتو ژوند او دود ټول رنگونه په دې شاعرۍ کې تازه ښايسته ښکار پري،

دراڼه پروفيسر نواز طاهر روحي ادب لومړي ټوک کې د ټپي په اړه ليکي:
،، ټپه د پښتو روح حکيکي انځور هڼداره ده، غريب او امير، رند او صوفي يا د کوز او پاس وړانديز نه پرته دا د هر تن د زړه اواز دی او د هر تن د زړه په کچې هوساينه ورکوي.،،

د ټپي د بېخليک په اړه خورشيد جهان تاريخ ليکونکي، شېر محمد خان گنډاپور ليکي چې سلطان محمود غزنوي ۴۰۰ هـ لښکر کې ملک خانو نومي يوه سردار و.
چې د گومل درې استوگن و. د هند د فتوحاتو په لړ کې چې د محمود لښکر د گومل درې نه تېرېدو نو په داسې ټاکلي وخت د ملک خانو چنغلي (ښځې، مېرمن) دا ټپه وکړه:

▲ چې د خانو لښکرې راشي
زه به گومل ته د خپل يار ديدن له ځمه

دراڼه حبيبي ،، ټپه خزانه،، کتاب څېړنو په لړۍ کې، چې څه د سند په بڼه ويلي دي، هغه لږ تر لږه ټپه زرکاله پخوانۍ گڼلي، ولې له دې نه هم زياته زړه ده. د بېلگې په بڼه د ټپو ځانگړی ځای:

۱. حمديه او نعتيه څو ټپي:

▲ مينه د خدای د رسول بڼه ده
دا نورې مينې لباسي خاورې به شينه
▲ که تمام عمر عبادت کړم
ستا د احسان اجر به څنگه ادا کړمه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

▲ د گناه پیتی مې په سر دی
د مدینې سردار ته ځم چې کم یې کرینه

۲. سیاسي، حماسي او ملي ټپي:
ازادي:

▲ د ازادی ناوې جوړېږي
هر یوه ځلمی نارې وهي زما دې شینه
په وطن ننگ:

▲ که د وطن په ننگ شهید شوي
په تار د زلفو به کفن درله گنډمه
۳. لیکه یې ټپي:

▲ اباسین بیا په څپو راغی
په سر یې راوړل سپینې ځلي سره پېژوانونه
۴. معاشرتي ټپي:
حجره:

▲ ستا د حجرې درشل کاره شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې ځینه
چيلم:

▲ چيلمه خدايـرو چې دې مات کړم
مین په ما دی غم په تا غلتوینه
پښتانه:

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ پښتانه واړه ستر ځمریان دي
چې وخت یې راشي په سیالی سر ورکوبه

پښتنې:

▲ په سپین میدان به درسره یم
زه پښتنه له تورو نه تنبم مینه

واده:

▲ ځلمیه ننگ راباندې و کره
پلار مې ظالم دی ما په اور کې اچوبه

۵. تاریخي ټپي:

▲ که په میوند کې شهید نه شوي
خدای ږو لالیه بې ننگۍ ته دي ساتینه

▲ ما ورته وې شپېل ته مه ځه
میرزمان خانه فرانسو ته دي ترینه

۶. طنزیه ټپي:

▲ له وېرې غږ کولی نه شم
د سوال یاري ده اوس به خاورې ايرې شینه

۷. فخریه ټپي:

▲ توره به نه کرو نور به ځه کرو
چې مو شوده د پښتنې رودلي دینه

۸. عشقیه ټپي:

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ دیدن د گلو غنچه نه ده
چې د ریبیار په لاس یې یار ته ولېږمه

▲ عاشق سړی نه غلتیږي
له رنگه زېړ وي سترگې تورې گرځوینه

۹. نړۍ واله تپي:

▲ په دنیا غم کله ښادي وي
په ما همېش د غم جندې ولاړې دینه

۱۰. دعا یه تپي:

▲ زما پېنځه وخته دعا ده
رب دې د غم د باده وساته مینه

۱۱. متفرق موضوعات:

وطن:

▲ زه د وطن د باغ مالبار یم
په خپلو سرو وینو به یې تل اوبه کومه
دیدن:

▲ دیدن د سر په بدله دی
چې سر ساتي خاوري به و کړي دیدنونه
فراق:

▲ عاشقي وی جدایي نه وی
خدایه په در کې به دې څه کم شوي و نه

غم:

▲ غم دې د ستا نه وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل راسره وینه

قسمت:

▲ په مخ مې زېر زړوکی خور کړئ
زه د تقدیر لېونو سپو خوړلي یمه

انتظار:

▲ که په شېبو باران ورپېري
زما په خپل لالي باور دی رابه شینه

ارمان:

▲ په تور لحد کې به نارې کړم
زه د دنیا نه ارمانې راغلی یمه

بښېږي:

▲ مازیګری دی بښېږي مه کړه
ته به د ناز بښېږي کوي رښتیا به شینه

گیله:

▲ جانانه ستا نه گيله نه کړم
زه گيله من د خپل نصیب د لاسه یمه

یاد:

د لنډۍ یو، ټپو، ټيکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ که اشنا بد کړي زه به ښه کړم
که جدایي شي زما ښه به یادونه

د جانان خدا:

▲ زما د یار داسې خدا ده
چې د عمرونو مرور په خولا کوینه

تعویذ:

▲ په تعویذونو پوره نه شوه
اوس به لمن په زیارتونو گرځومه

تهمت:

▲ ستا په تهمت مې جامې رنگ شوې
زه به رنگ کړې جامې چرته گرځومه

د سحر باد:

▲ باده د زړه مراد مې یوسه
چې دلسوزي د اشنا راشي و ژاړینه

گل، گلشن او خزان:

▲ گلونه ډېر دي خدای دې ډېر کړي
زما د برخي گل خزان ورپژونه

توره:

▲ مبین پرې یم منکر ترې نه یم
که جلاتان مې سر د تورو سره وړینه

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

مسافري:

▲ مسافري دې ډېره و کره
رب دې سبب د خپل وطن و کره مینه

صبر:

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مي نیت دی بي صبری ته ملا ترمه

د بڼایست ستاینه:

▲ ستا د بڼایست گلونه ډېر دي
خولی مي تنگه زه به کوم، کوم ټولومه

مخ:

▲ مخ يي گلاب سترگي يي شمع
خدایه بورا شم که پټنگ ورباندې شمه

سترگي:

▲ سترگي کچکول کره دیدن واخه
ملنگه یاره په بانه راغلي یمه

لاسونه:

▲ سپین دې لاسونه سپینې لېچې
لکه چي توري په مېدان کې برېښ کوینه

غابښ:

▲ غابښ دې په خوله کې داسي زيب کا
لکه صدف چي په الوان ټومبلي وینه

بانه:

▲ دا مخامخ په کوڅه راغله
کجک بانه یې په سالو ختلي ونه

غاره:

▲ ستا د ایلې په شان غړی ده
زما شړی ده ستا به کله خوښه شینه

خال:

▲ خال دې په منځ د تندي اېښی
لکه سپوږمۍ چې نیماني اسمان ته شینه

زلفي:

▲ زلفي مې مه لنډه وه موري
مار چې لنډی شي دوي خلي خله لگوینه

پېزوان:

▲ پېزوان په لوړه پوزه خوند کړي
لکه په لوړ چنار کې واچوي ټالونه

ریبار:

▲ ریباره راشه چې دې بڼکل کړم
تا به په دې سترگو جانان لیدلی وینه

غماز:

▲ د عاشقی علاج به و شي
خو د غماز علاج به څوک و کړي مینه

مرور:

▲ جانان دې خدای مرور نه کړي
د ده په سر مي دښمنۍ اخېستي دینه
باز:

▲ باز مي د زړه په غوښو لوی کړ
اوس چې د ښکار شو نو د بل لاسو ته ځینه
مازيگر:

▲ جانانه راشه چې پخلا شو
عمر د ژمي مازيگر دی تېر به شینه
شپه:

▲ جانانه ستا په انتظار کې
ستورو ته گورم شپه سبا راباندې شینه
سپورمۍ:

▲ سپينې سپورمۍ حال راته وایه
چې مي جانان مجلس د چا سره کوينه
سپرلی يا پسرلی:

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړو په اوربل کې زېر گلونه
اباسين:

▲ که اباسين راغلی نه وی
په گنکو خړو کې به چا موندل ټيکونه

گودر:

▲ که دې زما دیدن یادېږي
د گودر غاړه اجاره واخله مینه
د بي غیرتي غندنه:

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بي ننګۍ اواز دې را مه شه مینه
وفا:

▲ خاورې ایرې به دې راټول کړم
لکه کچکول به دې په غاړه گرځومه
اختر:

▲ ما ته په ورځ د اختر راشه
زه به در وځم تورې سترګې سره لاسونه
عمر:

▲ زما دې ټول عمر په دار کړو
لکه هوسی په مېړتون شپې تېرومه
فنا:

▲ د دنیا دوي ورځې ژوندون دی
پرون راغلي نن دلي سبا به ځونه
غرور:

▲ ما يې له کبره سلام نه اخېست
اوس يې ژړا په تش دیدن پسې کومه

اختتامی:

▲ بس دې په دغه فېصله ده
ډېری مصري د سړي غم سیوا کوي نه

سوال او جواب تپي:
سوال:

ستا په ديدن مي مونځ قضا كړو
زه به محشر كي خدای ته څه خواب كومه

حُواب:

▲ ستا په محشر کې خواب دا دی
نوی عاشق وم په دیدن نه مړېدمه،
(سرباز خان، ۲۰۱۰ زېږدي)

خبره ۲. ر. سرباز خان، پښتو ادب کښې د ټپي يا لنډو مقام، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۹ لېږدي، (کڼه يې په دانۍ)									
نوم	پښتو / ليکنه	چاپ کال / ټاکنه	ټول بل نوم، ټپي، ليکنې او مصرو	لنډی Langley	ټپي Tapé	ټيکي Tikky	مصرو Mésrrey	ممنوبی Related	لړۍ/صافي Sulfa, Voice
۱۸	ليکي / ټاکنه	چاپ کال / ټاکنه	ټول بل نوم، ټپي، ليکنې او مصرو	۳۴	۱۵	۱۸	۱۸	ممنوبی Related	لړۍ/صافي Sulfa, Voice
				۱۴	۸	۹	۹	ممنوبی Related to men	لړۍ/صافي Sulfa, Voice
				۲۰	۷	۹	۹	ممنوبی Related to women	لړۍ/صافي Sulfa, Voice
				۶	۳	۱۱	۱۱	ونه - ټپي: څرگند او په غي کلي سړه راشي) ونه.	لړۍ/صافي Sulfa, Voice
				۱۸	۱	۱۲	۱۲	پنه - ټپي: څرگنده او په غي چمتی، خوشي سړه راشي) پنه.	لړۍ/صافي Sulfa, Voice
								زورکي - ټپي: (نون زور وړي) نه.	لړۍ/صافي Sulfa, Voice
								زورکي - ټپي: (منه مجهول می *مه) مه.	لړۍ/صافي Sulfa, Voice
								زورکي * = (اړه، خوله، مغوله، خپله) ډیرې لړۍ شونې اړي.	لړۍ/صافي Sulfa, Voice
								څرگنده * = (ګوندنور، بخنور) ډیرې لړۍ شونې اړي.	لړۍ/صافي Sulfa, Voice

۱۵. ۱۸ لېنټيلیک: څېره ۲. ر سرباز خان ,، پښتو ادب کې د ټپي يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې د لنډۍ يو، ټپو، ټيکۍ يو او مصري يو کچې، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په: دانۍ)

۱۷.۱۵ ږي (ږ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم اېنجینېر عبدالکادر مسعود غوښتنه.

، زما گران دوست ډیپلوم اېنجینېر عبدالکادر مسعود ډېر ښکلی هنري ذوق لري، څو لنډۍ یې د انټرنېټ په یوه صفحه کې ډېر په زړه پورې انداز ځای په ځای کړي دي، زما په نظر یې یوه ابتکاري کار کړی دی، زما ډېرې خوښې شوي، ما ورته وویل چې دا ستا کار ځکه د ستایلو وړ دی چې ته یوه اېنجینېر یې او د ادبیاتو سره دې دومره مینه ده چې په دې صفحه دې ډیر زحمت ویستلی دی، زه مسعود صیب ته د اوږد عمر او روغتیا تر څنګ د نورو هنري ابتکاري کارونو ارزو لرم. د دغه گران دوست په غوښتنه په داسې یوه موضوع چې ډېرې اوږدې تحقیقي لیکنې ته ضرورت لري، په څو لنډو کرښو یسره کوم، هیله ده چې د کدر وړ لوستونکي مې د ډېر اختصار په وجه و بخښي.

کله چې د پښتو په ادبیاتو خبرې کوو نو مجبور یو چې د پښتو ژبې په باره کې یوه څه و وایو، همدارنګه پښتو ژبه او پښتانه سره لازم او ملزوم دي. یانې ادبیات حتمي د یوې ژبې پورې اړه لري، هره ژبه به غیر د انسانو څخه په هوا کې منځ ته نه شي راتللې. نو پښتانه، پښتو ژبه او پښتو ادبیات د یوه بل سره تړلي دي نو مونږ که د پښتو د ژبې په اصالت خبرې کو نو په عین زمان کې به د پښتو په ادبیاتو خبرې کو.

پښتو ژبه د تاریخ په مختلفو دورو کې محققینو څېړلې ده او هر چا د خپلې وسې پورې په کې څېړنې کړي دي. ځینو څېړونکو پښتو ژبه غیر اریاني سامي ژبه بللې ده، هغه مستشرقین چې دا نظر لري عبارت دي له هنري راورټي اېنگلېس، سرویلیم جونز اېنگلېس، الکزاندر رنزاېنگلېس، چارلیزمیسن، برنس، ډاکټر بېلو او کرونسکي پولنډی. دوی د پښتو ژبې په څېړنه کې ډېر زحمت ویستلی خو نورو مطالعاتو ثابته کړه چې دا نظر افسانوي، عنعنوي دی او له ریښې یې رد کړی دی.

هغه ډله څېړونکي چې د دې نظر په مقابل کې وایي چې د پښتو ژبه یوه سوچه اریاني ژبه ده چې د هند او اروپایي ژبو د ستري کورنۍ پورې اړه لري، دا ډله هم په درې برخو وېشل کېږي. اوله ډله پښتو ژبه یوه اریاني ژبه بولي چې د اریاني ژبو په شرقی څانګه (سنسکریټ (پورې مربوطه ده. دویمه ډله پښتو ژبه یوه اریاني ژبه گڼي چې د هندو ایراني یانې غربي) اوستایي (څانګه پورې اړه لري.

درېیمه ډله پښتو ژبه نه سانسیکریټ او نه اوستایي پورې مربوطه گڼي، بلکې وایي چې پښتو ژبه یوه مستقله اریاني ژبه ده چې د سنسیکریټ او اوستایي سره

موازي لرغونې ژبه ده، یا په بل عبارت پښتو ژبه د سانسیکریټ او اوستایي تر منځ د اتصال کړۍ ده. د اولي ډلې څېړونکي: کلډیټ پروډ، رابرټ لیچ، رودولف هورنل او پاټ الفنسټن دي. د دوېمې ډلې څېړونکي: جیمز ډار مسټر، ماکس میولر او جورج مارگنسټرن دي. د درېیمې ډلې څېړونکي: ډاکټر ټرومپ، شېلي ډیور، پروفیسور اډلنگ، برنارډ ډورن، جان ملکم او اوستاد پوهاند عبدالحی حبیبی دي. پاسنۍ یو لیکوالو د پښتو ژبې په اړوند د کدر وړ څېړنې کړي دي، کتابونه یې لیکلي دي. چې مونږ د هر یوه کدر داني کوو، نومونه یې د ډېرو لویو لیکوالو او څېړونکو په حیث په تاریخ کې ثبت دي. ما په دې خاطر چې د اصلي موضوع نه لری نه شو نو په دې لنډو څو کرښو می بسنه و کړه، د هر یوه کتابونه او نظریات او دلایل تشریح کول د ډېرې اوږدې مقالې ایجاب کوي.

لنډۍ: په هر صورت لنډۍ د پښتو ژبې اصیل او په زړه پوري ولسي ادب یوه برخه ده، چې لمن یې ډېره پراخه ده، دومره پراخه چې په یوه بیت کې بحرونه رانغاړي او د ژوند مسلط شرایط په ډېره ښکلي بڼه انځوروي. د لنډۍ لومړنیم بیت ۹ او دوېم نیم بیت ۱۳ سیلابونه لري، دا په پښتو کې د شعر یوه خاص فورم دی، لنډۍ فقط په پښتو ژبه کې وجود لري، د نړۍ په بله ژبه کې نه شته.

لنډۍ د زرونو کلونو راهیسې د ولسي شفاهي ادب په توګه خوله په خوله او سینه په سینه له یوه نسل نه بل نسل ته را رسېدلې دي، لنډۍ د انسان په احساس ډېر ژور تاثیر کوي او د پښتني ژوند ټولې برخې په کې ډېرې ژورې لیدلې شوې، چې دا صفت په دومره زور د پښتو شعرونو په نورو ډولونو کې نه لیدل کېږي. لنډۍ د پښتو ادب هغه با ارزښته پانګه ده چې پښتانه پرې ویاړي او په کې د انسان د احساساتو درجه بندي ډېره ډکيکه شوي ده. د پښتنو د عواطفو، دردونو، ستونزو، انګېرونو ښکلي ترجماني کوي او د هر ذوق وړ مطالب په کې لیدل کېږي.

لنډۍ چې شاعر یې نه دی معلوم، شمېر یې نه دی معلوم، زمان یې نه دی معلوم، مکان یې نه دی معلوم، یانې هر چا ویلي، په هره موضوع ویل شوي، بې اندازې زیات ویل شوي دي. په هر وخت کې ویل شوي او د پښتني ټولنې په هر ځای کې ویل شوي دي، نو ځکه لنډۍ دا امتیاز لري چې ټول پښتانه یې خوښوي، لنډۍ د فورم له پلوه ټولې یوه فورم لري. خو د مضمون له پلوه ډېرې متنوع دي او د پښتنو د اجتماعي ژوند ټولې برخې یې په هر زمان او مکان کې په ډېر ساده، روښانه او په زړه پوري طریقه په ځان کې ساتلي دي. په لنډۍ یو کې د پښتو ادبیاتو د ادبي فنونو ټولې نمونې په ډېر روښانه طریقه پیدا کولی شو. په لنډۍ یو کې تشبیهات او استعارات ډېر ښکلي تطبیق شوي، زه د نمونې په ډول صرف دا یوه لنډۍ را اخلم.

▲ ځان یې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د گلو وینه

گران لوستونکي به دا تشه په خپله و گوري، چې په څومره قوت څومره ساده او بڼکلي بڼه په دې لنډۍ کې ځای شوي ده. لکه (بحر په کوزه کې پيدا کولی شو) لنډۍ په پښتني مختلفو سيمو کې مختلف نومونه لري. لنډۍ، ټپه، مصری، ټیکۍ، دا نومونه فقط د محيط په تغير سره بدلېږي نور په فورم او په مضمون کې يې هېڅ فرق نه شته.

لنډۍ، که عشقي دي، که حماسي دي، که ټولنيزې دي، که تاريخي دي، ډېرې خورې دي، ماته گرانې او ډېرې مې خوښېږي.

په لنډۍ یو کې ډېرو د قدر وړ لیکوالو لیکلي دي، چا را ټولې کړي دي، ځينو په کې تقلب هم کړی، پخوانی تاریخي لنډۍ یې پخپل نوم ثبت کړي دي، په هر صورت تر اوسه په لنډۍ یو یوه ژور اکادمیک کار نه دی شوی. هیله ده چې دا نیم گړتیا ډکه شي.

▲ دا اخري لنډۍ دې دا وي
اخر یې مه کړې د یارانو مجلسونه،
(سرفراز مومند، ۲۰۱۲ زېږدی).

څېره ۲. ر پوهنمل سرفراز مومند څخه ، د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه ، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکيو کچه، ۱۳۹۱ لېږدی، (گڼه یی په: دانې)									
گڼه	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
۱۷	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
Related منسوبی									
Related to men سړو ته منسوبی ▲									
Related to women ښځو ته منسوبی ▲									
ونه - unā (څرگند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه									
ينه - ina (څرگنده ی په غږ چلمې، غوښتنې سره راشي) ينه									
زورکۍ - ama (تون زور واري) نه									
زورکۍ - mana (منه مجبوره یی "مه" مه)									
زورکۍ - o (کرله، خوله، مغوله، خپله، تېرۍ لری شتون لري.									
څرگنده - o (کونکور، ښځور،) تېرۍ لری شتون لري.									

۱۹. ۱۵ لښتیلیک: څېره ۲. ر پوهنمل سرفراز مومند څخه ، د ډیپلوم انجنیر عبدالکادر مسعود غوښتنه ، په دې لیکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۹۱ لېږدی، (گڼه یی په: دانې)

۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبيتي پرتله!
کړي، ما ځنې لنډۍ او د پر تېرېستۍ راخېستۍ، دوبيتي او
تله يې پاتې.

،، لنډۍ د انساني ژوند او ځواک يوه هنري تفسير دی چې په عاطفي، تغزلي،
مترنمه ژبه په لوړه او کره بڼه د پښتني ټولنې احساسات، توره، ننگ، مسافري،
غوښتنې هيلې او کره وړه وړاندې کوي. د ښځې او مېړه ترمنځ کورنۍ ژوند، پښتنې
دودونه او ځانگړي مراسم راخلي.

▲ ريباره ورشه ورته وايه
که دېدی یو زور لرې درسره ځمه

▲ جانانه وینس یې که ویده یې
ستا تر کوتې مې لاس تړلې تېروینه

▲ په وینو رنگ توره دې راوړه
راشه په سرو شونډو یې زه درپاکومه

▲ که تور وربل مې میراثېږي
په پښتو ننگ دی جانان نه منع کومه

په لنډۍ یو کې د ښځې دریځ او محرومیت یوه هنري تابلو وړاندې کوي، دا
چې لنډۍ خوږه لگي یوه لامل یې هم دا دی چې د ټولنې د یوې محرومې طبقې د
زړه غږ را اخلي، د پښتني تور سړي او پېغلې د هیلو ترجماني کوي:

▲ د رنجو گوډۍ مې ساتلی
د موزیگي په مرگ به سترگې توروڼمه

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنیو یاري کره مرگ ته ورتلمه

▲ خاونده پلار مې لېونی کړي
د اشنا غېر پسي رنده شبکوره شومه

▲ زما ادې دادا ته وایه
خوشاله نه یمه له ناکامه کور کومه

په لنډۍ یو کې رېښتینې وینا، لوڅه او برېنده ژبه او مسایل انځور شوي دي.
دغه مسالې هم د محرومیت زېږنده دي.

▲ جانانه ستا مزگی نه شته
زما همزولي زانگو گاني زنگوینه

▲ کاشکې چې زه د ملک لور وی
ما به پرتوگ د کوناتو په سر ترنه

▲ په سپینه خوله یې غلی پرېوزه
لکه بورا چې په گل مراوي کړي وزرونه

▲ ټینگه مې مه نیسه په غېر کې
تي مې له خامو شیدو پک دي وبه چوینه

▲ جانانه بد مې اموخته کړي
چې خوله درنه کړم مرور گرځي مینه

په لنډۍ یو کې د نورو اړخونو ترڅنګ د مسافرۍ بېلابېل انځورونه وړاندې
شوي دي، مسافري د پښتو لنډۍ یو یوه خاص باب دی.

▲ مسافري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روضي به خدای رارسوینه

▲ ته مسافر شوي خواره زه شوم
خواره دې مور شه چې له غېرې دې شړینه

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ مسافری خورلي ياره
قربان، قربان دې له خيرنو جامو شمه

▲ چې علم وي عمل يې نه وي
لکه په خره باندې چې بار کړي کتابونه

▲ زما دې علم په کار نه دی
د اباسين څپې دې يوسه کتابونه

▲ طالبه خدايرو به ملا شي
په کتاب پروت يې يادوي شينکي خالونه

▲ چې خدای قاضي رسول شفي شي
هلته به پېش کړم د عاشقو درخواستونه

▲ په عاشق بد مه وايي خلکو
عاشق خو خدای و محمد يې پيدا کړه

▲ الف الله ج جبرائيل دی
م محمد دی د الله سلام ته ځمه

▲ زلفي مي مه لنډه موري
مار چې لنډی شي دوي سره خوله لگوينه

دا يوه لنډۍ ده، په دې لنډۍ کې د زلفو ارزښت او ښکلا څرگنده شوې، نو لنډۍ
هم په همدغه لنډ بحر کې يوه بېل ارزښت او ښکلا لري.
د لنډۍ نوم په خپله په لنډۍ يو کې هم راغلی دی:

▲ لنډۍ کوه او بيا يې ليکه
چې په ټولي کې شرمېنده نه شي مينه

مصره: دا هم د لنډۍ یوه نوم دی، یوه روایت دا دی چې دا د یوې تورې له صفت څخه اخیستل شوی نوم دی، مصری توره یوه نوم دی، هغې تورې ته ویل کېږي چې تېره او برېښنده وي.

بل روایت دا دی چې **مصره** له مصرع څخه اخیستل شوی، همدارنگه دغه مصرع په مصري اوښتي ده، مصره خواره یا چيني ته وايي نو په لنډۍ کې خواره زیات وي.

مصره د مصري یا لنډۍ په ژبه:

▲ **مصري** په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا خو ورک له ملکه شینه

▲ **مصري** په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا یې پیغله ناسته وینه

▲ **مصري** دي ډېرې څو به یې وایم
ترڅو یې وایم د زړه درد مې زیاتوینه

ټیکۍ: دا د لنډۍ بل نوم دی، ټیکۍ له ټیک اخیستل شوی دی، ټیک هغه گانه ده چې پرتندي را څرېږي. ښکلا یې د ټولو پام ځانته را اړوي، نو لنډۍ هم هغه ټیک دی چې په شعري فورمونو کې د خلکو زیات پام ځانته را اړوي او ښکلي ده.

ټیکۍ د ټیکۍ یا لنډۍ په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ **ټیکۍ** مې ډېرې درته و کړي
په لا اله الا الله یې ختمومه

ټپه: ټپه د ټپي په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ **د ټپي** وار راسره کې ده
ماته بي واره ټپي خوند نه راکوینه

▲ دا نیمه شپه ده ټپې خوند کړي
څوک به مین وي څوک به ورک له ملکه وینه

▲ دا نیمه شپه ده ټپې وایه
څوک به مین وي څوک به ورک وي له وطنه

▲ د ټپې وار درباندي راغی
شفتل خورکې رنگ دې زېر وتبستېدنه

ټپه له ټپ څخه اڅېستل شوی نوم دی، ټپ د دوه لاسونو له لگېدو رامنځته کېږي، هم ټپ د یوه سخت گوزا له امله رامنځته کېږي او هغه ځای شین اوري. ټپ د هېرېدو نه وي، د پېغور ټپ خو بیا عمري وي، دغه ټپ چې د لاس له ټپېدو څخه اڅېستل کېږي، دا هم د دوه لاسو له اوازې را وځي، لنډۍ هم د دوه مسرو یوه اهنګین غبرګون دی.

بل روایت دا دی چې سندرغاړي د دغه صنف، د ویلو پر مهال د زیات اغېز له امله یوه غوړ په یوه لاس ټپوي او له یه کرېانه! وروسته ټپي ته ځان جوړوي. دا هغه څرګندونې دي چې کوم علمي استدلال نه لري، خو فولکلوري روایتونه دي، کې دی شي دې ته ورته نور روایتونه هم موجود وي.

د لنډۍ جوړښت: لنډۍ ځانګړی موسېقيت یا ریتم لري، د پښتو څپیز خجیز وزن پالي، لومړۍ مسره یې نه څپي او دوېمه یې دیارلس څپي ده. تونیک جوړښت یې داسې دی چې په لومړۍ مسره کې څلورمه او اتهمه مسره یې خجنه ده او په دوېمه مسره کې یې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه خجنه ده.

▲ توتان پاخه ممانې توري
زه د موزي د ږوږۍ څه پروا لرمه

تو - تان - پا - خه - م - ما - نې - تو - ري
زه - د - مو - زي - د - ږو - ږو - ډی - څه - پر - و - ل - ر - مه

دوېمه مسره یې په (ونه، یینه، ئنه، نه، مه، ه) وروستارو پای ته رسي، همدغو وروستارو د دغې شاعرانه وینا موسېقيت او ښکلا زیاته کړې ده.
ونه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی

په سر یې واورې وروي، چاپېر گلونه

ینه:

▲ مازیگری دی ښېرې مه کړه

ته به د ناز ښېرې کوي، امین به شینه

نه:

▲ زما په رنځ جانان خبر دی

دارو خو نه کړي، تش مې نه کوي پوښتنه

مه:

▲ د یار مې پیغله خور په کور ده

نیستی د ورور ده، چې بدله ورسره شمه

د لنډۍ دوېمه اوږده مسره مانا او انځور بشپړونکي مسره ده. که دا مسره ونه ویل شي نو لومړۍ مسره یوازې بشپړه مانا او مفهوم نه شي رسولی.

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

دا مسره په یوازې ځان انځور یا مفهوم نه بشپړوي خو چې دوېمه مسره ورسره مله شي نو انځور او مفهوم بشپړ شي:

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوبینه

لنډۍ په خپلې تنگي ۲۲ څپیزې غبرکې لکه سین په کوزه کې ځایوي.

لنډۍ په همدې جوړښت کې بشپړه مانا او مفهوم رسوي، مشبوع شعر دی، نورې زیاتونې یا کمونې نه مني، که پر لنډۍ یو څوک څه ورزیاتوي، هغه د دې مانا لري، لکه په یوه پاڅه دېوال پورې چې څوک خټې ټپي. لنډۍ زیاتره مهال د ښځینه وو له خوا ویل کېږي، ځکه چې په پښتني ټولنه کې ښځه تر نارینه له محرومیت سره زیاته مخ وي، زما له نظره دا چې د لنډۍ ویناوالې زیاتره ښځې دي او ښځینه احساس هم په کې زیات انځور شوی دی. لامل یې دا دی چې په پښتني ټولنه کې ښځې د نارینه وو په پرتله له محرومیت سره زیاتې مخامخې وي، ښځې له نارینه وو سره په غربت او خوارۍ کې شریکې وي. درد یې دواړه گالي خو د یوازیتوب

او محرومیت څېړې تر نارینه وو بنځې زیاتې پر مخ خوري، په پښتني ټولنه کې دعاشق او معشوقې د دیدنونو له پاره ځایونه او پلمې هم شته، لکه د رواخلي گودر د لارې سر دلته جنی د خیر په غونده نه کېنې او نه د مړې خېټې پارسي غږوي، بلکې زیاتره دردونه جنی گالي. جنی د خپل لالي په مسافری ژاري او باران ته دسوال ځولی نیسي چې:

▲ بارانه ورو، ورو پې ورېږه
په مسافر اشنا مې نه شته دالانونه

▲ که باران اوري و دې اوري
واوري دې نه اوري چې لارې بندوینه

▲ باران د ځمکې ابادي ده
شیرینه یاره زه په تا اباده یمه

هلک یا عاشق بیا باران ته په دې دعا یا غوښتنه دی:

▲ بارانه ورو، ورو را ورېږه
لیلا سالو لرې کوي لمد به شینه

بل نارینه په غریبې او خوارۍ پسې ورک وي، جنی د پلار په شرطونو او ولور پوره کولو پسې پیسو پیدا کولو له پاره لرو، لرو وطنونو ته وځي:

▲ د هېندستان په میرو ورکه
تر گل نازکه یاره خدای به دې ساتینه

▲ د هېندستان په میرو ورکه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ څو چې دا شنه غنم لو کېږي
ما به لالی په ژړا ستړې، ستړې کینه

▲ یوه کال به نوره درته کېږم
زیارت خو نه یې چې جنډې به دې ساتهمه

▲ سورت یاسین را باندې وایه
په ما خولې د ځنګدن راغلي دینه

▲ خط مې لیکلو ته رایاد شوي
کلم مې مات شو کاغذ اوښکې تویینه

▲ جدایي مه راولي خدایه
مرګ مې قبول دی جدایي نه کېلومه

▲ بېلتون په لوړه غونډه ناست دی
کلم په لاس دی دوه یاران جدا کوینه

لنډۍ: همدا احساس بیا په لنډۍ کې هم دښځینه له خولې را څرګندېږي چې له
خپل معشوق سره د مینې څرګندونه کوي:

▲ په عسکري دې خپه نه یم
خپه په دې یمه چې گوشتي ته دې لېږینه

لنډۍ: د سپینو او تورو جامو ذکر بیا په لنډۍ یو کې په دې احساس شوی دی:

▲ څنګه په سپینو جامو ګرځي
رب دې عاشق که چې خیرن دې و وینمه

په لنډۍ یو کې څوځنده یا حسي انځورونه چې د انساني ژوند اړخونه څرګندوي
ډېر ښکاري. په دغو هنري او شاعرانه انځورونو کې له باد، سپوږمۍ، لمر، کابو،
بوټو، ګودر، منګي او په ټوله کې له ناشعوره څېزونو سره خبرې کېږي.

▲ د مازیګر زېږیه لمره!
په روغو وایه د رنځورو سلامونه

▲ ځمکې د خدای روی مې دروړی
چې خاورې نه کړې نازولي صورتونه

▲ د دامان باده یار ته وایه
د ځنکدن سلگۍ وهم تا یادومه
▲ سپینې سپوږمۍ حال راته وایه
چې مې جانان مجلس له چا سره کوبه

▲ سپوږمیه سر وهه راخبره
یار مې د گلو لو کوي گوتې ربښه

د هنري ارزښت له مخې مور دوی ډوله لېنډۍ لرو:

۱: هغه لنډۍ چې په مصنوعي توگه رامنځته شوي یا بدیعي ښېگنې یا ادبي
صنعتونه یې مصنوعي وي.

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورگل چې د سبا شمال وهینه

▲ کد دې شمشاد زلفې دې پانې
دا نرۍ وروځې دې کوکنار کرلې دینه

▲ خبرې لنډې، لنډې و که
د لارې سر دی څوک به ځي څوک به راځینه

اسطوره هم په ولسي ادب کې یوه ځانگړی ځای لري، اسطوريي کیسې زیاتره
ولسي رنگ لري.

په لنډۍ یو کې (د پیري، ښامار، دبې، سیمرخ او...) اسطوري ډېرې تکرار شوې
دي، اسطوره هم د ولس د ذهنیت زېږنده ده، نو پر همدې بنسټ هغه څه چې د ولس
له خوا رامنځته شوي وي او په ولس کې مشهور وي، هغه دولسي یا فولکلوري د
ادب په بېلابېلو ژانرونو کې ځان راښيي:

۲۳۵ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ همخولو ننگ راباندې و کړئ
په تور دېبي مې ودوي ژړا راځینه

▲ د تا په سترگو کې پېریان دي
چې په تا راشي جوتي ماته راکوینه

▲ د بڼاپیرو په کلي راشه
چې په سورکو شونو دې تنده ماته کړمه

▲ بدری جمالي باکمالي
د ناز دلالي په خدا دې ستي کړمه

▲ بېلتون بڼامار په لار کې پروت دی
د پاروگر اشنا مې هېر شول منترونه

دې ته ورته په یوه شمېر نورو لنډیو کې هم دغه اسطوري په لنډیو کې
انځور شوي دي. ،، (لال باچا، ۲۰۱۵ زېږدي).

څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ،، د لنډی او دوبیتی پرتله! ،، کړی. ما ځنې لنډی او د پر تربښتی ځنې راڅېستی، دوبیتی او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډیو، مصری، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۹۴ لېږدي، (گڼه یې په: دانې)									
نوم	لنډی	ټپي	ټیکي	مصري	مشموبی	دوبیتی	دېر	دېر	دېر
۱۰	۲۶	۲۸	۲۰	۱۰	Related to men	▲	سرو ته مشموبی	Related to women	▲
۱۱	۱۱	۸		۵	وله - uná: (څرگند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
۱۵	۱۵	۱۸	۱۰	۵	وله - ná: (څرگنده ی په غږ چلې، غونډې سره راشي) پښه.				
۶	۶	۴			زورکي - ana: (تون زور واري) نه.				
۱۰	۱۰	۱۳		۸	زورکي - mana: (مانه مجبوله هی *مه) مه.				
۱	۱	۴			زورکي - ná: (نږه، خوله، مغوله، خپله) ډیرې لوی شتون لري.				
۹	۹	۷		۲	څرگنده ،، د (گردنور، بخورم) ډیرې لوی شتون لري.				

۱۰. ۲۰ لښتلیک: څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ،، د لنډی او دوبیتی پرتله! ،، کړی.
ما ځنې لنډی او د پر تربښتی ځنې راڅېستی، دوبیتی او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو،
ټیکو یو او مصری کچې، ۱۳۹۴ لېږدي، (گڼه یې په: دانې)

۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډۍ يو په باره کي تر سرليک لاندې په مقاله کي په لاندې بڼه کښلي دي.

،، ما کال يوه نيم مخکې ،، د پښتو نظم ځينې توکي او اړخونه ،، تر عنوان لاندې يوه مضمون ليکلی و. په هغه کې مې د لنډۍ يو په باره کې هم څه ليکلي وو. زه خوشاله يم زما هغه مضمون د پښتو ژبې د پوهانو او منقدينو ترڅنگ، لږ تر لږه، د يوه تکړه ليکوال او اوستاد ښاغلي آصف بهاند توجه ور واړوله. ښاغلی بهاند زما د ليکنې له دې اړخ سره چې لنډۍ مې، لږ تر لږه په پخوا زمانه کې، چې پښتني مېرمنې د سواد له نعمت څخه بې برخې وې، د اکثريت او حتا (حتي) ټولو پوهانو د نظر په خلاف، چې اکثريت لنډۍ د ښځو مال بولي، د نارينه وو مال بللی دی، مخالف دی.

ښاغلی بهاند وايي زه د جهاني له دې نظر سره چې پښتني مېرمنې د سواد د نه لرلو له امله د لنډۍ جوړولو وړ نه بولي مخالف يم او دا د يوې پښتني له استعداد منکرېدل گڼم او د ټولنې د يوه قشر پر استعداد باندې يې خاورې اړول گڼم. د لنډۍ يو په باب له پيل نه تر نن پورې ډېره سلنه فولکلوريستان په دې عقیده دي چې د لنډۍ يو ډېرې سلنې تخليقونکي، پښتني پېغلې او مېرمنې دي چې د بند ټولنيز چاپيريال او په دې چاپيريال کې پر دوی باندې د شويو ظلمونو انعکاس او د خپل دردېدلي زړه غږ يې په کې اوچت کړی دی.

ښاغلی بهاند د خپلې ادعا د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ځينو ليکوالانو لکه حبيب الله رفيع، سليمان لايق او محمد اعظم سيستاني نظرونه وړاندې کوي. په داسې حال کې چې يوازې د ليکوالانو، که څه هم ډېر مشهور او پوه کسان به وي، نظرونه د چا د نظر او عقيدې د ردولو له پاره کفايت نه کوي بلکه بايد لازم شواهد، اسناد او نوې خبرې وړاندې شي.

لومړی خو ما، خدای مه کړه، د پښتنو ښځو او پېغلو له استعداد او پوهې څخه هېڅ وخت انکار نه دی کړی. دغه گړۍ، په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې، داسې ځوانې نجونې او مېرمنې لرو چې نه يوازې په شعر او نثر کې له نارينه وو سره سيالي کولی شي بلکه د ډېرو نارينه ليکوالانو، شاعرانو او څېړونکو زور نه په رسېږي. خو زما خبره د نن څخه سل دوي سوه يا درې څلور سوه کاله مخکې زمانې ته متوجه ده. هغه زمان چې ښځو سواد نه درلود او په قفسونو کې ساتل کېدلي.

نه یوازې یې سواد نه درلود بلکه د ټولنې ظالمانه حاکمو قوانینو د یوه پردې ځلمي سره د مینې د څرگندولو په بدل کې د هغوی سروونه غوځول. لږې به نه خو، د یوه وېشتمې پېړۍ په شرایطو کې چې د لویو او پرمخ تللو ښارونو په منځ کې ځوانې نجلۍ ته د خپلې خوبې د ځلمي د انتخابولو حک (حق) نه ورکول کېږي او حتا له کوره اېستل کېږي او یا له ځلمي سره یوه ځای وژل کېږي. نو سل کاله مخکې تصور کول خو بیا ډېر گران کار نه دی.

ښاغلی بهاند د خپل نظر د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ښاغلي سلیمان لایق خبرې را اخلې چې د لنډۍ یو په باب یوه لیکلې اثر په مقدمه کې یې د لنډۍ یو ډېره زیاته برخه د ښځو مال بللی دی، وایي چې ښځو د لنډۍ یو په واسطه د ظالمانو اجتماعي رواجونو په مقابل کې ږغ او چټ کړی دی او د عدالت غوښتنه یې کړې ده. ښاغلی سلیمان لایق یوه څو لنډۍ د مثال په توګه راوړي.

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژبو یاري کړه مرګ ته ورتلمه

▲ پلاره کوډله دې ایره شه
سورکۍ مڼه دې په کارغانو و خورمه

ښاغلی آصف بهاند وروسته لیکي چې اوسنډ اعظم سیستانی هم د لایق د نظر په څېر همداسې گڼي چې د لنډۍ یو پراخه برخه د ښځینه له خوا تخلیق شوي دي. ښاغلی بهاند وروسته د زهیر شینواري نظر راوړي چې هغه هم په دې عقیده دی چې د لنډۍ یو ډېره زیاته فیصدي د ښځو له خوا لیکل شوي دي.

لومړی خو زه د ټولو منقذینو، په تېره بیا د پښتو لنډۍ یو د څېړونکو، توجه دې غلت مشهور ته را اړوم چې فکر کوي د پښتو اکثریت لنډۍ ښځو او نجونو ویلې دي.

په دې لنډۍ یو کې یې د سوځنده مینې اظهار کړی دی، کله یې خپل ځلمي مینان د جنگ میدانونو، تورې وهلو، مړانې ته تشویق کړي دي او کله یې د اجتماعي بې عدالتۍ یو په مقابل کې بغاوت کړی دی.

په داسې حال کې چې خبره داسې نه ده بلکه په ثبت شویو لنډۍ یو کې (که چېرې ښځو ته منسوبې شوي لنډۍ رښتیا هم د ښځو ویولو) اوس هم د نارینه وو ونډه زیاته ده.

د پېښور د پښتو اکاډیمۍ مخکنۍ رییسې ډاکټرې سلما شاهین د پښتو لنډۍ یو په راغونډولو ډېره خواري کړې او د روحي سندرې په نوم کتاب کې یې څه د پاسه پښخه لس زره لنډۍ راغونډې کړي دي. د کتاب په هر مخ کې درېوېشت لنډۍ راغلي دي او ما په اټکلي ډول د کتاب دوې، دوې مخه را وړول. نتیجه د هغو څېړونکو مخالفه ده چې گومان کوي د لنډۍ یو له سلو ډېره زیاته د ښځو له خوا ویل شوې دي.

۳۴۰-۳۴۱ مخونو په شپږ څلوېښتو لنډۍ یو کې یوولس ښځو ته منسوبې دي. د ۴۶۲-۴۶۳ مخونو کې د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه یوازې څلور لنډۍ ښځو ته منسوبې دي. د ۱۴۲-۱۴۳ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه شپاړس لنډۍ، د ۲۰۸-۲۰۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه ۱۴ لنډۍ، د ۲۶۰-۲۶۱ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه ديارلس لنډۍ، د ۴۷۸-۴۷۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه شپاړس لنډۍ او د ۹۸-۹۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه یوازې شپږ لنډۍ ښځو ته منسوبې دي.

زه د ټولو لیکوالانو، په تېره بیا د پښتني فوکلور د دې ارزښتمن ژانر په باب څېړونکو او لیکوالانو نظریاتو ته احترام لرم خو صرف دوی نه پوښتنه ورڅخه کوم چې دوی کله دا تصور کړی دی چې د یوه لوی خان یا غریب پښتانه په کور کې یوه ښایسته نجلی پر کوم ځوان باندې مینه وي، د مینې اظهار په شعرونو او سوځنده غلبو کې وکړي. د هغې پیغلې ځای به چېرې وي؟

▲ جانانه راشه ځان اوبه که
پر سپین بارځو مې خولې دم ولاړې دینه

▲ دا پیغلتوب مې په غم زور که
خیالي ځوانان را باندې مري خونکاره شومه

تاسې فکر و کړئ؛ یوه پیغله په خپل کلي یا شا او خوا کې دونه مشهوره شوې ده چې د هغې سره د مینې په سیالي کې د رقیبو ځلمیو ترمنځ په جنگونو کې څو ځوانان وژل کېږي، دا پیغله لا بیا هم ژوندۍ ده، لا لنډۍ جوړ وي، په کور او محیط کې یې ښايي پلار او کاکا په جگ سر گرځي. هېڅ نه ورته وایي!! او یا په وازه خوله نارې وهې، خپل یار د خپل سپین بارځو په خولو د اوبولو له پاره را بولي او څوک څه ورته ویلی نه شي یا نه ورته وایي.

▲ ولې دې بد راسره و کړه
ما په همزولو کې ویل چې یار لرمه

نجلۍ د کلي په همزولو کې د یار نوم اخلي، د هغه په یاري ویاړي او لا پر اوږو باندې سر ورته پاته دی!

▲ سپوږمۍ د خدای روی مې دروړی
جانان مې مه رسوا کوه ماله راځینه

▲ سپینې سپوږمۍ ته مې خوله واخله
د کلا سیوري ته مې مه بیایه ډارنه

پېغله نجلی ته په شپه کې جانان راځي، دا د رسوايي له وېرې ترورمۍ ته ترجېح ورکوي، سپوږمۍ ته خواست کوي چې د دې جانان او د هغه سره دې پټه مینه رسوا نه کړي؛ خو په بله لنډۍ کې پېغله دونه زړه وره شوې ده چې خپل هغه جانان ته چې د شپې یې کلي ته ورغلی دی. دا د خولې د اخېستلو له پاره د کلا سیوري ته گوښه کوي، د ډارن او بې غیرته خطاب کوي. آیا دا خبرې د منلو وړ دي؟

دلته یوازې یوه دلیل راوړلی شو او هغه دا چې د لنډۍ یو ویونکي معلوم نه دي او نا معلومو پېغلو او مېرمنو ویلي دي. بیا به نو سزا چا کومې پېغلې ته ورکوله. آیا دا خبره موږ منلې شو چې پېغلو او ځوانو مېرمنو به عاشقانه لنډۍ ویلي، هغه به یې خپرولي او د دوی راز به پټ ساتل کې دی؟ په تېره بیا چې خبره زرهاوو پېغلو او د سونو کلونو زمانې ته ورسېږي.

د طالب جان او گل بشرې په فوکلوري داستان کې، د باچا لور پر طالب باندې مینه کېږي؛ مخکې له هغه چې له طالب سره نکاح وکړي او یا یې پلار په خبر شي، میاشتي او حتا کلونه له هغه سره پټه مینه کوي. د هغه حجرې ته ورځي او ساعتونه ورسره تېروي.

▲ سر له کتابه که را پور ته
ستا د کتاب تر حاشیو ډېر دي زما خالونه

▲ سر له کتابه که را پور ته
په سترگو ږوند شي پر کتاب در وخته

له بده مرغه زموږ ځینو لویو محققینو دغه خیالي او د ناممکناتو مجموعي فوکلوري داستان، نورو دغه راز داستانونو ته د رښتونو کیسو په سترګه کتلي او طالب جان او گل بشره او نور فوکلوري قهرمانان یې د پښتو ژبې په شاعرانو کې شمېرلي دي. ما د پښتو فوکلوري نکلونو لنډ تحلیل په نوم کتاب کې دې موضوعاتو ته نسبتاً مفصله اشاره کړې ده. دلته به ټولې خبرې د یوه لنډ مضمون تر حوصلې وټلې کار وي.

پوهندوی آصف بهاند وروسته د پښتو لنډۍ یو د لرغونتوب په برخه کې زما خبرې ته اشاره کړې ده او لیکي چې جهاني لکه څرنگه چې د پښتنو مېرمنو له لوري د لنډۍ یو د تخلیق په برخه کې شک ښودلی دی. داسې یې د لنډۍ یو تاریخي قدامت ته هم د شک په سترګه کتلي دي. خو ښاغلي بهاند په دې برخه کې هم یوازې د څو تنو پوهانو او شاعرانو په ویناوو او لیکنو استناد کړی دی، چې زما په نظر یوازې د نظریاتو راورل، په هغوی استناد کول د یوې عقیدې د ردولو او خپلې عقیدې د ثابتولو له پاره کافي نه دي.

ما هېڅ وخت د پښتني لنډۍ یو د لرغونتوب څخه انکار نه دی کړی بلکه د یوه پښتانه شاعر په حیث د پښتنو د دې ښکلي فوکلور په افتخار کې ځان شریک ګڼم. خو زه وایم د لنډۍ یو د څلورنیم یا پېنځه زره کلن لرغونتوب د اثبات له پاره یوازې د یوې لنډۍ مثال راورل کافي نه دي.

زه وایم پښتنو د څلورو پېنځو زرو کلونو په جریان کې، د سیمې د نورو اوسېدونکو قومونو په څېر، نه یوازې د اوسېدلو سیمې بلکه کولتورونه او مذهبونه تبدیل کړي دي نو باید چې په خپلو لنډۍ یو کې یې د ویدي سرودونو، مهابهارت، راماین او... نورو شهکارونو په څېر د سیمو، خدایانو، تاریخي پېښو او قهرمانانو یادونه کړې وی. او که یې یادونه نه وي کړې نو بیا موږ په څښي استناد کوو.

یوازې احساساتي کلمات کفایت نه کوي. د ښاغلي بهاند دا خبره کافي نه ده چې وایي زموږ پښتنو سواد نه درلود نو ځکه به یې د زرګونو کلونو زړې لنډۍ د خلکو له یاده وټلې او ثبت سوي نه وي. ویدي سرودونه او مهابهارت، چې بشر په خپل ټول ادبي تاریخ کې په دغه عظمت منظوم او پراخ شهکارونه ایجاد کړي نه دي او یوازې مهابهارت د ایلیاد او اودیسه لس چنده ضخامت او اوږدوالی لري او د ۸، ۱ میلیونو کلماتو څخه جوړ شوی دی؛ مخکې له هغه چې د کاغذ پر مخ ولیکل شي څو سوه کلونه سینه پر سینه انتقال او په دې جریان کې کرار، کرار بشپړ شو. له بلې خوا که یوازې د سواد نه شته والی د لنډۍ یو د نه ثبتېدلو علت وي نو دا اوس حاضر څه باندې سل زره ثبت شوي لنډۍ له کومه راغلې دي.

که موږ د درېو څلورو سوو کلونو د لنډۍ یو د ثبتولو له پاره حافظه لرو نو زه یقین لرم چې د څلور زره کاله مخکې لنډۍ یو څخه به، که نور هېڅ نه وی، لږ تر لږه سل دوې سوه راته پاتې وی. البته زما مطلب بیا هم د لنډۍ یو له لرغونتوب او قدامت څخه انکار نه دی بلکه وایم چې د یوه تحقیقاتي مضمون یا کتاب د لیکلو له پاره یوه څه دقیق او مستند دلایل په کار دي او خپلو راتلونکو نسلونو ته باید په اټکلونو او غلط مشهور باندې قناعت ورنه کړو. په تاریخي، علمي، ادبي تحلیلونو او متونو کې له اټکل او قیاس څخه کار اخېستل کېږي. خو داسې نه چې ټول استناد او تحلیل مو پر روایاتو او اټکلونو ولاړ وي.

د پښتو ژبې یوه لیکوال د یوې لنډۍ د تاریخي لرغونتوب د ثابتولو له پاره مجهول ته په مجهول جواب ورکوي. دی یوه لنډۍ د مثال په توګه راوړي:

▲ که د خالو لښکري راغلي
زه به ګومل ته د خپل یار دیدن ته ځمه

،، پورتنۍ لنډۍ ناکره ده، کره بڼه یې چې په تاریخ مرصع کې راغلي په لاندې بڼه ده:

▲ که د خانو لښکري راغلي
زه به ګوملي ته د یار سلام ته ځمه

(افضل، ۱۸۸۵ زېږدۍ، ۱۲۱ چوپړی) او (شهبوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰ چوپړی)،،

لیکوال ادعا کوي چې خانو (کره: ملک خانو، ناکره: ملک خالو) د سلطان محمود غزنوي سره د هېند د فتوحاتو په جګړو کې ملګری او د هغه یوه لوی قوماندان وو.

نو په دې حساب دا لنډۍ لږ تر لږه زر کاله پخوا ویل شوې ده. البته هېڅ تاریخي متن د سلطان محمود په لښکرو کې د خانو په نوم د کوم جنرال یا پښتانه قوماندان یادونه نه ده کړې.

که چېرې چا په دې اړه کومه کېسه کړي وي نو هغه یوازې فوکلوري ارزښت لري او د تاریخي پېښې په حیث استناد نه شو په کولی. موږ باید د خپلو ځوانو څېړونکو او زده کونکو ماغزه په دغه راز بېخايه لیکنو مغشوش نه کړو.

پوهندوی آصف بهاند، چې زه یې په زړه کې کدر لرم او د ده پوهه او استعداد مې پر خپل اولس باندې پېرزو دی، د لنډۍ یو د لرغونتوب په برخه کې، بیا هم د ځینو لیکوالانو پر احساساتي کلماتو او اظهاراتو باندې استناد کوي او په دې لړ کې د گران اسدالله غضنفر یوې مقالې ته اشاره کوي چې د شاعر پیرمحمد کاروان او شپون نظریات یې را اخیستي دي. غضنفر صیب وایي، ما له ښاغلي کاروان او استاد شپون سره د لنډۍ یو د لرغونتوب په باره کې مرکې لرلې چې ښاغلي کاروان د پښتو لنډۍ د پښتنو د ارواگانو همزولي وبللې چې ډېر خوند یې را کړ. استاد شپون هم د لنډۍ یو په باب د لنډۍ یو غوندې خورې خبرې وکړې.

د ښاغلي کاروان خبره خو د هغه د شاعرانه مزاج محصول ده، د شعر او شاعرۍ په درد خوري خو شپون یوه څه په تفصیل ږغېدلی دی او باید چې همداسې ږغېدلی وي. شپون وایي زه له مارګن شترن سره تګلې ته تللی وم. د ده، اووه څلوېښت ژبې زده وې. یوازې یې د پښتو ژبې اووه لهجې یادې وې. دی هغه وخت اتیا کلن وو. غره ته یې وکتل وېي ویل:

▲ په لویو غرو د خدای نظر وي
په سر یې واورې اوروي چاپېر گلونه

او بیا یې موږ ته و ویل ،، که افغانستان تکه، تکه شي. که یې غرونه ونړېږي او سیندونه یې وچ شي، پښتانه ټول محوه شي خو لنډۍ به پاتې وي. له دغو لنډۍ یو به بېرته پښتانه را زرغونېږي او بېرته به افغانستان جوړ شي،،

لومړی خو، د شپون په خپله اصطلاح، د اووه څلوېښتو ژبو زده کړه د تأمل وړ خبره ده. که سړی هر څو نابعه شي نو د یوې ژبې د زده کړې له پاره، هغه هم په داسې توګه چې یوازې د پښتو اووه لهجې یې زده وي، لږ تر لږه دوی کلونو وخت ته ضرورت لري چې په دې حساب باید ښاغلي مورګنسترن د خپل ژوند څلورنیوې کلونه د ژبو زده کړو ته ورکړي وي. نورو ژورو علمي تحقیقاتو ته به یې، چې له ده څخه یې د نړۍ په کچې مشهور مستشرق جوړ کړ، چندانې وخت نه وای پیدا کړی.

خو مورګنسترن له ۱۸۹۲ څخه تر ۱۹۷۸ پورې یانې شپږ اتیا کاله ژوند کړی دی. قسمت د اووه څلوېښتو ژبو د زده کولو له پاره کافي ژوند نه وو باندې پېرزو کړی. په دې کې هېڅ شک نه شته چې د مورګنسترن ډېرې ژبې زده وې. هغه په اته لس کلنۍ کې سانسیکریټ ژبه زده کړې وه. لاتیني ژبه یې لا مخکې زده کړې وه او وروسته یې انګریزي، پښتو، دري، اوزبکي او بلوچي ژبې زده کړې. په ټولو ژبو یې خبرې کولې خو د دې ټولو ژبو شمېر لسو ته هم نه رسېږي.

البته موږ به د شپون صاحب په احترام پېنځه لس ژبې هم ورسره ومنو.

خو زه گومان نه کوم چې د مارگنسترن په سطح یوه لوی عالم او مستشرق به د لنډۍ یو په باره کې، چې ساده او ښکلې فولکلوري ژانر دی، دونه بېځایه او احساساتي اظهارات کړي وي. نه غرونه نرېږي، نه سیندونه و چېرې او نه پښتانه له منځه ځي.

که دا نا ممکنې پېښې، خدای مه کړه، رښتیا شي نو بیا په تشو لنډۍ یو کې د دونه لویو حوادثو د مخنیوي زور هم نه شته.

زه نه پوهېږم چې د غضنفر په څېر یوه درانه لیکوال ته، چې زه یې مضامین معمولاً په ډېر شوق لولم، دومره احساساتي او بېځایه کلماتو، چې د نیمې خولې خندا ارزښت هم نه لري، په یوه ثانیه چورت وهلو نه ارزې، څرنگه دونه خوند ورکړی چې په خپله مقاله کې یې ځای ورکړی دی. گودر:

یوه موضوع چې په پښتني لنډۍ یو کې ډېره زیاته راغلي ده هغه گودر دی. د گودر څخه پېغلې منگې ډکوي او په لاره کې ځلمي ورته ولاړ دي. هر یوه د خپلې خوښې کړې ښکلې پېغلې سره پټه پارانه کوي. ډېرو خارجیانو به چې افغانستان یې یا نه دی لیدلی او یا یې پوره نه دی لیدلی. د دې لنډۍ یو څخه داسې اخیسته کړې وي چې گودر د پښتنو ځلمیانو او نجونو د دیدن او ملاقات کولو ځای دی.

ډېر هغه پښتانه ځلمي به چې د فولکلوري ادب او رښتونو کیسو او پېښو په توپیر نه پوهېږي هم په دې عقیده وي چې گودر به یوه وخت د ځلمیانو او ښایستو پېغلو د ملاقات ځای وو. په داسې حال کې چې د گودر څخه د اوبو د وړلو په وخت کې د گودر په دوي کیلوميترې کې د نارینه سیوری هم څوک نه شي لیدلی او چې اوزگری هغه لوري ته ورشي سر یې غوڅېږي.

د گودر په باره کې ویل شوي لنډۍ د ځلمیانو تش خیال پلو او د زړه آرزو wishful thinking ده. د گودر په باره کې ویل شوي لنډۍ خپل فولکلوریک ادبي ارزښت لري. ځینې یې ډېرې ښایستي دي. یوه وخت به گودر نه وي خو دا لنډۍ به سوونه کلونه ژوندۍ پاته وي او په مجلسونو کې به اورول کېږي.

▲ که دیدن کړې گودر ته راشه

زه به منگۍ په لپو ورو، ورو ډکومه

▲ گودر ته خُم را پسې راشه
زه به له نورو نجونو وروسته پاتې شمه

▲ گودر ته خُم را پسې راشه
ما په منگي کې پراتې راوړي دینه

▲ گودر ته خُم راپسې راشه
منگي مې دوی دي نړۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې ټول گودر په ښایسته کپړي
هغې نجلۍ ته مور منگۍ نه ورکوینه

د گودر او د گودر سره نږدې، د ځوانو مینانو ترمنځ د پټو ملاقاتونو په باب
ډېرې زیاتې لنډۍ ویلې شوي دي او د آدم خان او درخانۍ چې د نکلونو ډولونه یې
ډېر زیات دي، په یوه نکل کې د دواړو ترمنځ لومړۍ لیږنه د گودر سره نږدې شوې
ده. زما له لومړۍ ځوانۍ، اته لس کلنۍ یا نولس کلنۍ، څخه د گودر سره نږدې د
یوه ځلمي او بېغلې ترمنځ د اوږدې مکالمې هغه برخه چې اورېدلې مې ده تر اوسه
په یاد ده. زه گومان کوم چې دا مکالمه به د لنډۍ یو په کتابونو کې نه وي راغلې او
دلته یې راوړل بې گټې نه بولم.

▲ پر گودر راغلي برابره
یا خولگی راکه یا منگۍ درماتومه

▲ زه چې و تاته خولگی درکم
زه به د بوري مورکۍ څه خواب کومه

▲ مور ته دې داسې خواب ورکه
چې له منگي سره پر مخکې و لوېدنه

▲ مور به مې داسې راته وایي
منگۍ دې روغ پر خوله دې راوړل پرهارونه

▲ مور ته دې داسې خواب ورکه
منگۍ پر خټو زه پر کانو پرېوتمه

▲ زما د مورکې خواب دې و کړ
اوس مې پر سپېنه خولگۍ کښېکاره غاښونه

▲ خولگۍ دې داسې مزه راکړه
چې سپېن نبات يې پر دوکان و شرماونه

له دې وروسته دوي لنډۍ په داسې لوڅو کليماتو ويل شوي دي چې زما له پاره يې دلته ليکل گران دي. د پښتو لنډۍ يو تر نيمايي زياته برخه، په ساده او ښکلې کليواله ژبه، د لوڅې او پټې مينې سندرې دي. نور نو تقريباً په هر باب يوه څه په کې موندل کېږي. سړی ویلی شي چې د کليوالو او مالدارو پښتنو د معاشري او اجتماعي ماحول تقريباً بشپړ تصوير دی. تر ټولو ښه خبره دا ده چې د پښتنو د خپل منځي دښمنۍ يو او ترېور گلوی يو په باره کې يا هېڅ لنډۍ نه شته او يا که شته نو د نشت په شمار دي، اکثریت لنډۍ د سوځنده او ځلمۍ مينې خوږې سندرې دي. ماته د لنډۍ يو دغه مينه ناک او سوله ايز اړخ تر هر څه زيات خوند راکوي.

پوهندوي آصف بهاند وروسته يوې بلي مسألې ته اشاره کوي او هغه دا چې وايي، د لنډۍ يو په باب د جهاني په نظرياتو کې تر ټولو نوی، د پام وړ او د بحث وړ نظر دا دی چې دی وايي هر څوک کولای شي لنډۍ و وايي، په خپل نامه يې ثبت کړي، څو په دې ډول د لنډۍ يو ويلو او ليکلو يوه رقابت را منځ ته شي. دی داسې استدلال کوي چې پخوانۍ يو خلکو سواد نه درلود، لنډۍ يې په خپل نامه نه شوای ثبتولی او لنډۍ به سینه په سینه تر نورو نسلونو پورې لېږدول کېدلې. دی وايي چې هغه کسان چې وايي لنډۍ دي د شخص په نامه نه ثبتېږي، دا يوه نا پوهېدنه يا غلت فهمي ده چې که د لنډۍ شاعر مالوم نه وي، ارزښت به يې لا ډېر وي. جهاني د خپل بحث په يوه ځای کې داسې ليکلي دي:،

ځينې څېړونکي بيا په دې عقیده دي چې اوس هم شاعران کولی شي چې لنډۍ جوړي کړي او ويي ليکي، خو په دې شرط چې لنډۍ به په خپلو نومونو نه ثبتوي. د دې عقيدې او نظر اساس هغه غلت فهمي ده چې گواکې د لنډۍ يو ارزښت په دې کې دی چې شاعران او ويونکي يې څرگند نه دي. په داسې حال کې چې د داسې زرگونو لنډۍ يو ويونکي څرگند نه دي چې دومره له هنري ارزښت څخه برخې دي چې نه پر کاغذ باندې په ليکلو او نه ذهن ته په سپارلو ارزې.

دا چې زړې لنډۍ مور ته سینه پر سینه را رسېدلې دي علت یې دا دی چې زموږ اولسونو سواد نه درلود؛ لنډۍ یې لیکلې نه شوی او چا په خپلو نومونو د لنډۍ یو د ثبتولو کمال نه درلود. ځکه نو لنډۍ نه لیکل شوي وې او نه یې شاعران څرگند وه.

خو که چېرې یوه شاعر د سل گونو او زرگونو ښو لنډۍ یو د لیکلو استعداد ولري، مور څرنگه هغه په خپل کلام او کمال له فخر کولو له حق څخه محرومولی شو؟ پخوا چې لنډۍ لیکل شوې نه وې خو چا لیکلې نه شوی؛ اوس چې یې لیکلې شي، پرېږدئ چې په خپلو نومونو یې ثبت کړي او د رقابت په میدان کې ښي، ښکلې او غښتلې لنډۍ ایجاد شي. یانې د لنډۍ یو د اخیستلو والي او سوچه والي اساس دا نه دی چې لیکل شوي نه دي او اولسونو سینه پر سینه نقل کړي دي. بلکه خبره د لنډۍ یو په ښایسته، موضوع، متانت او تاثیر کې ده.

که یوه لنډۍ ښایسته، سوچه او متینه وي؛ که یې شاعر معلوم وي او که نه وي اولسونه به یې حتماً خوښوي، سینو ته به یې سپاري، له یوې حوزې څخه به یې بلې ته نکلوي او خپل گډ مال به یې بولي. د شاعر له مړینې څخه سل کلونه وروسته به له اولس سره اوسېږي.

بھاند وروسته لیکي چې ،، که د لنډۍ یو ثبتولو د بېلا بېلو ستونزو په لړ کې د جهاني صاحب نظر ومنل شي چې هر څوک هر ډول لنډۍ کولی شي په خپل نامه ثبت کړي، دا پوښتنه به د ځینو فولکلورپوهانو او څېړونکو له خوا مطرح شي چې مثلاً همدا نن څوک یوه لنډۍ په داسې تورو او مضمون ثبتوي چې ښايي پخوا به په عین تورو او عین مضمون لیکل شوې او ثبت شوې وي. هغه بیا څنگه کېږي، دا مسله به څنگه کېږي چې فولکلور د اولس مال دی او لنډۍ هم د فولکلور یوه برخه ده. څنگه کې دی شي چې د خلکو مال دي د یوه شخص په نامه ثبت شي،،

ښاغلی بھاند صاحب! په عین تورو او عین مضمون که یوه بیت یا یوه لنډۍ مخکې موجوده وي او څوک یې کټ مټ را نقلوي نو دا خو ادبي غلا ده. که دا غلا له کورم ډېوان څخه وي او که د اولسي ادب څخه وي خبره یوه ده؛ په هغه باره کې څوک څه نه وايي. خو که لنډۍ د پښتنو د معاشري او اجتماعي شرایطو را پېژندونکې فولکلوري ژانر بولو، که دا د مینانو او ځوانو عاشقانو د سوي مینې غلبې، د بېلتانه په اور کبابېدل، له ځینو ناورو کورنۍ یو او اجتماعي مقرراتو او رواجونو سره مخالفت او کله، کله د اجتماعي بې عدالتۍ یو په مقابل کې د ځوانو نجونو او ځلمیانو بغاوت بولو نو دا ټول شیان خو اوس هم موجود دي.

موږ څرنګه کولی شو چې خپل ځلمي د لنډۍ یو په فورم کې د مینې له اظهارولو او یا د اجتماعي بې عدالتۍ یو په مقابل کې له عکس العمل ښودلو څخه منع کړو؟ موږ به هغوی ته څرنګه و وایو چې تاسې د لنډۍ یو له جوړولو پرته بل د هر ډول شعرونو او نظمونو د جوړولو حق لرئ.

تاسې له کوم فارسي ژبي څخه اوریدلي چې وایي د رباعي یا دوه ایزو جوړول منع دي او که څوک کومه دوه ایزه جوړه کړي نو دا ادبي غلا ده.

همدا اوس زموږ هزاره وروڼه هره ورځ په لس هاوو دوه ایزې، چې د هغوی د فولکلور یوه غني او ښایسته برخه او فورم دی نه تولیدوي؟ نو تاسې باید شاعرانو، په تېره بیا ځلمو شاعرانو ته دا وښایست چې تر کوم کال یا کلونو او یا زمانې پورې د لنډۍ یو جوړول او ویل اړین عمل او اولسي کار وو. تر هغه وروسته د لنډۍ یو جوړول ناروا او د لایق صاحب په قول د فولکلور د فورم او فکر د غلا کولو عمل ګڼل شوی دی.

لایق صاحب دا کار په ډه رڼا ورځ غلا کول او د تاریخ مسخ کول بولي.

موږ د لنډۍ یو په فورم کې د ورته مضامینو د کارولو په سل هاوو مثالونه لرو.

او په کتابونو کې ثبت شوي هم دي.

د دې لنډۍ یو ویونکي په هېڅ توګه معلوم نه دي؛ د لنډۍ یو د ویلو تاریخ یې هم څرګند نه دی. ویونکي یې ښايي مړه وي او که ژوندي وي موږ یې نه پېژنو.

موږ به څوک د لنډۍ یو په غلا نیسو او څرنګه به یې اولسي، ملي او یا د ضرورت او امکان په صورت کې بین المللي محکمې ته سپارو. د مثال په ډول:

▲ په طبيبانو نه رغېږم
د یار په تش دیدن به روغ شم نه راځینه

▲ په طبيبانو نه رغېږم
زه ستا د حُسن تمانچو ویشلی یمه

د لنډۍ یو، ټپو، ټيکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ په طبيبانو نه رغېرم
زه سترگو تورو د ليلا وهلی یمه

▲ په طبيبانو نه رغېرم
ماله په کار دې د اشنا تش دیدنونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلو تومبلي دې په زلفو کې گلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلي ښکاره شوي لکه لمر په دیوالونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جینکو راورل په اوربل کې زېر گلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
ځلمي په سر د پولو ږدي لنډ کډمونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
د خاورو گاري نه شنرا د گنگرو ځینه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
په غم به مړ شم غم به قبر له ورځمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
په غم لړلي یارانې ستړی دي کړمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
غم کې به مړ غم کې به تورې خاورې شمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم وړکوټی مړ وی چې مې نه لیدی غمونه

دا مثالونه په سل گونو دي او موږ د خپلو لوستونکو وخت نه سو ورباندې ضایع کولی. اوس خبره دا ده چې موږ به په دې لنډۍ کې کومه یوه اصیله بولو او څوک به را نیسو چې هلکو!!!؟ دا د اولس مال مو ولي غلا کړی او تاریخ او فوکلور مو څرنگه مسخ کړی دی. دا کار خصوصاً هغه وخت ډېر گران دی چې د لنډۍ یو، فرضي، غلا کوونکي مړه وي او موږ د چا د گریوان نیولو او د ډېر قهر (ځاڅ) په صورت کې د څېړلو وس ونه لرو.

اوس خبره په دې کې ده چې اولس څوک او شاعر څوک دی؟ دا شاعر خو هم د اولس بچی دی. هغو کسانو چې لنډۍ يې لیکلې او په اولس کې يې خپرولې، هغوی له اسمان څخه راغلي ول؟ که اوس کوم شاعر یا شاعران را ولاړېږي د خلکیانو او پرچمیانو په وخت کې د پل څرخي د زندان ترڅي شپې ورځې او غیر انساني شکنجې د لنډۍ یو په کالب کې اچوي. شاعران را ولاړېږي پر کابل او د افغانستان پر نورو ښارونو باندې د مجاهدينو د حکومت او د تنظیمونو تر منځ د جنگونو له امله د ښارونو د تباhe کېدلو په باب ټپي له سوزه ډکې لنډۍ جوړوي او لیکي. که اوس شاعر یا شاعران په پېښور او د پاکستان په نورو ښارونو کې د افغان مهاجرینو سره د پاکستاني مقاماتو د بدسلوکو او د مهاجرینو د بدو ورځو په باب لنډۍ لیکي د دې کار عیب (ویار) او نقص په څه کې دی.

همدغه لنډۍ به پنځوس او سل کلونه وروسته زموږ د تاریخ یوه فصل وي. شاعران به يې مړه وي او لنډۍ به يې، که د دوی په نومونو چاپ شوي وي که نه وي، د نورو لنډۍ یو په څېر د اولس مال وي. نه لنډۍ او نه يې کالب کوم مقدس حیثیت لري. که موږ په دوولس سېلابي بحر کې د زرگونو غزلونو د لیکلو حک لرو.

د لنډۍ یو په خواره کالب کې هم د زرهاوو لنډۍ یو جوړلو مستحق یو او حتا زه خو خپل ځوانان دي ته را بولم چې د دې خواره کالب د ژوندي ساتلو له پاره هغه ته نوي، نوي مضامین ور واچوي او یوازي د بېلتون او غماز څخه په شکایت کولو بسیا نه شي.

البته ځوانان باید کوښښ و کړي چې خپلې لنډۍ په خپلو خاصو ټولگو کې په خپلو نومونو چاپ کړي او د راټولو شویو یا را ټولو کړو لنډۍ یو په کتابونو کې يې وانه چوي. په دې توگه به هم د هر شاعر خپل، خپل شعري استعداد څرگند وي، هم به پخې او بېخونده لنډۍ سره بېلې شوي وي او هم به مو د لنډۍ یو امانت، چې له بده

مرغه تر اوسه نه دي خوندي شوي، ساتلي وي. که په دغه شکل مخ ته ولاړ شو نو بيا به له يوې خوا د اصیلو پخوانیو لنډۍ یو پر حريم باندې تېری هم نه وي شوی او په همدغه خواره قالب کې به مو، راتلونکو نسلونو ته، د خپلو پیغامونو د رسولو کار جاري ساتلی وي.

په لنډۍ یو کې د کیفیت او کمیت مسأله:

تر اوسه پورې چې څېړونکو د لنډۍ یو د راټولولو په کارونو ځانونه ستړي کړي دي، خوارۍ او زحمتونه یې د ستاینې وړ دي، البته د هغوی په کارونو کې یوه لوی عیب دا دی چې د لنډۍ یو په نوم او شکل یې هر څه لاسته ورغلي دي هغه یې را غونډي کړي دي.

د خپلو کتابونو ضخامت خو یې زیات کړی او د زیاتو او لا زیاتو لنډۍ یو د راغونډولو په مسابقه کې یوه له بل څخه مخکې شوي دي، خو د ښایستو او اصیلو لنډۍ یو رنگ یې بد کړی او خوند یې خراب کړی دی. د لنډۍ یو د راټولولو کار باید دوام و کړي. ښایي اوس هم داسې لنډۍ وي، زه یقین لرم چې وي به، چې تر اوسه د لنډۍ یو په کتابونو کې نه وي راغلي؛ خو تر وسته، وسته باید کیفیت ته پر کمیت باندې ترجیح ورکړه شي.

موږ داسې ډېرې لنډۍ لرو چې د شکل له مخې هېڅ نیمګړتیا نه لري. کټ مټ لنډۍ ده، خو د متن له مخې هېڅ خوند نه لري او له ورايه ښکاري چې هسې د کتاب پاڼه په توره شوې. د لنډۍ یو شمېر ورباندې زیات شوی دی.

دا لنډۍ ښايي د ډېرو زرو پاڼو څخه را نکل شوي وي؛ مګر د لنډۍ یو په کالب کې هر څه د راغونډولو ارزښت نه لري. د مثال په توګه:

▲ په تېښته نه خلاصېږي ياره

مهر محکم دي د ياری ولگونه

▲ په توره ځان خاشي، خاشي کړه

زه به مرهم د سپيني خولي درباندي ږدمه

▲ په ځکندن کې راله راشه

په خمارو سترگو مي ته کېږده لاسونه

▲ په ځکندن مې ځان حضور کړه
کېنل مې لېان کړه چې بيا نه کړې ارمانونه

▲ خاونده ته مې مدد گار شي
نفس او شيطان مې اباسين ته غورځوینه

▲ د زني خال دې پېرنگی دی
ځکه دې پلار د انگریزي سلام کوینه

▲ د زړه مکان مې جانان لوټ کړو
د خوشالی سامان یې تول و چلاونه

▲ دلاله سړې پنرې په پښو کا
د فلانکي خان له پاره و غواره ملکونه

▲ دلاله شني لېبنتي به و خوري
که په ورتلو دې جانان ونه ژړونه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شری سره یوه ځای نه کړې مینه

د دغه راز لنډۍ یو شمېر سل گونو او بڼایي زرگونو ته ورسېږي، خو هېڅ
وخت به د کتابونو له پانو څخه بهر ونه وزي او هېڅکله به یې اولسونه خپلو سینو
ته ونه سپاري.

یوازې هغه لنډۍ د اولسونو په سینو کې ځای نیسي او یوازې هغه لنډۍ زموږ د
غني فولکلوري میراث برخه کېدلې شي چې له خولو را و وزي او پر زړونو کېښي.

داسې لنډۍ شته چې ما څه باندې پنځوس کاله مخکې د لومړي ځل له پاره
اورېدلې او بیا مې تر نن ورځې پورې له یاده نه دي وتلې. په دې لنډۍ یو کې بڼایي
د ساده او معصومي پښتني مینې هغه رنگ پروت وي، هغه شرنګ و لري چې له
یوه ځل اورېدلو سره په زړه ننوزي او بیا د وتلو لاره نه لري.

۲۰۲ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصريو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ مسافري دې روزي مه شه
زه دې ملاله خوله ویده پرې ایښې یمه

▲ زیارت کوم نه را رسیږي
خدایه که گډ کړې دا د کانو زیارتونه

▲ تر دې پورې توپک دې څار شم
په اوږه ستا دی کږه زه د خیاله ځمه

▲ سپورمۍ پر منځ د اسمان راغله
زه خواره ناسته مرور پخلا کومه

د پښتو فولکلور زیاته توجه غواړي. ولیم جونز، جیمز ډار میسټر، تور برن او نورو د پښتنو د فولکلوري سندرو، نکلونو، متلونو او لنډیو په راټولولو کې ډېره مرسته کړې ده. د مرحوم محمد گل نوري، پروفیسر سیال کاکړ، ډاکټري سلما شاهین او نورو خواخوږو زیار او زحمت جلا، جلا د ستاینې وړ دی او د پښتو ژبه به یې پوروري پاته وي. خو د پښتو ژبې د فولکلور ډېرې برخې، په زیاته د فولکلوري سندرو برخه، چې ډېرې زیاتې تاریخي پېښې په کې نغښتې دي، ډېر زیات کار ته اړتیا لري او زه یقین لرم چې ډېرې داسې ارزښتناکې سندري به د تل له پاره ضایع شوي وي چې زموږ د تاریخ ناسیږلي رازونه به یې ویلۍ.، (عبدالباري، ۲۰۱۶ زیږدی)

څېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ،، یوه ځل بیا د لنډیو په باره کی ،، په دی لیکنه کی د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۹۵ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)									
نښه	د عبدالباري جهاني	په باره کی	د لنډیو په باره کی	د ټپو په باره کی	د ټیکو په باره کی	د مصري په باره کی	د لنډیو په باره کی	د ټپو په باره کی	د ټیکو په باره کی
۲۱	د عبدالباري جهاني	په باره کی	د لنډیو په باره کی	د ټپو په باره کی	د ټیکو په باره کی	د مصري په باره کی	د لنډیو په باره کی	د ټپو په باره کی	د ټیکو په باره کی
Related منسوبی									
Related to men سړو ته منسوبی ▲									
Related to women ښو ته منسوبی ▲									
ونه - tunā (څرگند او په غیر کلمې سره راښی) ونه.									
بڼه - bā: (څرگنده په غیر جملې، غونډلې سره راښی) بڼه.									
زورکی - ama: (تون زور وړي) نه.									
زورکی - mana - (مه مجهوله هی * مه) مه.									
زورکی * * : (ترله، خوله، مغوله، څوله) ټپو لری شتون لري.									
څرگنده * * * : (څرگندوړه، بخڼوړه) ټپو لری شتون لري.									

۱۰. ۲۱ لښتلیک: څېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ،، یوه ځل بیا د لنډیو په باره کی ،، په دی لیکنه کی د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصريو کچه، ۱۳۹۵ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)

۱۶. د انځورونو، څېرو او لېښتليکو لړليک:

لومړي ټوک د انځورونو لړليک:.

- ۱:- د لټکې يا دوی سره مار (# ۱ انځور)..... ۱۸
- ۲:- دوی سره مار (# ۲ انځور)..... ۱۸
- ۳:- د لټکې يا دوی سره مار (# ۳ انځور)..... ۱۸
- ۴:- د لټکې يا لنډۍ (# ۴ انځور)..... ۱۸
- ۵:- د تور دوی سره مار يا چورنيا د نړۍ والي گنې گڼه ۶۱۰۷۶ يا توره لټکه،
يا توره لنډۍ (# ۵ انځور)..... ۱۹
- ۶:- لنډۍ (# ۶ انځور)..... ۱۹
- ۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور)..... ۱۹
- ۸:- د دوی سره مار، لټکه يا لنډۍ (# ۸ انځور)..... ۱۹
- ۹:- لنډۍ (# ۹ انځور)..... ۲۰
- ۱۰:- لنډۍ خپل خواړه خوري (# ۱۰ انځور)..... ۲۰
- ۱۱:- د لنډۍ ايکسري (# ۱۱ انځور)..... ۲۰
- ۱۲:- لنډۍ په ډډمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور)..... ۲۰
- ۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سپڅه شي، زموږ
لر غونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه پېيلې يا شعر سره تشع کړی دی.
- ۱۳# (انځور)..... ۲۱
- ۱۴:- بڼکلي او خوره لټکه، لنډۍ يا دوی سره مار، لنډۍ چمتو ده، څارني کوي.
رون بورم چې داسې مې و کښل د لنډۍ يو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي
اړخ ونډی دی، زموږ لر غونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه شعر سره تشع
کړی دی. چې ورته لنډۍ وايي او ټولي ځنگېرني يې سره ورته دي..... ۲۱
- ۱۵:- وران ټپ ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴ (# ۱۵ انځور)..... ۳۰
- ۱۶:- ۶۸۸۲۹ وونډس، ټپ، (WOUNDS ۶۸۸۲۹). (# ۱۶ انځور)..... ۳۰
- ۱۷:- درنځور يار ټپ (# ۱۷ انځور)..... ۳۰
- ۱۸:- د نورستاني مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټيکۍ چارپېريال انځور وي.
رون بورم چې داسې مې و کښل د ټپکۍ يو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي
اړخ ونډی دی، زموږ لر غونو پښتنو نيکونو ټيک له يوه بڼه پېيلې شعر
سره تشع کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، او ټولي ځنگېرني يې سره ورته
دي. (# ۱۸ انځور)..... ۳۷

- ۱۹:- ډاگیر - سره زرو - له یو آر څخه - ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله وړاندې ده. (# ۱۹ انځور)..... ۴۶
- ۲۰:- لوریستان - اوسپنزه - ژړو - ډاگیر - ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله وړاندې ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدي دی. (# ۲۰ انځور)..... ۴۶
- ۲۱:- ویسیکس - رافیار - تیستود - همفیشری مصری. (# ۲۱ انځور)..... ۴۶
- ۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصری ۱ ایل جي. په ډانگ پيلي روڼ بورم چي داسې مي و کښل د مصری یو له پاره، کت مت يي همدا فلسفي اړخ وندي دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصری له یوه بڼه پېيلي (پېران، اشلوک، شېر يا شعر) سره تشبې کړی دی. چي ورته مصری وايي، او ټولي ځنګېرنې يې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)..... ۴۷
- ۲۳:- خوندي شوی انځور د مصری ځاګري له مصری توري سره. چي د انځور شاه سپين بګروند لري، ګڼه يې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور)..... ۴۷
- ۲۴:- خوندي شوی انځور د مصری ځاګري له مصری توري سره. چي د انځور شاه سپين بګروند لري، ګڼه يې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور)..... ۴۷
- ۲۵:- مصری سکیمیتارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور)..... ۴۷
- ۲۶:- یو آر - سیمېتار - د- ډېلیو اي بي. مصری (# ۲۶ انځور)..... ۴۸
- ۲۷:- ډاګیر - د هډوکي لاستي والا مصری (سپين موتي مصری) (# ۲۷ انځور)..... ۴۸
- ۲۸:- مملوک - نېکمر غه - مصری - د محمد رسول الله مصری (# ۲۸ انځور)..... ۴۸
- ۲۹:- توره - املاش - دودیزه - زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور)..... ۴۸
- ۳۰:- می سینین - ډاګېر - د ځمريانو د ښکار مصری (# ۳۰ انځور)..... ۴۸
- ۳۱:- د محمد رسول الله مصری (# ۳۱ انځور)..... ۴۸
- ۳۲:- د لیکاني یا کلم په بڼه څو خوري مصری. (# ۳۲ انځور)..... ۴۸
- ۳۳:- د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو، د رنگونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنگونو د ټاکلو کړنلاري انځور. * زه څو سکرينو څخه په یوه محال ګټي اخلم، زما د کمپيوټر د ښېښي انځور. (# ۳۳ انځور)..... ۶۷
- ۳۴:- ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چي ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور. * ما يې انځور باستلی دی، د پڅښتې يې سور څکی نت سور رنگ لري. (# ۳۴ انځور)..... ۱۰۵

- ۳۵: گل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)،
۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې
گڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصری، ټپه او ټیکۍ په کې سره گډې ټولې
شوي دي. * مایې انځور باسټلی دی، له A۴ یې د چوپړو (مخونو) جوسه
لږ اوږد دی. (# ۳۵ انځور) ۱۰۶
- ۳۶: - محمد دین ژواک د پښتني سندرې لومړۍ برخه ۱۳۳۴ لېږدي ج چوپړي
انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې گڼه ۴ ده او
سريل گڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې
په کې ۷۳۰۰ دانې لنډۍ، مصری، ټپه او ټیکۍ په کې سره گډې ټولې شوي
دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصری، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزي کې صدیق
الله رښتین سره گډې په کې کښلې دي. * مایې انځور باسټلی دی، له A۴
یې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۶ انځور) ۱۲۰

لومړي ټوک د څېړو لړلیک:.

۵. ۱ څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو ۱۰،۰۰۰ لیکل شوي شعرونو)،
۱۴ ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال
۵. ۲ څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو ۱۰،۰۰۰ ویل شوي شعرونو)،
۱۴ ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال
۱۰. ۳ روښنایی یا رڼا د لنډۍ څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنگونو څرنگوالی
۵۷
۱۰. ۴ څېره ۱. ۲. ۱ پېنځه څلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو
نورو پښتو شعرو رنگونو ښکاروندی (د رنگونو
کود)، ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال ۶۶
۱۴. ۵ څېره ۱. ۳ الف زما د کتاب څلېر کې د دود څخه زما د لنډۍ یو، ټپو،
ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (گڼه یې په:
دانې) ۹۵
۱۴. ۶ څېره ۱. ۳ ب زما په نیمکۍ یو او زما په ایزو کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو
او مصری یو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (گڼه یې په: دانې) ۹۵
۱۴. ۷ څېره ۱. ۳ ب له دې ټولو ۱۱ راډیوگانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او
مصری د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپړپړي. ۱۰۴

لومړي ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:.

۱. ۱۴. ۱ لښتیلیک څېره ۱. ۳ پ. و، څلېر کې د دوو دود، زما په لیکي کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې ۲۰۰۶ - ۱۷ (گڼه یې په: داني)..... ۹۶
۱. ۱۴. ۲ لښتیلیک: څېره ۱. ۳ ت. زما اېزو کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (گڼه یې په: داني)..... ۹۶
۱. ۱۵. ۳ لښتیلیک: څېره ۲. الف گل پاچا الفت و، پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، (گڼه یې په: داني)..... ۱۱۹
۱. ۱۵. ۴ لښتیلیک: څېره ۲. ب محمد دین ژواک و، پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکي، په نننيزې د ج چوپړي کې د صديق الله رښتين د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۳۴ لېږدي، (گڼه یې په: داني)..... ۱۲۳
۱. ۱۵. ۵ لښتیلیک: څېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه و، پښتو څېړنې ،، د پوهاند صديق الله رښتين په اوومه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صديق الله رښتين د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه یې په: داني)..... ۱۲۴
۱. ۱۵. ۶ لښتیلیک: څېره ۲. پ پښتو ټولنه و، پښتو څېړنې ،، د پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتني مېرمنې يوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه یې په: داني)..... ۱۲۸
۱. ۱۵. ۷ لښتیلیک: څېره ۲. ت پښتو ټولنه و، پښتو څېړنې ،، د سليمان لايق په مقاله لنډۍ سرليک او په لنډۍ یو کې د تغير او بدلون پروسه، څلورم او پېنځه دېرشم چوپړي کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۶۱ لېږدي، (گڼه یې په: داني)..... ۱۴۵
۱. ۱۵. ۸ لښتیلیک: څېره ۲. ت - ۱ قلم ټولنه و، چي لايق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د باز محمد عابد ثبت او

- کښلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کي د
لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي،
۱۳۶۱ لېږدی، (گڼه يي په: داني) ۱۵۸
- ۹.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. ب، د پښتو شعر ځمکچپوهنې (هندسي) جوړښت
،، محمد محمد اسمعيل يون، ۷ او ۱۳۸
چوپړي، کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او
مصری یو کچي، ۱۳۷۷ لېږدی، (گڼه يي په:
داني) ۱۶۱
- ۱۰.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. ج، د پښتو دولسي ادب لاري،، څېړنوال دوست
محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کي د
لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي،
۱۳۸۵ لېږدی، (گڼه يي په: داني) ۱۶۵
- ۱۱.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. چ جانان، د پښتو لنډۍ یو کي محروميت،، په دي
ليکنه کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو
کچي، ۱۳۸۵ لېږدی، (گڼه يي په: داني) ۱۷۰
- ۱۲.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. ځ، د پښتو اولسي شاعري کي د ټپي اهميت،،
فياض علي شاه اخونزاده، ليکنه کي د لنډۍ یو،
ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۸۶ لېږدی،
(گڼه يي په: داني) ۱۷۵
- ۱۳.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. څ محمد حامد حلیمي، د لنډۍ د گلونو په سمندر
کي،، په دي ليکنه کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او
مصری یو کچي، ۱۳۸۶ لېږدی، (گڼه يي په:
داني) ۱۸۴
- ۱۴.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. خ ولايت خان خدران، د پښتو لنډۍ یو په اړه يوه
څو خبري،، په دي ليکنه کي د لنډۍ یو، ټپو،
ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۸۷ لېږدی،
(گڼه يي په: داني) ۱۹۰
- ۱۵.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. د آلمان ږغ راډيو، د پښتو کي لنډۍ څه ته وايي؟
،، حبيب الله رفيع د مرکي کښلی متن، ليکنه کي
د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي،
۱۳۸۹ لېږدی، (گڼه يي په: داني) ۱۹۴
- ۱۶.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. د ۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکي
د پوښتنو ځوابونو کي، د پښتو لنډۍ ژوند
څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي،، په دي ليکنه

- کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي،
۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په: دانې) ۲۰۴
- ۱۷.۱۵ لېنتيلیک: څېره ۲. د محمود نظري و، په لنډيو کې طنزي او خندونکي
توکي، ، په دې ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو
او مصری یو کچي، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په:
دانې) ۲۱۰
- ۱۸.۱۵ لېنتيلیک: څېره ۲. ر سرباز خان و، پښتو ادب کې د ټپي يالندۍ مقام
،، په دې ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او
مصری یو کچي، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په:
دانې) ۲۲۲
- ۱۹.۱۵ لېنتيلیک: څېره ۲. ر پوهنمل سرفراز مومند څخه و، د ډيپلوم
اېنجينېر عبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې
ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو
کچي، ۱۳۹۱ لېږدي، (گڼه يې په: دانې) ۲۲۵
- ۲۰.۱۵ لېنتيلیک: څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون و، د لنډۍ او دوبيتي
پر تله! ،، کړي. ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتۍ
ځنې راخېستي، دوبيتي او تله يې پاتې په دې
ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری
کچي، ۱۳۹۴ لېږدي، (گڼه يې په: دانې) ۲۳۵
- ۲۱.۱۵ لېنتيلیک: څېره ۲. ژ عبدالباري جهاني و، يوه ځل بيا د لنډۍ یو په
باره کې ،، په دې ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو،
ټیکۍ یو او مصری کچي، ۱۳۹۵ لېږدي، (گڼه
يې په: دانې) ۲۵۲

۱۷. د کره لیکنی پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅي په سټه په لاندې لښتیلیک کي کښل شوي:

بېلگي:-

وی د ابېڅي په سټه مانا، د چوپړي گڼه له ټکي لرونکي کامي او ټکي نه
ورسته په شمېر باندې ښودل شوي.

۱. اي (ا، الف)

ابا:

پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور
میره، والد.؛ ۷۳ چوپړي کي (پاڼه کي، مخ کي، صفحه
کي، مخگڼه کي) شتون لري.

ابېڅه:

یوه توری، یوه حروف، ښځېنه لږ نوم دی یا مفرده ښځېنه
وی ده. لکه: ا (اي)، ب (بي)، ت (تي).؛ ۷۶

ابېڅي:

ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وی ده، ټول توري، ټوله
الفبا، الفابيټ له اي څخه تر يي پورې.

لکه: زموږ د پښتو ژبي ۷۶ ابېڅي:

الف، ا، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ،
ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، گ، ل، م، ن، ڼ، و
(اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله
هي(ه يا ه)، زورکی هي(ه يا ه)، ي، ي، ی، ی، ئ
ث، ح، څ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق

دودیز: ا؛ غږېز(فونوميک): a؛ نوم: اي (اه، زور)؛
بېلگه: اره، ار؛ غږېزلیک: ar, ar.

؛ ۳، ۱۰، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۶۳، ۶۷، ۱۰۱، ۲۵۹،

۲۶۳ او ۲۶۶ چوپړو کي شتون لري (او ۲۸ واري نور

په بېلا بېلو چوپړو کي راغلی دی).

ابېڅي:

یوه توری، یوه حروف، نر لږ نوم دی یا مفرده نر ویکی
دی. ا (اي)، ب (بي)، ت (تي).؛ ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۱، ۲۷۳

او ۲۷۸ چوپړو کي راغلی دی.

ابېڅي

ډېر نوم د تورو دی نر وی ده، ټول توري، ټوله الفبا،
الفابيټ له اي څخه تر يي پورې.

لکه: زموږ د پښتو ژبي ۴۹ ابېڅي:

الف، ا، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ،
ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، گ، ل، م، ن، ڼ، و
(اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله
هي(ه يا ه)، زورکی هي(ه يا ه)، ي، ي، ی، ی، ئ

- ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ۲۷۳؛
 مشغول. ۱۲۵ او ۲۵۳
 راگ دی: سا دې دې گي دې ما نا دې په دې گي ما پانې
 سا. ۲۶۰؛
 ملگری، دوست، انډیوال. ۹، ۲۲ او ۲۴۸ (تول)
 ۴۶ واري نور)
 انگر: اکر، حالت او وضع (بد انگر) ۲۶۰؛
 اوب: اوبدل یا (باقت) ۷۶؛
 اوږد پیراوی. ۶؛
 اوږد عمری. ۶؛
 یوه فرانسوي وی ده. هغه څوک چې طبیعت په خبرو
 راولي، د طبیعت ژبه ده چې زې روح شیان په خبرو
 راولي، بردابنت، طاقت، ظرفیت، څرگند والي او ځانگړنې
 یې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وايي
 چې د یو شي په باره کې په ذهن کې پلان جوړوي او بیا
 یې د خطونو په واسطې سره ترسیم او تیاره وي. ۲، ۳،
 ۱۰ او ۲۸۷، ۲۱ واري راغلی دی.

۲. آ

- آر: اصل. ۶؛
 آروتي: شرطی. ۶؛
 آند: فکر، نظر، اند. ۶؛

۳. بي (ب)

- بور: راتول. ۲۶۰؛
 بورولي: راتول کړي، راتولولي. ۲۶۰؛
 بورم: راتولوم. ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۷۶، ۲۵۳ او ۲۵۴
 بوروم: راتولوم. ۳۵، ۹۳ او ۱۰۵
 بولن: معقول، بولني (معقولي). ۲۶۰؛
 بیدیا: ټټنگ، بیابان، دښته، صحراء. ۲۶۹؛
 بېلگه: نمونه، ورته بڼه، مثال. ۴، ۱۲، ۱۳، ... او ۱۷۹ (۱۴)
 واري نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی

۴. پي (پ)

ساعت، وار. ۴. ۲۶۱	پار:
چپه، نسکور، ژيرمخۍ، زيرمخۍ، ملامت. ۴. ۲۶۱	پړ:
نسل. ۴. ۴۶	پښت:
قافيه. ۴. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴	پښېله:
اړخه. ۴. ۲۱، ۲۲۴ او ټول ټال ۱۹ دانې نور شتون لري.	پلوه:
منزل. ۴. ۴۵، ۷۸، ۹۴ او ۱۵۳	پور:
زوکړه. ۴. ۳۸ او ۲۷۰	پيدايښت:
کائينات. ۴. ۲۶۱	پينۍ:
اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۴. ۲۵ او ۳۱	پېيله:
پېيله، اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۴. ۲۵ او ۳۱	پيړن:
	۵. ټي (ت)

مواد. ۴. ۹، ۲۲، ... (ټول ټال ۱۸ واري نور)
په پرتيا تورن، ملامتيا. ۴. ۲۶۱

۶. ټي (ټ)

ټپه: د وی یا ویکي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوی سري پېيلې (پيړن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وايي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې، څرنگوالی او څرگندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوږ، گڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل پک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياگانو د پښتو ژبې د اېڅو و، بن، ډ، ر، ن، ی او ... ، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بني) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلگياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپي د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنگونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنگونه د ټپي توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شيرينه، گرانه، يا الله، يه، و!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وای، وای وای، وروره، يه الکه، يه پښتونه، يه کربانه، کنه او داسې نور... .)،

د پېښلې يا قافيې کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دويمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه بايد ده (زموږ خپله ده، هـ يا هي، ، چې ورته وره ده، روغه ده، کوشنۍ ده، لنډه ده، دوی سترګې ه ده، دوی سترګې والا ده، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، وه، وايو) چې د پښتو ژبې، نهويشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غرن اواز پایته رسېدلي وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو ټپو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د تطبيق وړ دی، يانې داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنگونو پرته، او دوېمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دويمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ۴، ۷، ۲۶، ... ۲۵۵ (ټول ټال ۹۵ واري نور)

ټپه يې يوون نوم دی، يا مفرده وی يې ټپه ده او ټپه ډېرونم ټپو (نارينه وی) او ټپې (ښځينه وی) کېږي. ۸، ۱۰، ... ۲۸۳ (ټول ټال ۱۷۵ واري نور)

د وی يا ويکيې له پامه ټپه ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو وو، ښ، ډ، ږ، ن، ی او ... ، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) يې پرته له

ټپې:

ټپه ايزې (ټپيزې):

ادبي بیرغی کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کنبلی شي.

د کوشنۍ تپه ایزی د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنگونو او پارنویکیو پرته دی. (دفتنگونه، الیده، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلي یا کلمې دي چې سندرې، اهنګ، ترنگتوک، یې لا خوړوي، په بله مانا دفتنگونه، غبرګېرونه یا واکه مرکب، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یوستووی اواز یوه وار پتلیز له خولي راوزي د یوه غبرګېر لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه وي، او زورکی واله یې یا درنه یې وي، او داسې نور. دفتنگونه، غبرګېرونه، ناتروویکي، تروویکي، ستربل، اوستربل، پارنویکي، بلنویکي، اندېښنې، هیجانې چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، ځانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، وای!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وای، وای وای، نو، الله، او، گرانه!، یه کرانه!، یه پښتیا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس ځانه!، لغمانیه!، یه که څاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره!، وی اه!، دغه راز هو، نه، بڼه، څنګه، ولي...، نومري ټول د تپه ایزی (تپیزی) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پیل کې، کله منځ او دیرای وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښلې کلمې یا غونډلې لري لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنگتوک غونډله لري، چې دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره لنډۍ ایزه باید ده (زموږ خپله، وه، هیا هی، چې ورته وره، روغه، کوشنۍ، لنډه، دوی سترګې، وه، دوی سترګې والا، یا عینکو والا، عصري او ځانبودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په اوول یا غرن اواز پایته رسېدلي وي، تپه ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

او درېیمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته. د هرې تپه ایزی، د لومړۍ او دوېمې مسرې څلورمه او اتمه

څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خور غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه دېر شتمې څپې خور غږې د تپه ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د تپیزې یوه بل رنډه توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه یې یوه څپه کېږي او له موسقي پلوه خور غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني توکونه په یوه پېر کې له دغو درېو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېر شتمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره تپه ایزې ته یوه خور غږې وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپه هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، تپې، تېګۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پېيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې ولري، د دېفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شې)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلي، لوبۍ، سندري، چاربيتۍ، سپینۍ (ازادې پېيلې)، کېسه ګۍ، د اتن غبرګۍ، درې څپیزۍ، څلور څپیزۍ، پېنځه څپیزۍ، شپږ څپیزۍ، اووه څپیزۍ، اته څپیزۍ، نهه څپیزۍ، لس څپیزۍ، هایکوبۍ، موندۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کینتوزۍ (سانتي)، نامانېزۍ، زخۍ، بې ټولۍ، ټولونجۍ، ناپېښلیزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ دي ټولو پېيلو سره د سګالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالۍ ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغښت

موندلی دی او زوکره شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رت بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېيله د څو سره ټپه ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېيله له درو سره ټپ یا درو سره زخم یا درې زخمه یا درې ټپه، درو سره ټپه ایزې، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ایزې سره، پېنځه سره ټپ له پېنځه سره ټپه ایزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ایزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ایزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ایزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ایزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ایزې سره... ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لري. ۴. ۲۶۲، ۶۶۶ ټول ټال ۱۴ نور.

واړه، درست. ۴. ۱۷

سويي لوري، کوزې، لاندې. ۴. ۲۶۵

د وی له پامه ټیکۍ هغه دوي سرې پېيلې ته وايي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

ټول:

ټپه:

ټیکۍ:

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د اېڅو، ډ، ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ...، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکرې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (رائلونکي ښي) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنگونو او پارنوییکو پرته. (دفتنگونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا

الله، یه، وای، وای، وای، وه، وه الله، الله وی، ای، وه الله وی، وای، وای، وای، وروره، یه پښتونه، یه کربانه، کنه ...)، د پښېلي (قافيي) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید ده (زموږ خپله وه، ه یا هې، چې ورته وره وه، روغه وه، کوشنې وه، لنډه وه، دوي سترګې وه، دوي سترګې والا وه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، وه، وایو) چې د پښتو ژبې نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غرن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېپله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکۍ یو، باندې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته، او دویمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ۳۸ چوپړی او ۲۳۲ واري نور راغلی دی

ټیکۍ بې یکره وی (یوون ویکۍ یا مفرد لغات) دی یا د ټیکۍ ډېر نوم دی. ۴. ۲، ۶، ۲۶۶... (۷۳ واري نور راغلی دی)

ټیکۍ یو:

د وی یا ویکي له پامه ټیکۍ ایزه هغې درې سرې پېپلې ته وایي چې د څو سره ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېپله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو وو، ډ، ږ، ن، ی او ... ه، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له

ټیکۍ ایزې
(ټیکیزې):

زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بني) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټیکی ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنگونو او پارنوییکو پرته دی. (دفتنگونه ، الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دي چې سندره ، اهنګ؛ ترنگتوک؛ یې لا خوړوي، په بله مانا دیفتنگونه ، غبرګغرونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یوستوی اواز یوه وار پتلیز له خولي راوزي د یوه غبرګغړ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ،وی، او زرکی واله یې یا درنه یې ،وی، او داسې نور. دیفتنگونه ،غبرګغرونه، ناټروییکی، ټروییکی، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، په، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وای، وای وای، نو، الله، او، گرانه!، په کربانه!، په پښتیا!، په ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، په که څاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنگه، ولی...)، نومړي ټول د تپه ایزې (ټپیزې) توکي دي، چې لکه هرې مسري پیل کې، کله منځ او ډېرې وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښلې کلمې یا غونډلې لري لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېمې درېیمې، څلورمې او پېنځمې مسري په پای کې ترنگتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره ټیکی ایزه باید ده (زموږ خپله ، ده ، ه یا هی ، چې ورته وره ده، روغه ده، کوشنۍ ده، لنډه ده، دوی سترګې ه ،ه، دوی سترګې والا، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ده، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غرن اواز پایته رسېدلی وي، لنډی

ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او د لومړۍ ټیګۍ ایزې څلورمه او د دویمې ټیګۍ ایزې پېنځمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتګونو پرته.

د هرې ټیګۍ ایزې، د لومړۍ او دویمې (د پورتنۍ څلور سرې مسرې درېیمه، او د پېنځه سرې مسرې څلورمه) مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې (پاینۍ مسرې)، څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا ټیګۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خور غږې یا ترنمې څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او څلوېښتمه (د پېنځه سره ټیګۍ ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېښتمې او نهه څلوېښتمې) څپې خور غږې د ټیګۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د ټیګیزې یوه بل رنګه ټوک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغبت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خور غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او څلوېښتمه

(د پېنځه سره ټیګۍ ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېښتمې او نهه څلوېښتمې) زورنې څپې له یوه څه اغېز سره ټیګۍ ایزې ته یوه خور غږې وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپه هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمې ټوک کېدای شي. غوره سټه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغبت پنځ کوي، د ایزې غوره ټوک او منځي راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پشیلې، ځانگړې ځانگړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنکینه پاینۍ څپې ولري، د دیفتنگونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انگۍ، لنډکۍ، بگتۍ، کپسۍ (شپې)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیټۍ، سپینۍ (ازادې پیلې)، کپسه گۍ، د اتن غبرگۍ، درې څپیزۍ، څلور څپیزۍ، پېنځه څپیزۍ، شپږ څپیزۍ، اووه څپیزۍ، اته څپیزۍ، نهه څپیزۍ، لس څپیزۍ، هایکویۍ، موندۍ (سر پرېکړۍ)، انځورگۍ، کپنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې ټولۍ، ټولونجۍ، ناپېښلیزۍ، ناپېلۍ او سلسلۍ، دي ټولو پیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالۍ ولري، د دي له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغېنت موندلۍ دي او زوکره شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره.

نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رت بېلوالۍ يا گړندۍ فرق یې وکولۍ شي، ورته گڼلې وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولۍ وشي.

د ټیکۍ ایزې د څپې شمېر بېلگه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ څپیزې وي، څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ څپیزې وي، پېنځه سره ټیکۍ ایزې ۴۹ څپیزې وي، شپږ سره ټیکۍ ایزې ۵۸ څپیزې وي، اووه سرې ټیکۍ ایزې ۶۷ څپیزې، اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ څپیزې وي، او نهه سرې ټیکۍ ایزې یې ۸۵ څپیزې وي او لس سره ټیکۍ ایزې ۹۴ څپیزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ څپیزې رانېلولې لری لري او څلور دانې وویل شي. خوند رنگ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په سټه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ څپیزې وي چې دوي دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې ټیکۍ ایزې دي اته دانې يا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره ټیکۍ ایزې يا پېنځیزونې ټیکۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره ټیکۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپينې ته را اوباسې چې
زه خپل د ژبې يوه څو سره پېيله د څو سره ټيکۍ ايزې نوم
باندې نوموم، چې دې پښتو څلور او پېنځه سره پېيله له
څلور سره او پېنځه سره ايز ټيک، پېنځه سره رې رمټ
ايز يا پېنځه سره سم برابر ايز او ايزې سره تشع کوم،
چې ورته ټيکۍ ايزه وايي، په دغه ډول څېړې لري، درې
سره ټيکۍ ايزې، څلور سره ټيکۍ ايزې، پېنځه سره ټيکۍ
ايزې، شپږ سره ټيکۍ ايزې، اووه سره ټيکۍ ايزې، اته
سره ټيکۍ ايزې، نهه سره ټيکۍ ايزې او لس سره ټيکۍ
ايزې... په بڼه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناوېتوب
درناوې ته چې په همغه شېبو او چارپېريال کې ويل کېږي
نوموم يې. ټولې ځنگېرنې يې د ښادۍ د دې شېبو سره
ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، يوازې د
ناوې ستاينه په کې کوي همدغه چارپېريال سره ډېرې
ورته ځانگړې ځانگېرنې لري. ۲۶۷ او ۲۶۹

۷. جې (ج)

جانان: زما ريضائي نوم دی، زما ريضايي مور را باندې جانان
نوم ايښی و، په دغه نوم به يې نومولم، ۲: (لالی،
معشوق، حبيب، محبوب. ۹، ۲۵۷ او ۵۴ واري نور.
جرگه: د پښتنو دود مجلس چې هلته فيصله کېږي. ۱۰۳،
۱۵۲ او ۲۸۳
جغات: کوشش، رېر، زيار، زحمت. ۱۲ او ۲۷۸
جگړې: جمع وی ده جنگونه، مفرده وييکي يې جگړه. ۱۵،
۱۶، ۲۵، ۴۴ او ۱۲۱
جنبان: لمرزنده، لمرزیدونکی. ۲۷۰

۸. چي (چ)

چوپړي: چوپړی یا مخ، پاڼه، ورقه، صفحه يې يکر وی ده، لکه د
کتاب او داسې نورو چوپړی. ۲، ۹، ... ۲۸۸ او ۳۸
واري نور ټول ټال کښل شوی.

۹. ځي (خ)

خأخ: غصه، قهر. ۴. ۲۴۹
 خأنگري: خاصه. ۴. ۵، ۷، ۲۸۲ او ۳۸ واري نور.
 خأمني: کرجنی، مغرور. ۴. ۲۷۱
 خُغ: غويانو په اوږو يې ږدي، سپاره تر، موټي، پال، تير،
 رسی، جُوندي او غويه کنترول وي. ۴. ۲۷۱

۱۰. څي (څ)

څارل: تعقيبول. ۴. ۱۱
 څپيزو: څپه بيزو. ۴. ۲۷۱
 څڅېکۍ: گرندۍ، چټک، تيز، ژر، رټ، بيره. جمع وی يې څڅېکي
 ۴. ۲۷۱

څلېر: د بېديا تالاو، د صحرا تالاب، د مېرې ډنډ، د سارا
 حوض، د صحرا ډنډ، د ټينگ حوض، د بنټي ډنډ، په
 دشته کی ډنډ په ټينگ کی ډنډ په بېديا کی تالاو، جوړ،
 ترېلی، اود. ۴. ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۲۵۵، ۲۵۶ او
 ۲۸۸

څورلېڅي: څورلېڅی، چورلېڅ، لټ، محور. ۴. ۲۷۱

۱۱. ځي (خ)

خولگی: وره خوله، کوچنی خوله، مچو، مچي، مچکه، چپو،
 خولگوټۍ. ۴. ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۰۹... او نور ۱۷ ټول ټال
 راغلی

۱۲. دي (د)

دا په دا: په دي سبب، په دي وجه، په دي خاطر. ۴. ۲۷۱
 داني: گڼه. ۴. ۲، ۴، ۹ او ۲۸۱ (ټول ټال ۹۰ واري نور).
 دد: ځناور، څيرونکی څاروی، څيرونکی ژوی، وحشي
 حيوان. ۴. ۷۶
 ددو: د دد جمع ده، ځناورو، څيرونکي څاروي، څيرونکي
 ژوي، وحشي حيوانات. ۴. ۹۵، ۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶ او
 ۲۸۸

درناوي: د درناوی يې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځيگی،
 ځيگتوب. ۴. ۲۷۰.

دود: دستور، د ژوند تگلاره، رواج . ۴۴، ۴۹ او ۴۹ واري
په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.
دوې هومره، دوې چنده. ۴. ۲۷۱

دوې گرایه:
۱۳. دې (د)

مطمعین، باوري . ۴. ۱۹۱، ۱۹۲
۱۴. ري (ر)

رپ: ثانيې ۱۰۰ برخه. ۴. ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۷ او ۲۸۱
رت: تیز، گرندی، خڅبکی . زور، په زړه ببر، تکره سر
تېره: بې بلکه: څرگند، بر جسته، وتلی. ۴. ۵۱، ۲۶۵،
۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱ او ۲۸۱
رتی: تیزپیغله، گرندی پیغله، خڅبکی پیغله. ۴. ۲۷۲
رغاوه: صنعت. ۴. ۲۷۲

۱۵. ري (ر)

۱۶. زي (ز)

زده کړه: تحصیل. ۴. ۱۲، ۲۶، ۸۱، ۱۵۷ او ۲۴۲
زرغون: شین، سمسور، زراع، شنه. ۴. ۱۷۶
زوکړه: پیدایښت. ۴. ۲۶، ۲۷، ۳۶، ۴۶، ۱۰۵، ۱۶۱، ۱۶۴،
۲۶۹، ۲۷۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

۱۷. ژي (ژ)

ژبپانگه: وېبپانگه، وېبزرېمه، ویکلري، ډیکشنري، (ذخیره زبان)
. ۴. ۲۷۲

ژاپان: ۴. ۲۷۲

ژمنه: وعده. ۴. ۱۹۲

ژی: غاړه، کناره، جی، پیڅه، څنډه، ۲) ژي: د اوبو
مشک، ۳) ژي: د پښتو الفباء لیکل شوی او کاپي شوی
۲۰ حروف، ۲۰ حوف. ۴. ۴۲

۱۸. ږي (ږ)

پر غزل: د زړه په غورو او ریدل، د زړه له کومې اوریدنه . ۴.
۲۷۲

۱۹. سې (س)

ستو: کوشنۍ قطره. ۴. ۲۷۳
ساز: برابر، ورته، مساوي، هم شکله، یوه بڼه. ۴. ۹۰، ۱۵۳،
۱۷۷ او ۱۸۹
سکالو: موضع، مضمون، مطلب، مسئله. ۴. ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۲۲،
۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۸۰ او ۱۸۶
سول: عقل. ۴. ۵۹

۲۰. شې (ش)

شتۍ: تیر، سوفار، خدنگ. ۴. ۲۷۳

۲۱. بڼې (بڼ)

بڼکالو: د پخښو غږ. ۴. ۲۷۳
بڼکالوه: سرخج، بحث، مباحثي. ۴. ۲۷۳

۲۲. غي (غ)

غږیالي: ږوب، عضلاتي، تنومند. ۴. ۲۷۳
غورځاون: د یوې ډلې غړی. ۴. ۲۷۳
غوندې: ورته. ۴. ۱۵، ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۵۹، ۶۰، ۷۷، ۹۵، ۱۵۳ او
۲۴۲

۲۳. کي (ک)

کت مټ: یوه شان، ورته، هم شکل. ۴. ۱۱، ۱۸۴ (تول ټال ۱۸
واري نور)
کړۍ: حلقه، دایره. ۴. ۳۵، ۷۲
کلام: ویناوې، خبرې. ۴. ۱۶۶
کلام: خبره، وینا. ۴. ۲۴۶

کم اصل: بي نښه، سوی اصل، ډم، ناین، جولا، نداف، قوال،
بازینګر، نخۍ. ۱۳۵، ۱۶۳ او ۱۷۹
کوکی: ډولیزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره
خور ۲۷۳.

۲۴. ګي (ګ)

ګر: ظلم، ستم. ۱۷۲
ګس: کین، چپ. ۳۷
ګوتپېر: ګوتلید، زاویه دید. ۲۷۴

۲۵. لي (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خور
مشر. ۷۶ او ۱۰۱
لالیه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر ګران وي نو په لالیه یې
رابولي. شرین، خور، شات. ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۸۵ او
۲۷۴

لرلید: دوربین. ۲۸۲
لرلید: ورستی ګنه، راتلونکي بڼه. ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۱،
۲۶۵، ۲۶۶ او ۲۷۵ ۲۷۸

لرې ویشتونکی: لېږندوک، سنیپر، لږویشتونکی توپک، لېږندوک باندې
تارول (یوه ډول مرغه) په غلچکي ډول وېشل، خپل ښکار
په پټ او لرې ځایه وېشل، له لرې او پټ ځایه وېشل،
یوړ یو وېشل. ۲۷۴

لر: لږ (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غوندې، وییکی
(ویوکی یا وی) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر یا مقفي
شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه
مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

تر ټولو ډېرې پېيلې (پېرانو، شېرونو، شعرونه یا اشوک)
د پښتو ژبې د ، ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافیه) او لږ
(ردیف) شوي دي. که د ، ه ، ابېڅې د هرې وییکی له بېل
بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېڅې په کې لږ (ردیف) راځي.
لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بڼه په دغو وییې پښېلي کې
د ، ه ، ابېڅې لږ ده. یا قافيي دې چې د ه ردیف لري. ۷۳،
۲۷۴ ... (ټول ټال ۴۰ واري په بېلابېلو چوپړو کې
راغلي)

لړۍ:
لغمانۍ:

پروسه . ۴. ۴۴، ۱۴۱، ۱۸۶، ۲۱۲، ۱۶۹ او ۲۸۱
هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه
تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نوموړې سیمې
ژوند گر. ۴. ۵۱، ۸۳، ۸۴، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۸

لمپاکا:
لنډون:

د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ۴. ۸۳
مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅی
یا د پیل پېژند ابېڅې راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)،
ا. غ. و. و. غ.، (اقتصادي غونډله یا وټیزه غونډله)، اېنج
(اېنجنیر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح
(حساب)، ا. ا. ج (افغانستان اسلامي جمهوریت). .. ۴.
۱۵۰ او ۲۸۴

لنډۍ:

په لغات کې لنډۍ هغه دوی سرې شعر ته وایي چې د لټکې
سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او
څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی،
هېښونکی، سندریز، خوږ، ګنلی، منلی، له اند، پند،
احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو
نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، بن، ډ، ږ، ن، ی
او ... ۰، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له
زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت
یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له
ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په
خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له
دفتنگونو او پارنوییکو پرته. (دفتنگونه د لنډۍ توکي دي
لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شېرینه، ګرانه، یا
الله، یه، وا!!، وای!!، وه، وه الله، الله وی!!، ای!!، وه الله
وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه
او داسې نور) د قافيي کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوېمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې
دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید ده (زموږ خپله
وه، هیا هی، ، چې ورته وره ه، روه ه، کوشنۍ ه، لنډه
ه، دوی سترګې ه، هه، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا،
عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې

نهوېستم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غرن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ یو، باندې یوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتګونو پرته او دوېمه ۱۳ څپې وي له دفتګونو پرته.

د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غبرو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ۴. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۱۱۲۲ واري په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ یو

لنډۍ یې یوون (یکر یا مفرده) وی ده، د لنډۍ ډېرونو یا جمع وی یا لغات لنډۍ یو کېږي. ۴. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۴۲۷ واري په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ ایزی:

د وی یا ویکي له پامه لنډۍ ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، ښ، ډ، ږ، ن، ی او ... څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له ادبي بیرغې کولو (پلجیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلې شي.

د کوشنۍ لنډۍ ایزی د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتګونو او پارنوییکو پرته دی. (دفتګونه ، الیده ، اضافه، سرباري او اوسټرباری، غونډلې یا کلمې دي چې سندره ، اهنګ؛ ترنگتوک؛ یې لا خور وي، په بله مانا دیفتګونه ، غبرګېرونه یا واکه

مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یو ستوی اواز یوه وار پتلیز له خولي راوزي د یوه غبرګون لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ،وی، او زرکی واله یې یا درنه یې ،وی، او داسې نور. د بڼتګونه، غبرګونه، ناټروییګي، تروییګي، ستربل، اوستربل، پارنویيګي، بلنویيګي، اندېښنې، هیبجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، په، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وای، وای وای. نو، الله، او، گرانه!، په کربانه!، په پښتیا!، په ځلمیه!، هه بچیه!، په کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...، نومړي ټول د لنډۍ ایزې ټوکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډیری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښېلي کلمې یا غونډلې لري لري. خوډېری وخت د لومړۍ، دوېمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړ وي. هره لنډۍ ایزه باید ده (زموږ خپله ،ه، هـ یا هی ، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوی سترګې ه، هـ، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په اوږدو یا غږن اواز پایته رسېدلي وي، لنډۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېیمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتګونو پرته.

د هرې لنډۍ ایزې، د لومړۍ او دوېمې مسرې څلورمه او اتمه څپه او د درېیمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږي یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه

دېر شتمې څپې خوږ غږي د لنډۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالې ترڅنگه د لنډۍ ايزې يوه بل رغنډه ټوک گڼل کېږي او نه شتون يې رغنبت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توگه يې يوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاينې ټوکون په يوه پير کې له دغو درېواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او يوه دېر شتمې زورنې څپې له يوه څه اغېز سره لنډۍ ايزې ته يوه خوږ غږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپته هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنگتوک يا ترنمي ټوک کېدای شي. غوره سټه د ترنگتوک په پاينۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ايزې رغنبت پنځ کوي، د ايزې غوره ټوک او منځي راځي.

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لرونه، پېيلې، ځانگړې ځانگړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنکينه پاينۍ څپې ولري، د دېفتنگونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انگۍ، لنډکۍ، بگتۍ، کېسۍ (شې)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلي، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پېيلې)، کېسه گۍ، د اتن غبرگۍ، درې څپيزۍ، څلور څپيزۍ، پېنځه څپيزۍ، شپږ څپيزۍ، اووه څپيزۍ، اته څپيزۍ، نهه څپيزۍ، لس څپيزۍ، هايکوبۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورگۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې ټولۍ، ټولونجۍ، ناپېنېليزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالۍ ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډيرای بڼه له درې مسرو څخه رغنبت موندلی دی او زوکره شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رېټ بېلوالۍ يا گړندۍ فرق يې وکولای شي، ورته گڼلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رېټ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې
زه خپل د ژبې یوه څو سره پېيله د څو سره لنډۍ ایزې نوم
باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېيله له درې سرې
لټکې یا درې سرې لنډۍ ایزې، څلور سره لټکې له څلور
سره لنډۍ ایزې سره، پېنځه سرې لټکې له پېنځه سرې
لنډۍ ایزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ایزې
سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ایزې سره، اته
سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ایزې سره، نهه سرې لټکې
له نهه سرې لنډۍ ایزې سره او لس سره لټکې له لس سره
لنډۍ ایزې سره... دېرې ورته ځانگړي ځانگېرنې لري.
۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۷ او ۲۷۶.

لوبغاله یې مفرده وی ده، ستیديوم، د لوبې میدان . ۴. ۲۸۴
سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لوری یې مفرده وی ده. ۴.
۲۱، ۳۷، ۶۷ او ۲۵۳ (ټول ټال ۴۶ واري نور راغلي
دی)

لوبغالي:
لوري:

هڅولي، جغات وړکولي، تشویق کولي. ۴. ۱۲۷

لبيلي:
۲۶. می (م)

معنایي، معنوي. ۴. ۱۵۹
د پېيلي نیمه کړۍ، نیم بند یا نیم بیت ته مسره وایي چې یوه
لنډۍ، تپه، ټیکۍ او مصری دوي مسري لري. ۴. (ټول
ټال ۷۲ واري په بېلابېلو چوپړو کې راغلي)
مسره یې یوون نوم دی یا د مسره دېرونوم دی؛ د پېيلي یوې
کړۍ یا کړۍ، بند یا بیت ته مسري وایي چې یوه لنډۍ،
تپه، ټیکۍ او مصری یوه مسري وي. ۴. (ټول ټال
۷۲ واري په بېلابېلو چوپړو کې راغلي)
د لونځ ځای، چې یوازي الله تعالی ته په کې عبادت کېږي.
۴۶.

مانيز:
مسره:

مسري

مسجد:

مصری:

د وی یا وییکی له پامه مصری هغه دوي سرې پېيلي ته
وايي چې د لرغون مصری تورې، مصری سره دېرې
ورته ځانگړي ځانگېرنې، څرنگوالی او څرگندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړي، غښتلي،
هېښونکي، سندريزه، خوږه، گڼلي، منلي، له اند، پند،
احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو
نیکونو او نیاگانو د پښتو ژبې د ابېڅو وو، ښ، ډ، ړ، ن، ی

او ... ، د مصری لرغون اهرمو غونډې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له ادبي بیرغې کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصری د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنگونو او پارنوییکو پرته. (دفتنگونه د مصری توکي دي لکه: وى، او، نو وى!!، جان، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، وای!!، وای!!، وه!!، وه الله، الله وى!!، ای!!، وه الله وى!!، وای!!، وای وای، نو، یه کربانه!!، وروره!!، کنه، ولې او اسی نور ...)، د پښېلي (قافيې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېمي مسري په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصری باید د ه (زموږ خپله ، وه، هـ یا هی ،، چې ورته وره ه، روجه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوی سترګې ه ،هـ، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانینودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، گڼه ابېڅې ده.

په واول یا غرن اواز پای ته رسېدلي وي، مصری د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصری په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصری یو، باندې یوه ربنت (دودی یا قانون) د پلي (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصری لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته، او دوېمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې مصری، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېمي مسري څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په

نیمه سیمه کې توپیر لري. ۴. ۶ ، ۴۹ ، ۵۰ ، ۲۸۸. (ټول
ټال ۳۷۵ واري نور)

مصری یې پکړه وی ده، یا د مصری ډېرګنی نوم دی. ۴.
۱، ۲، ۳، ۴، ... ۲۸۰. (ټول ټال ۸۰ واري نور)

مصری یو:

د وی یا ویکي له پامه مصری ایزه هغې درې سرې
پېیلی ته وایي چې د څو سره مصری سره ډېرې ورته
ځانګړې ځانګړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې،
هېښونکي، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند،
احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو
نيکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، ښ، ډ، ږ، ن، ی
او ... ، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له
زوکړې له پېدايښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت
یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له
ادبي بیرغې کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په
خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصری ايزي
(مصريزي)

د کوشنۍ مصری ايزي د مسرو شمېر یې ۳، د څپو
شمېر یې ۳۱ له دفتنگونو او پارنوییکيو پرته دی.
(دفتنگونه ، الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباري،
غونډلې یا کلمې دي چې سندره ، اهنګ؛ ترنگتوک؛ یې
لا خوږوي، په بله مانا دیفتنگونه ، غبرګغږونه یا واکه
مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په
ملګرتیا منځ ته رازي او لکه پوستووی اواز یوه وار پتلیز
له خولې راوزي د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک
او دوېم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله
یې یا نرمه وي، او زرکی واله یې یا درنه یې وي، او
داسې نور. دیفتنگونه ، غبرګغږونه، ناټروییګي، تروییګي،
سټرېل، اوسټرېل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښني،
هېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان،
ځانه!، ځانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وای!،
وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو،
الله، او، ګرانه!، یه ګرانه!، یه پښتیا!، یه ځلمیه!، هه
بچیه!، فردوس ځانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه!

وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنگه، ولې...،) نومړي ټول د مصری ایزی توکي دي، چي کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښلې کلمې یا غونډلې لري لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دویمې درېیمې، څلورمې، پېنځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنگتوکه غونډله لري، چي دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره مصری ایزه باید ده (زموږ خپله و، ه، هیا هی،، چي ورته وره، ه، روغه، ه، کوشنی، ه، لنډه، ه، دوی سترگي، ه، ه، دوی سترگي والا، ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ه، وایو) چي د پښتو ژبي، نهویشتم، گنه ابڅي ده. په واول یا غرن اواز پایته رسېدلي وي، مصری ایزه د پښتو ژبي د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړۍ مصری ایزی پېنځمه او د دویمې مصری ایزی شپږمه مسره یې ۱۳ څپي وي له دفتنگونو پرته.

د هرې مصری ایزی، د لومړۍ او دویمې (د پورتنۍ پېنځه سره مسرې څلورمه، او د شپږ سره مسرې پېنځمه) مسره څلورمه او اتهمه څپه او د پېنځمه او شپږمې مسرې (پایني مسرې)، څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورونه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورونه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غرو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا مصری ایزی مېچي د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږي یا ترنمي څپه پای ته رسي. د هې ابڅي دی چي غږ یې نس څخه هوا په حنجري کشوي، چي خولي مخکي مو ورغوی او نیسی او ه یا هه ووايي نو هوا وچي او د نس ډکېدل او تشیدلو باندې پوهېږي چي همدې ته ترنگتوک وایي، مانا دا چي د پیلنۍ مصری ایزو نهږي، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د پېنځه سره مصری ایزی یې ایزو نهږي، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه

څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) څپې خوږغږي د مصری ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د مصری یوه بل رنډه توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېپلي په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني توکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې وروستی نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د شپږ سره مصری ایزې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې څپې له یوه څه اغېز سره مصری ایزې ته یوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، تپې، ټېګۍ او مصری، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پېښلي، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې ولري، د دیفتنګونه او پارانویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډۍ، بګتۍ، کېسۍ (شپې)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلي، لوبې، سندرې، چاربيتې، سپینۍ (ازادې پېپلي)، کېسه گۍ، د اتنې غبرګۍ، درې څپیزۍ، څلور څپیزۍ، پېنځه څپیزۍ، شپږ څپیزۍ، اووه څپیزۍ، اته څپیزۍ، نهه څپیزۍ، لس څپیزۍ، هایکویۍ، پټۍ (تي خورو اړوندې پېپلي)، موندۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې ټولۍ، ټولونجۍ، ناپېښلیزۍ، ناپېپلي او سلسلۍ، دې ټولو پېپلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکره شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رټ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د مصری ایزی د څپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ څپېزي وي، څلور سره مصری ایزی ۴۰ څپېزي وي، پېنځه سره مصری ایزی ۴۹ څپېزي وي، شپږ سره مصری ایزی ۵۸ څپېزي وي، اووه سرې مصری ایزی ۶۷ څپېزي، اته سره مصری ایزی ۷۶ څپېزي وي، او نهه سرې مصری ایزی یې ۸۵ څپېزي وي او لس سره مصری ایزی ۹۴ څپېزي وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصری ایزی ۴۰ څپېزي رانېولولې لري او څلور دانې وویل شي. خوندور رنگ، د نوي وخت او هندارو په ټسکاروندو په سټه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره مصری ایزی ۷۶ څپېزي وي چې دوی دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې مصری ایزی دې اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره مصری ایزی یا پېنځیزونې مصری ایزی دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصری ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره یا څو مخه مصری ایزی نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېیله له پېنځه سره او شپږ سره مصری ایزی، مصری توري او مصری ایزی سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګړنې لري، چې ورته مصری ایزه وايي، په دغه ډول څېرې لري، درې سره مصری ایزی، څلور سره مصری ایزی، پېنځه سره مصری ایزی، شپږ سره مصری ایزی، اووه سره مصری ایزی، اته سره مصری ایزی، نهه سره مصری ایزی او لس سره مصری ایزی... په ښه منډل کېږي. او مصری ایزی ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې داسې دي. ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ او ۲۸۴

- مل: بده، ملګری، انډېوال، دوست، اشنا، یار. ۱۶، ۲۸۷
(ټول ټال ۲۰۶ واري نور)
منځه: منځی، هسته. ۱۷، ۲۹، ... او ۲۴۳ (ټول ټال ۱۳ واري نور)
میر: مشر، سالار، ښاغلی. ۲۱۴

۲۷. نې (ن)

ناوی:	ناوي، ناوکی. ۳۸، ۴۰ او
نغوته:	عشاره، تلمیح، کنایه. ۲۸۴
نگېړني:	حس، مونث جمع وویکی یې نگېړني ده. ۲۸۴
نداره:	لیدنه، کتنه، ۲: (نداري یې جمع ده یا سینما. ۳: (ندارتون : نمایشگاه. ۳۶، ۴۳، ۱۱۷ او ۱۵۴
نټه:	انکار، نه منل. ۲۸۴
نټیالي:	منکر. ۲۸۴
نوری:	جنس (نر او ښځه). ۱۵۵
نوموړی:	مېړنۍ، سرغندوي، سرلوري، سرفرازه. ۶۰، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۴، ۲۷۷ او ۲۸۲
نی:	هفته. ۲۶
نیاو:	عدل، داد. ۲۸۴
نیاوټون:	ستره محکمه. ۲۸۴
نیاو وزارت:	عدلي وزارت. ۲۸۴
۲۸. نې (ن)	

ننکی: زنکی، جمعه یې زنکیان، هغه ماشومان چې پر مور
باندې ډېر زیات گران وي، د ناصرو قوم ځینې خلک
رنکي ته ننکی وایي. ۲۸۵

۲۹. وي (و)

واړه:	ټول، درست، گرسره. ۳۵، ۹۵. (ټول تال ۲۷ واري)
واند:	تخیل، شېري خیال، د شعر پېیلی انځور. ۲۲
وخت:	پېر، زمان، سهولتونه، گرځېدنه، څرخا، تاوېدنه، چورلیدنه داعصابو پاریدنه، گېڼی اخیستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدلیدنه: کړ لیچ: پېښه: کار، چوپړ، خدمت: وار، رون: سینگار: څیره، جوله، ښه: طرز، چم: میلان. گرځول، چورلول: ښه ورکول: رایه زړه کول: تاوول: اړول: ستلول: په بل مخ اړول: بې ځایه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: گرځیدل، تاویدل، څرخیدل، چورلیدل، ستنیدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالي ته په یوه

نی ، منځنی (یک شنبه، سه شنبه،) تلم په یکۍ باندې،
لرلید داره بادي ټوپک مې و، په نینه ویشو کې گسمتي
یمه ځکه کېن لورې سترگه مې عادت د پټېدو نه لري. کلي
کې مو ځای نه و، په بیرنیو شیبو کې به یوه بل ته چمتو
وو؛ په خپل منځو کې به مو بڼې لوبوې کولې، لکه ډېاډب،
کیکیشن کای کراتي، کرکت، خوسی.؛ ۶، ۱۱،
(ټول ټال ۱۱۳ واري نو)

وجیز، بڼې خبرې.؛ ۱۵۷
کسېي.؛ ۲۸۵

قوم، د سیمې وگړي، د سیمې ژوندگر، جرگه، د مشرانو
ناسته (اجلاس).؛ ۲۴ ټول ټال ۱۲۸ واري نور

احساس، عاطفه.؛ ۲۲
عاطفي، احساساتي.؛ ۲۵
خلکو، ولس.؛ ۴۱

عوض، تعویض، میز.؛ ۲۸۵
تصمیم، عزم، اراده.؛ ۲۸۵
عیب، کمی.؛ ۲۴۹

لغات، وییکی، ویکی، ویي.؛ ۷۳
لغات، وییکی.؛ ۷۳، ...، ۱۸۳. (۱۲۹ واري نور)
د حیرانتیا اوز، بې برکته ناره یا غږ، پارانویکی دی.؛
۲۲، ...، ۲۸۱. (۱۰ واري نور)
لغاتپېژندنه.؛ ۲۸۶

وراشه:
ورهنيزي:
ولس:
ولوله:
ولوليز:
وگړيو:
ونج:
وبلاړ:
ويار:
ويوکی:
وی:
وی:
وييوهه:
۳۰. هي (ه يا هـ)

له ياده وتلی، په پام کې نه.؛ ۹، ۱۱۵ او ۲۳۵

هېر:
۳۱. يي (ي)

خرس.؛ ۲۸۶
د کښتنۍ لاستۍ.؛ ۲۸۶

پېر:
پېر:

۳۲. ي	
-------	--

یکۍ:
يوه نۍ:
يېرور:
يېره:
۳۳. ی

بیسکل.؛ ۲۸۵
یک شنبه.؛ ۲۸۵
بارور، حاصلخېزه.؛ ۲۸۶
اېره، اېبره، حاصل، ثمره.؛ ۶

یوون: یکم، واحد، یونټ. ۴. ۲۶۶

۳۴. ی

۳۵. ی

دا لاندې نې په هغه ویکيو کې ترې گټنه اخستل کېږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا توري نه کارول کېږي، خپلې ژبې وی لرو ورته. ۳۶. ټي (ټ)

۳۷. حي (ح)

۳۸. ذي (ذ)

۳۹. صي (ص)

صفي الله: زما نوم دی يا د ليکوال نوم دی، د عربي ژبې وی ده، د الله رښتینى ملگرى، د الله صادق دوست، ۲: د حضرت آدم ع تخلص دی. ۴. ۱۶ او ۱۲۸

۴۰. ضي (ض)

۴۱. طي (ط)

۴۲. ظي (ظ)

۴۳. عي (ع)

۴۴. في (ف)

۴۵. ق

لنډون

په دې ټولگه کې مخففات د اصلي کلمو پر ځای يوازې دغه لاندېنى راغلى دى. اېنج. ص. ف: اېنجېنېر صفي الله و، فردوس ،،. ۴. ۲۸۷ چوپړی

١٨. بيبلو گراپي Bibliography د هغو ليکونو لېست چې په يوه سکالو يا بوږونکي او کبنونکي پورې اړه ولري.

١. **Admin**, Posted on (٣٠ November ٢٠١٠), Views: ٩٥٦ views, Tanegashima Municipal Government Hall, town officials said. [Two headed Snakes-Twice as dangerous.](#)
٢. **Aszafe**, (September ٥ ٢٠١٤), important measurements of a newborn. <https://www.slideshear.net>
٣. **Edged weapons**, *BCE Sumerians are depicted wearing helmets, the sword, Ramses III wielding a sickle shaped sword* ٢٠٠٩.
٤. **Elgood**. 1979, p.203.
٥. **Lionel. Menasche**. (September 23rd 1997)& (2001, 5 ed.), writing a Research Paper, Rev. end. (Pitt Series in English as a Second Language. ISBN 0472083694 (ISBN 13: 9780472083695).
٦. **Hillary Mayell**, (March ٢٢, ٢٠٠٢), for National Geographic Kids News, *Life Is Confusing For Two-Headed Snakes*.
٧. **Jimmy Wales and Larry Snager**. Nonprofit Wikimedia Foundation, (January ١٥, ٢٠٠١), *Wikipedia, the Free encyclopedia* Laghman province. (January ٣١, ٢٠١١, ١٢:٠٠am)

۸. **John Benjamins**, (۲۰۰۶), *Philadelphia*,
(*m/The_Turns_of_Translation_Studies_New_Paradigms_or*
_Shifting_Viewpoints) p. 133
۹. **Lizette Borrelli**, (September ۰ ۲۰۱۴), *Healthy Living Male*
Anatomy 101:8 little –known Facts about penis size-
medical daily. www.medicaldaily.com>male anatomy
۱۰. **Britanica Junior** (**World Almance** (published annually by
the new yark world- telegram and sun). *Encyclopaedia*
Britannica, Inc., ۱۹۸۷,.
۱۱. **Mamluk Sword in the style of the Blessed Sword of the**
Prophet Mohammed
۱۲. **Namit Bhatia**, (۱۹۹۲), *The Oxford Companion to the*
English Language, ed. Page 1.
۱۳. **Omani.** *example is included in this sale as lot 151*
Mohamed 2007, p.79, cat.43
۱۴. **Petrie. W.M.Flinders.** *Karnak Stela of Amenhotep II A*
History of Egypt, Part Two, p.155.
۱۵. **Piero Morandi**, (1968), *Villa-Italian-Traveler-Kafiristan*,
Luca Villa, Page # 141
[\[https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸۴/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf\]](https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸۴/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf)

۱۶. Zahra Barnes, (Decembers ۱۶ ۲۰۱۴), *The size of your Vagina:is it Normal? – Womwn's Health.*
www.womenshealthmag.com > health.

۱۷. **القران الکریم.** (۲۰۰۳ م کال)، د الله ج کتاب، یا کتاب الله، زما قران چې وایم یې (بعون الله وحده تر مطبع هذا المصحف الشريف فی مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف بالمدينة المنورة باشراف وزارة الحج والاوقاف المملكة العربية السعودية عام ۱۴۰۶ ق ، مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف المراقبة البائية رقم ۱۰۹۰۱، ج - ۰۱۷-۳۰۰۴)، (قران کریم، ۸ سورت یا انفال سورت ، ۹ ایت، چوپړی ۱۷۸).

۱۸. **برهان دين (الدين) صديقي. مولانا.** (۲۰۰۶ ميلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخيره ، د مولانا غفران رشیدی کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرنډويي ټولنې تخنیکي څانگه پېښور. ۴۷ چوپړي.

۱۹. **پښتو ټولنه.** (۱۳۵۴ لېږدی)، د پښتو څېړنو د نړوال مرکز د نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، پښتو څېړنې ، د چاپ کال ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۰۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې گڼه ۱۴ ده ، پښتو څېړنې، پښتو ټولنه، ۵۰ چوپړی.

۲۰. **پیرو مرندي.** (۱۹۶۸ زېږدی)، گرځندوی په کافرستان کې ایټالیایوۍ دره، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول، ۱۴۱ چوپړی.

۲۱. **پښه محمد. زهير.** (۱۳۱۰ لېږدی یا ۱۹۳۲ زېږدي)، غورځکه د لنډيو، خطي نسخه ملي ارشيف، استقلال لېسه کې کښلې، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې ملي ارشيف کې د موندنې گڼه ۴/۵۲ پر له پسې گڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۲۲. **حبيب الله رفيع.** (۱۳۴۹ لېږدی)، د خلکو سندري، افغانستان اکاډمي، د تاريخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۲۳. **حبيب الله رفيع.** (۲۰۱۰ زېږدی کال)، د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسېږي ، هارون حکيمي مرکه. [۲۸، ۲۰۱۰ PM Sunday November ۱۶:۰۳ [۹:۱۴:۱۲
د شپې.

۲۴. **حبيب الله رفيع.** (۲۰۱۰ زېږدي کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟، د آلمان رغ راډيو سره د اوستاد حبيب الله رفيع دمرکي متن. په دې برېښليک يې وگورئ:
[http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۱-۲۰۱۴-۰۸-۲۰-۱۵-۵۲]
[۲۰۰۸-۳-۲۴]، [۲۰۱۰، ۲۸، Sunday November ۱۲ PM ۱۴:۰۹] ۱۹:۴۳ د شپې.

۲۵. **جانان.** (۲۰۰۶ زېږدي کال)، په پښتو لنډيو کې ښځينه محروميټونه، له اېنټرنېټ څخه يې ليکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلې شئ. برېښليک يې وگورئ:
[http://janaan.bloguna.tolafghan.com/posts/۷۱۵]، [۱۵، ۱۰، ۲۰۰۶]، [۰۷:۲۹ د سهار.

۲۶. **جانباز سرفراز. مولوي. پوهنډوی.** (۲۰۱۳ ميلادي کال)، الرحيق المختوم، سيرت النبي ژباړن، صفی الرحمن. مبارکپوری. پوهاند. د کتاب ليکوال. دوهم کتونکی رفع الله. عطاء. دکتور. ۳۱۶ چوپړي.

۲۷. **(د ليکوال پېژند څرگند نه دی).** (۱۳۱۲ لېږدي يا ۱۹۳۴ زېږدي)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمې کښلې يا په قلم ليکلې) ملي ارشيف، په ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې شوي وه. اوس يې ملي ارشيف کې د موندنې گڼه ۴/۸۲ پر له پسې گڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۸. **دوست محمد دوست شينواری. څېړنوال.** (۲۰۰۶ ميلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرليک، د دانش خپرندويي ټولنې تخنيکي څانگه پېښور.

۲۹. **سرباز خان.** (۲۰۱۰ زېږدي کال)، پښتو ادب کښې د ټپي يا لنډۍ مقام، ټپه، لنډۍ، مصره، په پښتون فورمز کې پورته کړې لېکنه، په دې برېښليک يې وگورئ:
http://www.pashtunforums.com/literature-/۹۰۵-۱۶۶۲-۱۶۹۰-۱۵۷۸-۱۶۰۸-۱۵۷۵-
۱۵۸۳-۱۵۷۶-۱۷۰۵-۱۶۹۰-۱۷۴۴-۱۵۸۳-۱۶۶۰-۱۶۶۲-۱۷۴۴-۱۶۱۰-۱۵۷۵-۱۶۰۴-۱۶۰۶-
a.html-۱۶۰۵-۱۵۷۵-۱۶۰۲-۱۶۰۵-۱۶۰۴-۱۶۷۳]، [۲۰۱۰-۰۴-۲۷]، [۰۵:۴۶ د سهار.

۳۰. **سرفراز مومند. پوهنمل.** (۲۰۱۲ زېږدي کال)، څخه دډيپلوم انجنير عبدالقادر مسعود غوښتنه.

۳۱. **سلطان عزيز. عزيز ابوحنيفه. مولوي.** (۱۳۹۱ لمريز لېږدي، ۱۴۳۳ سپوږميز لېږدي، ۲۰۱۳ زېږدي)، د عزيز التفاسير ليکونکي، د قران کريم پښتو ترجمه او تفسير، خپرندوی دارالکنوز العلمیة تخنيکي څانگه پېښور، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۴۱۲ چوپړي.

۳۲. سلیمان لایق. څېړونکۍ. (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سلیمان لایق په لنډیو غږیږي، د اګست په ۲۱ نیټه قلم نړیوالې ټولنې د لنډیو په هکله سلیمان لایق غږولی و او باز محمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ یې ستاسې په وړاندې خپروم.

۳۳. سلیمان لایق او مجاور احمد زیار مومند. (۱۳۶۱ لېږدیز لمریز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شاهي ادب او فولکلور د ډیفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي کډه علمي پروژې، د لنډیو په باب تحلیلي څېړنه، د سلیمان لایق او د مجاور احمد مومند په زیار، د پښتو ټولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل، ۱۰۰۰ چاپ ګڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۵۳ ده، څلورم چوپړی.

۳۴. سلما شاهین. ډاکټره. (۱۹۸۴ زېږدی)، روحي سندرې، پېښور د پښتو اکاډمۍ مخکنۍ رئیسې، پېښور پوهنتون، ۳۸۰ چوپړی.

۳۵. سید بهاء الدین مجروح. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۵۴ لېږدی)، پښتو څېړنې، د پښتو ټولنې ادبیاتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړیوال سیمینار د مقالو مجموعه (۱۳۵۴). د پښتو ټولنې له لوري. د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ پ، ۱۵۳ چوپړی.

۳۶. سید عبدالسلام رستمی ابو زکریا. علامه الشیخ. (۱۳۹۲ لمریز لېږدی، ۱۴۳۵ سپوږمیز لېږدی، ۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام لیکونکۍ، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، خپرنډوی جامعہ عربیة لاشاعة التوحید و السنة بډه بېره پېښور، ۵ ټوک، ۱۳ سېاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۲۸۳ چوپړي.

۳۷. سید محی الدین هاشمي. محقق. (۱۳۸۶ لېږدیز لمریز کال)، ادب پوهنه، ادبیات او ادبي څېړنې، ۴۶ چوپړي.

۳۸. شهسوار سنگروال. پوهاند. تاریخ پروفیسور. (۱۳۹۱ لېږدی- ۲۰۱۲ زېږدی)، تاریخ مرصع تاریخي څېړنه، افغان ادبي جرګه - لندن خپرنډوی، ۱۰ چوپړی.

۲۹۳ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
خبرنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۳۹. صفی الله فردوس. ډیپلوم. انجنیر. (۱۳۸۸ لېږدیز لمريز کال)، څلېر کې د
دودو، زما د شعرونو ټولګه.

[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [January ۳۱ ۲۰۱۶]،
۲۲:۱۸ د شپې.

۴۰. صفی الله فردوس. ماسټر. انجینېر. (د کب ۱۲، ۱۳۰۰ لېږدیز لمريز کال)،
د ټاټوبي ټنگټکور او پېيلې، وړیا پوهنغونډ ویکيپېډیا له پاره لیکنه، ۱۱ چوپړی.
[د ټاټوبي ټنگټکور او پېيلې] [https://ps.wikipedia.org/wiki/]
[November ۱۱ ۲۰۲۲]، ۱۱:۴۰ د ورځې.

۴۱. عبدالباري جهاني. (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶ زېږدی کال)، يو ځل بيا د لنډيو په باره کې
، تاند خبرندوی، تر اوسه ۳ درې وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپریدو له وخته.
برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.taand.com/archives/۶۲۶۷۶]، [Written by: Tand, ۳ Replies]، [January
۳۱ ۲۰۱۶]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۲. عبدالروف. بېنوا (۱۳۳۷ لېږدی)، لنډی چان کونکی او فارسي مترجم، انگرېزي
ژباړه یې محمد ابراهيم شريفي کړي، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷ لېږدي کې د کابل عسکري
مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه
کتابتون کې یې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

۴۳. عبدالروف. بېنوا. (۱۳۸۷ لېږدی)، پښتولنډی، دوېم چاپ، تاج الدين ايجاز زاوه وال
اوردو ژباړه، په کندوز کې د رېډي گل مشاعرې په وياړ، دانش خپرندويه ټولنه، ۷۶
چوپړی.

۴۴. فرهاد. محمد غالب ترين. خویشګی. (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شريف پښتو ژباړه،
څلورم ټوک، د بيان او د شعر بيان، ۴۵۸۰ ګڼه حديث، ۱۴ چوپړی.

۴۵. فياض علی شاه. اخونزاده. (۲۰۰۷ زېږدی کال)، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپي
اهميت، له برېښنايي پاڼې څخه.

۴۶. گل باچا الفت. د ادب ستوری. (۱۳۲۵ لېږدی يا ۱۹۴۶ زېږدی)، پښتو سندري، گل
باچا الفت د پښتو ټولني مبصر او د صحافت او تاليف د ځانګو امير، د پښتو ټولني د

نشراتو نمبر ٩٥، عمومي مطبعه کابل، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې گڼه ١٢ ده، ١١٢ - ١١٩ چوپړي.

٤٧. لال باچا ازموڼ. پوهندوی. (٢٣، اگست، ٢٠١٥ زېږدي کال)، د لنډۍ او دوبيتي پرته! - ، ٠٠٤ گڼه او تر اوسه ١ یو وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپریدو له وخته. انعکاس راډیو، (<http://www.enikaasradio.com>)

٤٨. محمد آقا شېرزاد او جمشېد رشیدي. پوهنمل. (١٣٨٥ لېږديز لمريز کال)، پښتو ژبه او ادبيات، کابل، بېلا بېل چوپړي. ٩ چوپړی

٤٩. محمد اسمعيل يون. پوهيالي. (١٣٧٧ لېږديز لمريز کال)، د پښتو شعر هندسي جوړښت، کابل، ٤ چوپړی.

٥٠. محمد حامد حليمي. . (٢٠٠٧ زېږدي کال)، لنډۍ د گلونو په سمندر کې. په دې برېښليک بې وگورئ:
[http://www.benawa.com/pashto/print.php?id=١١٩٩٥] ، [٢٠٠٧-٠٥-٠١] ، ١٨:٤٠ د شپې.

٥١. محمد داود وفا. (١٣٩٢ لېږدي)، د فلکلور پېژندنې لارښود، ختيځ اکاډمي ننگرهار، ٤٣ چوپړی.

٥٢. محمد دين. ژواک. (١٣٣٤ لېږديز لمريز کال)، پښتني سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو ټولنې د ادبياتو د څانگې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر يې ١١٥، افغانستان د علومو اکاډمي مرکزي علمي کتابتون گڼي کوډ ١٢٥٩٤، عمومي مطبعه کابل، ٢٥٠٠ چاپ گڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې گڼه ٤ ده، د او ه چوپړی.

٥٣. محمد رحمت الله تنها. پوهنپار. (٢٥ د ليندۍ، ١٣٩١ لېږدي، ١٥ ډېسمبر ٢٠١٢ زيږدي)، مور په بې رنگه نړۍ کې ژوند کوو. په پورتنۍ نېټه د بي بي سي له پاڼې د گريډونوچ په وخت: ٢١:٢١ - يونۍ خپور کړی، ١ چوپړی.

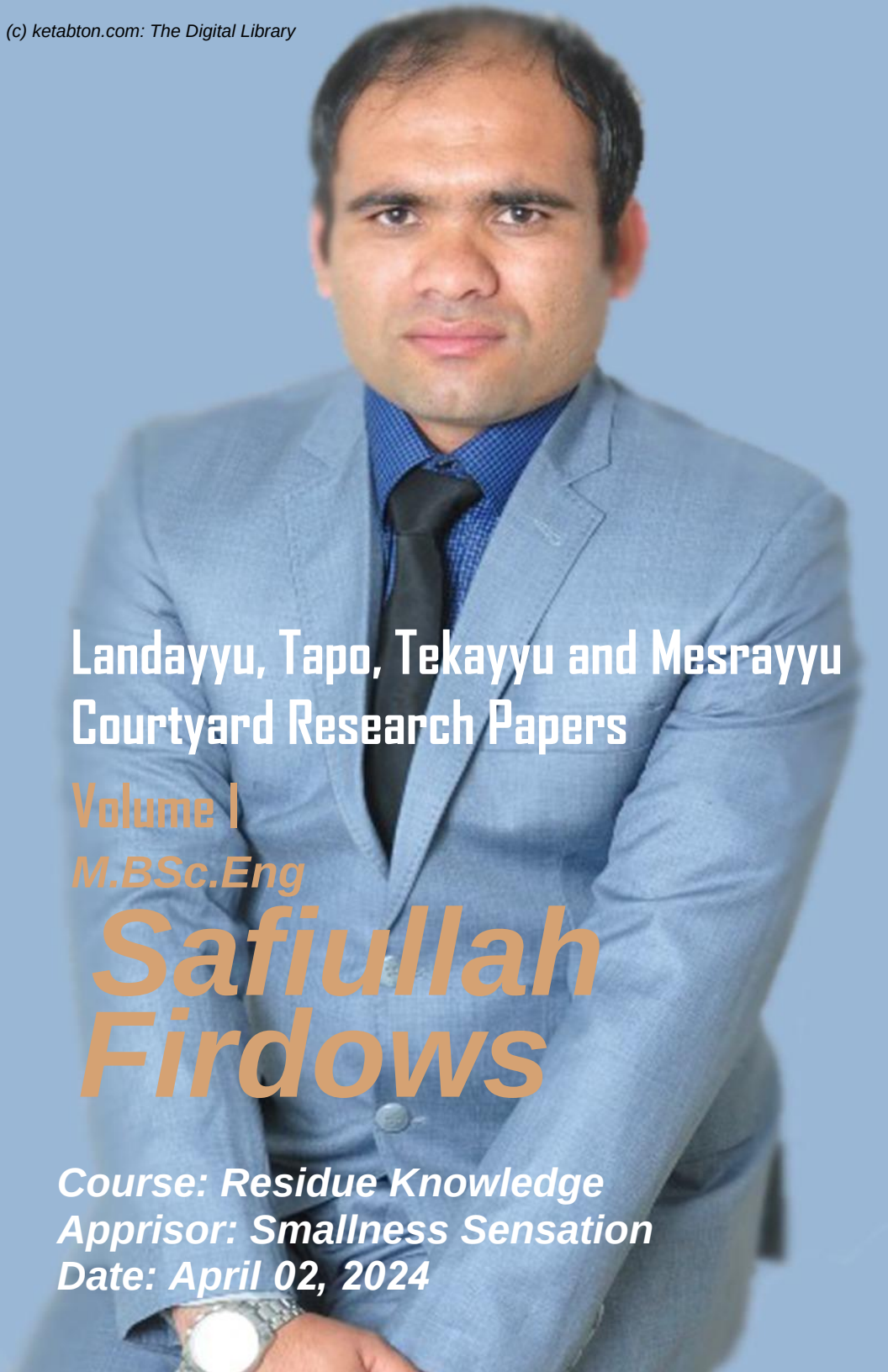
۵۴. محمد رحيم الهام. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۷۹ لېږدي)، لنډۍ ها، د اړیک سیار کتابتون اداره او مسلسل ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف: ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

۵۵. محمد عمر. (۱۳۱۸ لېږدي يا ۱۹۴۰ زېږدي)، متلونه او لنډۍ (ذخيرة الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشيف، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې ملي ارشيف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

۵۶. محمود نظري. (۲۰۱۰ زېږدي کال)، په لنډيو کې طنزي او خندونکي ټوکي. په دې برېښلیک يې وگورئ: [http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۰-۲۸, ۲۰۱۰, ۲۰۱۴:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰, ۱۰-۱۳-۳۱ ۱۹:۴۳ د شپې. ۱۸:۴۰ د شپې.

۵۷. مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور. (۱۳۸۵ لېږدي، ۲۰۰۶ زیږدي)، لیکلار بنور ، یوه پښتو – کره پښتو، د نوې ژبپوهنې په رڼا کې، ساپي پښتو څېړنې او پراختیا مرکز، ۵۱ چوپړی.

۵۸. ولایت خان خدران. (۲۰۰۸ زېږدي کال)، د پښتو لنډيو په اړه یو څو خبرې، سويډن، له انټرنېټ څخه يې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلې شئ. په دې برېښلیک يې وگورئ: [http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷۶]، [شنبه، ۱۵ چنگاښ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.



Landayyu, Tapo, Tekayyu and Mesrayyu Courtyard Research Papers

Volume I

M.BSc.Eng

Safiullah Firdows

Course: Residue Knowledge

Apprisor: Smallness Sensation

Date: April 02, 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library